

302.23
น 728 ก
2560

๗

การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

สิงหาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ก130053

นุชริน ทองพล. (2560). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ปริญญาโท. (การวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท:
อาจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ ลังกา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชุดา กิจธรรม.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทัน
สื่อสังคมออนไลน์ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์
และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ 2) พัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการ
รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น 4) ตรวจสอบ
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคม
ออนไลน์ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในวิจัยเป็นนักศึกษาระดับ
ปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบจำนวน 1,000 คน
ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และกลุ่มที่สองเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่
1 สังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพใช้ในการศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่
พัฒนาขึ้นจำนวน 40 คน ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบชั้นภูมิ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน
ตามการได้รับการฝึกอบรม 2 แบบ และระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคม
ออนไลน์ 2 ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
1 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์
ความแปรปรวนพหุนาม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) โมเดลการวัดองค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อ
สังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2) รูปแบบการฝึกอบรม AREA
ที่พัฒนาขึ้นมี 4 ขั้น คือ ขั้นตระหนัก (Awareness : A) ขั้นสะท้อนคิด (Reflection : R) ขั้นแลกเปลี่ยน
และเรียนรู้ (Edification : E) และขั้นประยุกต์ใช้ (Apply : A) มีความเหมาะสมในการใช้ฝึกอบรม
นักศึกษาในระดับมาก 3) นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษา
ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการ
ฝึกอบรมและระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

THE DEVELOPMENT OF A TRAINING MODEL TO ENHANCE SOCIAL MEDIA LITERACY
FOR UNDERGRADUATE STUDENTS

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Philosophy Degree in Research and Development on Human Potentials
at Srinakharinwirot University
August 2017

Nootcharin Thongpool. (2017). *The Development of a Training Model to Enhance Social Media Literacy for Undergraduate Students*. Dissertation, Ph.d. (Research and Development on Human Potential). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr. Wilailak Langka, Assis.Prof.Dr. Wichuda Kijtorntam.

The aim of this study were to 1) confirmatory factor analysis of the measurement model of social media literacy factors with the empirical data 2) develop training model to enhance social media literacy 3) study the effects of training model to enhance social media literacy among the sample groups. 4) study the interaction of type of a participate in training model and level of social media self-efficacy on social media literacy scores. The samples of this research were 1,000 freshman undergraduate students for confirmatory factor analysis selected via multi-stage random sampling and 40 freshman undergraduate students at Rajamangala University of Technology Krungtep for study the effects of training model. The participated assigned in four groups experiment with 2 treatments, each of which had 2 levels of social media self-efficacy each group consisted of 10 students selected via stratified random sampling. There were a situation multiple-choice test and questionnaires used to collect data. The data wear analyzed by descriptive statistics, confirmatory factor analysis and multivariate analysis of variance (MANOVA).

The research findings were as follows: 1) the measurement model of social media literacy had factors which fit with the empirical data. 2) The training model to enhance social media literacy consisted of 4 steps: (1) Awareness (A), (2) Reflection (R), (3) Edification (E), and (4) Apply (A). The results indicated that the AREA training model as perceived by the experts were in high levels of appropriation. 3) Significantly statistical difference was found of social media literacy scores between students who participated in the social media literacy development training models and who did not participated in the training models. 4) No significantly statistical difference in the interaction of type of a participate in training model and level of social media self-efficacy.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
ของ
นุชริน ทองพูล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

วันที่ ๑ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2560

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....

ที่ปรึกษาหลัก

.....

ประธาน

(อาจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ ลังกา)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรากร ทรัพย์วิระปรกรณ์)

.....

ที่ปรึกษาร่วม

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชุดา กิจธรรม)

(อาจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ ลังกา)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชุดา กิจธรรม)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ มีชาญ)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก อาจารย์ดร. วิไลลักษณ์ ลังกา อาจารย์ที่ปรึกษาหลักปริญญานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชุดา กิจธรรม อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ ตลอดจนพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการทำปริญญานิพนธ์นี้ตลอดมาด้วยความเอาใจใส่ และเมตตาต่อผู้วิจัยอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรากร ทรัพย์วิระปกรณ ประธานกรรมการสอบปากเปล่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรัช มีชาญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล คณะกรรมการสอบปากเปล่ารองศาสตราจารย์ดร.องอาจ นัยพัฒน์ อาจารย์ ดร.อรอุมา เจริญสุข อาจารย์ ดร.มนดา ตูลเมธการ อาจารย์ ดร.พนิตามารุ่งเรือง กรรมการสอบเค้าโครงปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ทำให้ปริญญานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การสร้างเครื่องมือได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ดันยะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมทรง อัสวกุลอาจารย์ ดร.อรอุมา เจริญสุขอาจารย์ ดร.มนดา ตูลเมธการอาจารย์ ดร.วรรณวดี สุขแจ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวัดให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มนัส ประสงค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา สำเร็จผล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบุรย์ตันยะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต สร้อยศรีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุญาณี เดชทองพงษ์ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบการฝึกอบรม

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับความอนุเคราะห์จากผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.สาธิต พุทธชัยยงค์ อธิการบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ นวพรไพศาล คณบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมฟ้า นาคโต หัวหน้าสาขา และเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อนๆ สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) โดยเฉพาะนางสาววรรณมน จันทร์โอกุล นายสาคร ใจเต็จ นางสาวธิระรัตน์ พัฒน์ไหญ่ยิ่ง นายยศวัฒน์ พาผลดร.กัณฑ์สิทธิ พิมพ์สอาด ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา นายไพโรจน์ ทองพูล และครอบครัวที่คอยสนับสนุน ให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือในทุกด้านจนทำให้งานสำเร็จลงได้ด้วยดี

คุณประโยชน์ของปริญญานิพนธ์นี้ขอมอบแด่ บิดา มารดา ครอบครัว ญาติพี่น้อง คุณครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นุชริน ทองพูล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	6
ความสำคัญของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	12
สมมติฐานการวิจัย.....	15
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
มโนทัศน์เกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์.....	17
มโนทัศน์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ.....	37
ของการรับรู้ความสามารถของตน.....	48
แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม.....	54
มโนทัศน์ของการฝึกอบรม.....	84
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	93
ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ.....	95
ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์.....	105
ของนักศึกษา.....	
ระยะที่ 3 ประเมินผลของการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทัน.....	113
สื่อสังคมออนไลน์.....	
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA).....	117
ตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทัน.....	126
สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา.....	
ตอนที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์.....	131
ของนักศึกษา.....	

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	141
สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีการค้นคว้า.....	141
สรุปผลการวิจัย.....	142
อภิปรายผล.....	142
ข้อเสนอแนะ.....	148
 บรรณานุกรม.....	 150
 ภาคผนวก.....	 169
ภาคผนวก ก.....	170
ภาคผนวก ข.....	172
ภาคผนวก ค.....	176
ภาคผนวก ง.....	192
 ประวัติย่อผู้วิจัย.....	 222

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ	35
2 พัฒนาการสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์	39
3 จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย	96
4 จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1	97
5 เกณฑ์ในการตัดสินใจค่าดัชนีความสอดคล้อง	105
6 ขั้นตอนและกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	112
7 จำนวนตัวอย่างและการจัดเข้ากลุ่มในการวิจัยระยะที่ 3	114
8 แผนการทดลองระยะที่ 3	114
9 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	118
10 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่สังเกตได้จากโมเดลวัดการคิดวิจารณ์	119
11 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการคิดวิจารณ์	120
12 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่สังเกตได้จากโมเดลวัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	121
13 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	123
14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่สังเกตได้จากโมเดลการวัดการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	124
15 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	125
16 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบพื้นฐานของรูปแบบฝึกอบรมและกระบวนการหรือขั้นตอนฝึกอบรม	129
17 ผลการประเมินระดับความเหมาะสมของรูปแบบฝึกอบรมและคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREE เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาของผู้เชี่ยวชาญ	132
18 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) ของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมและระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	134
19 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม	135
20 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านของนักศึกษาที่มีรูปแบบการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกัน	136

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
21 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม.....	137
22 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของนักศึกษาที่มีรูปแบบการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ แตกต่างกัน.....	138
23 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมแตกต่างกัน.....	139
24 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์.....	173
25 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตน ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์.....	175

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	14
2 ขั้นตอนการวิจัย.....	94
3 ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1.....	95
4 ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2.....	105
5 ขั้นตอนการฝึกอบรม.....	110
6 โมเดลการวัดการคิดวิจารณ์.....	120
7 โมเดลการวัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์.....	122
8 โมเดลการวัดตัวแปรการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์.....	125
9 การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์....	128

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในโลกยุคดิจิทัล (Digital) อุปกรณ์ไอซีที (ICT- Information and Communication Technology) อาทิเช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน นั้นเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของคนทุกวัย เนื่องจากใช้อุปกรณ์เหล่านี้ช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ทำงาน และกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะสมาร์ตโฟนซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่พกพาง่าย สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลาทำได้มากกว่าการพูดคุยกันธรรมดาแต่มีกล้องที่สามารถถ่ายทอดภาพของกลุ่มสนทนาได้ แชต, (Chat) ได้ เล่นเกมและท่องเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้อย่างไร้ขีดจำกัด (มูลนิธิอินเทอร์เน็ตรวมพัฒนาไทย. 2555: 2) ทำให้ในปัจจุบันมีผู้นิยมใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกมากกว่า 3,035 ล้านคน โดยมีอัตราการเจริญเติบโตจากปี 2000 - 2014 ถึงร้อยละ 741 ส่วนประเทศไทยก็มีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจากปี 2000 ถึง 2014 ถึงร้อยละ 29.7 และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องต่อไป

สถิติดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่พบว่า แนวโน้มการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปในช่วงระยะเวลา 5 ปีระหว่างปี 2553-2557 มีผู้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 22.4 (จำนวน 13.8 ล้านคน) เป็นร้อยละ 34.9 (จำนวน 21.7 ล้านคน) ผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 61.8 (จำนวน 38.2 ล้านคน) เป็นร้อยละ 77.2 (จำนวน 48.1 ล้านคน) จากการสำรวจยังพบว่ากลุ่มวัยรุ่นช่วงอายุ 15-24 ปี มีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุดถึงร้อยละ 69.7 ของผู้อินเทอร์เน็ตทั้งหมด และมีอัตราเพิ่มขึ้นตลอด 5 ปีที่ผ่านมา (2553-2557) นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ผู้ที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุดคือร้อยละ 86.9 และมีตัวเลขสถิติที่น่าสนใจคือ มีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ต (Facebook, Twitter, Google Plus, Line, Instagram) สูงถึงร้อยละ 73.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2557: 5-6)

สื่อสังคมออนไลน์ (Social media) นั้นเป็นเว็บไซต์พื้นฐานในการบริการให้แต่ละบุคคลในสังคมสามารถสร้างเครือข่ายเพื่อติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่ระดับเล็กจนถึงระดับใหญ่ มีการสร้างบัญชีรายชื่อผู้ติดต่อที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสิ่งที่สนใจเหมือนกันได้โดยผ่านการติดต่อกันเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงกันต่อไปเป็นทอด ๆ คล้ายเครือข่ายใยแมงมุมที่โยงกันไปมาได้ และสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งสำหรับสื่อสังคมออนไลน์นั้นก็คือ สามารถพูดคุย นำเสนอ บอกเล่าเรื่องส่วนตัว เรื่องราวการเรียน เรื่องราวที่เราสนใจ หรือแม้แต่การรวมกลุ่มกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผู้ให้บริการฟรีอยู่มากมายในอินเทอร์เน็ต (ภาณุวัฒน์ กองราช. 2554: 2)

ในปัจจุบันมีเยาวชนใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นและมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ช่วยตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น ให้ความเพลิดเพลินและความสนุกสนานจากการเล่นเกม รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน การได้สื่อสารกับกลุ่มคนรู้จักและไม่รู้จัก การแสดงออกได้อย่างเสรีไร้ขีดจำกัด การแสดงฐานะตัวตนที่แท้จริง และยังช่วยส่งเสริมเพิ่มความรู้ทางการศึกษาด้วย (นุชรินทร์ ขวัญคำ: 2550: 4) แต่อย่างไรก็ตามสื่อสังคมออนไลน์เปรียบเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งผลดีและผลเสียต่อผู้ใช้บริการ ด้วยเหตุที่ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนสื่อสังคมออนไลน์ได้ การมีผู้ใช้บริการมากจนเกินไปทำให้เกิดความเสี่ยงต่อผู้ใช้บริการหรืออิทธิพลทางสังคมที่ทำให้ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมออนไลน์ อาจถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวจากการแสดงออกซึ่งตัวตนรวมถึงข้อมูลในเรื่องส่วนตัว การโจรกรรมข้อมูลหรือรูปภาพ รวมทั้งการเปิดเผยข้อมูลที่ปราศจากการกลั่นกรองซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆ หรือบุคคลที่อ้างถึงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้รับความเสียหาย ดังนั้นในฐานะผู้บริโภคจึงต้องแยกแยะเรื่องราวที่เป็นจริงหรือเท็จออกจากกันให้ได้ ผู้ใช้บริการจะต้องตระหนักให้ดีว่าการเข้าไปใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้นจะมีผลกระทบอย่างไร ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการใช้บริการมีมากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข้อมูลส่วนตัว การแสดงออก การนำเสนอสินค้า ข้อมูลด้านการบริการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถเลือกรับได้โดยอาจจะได้ทั้งข้อมูลที่เป็นความจริงและข้อมูลที่เป็นเท็จ (ภาณุวัฒน์ กองราช: 2554: 5) ดังนั้นสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพลต่อคนจำนวนมาก การจะบริโภคข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศที่รับเข้ามาผ่านสื่อออนไลน์นั้นต้องมีทั้งข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์และข้อมูลข่าวสารที่ไร้ค่า บุคคลจึงต้องมี “การรู้เท่าทันสื่อ” (Media literacy) คือมีความสามารถในการเลือกสรร คัดกรอง และเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริง และสามารถเลือกนำข้อมูลสาระมาสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง (วรารคณา โตโพธิ์ไทย: 2556: ออนไลน์) การรู้เท่าทันสื่อ นั้นมีความสำคัญและเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับบุคคลโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากเห็นเมื่อต้องอยู่ท่ามกลางสื่อดิจิทัลที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย การฝึกอบรมหรือการสอนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้กับวัยรุ่นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

ผลจากการศึกษาแนวคิดเรื่องการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศ พบว่าแนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาที่นำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1960-1985 แบ่งได้เป็น 4 แนวทาง คือ 1) แนวเสริมภูมิคุ้มกัน (Inoculation approach) 2) แนวสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ (Critical reader/viewer approach) 3) แนวสร้างความสามารถในการผลิตสื่อชุมชน (Production of community media) 4) แนวสร้างความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ (Textual approach) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์: 2538: 25-26; รักจิต มั่นพลศรี (2547: 71) การสอนการรู้เท่าทันสื่อควรสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อ ต่อต้านการใช้อิทธิพลของสื่อและการเสริมสร้างอำนาจของผู้รับสื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับสื่อรวมทั้งพัฒนาทักษะที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจแก่พลเมืองให้เขามีแรงจูงใจมากขึ้นและมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเปี่ยมความสามารถ โดยการสอนการรู้เท่าทันสื่อควรอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมและโครงการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative project) โดยที่ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องเรียนรู้และเข้าใจสื่อมากขึ้นและมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของสื่อ ซึ่งสามารถสนับสนุนให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการ

ศึกษาผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับรู้มุมมอง การอภิปราย วิพากษ์ การโต้แย้ง บทบาทของผู้สอนควรจัดหาเรื่องจากสื่อมาให้ให้นักเรียนอ่านและวิเคราะห์ (Kellner. n.d.: online) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของชูชุกิ มิโดริ (พรทิพย์ เย็นจะบก. 2547: 68-69 อ้างอิงจาก Suzuki Midori. 2000; รักจิต มั่นพลศรี. 2547: 79-80) ที่เห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้การรู้เท่าทันสื่อควรอยู่ในหลายรูปแบบได้แก่ 1) การศึกษาเป็นกลุ่ม (Study in a group) 2) การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (Active participatory) 3) การเรียนรู้ผ่านการสนทนาแลกเปลี่ยน (Learning through dialogue) การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อคือ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการยกระดับการตระหนักรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สำหรับประเทศไทย เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 204-208) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า การจะพัฒนาการเรียนการสอนหรือเผยแพร่แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อให้แก่เด็กและเยาวชนของไทยนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการก่อน คือ การให้ความรู้และทักษะเพื่อให้บุคคลเป็นผู้บริโภคสื่อที่มีความเข้าใจและมีทักษะในการรับ เลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะ ตอบโต้และแสดงความคิดเห็นต่อสื่ออย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังต้องสร้างเจตคติและนิสัยในการรับสื่อที่ไม่ควรมุ่งเน้นเพื่อสนองความพอใจหรืออารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และละเอียดอ่อน เพราะถ้าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นถูกหล่อหลอมความคิดและแบบแผนการดำเนินชีวิตในแบบสังคมบริโภคแล้ว มักจะมองว่าสื่อก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีไว้บริโภคเพื่อความพอใจและสนองต่อความต้องการที่หลากหลายทางอารมณ์ เหมือนกับสิ่งอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ทำให้พลาดโอกาสในการเรียนรู้ชีวิตและเข้าใจโลกจากสิ่งที่ยังมีสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งนำเสนอ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องเพิ่มบทบาทในการพัฒนาเจตคติในด้านการรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อให้แก่นักศึกษา สนับสนุนการตีความเนื้อความสื่อเพื่อความบันเทิงที่ทำให้เกิดการเลือกรับสื่อที่มีคุณค่า ทั้งความคิดและความงามทางศิลปะด้วยความเข้าใจในตนเองและในสื่อที่รับอย่างแท้จริง พัฒนาทักษะในการวิพากษ์สื่อ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้นักศึกษาเปิดกว้างในการรับสื่อที่หลากหลายมากขึ้นและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในสื่อมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาพลังผู้บริโภค รวมทั้งควรมีการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทำให้นักศึกษามีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสื่ออย่างถูกต้องและครบถ้วนทุกด้าน

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ บทบาทของครู/ผู้สอน/ผู้ฝึกอบรมจะทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้และยังเป็นผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งหน้าที่หนึ่งของผู้กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ คือ ไม่ควรยึดยึดความคิดของตนเองไปสู่อื่น ควรให้สมาชิกในกลุ่มได้สร้างการเรียนรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนควรเป็นการสร้างบรรยากาศ/สภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่สมาชิกในกลุ่มสนใจ และมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์มาอย่างดี โดยบรรยากาศในการฝึกอบรมหรือในชั้นเรียนควรจะมีสีสัน มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น รูปแบบของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะอยู่ในรูปของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ อภิปรายร่วมกันโดยทำการศึกษาเป็นกลุ่ม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้สร้างความรู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในขณะที่วิทยากรหรือผู้สอนจะเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อนั้น นักวิชาการในต่างประเทศจะเน้นการพัฒนาด้านการคิดหรือปัญญาเป็นหลักโดยใช้การสอนหรือให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อและให้วิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความสามารถรู้เท่าทันสื่อ และยังมุ่งพัฒนาให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกและจัดสรรเวลาให้กับสื่อที่มีประโยชน์ ลดเวลาที่เสียไปกับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ ในขณะที่นักวิชาการในประเทศไทย นอกจากจะเน้นพัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรมแล้วยังพัฒนาเจตคติในการเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อร่วมด้วย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งเป็นกลุ่มปัญญาชนที่เป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศ โดยเลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นกลุ่มเป้าหมายทางการค้า จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกชักจูงได้ง่าย การพัฒนานักศึกษาดังแต่ในระดับชั้นปี 1 จะเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้นักศึกษาได้นำไปพัฒนาความคิดให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นในขณะศึกษาชั้นปีที่สูงขึ้น

แนวทางในการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย เพื่อพัฒนารูปการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ โดยยึดแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักวิชาการไทยเนื่องจากการพัฒนาที่ครบวงจร กล่าวคือมีทั้งการพัฒนาด้านการคิด โดยการให้ความรู้ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ การพัฒนาด้านจิตใจโดยการให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งรู้จักใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

ในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานจาก ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ จากการศึกษาทำให้พบว่า รูปแบบการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้นักศึกษารู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์นั้น ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการหลอมรวมระหว่างประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่กับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ที่ได้รับทำให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ของโครงสร้างทางสติปัญญาเกิดเป็นความรู้และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (Wadsworth. 1996: 14-17) ในขณะเดียวกันบรูเนอร์เชื่อว่า มีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดและการกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง โดยบุคคลควรได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะช่วยในการสะสมข้อมูลและประมวลผลข่าวสารจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2554: 212-214, 298-299) นอกจากนี้แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน ผลของการเรียนรู้จะทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลด้านจิตสำนึก ทักษะคิด ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วรลักษณ์ไชยทัฬห. 2544: 24) และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ได้มุ่งเน้นให้บุคคลสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีความรู้และประสบการณ์เดิมของบุคคลเป็นฐาน และเมื่อบุคคลได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลอื่นจะช่วยขยายความรู้ เมื่อบุคคลเกิดความรู้ใหม่จะสามารถนำความรู้ไปใช้หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่ได้ต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 131)

การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ซึ่งมีองค์ประกอบที่นำสู่กระบวนการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 4 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการก่อเกิดพฤติกรรม การเรียนรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้จากการสังเกตการคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์และความรู้ที่บุคคลได้รับเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล การที่ผู้รับสื่อรับรู้ว่ามีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม จะทำให้ผู้รับสื่อเกิดความตระหนักในผลกระทบของสื่อที่มีต่อตนเองและสังคม ดังนั้นองค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลจึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “ขั้นตระหนัก” (Awareness) ใช้ตัวอักษรย่อ A

องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิจรณญาณ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ มีความเนื้อหาสาระนัยยะที่แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และสามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้ ก่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ ดังนั้น องค์ประกอบด้านการคิดวิจรณญาณ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “ขั้นสะท้อนคิด” (Reflection) ใช้ตัวอักษรย่อ R

องค์ประกอบที่ 3 การมีปฏิสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีโอกาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ การตรวจสอบ การขยายตัวของความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี ดังนั้นองค์ประกอบด้านการมีปฏิสัมพันธ์ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้” (Edification) ใช้ตัวอักษรย่อ E

องค์ประกอบที่ 4 การสรุปความรู้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสตรวจสอบและประมวลความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ หรือตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่อไป ดังนั้น องค์ประกอบด้านการสรุปความรู้จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “ขั้นประยุกต์ใช้” (Apply) ใช้ตัวอักษรย่อ A

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่ารูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นจะช่วยเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้แก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษามีทัศนคติสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อตนเองและสังคม รวมทั้งรู้จักใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างสูงสุด

คำถามการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามการวิจัยไว้ดังนี้

1. การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการคิด วิจารณ์ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์หรือไม่
2. รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็นอย่างไร
3. รูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาได้หรือไม่
4. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมจากรูปแบบการฝึกอบรม AREA และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาหรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณ์ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่พัฒนาขึ้น
4. เพื่อตรวจสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบ AREA และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความสำคัญของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศไทย
2. ผลจากการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปใช้ในการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี และเป็นต้นแบบของรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่สามารถนำไปศึกษาวิจัยต่อยอดในการสร้างและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบุคคลในระดับต่างๆ ได้
3. ผลจากการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นทำให้นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
4. สถาบันการศึกษาสามารถนำรูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนหรือทำการฝึกอบรมให้กับนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี (ภาคปกติ) ชั้นปี 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 9 แห่ง จำนวน 39,660 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวคิดการใช้สถิติวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) ที่ แฮร์ และคณะ (อรอุมา เจริญสุข, 2552: 83; อ้างอิงจาก Hair; et al. 2006) เสนอให้ใช้ตัวอย่างอย่างน้อยจำนวน 10-20 คนต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันครั้งนี้มีพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าจำนวน 40 พารามิเตอร์ ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมจึงควรมีอย่างน้อย 400-800 คน เพื่อเป็นการป้องกันข้อมูลขาดหายและข้อมูลสุดโต่ง ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งสิ้น 1,000 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multi-stage sampling)

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ หลังจากนั้นทำการศึกษานำร่องเพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานำร่อง (Pilot study) ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ สาขาวิชาการตลาด ชั้นปีที่ 1 จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling)

2.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 การวิจัยระยะที่ 3 เป็นการศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะนี้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 การวิจัยระยะที่ 3 นี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม(Multivariate Analysis of Variance: MANOVA) ตามแนวคิดของแฮร์ และคณะ (Hair; et al. 2010: 453) เสนอว่าขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมคือ 20 คนต่อกลุ่ม งานวิจัยระยะนี้มี 2 กลุ่ม ดังนั้นจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ซึ่งได้มาจากวิธีการเลือกตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิ (Stratified sampling) ตามระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

3. ตัวแปรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

3.1 ชั้นวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน มีตัวแปรที่ศึกษา คือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ 3 ด้าน คือ การคิดวิจารณ์ญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

3.2 ชั้นทดลอง ตัวแปรในชั้นทดลองมีดังนี้

3.2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1) การได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบการฝึกอบรม AREA แบ่งเป็นฝึกอบรม และ ไม่ฝึกอบรม

2) การรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แบ่งเป็นสูงและต่ำ

3.2.2 ตัวแปรตาม คือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ 3 ด้าน คือ การคิดวิจารณ์ญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สื่อสังคมออนไลน์ (Social media) หมายถึง สื่อข้อมูล สารสนเทศ ภาพ มัลติมีเดีย หรือสื่อดิจิทัล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่สามารถสื่อสาร นำเสนอ แบ่งปัน และเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โน้ตบุ๊ก แท็บเล็ต หรือสมาร์ทโฟน

2. การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการคิดวิจารณ์ญาณ สามารถตีความ วิเคราะห์ และประเมินสื่อที่ได้รับ มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม รวมทั้งมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ประกอบด้วย

2.1 การคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้อง ตีความเนื้อหาและนัยที่แฝงอยู่ในสื่อ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับ และสามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่ได้รับ รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ แสดงความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการคิดวิจารณ์ญาณจะประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

2.1.1 การเข้าถึง หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการรับรู้ เข้าใจเนื้อหาของสื่อที่นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมาและเนื้อหาที่มีนัยแอบแฝงได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความหมาย สัญลักษณ์ วิธีการสื่อสารที่มาของข้อมูล และคัดกรองข้อมูลต่าง ๆ ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.1.2 การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการแยกแยะข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ข้อดี ข้อด้อย และการโน้มน้าวใจสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถบอกวัตถุประสงค์หลักวัตถุประสงค์แฝงของสื่อเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2.1.3 การประเมิน หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ โดยผ่านการตีความ แปลความหมายของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แยกแยะสารสนเทศที่มีประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถตัดสินใจคุณค่าความถูกต้องเหมาะสม ของสารสนเทศจากสารสนเทศที่ได้รับโดยใช้ประสบการณ์เดิมอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม

2.1.4 การสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการออกแบบเพื่อนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ และความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานความรับผิดชอบและจริยธรรมรวมถึงการแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างสร้างสรรค์ในการวิพากษ์วิจารณ์ต่อข้อมูลสารสนเทศ ความเชื่อ การโฆษณาชวนเชื่อ ข้อเท็จจริง และข้อเสนอเกินจริงที่ได้รับหรือแฝงมากับสื่อสังคมออนไลน์

การวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการคิดวิจารณ์ญาณจะวัดได้จากแบบทดสอบปรนัยแบบสถานการณ์ ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดที่มีตัวเลือก 4 ตัวเลือกให้เลือกตอบ โดยวิเคราะห์สถานการณ์ที่สามารถสะท้อนคุณลักษณะการคิดวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

2.2 การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่รับรู้ว่ามีสื่อสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคม เข้าใจว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำให้ผู้รับสื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งความคิด จิตใจ และพฤติกรรมได้ รู้จักใช้สื่ออย่างมีสติ รู้ถึงผลกระทบของการใช้สื่อในปริมาณมากและการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป การเชื่อสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่ตรวจสอบ รู้ผลของการโพสต์ข้อความส่วนตัวโดยไม่ตระหนักถึงความเป็นพื้นที่สาธารณะของสื่อสังคมออนไลน์ การรู้จักกลไกของสื่อสังคมออนไลน์ ประโยชน์และโทษของสื่อ ลักษณะการแพร่กระจาย ความรวดเร็ว ความเที่ยงตรง

การวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ วัดได้จากแบบวัดแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่ามีความรู้สึก/ความคิดเห็นตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อในระดับใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 5 คะแนน ก่อนข้างจริง ให้ 4 คะแนน ไม่แน่ใจ ให้ 3 คะแนน ก่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือ จริงที่สุด ให้ 1 คะแนน ก่อนข้างจริง ให้ 2 คะแนน ไม่แน่ใจ ให้ 3 คะแนน ก่อนข้างไม่จริง ให้ 4 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 5 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีความรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

2.3 การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการนำเสนอหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์มาเพิ่มความรู้ ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น และมีการรับสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อสังคมออนไลน์

การวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการเลือกรับและใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์วัดได้จากแบบวัดแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินว่าตนเองมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อตรงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ ถ้าตอบจริงที่สุด ให้ 5 คะแนน ก่อนข้างจริง ให้ 4 คะแนน ไม่แน่ใจ ให้ 3 คะแนน ก่อนข้างไม่จริง ให้ 2 คะแนน และไม่จริงเลย ให้ 1 คะแนน ส่วนข้อความทางลบจะให้คะแนนในลักษณะตรงกันข้าม ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการเลือกรับและใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า

3. รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง กระบวนการฝึกอบรมที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย กรอบแนวคิดในการสร้างชุดฝึกอบรมครั้งนี้ พัฒนابบนพื้นฐานของการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ การคิดวิจารณ์ญาณ การสร้างความตระหนัก การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ การกำหนดความมุ่งหมายและกิจกรรมการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ การพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณ กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ครั้งนี้จะมีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ คุณลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการคิด จิตใจ และพฤติกรรม โดยมีองค์ประกอบที่นำสู่กระบวนการฝึกอบรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังนี้

3.1 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการก่อเกิดพฤติกรรม การเรียนรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้จากการสังเกตการคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์และความรู้ที่บุคคลได้รับเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล การที่ผู้รับสื่อรับรู้ว่ามีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม จะทำให้ผู้รับสื่อเกิดความตระหนักในผลกระทบของสื่อที่มีต่อตนเองและสังคม ดังนั้น องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลจึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “ขั้นตระหนัก” (Awareness) ใช้ตัวอักษรย่อ A เป็นขั้นที่ผู้ฝึกอบรมให้สิ่งเร้าซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ กรณีตัวอย่าง รูปภาพ เกม เพลง การใช้สถานการณ์ที่เป็นปัญหา แล้วจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม การให้ใบงาน ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์วิจารณ์ หาเหตุผล หาข้อดี ข้อด้อย ของสารสนเทศที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ และลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อกระตุ้นการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อตนเองและสังคม

3.2 การคิดวิจารณ์ญาณ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ ตีความเนื้อหาสาระนัยที่ แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และสามารถประเมินความ ถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้ ก่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ ดังนั้น องค์ประกอบด้านการคิดวิจารณ์ญาณ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการ ผูกอบรม “**ขั้นสะท้อนคิด**” (Reflection) ใช้ตัวอักษรย่อ R เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงออก ถึงความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การเขียน การตอบคำถาม

3.3 การมีปฏิสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมี โอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการเกิดองค์ ความรู้ การตรวจสอบ การขยายตัวของความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี ดังนั้น องค์ประกอบด้านการมีปฏิสัมพันธ์ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “**ขั้นแลกเปลี่ยนและ เรียนรู้**” (Edification) ใช้ตัวอักษรย่อ E เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แบ่งปันความรู้ ความ เข้าใจของตนเองกับผู้อื่น และรับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอย่างสร้างสรรค์

3.4 การสรุปความรู้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสตรวจสอบและ ประมวลความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ หรือตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่อไป ดังนั้น องค์ประกอบด้านการสรุปความรู้จึง กำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม “**ขั้นประยุกต์ใช้**” (Apply) ใช้ตัวอักษรย่อ A เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมประมวลผลความรู้และประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่

4. การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การที่ นักศึกษามีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารความรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองในด้านการเรียน และการดำเนินชีวิต ในการ วิจัยนี้การรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรจัด ประเภท ซึ่งในการวิจัยนี้ได้จำแนกการรับรู้ความสามารถของ ตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไว้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูงและกลุ่มที่มีการรับรู้ ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ

การวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้ใช้แบบวัดที่ผู้วิจัย สร้างขึ้น เป็นแบบวัดให้เลือกตอบซึ่งมีข้อความและมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ให้ผู้ตอบประเมิน ตนเองโดยพิจารณาข้อความที่กำหนดให้แล้วเลือกตอบตามความคิดเห็นของ โดยมีเกณฑ์การให้ คะแนน คือ ไม่สามารถทำได้ ให้ 0 คะแนน มั่นใจน้อยมาก ให้ 1 คะแนน มั่นใจน้อย ให้ 2 คะแนน มั่นใจปานกลาง ให้ 3 คะแนน มั่นใจมาก ให้ 4 คะแนน มั่นใจมากที่สุด ให้ 5 คะแนน

การตัดสินใจว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูงหรือต่ำจะใช้ค่าคะแนน เปอร์เซ็นไทล์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ถ้าได้คะแนนสูงกว่าเปอร์เซ็นไทล์ที่ 75 แสดงว่ามีการ รับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง ถ้าได้คะแนนเท่ากับหรือต่ำกว่าเปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 แสดงว่า มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

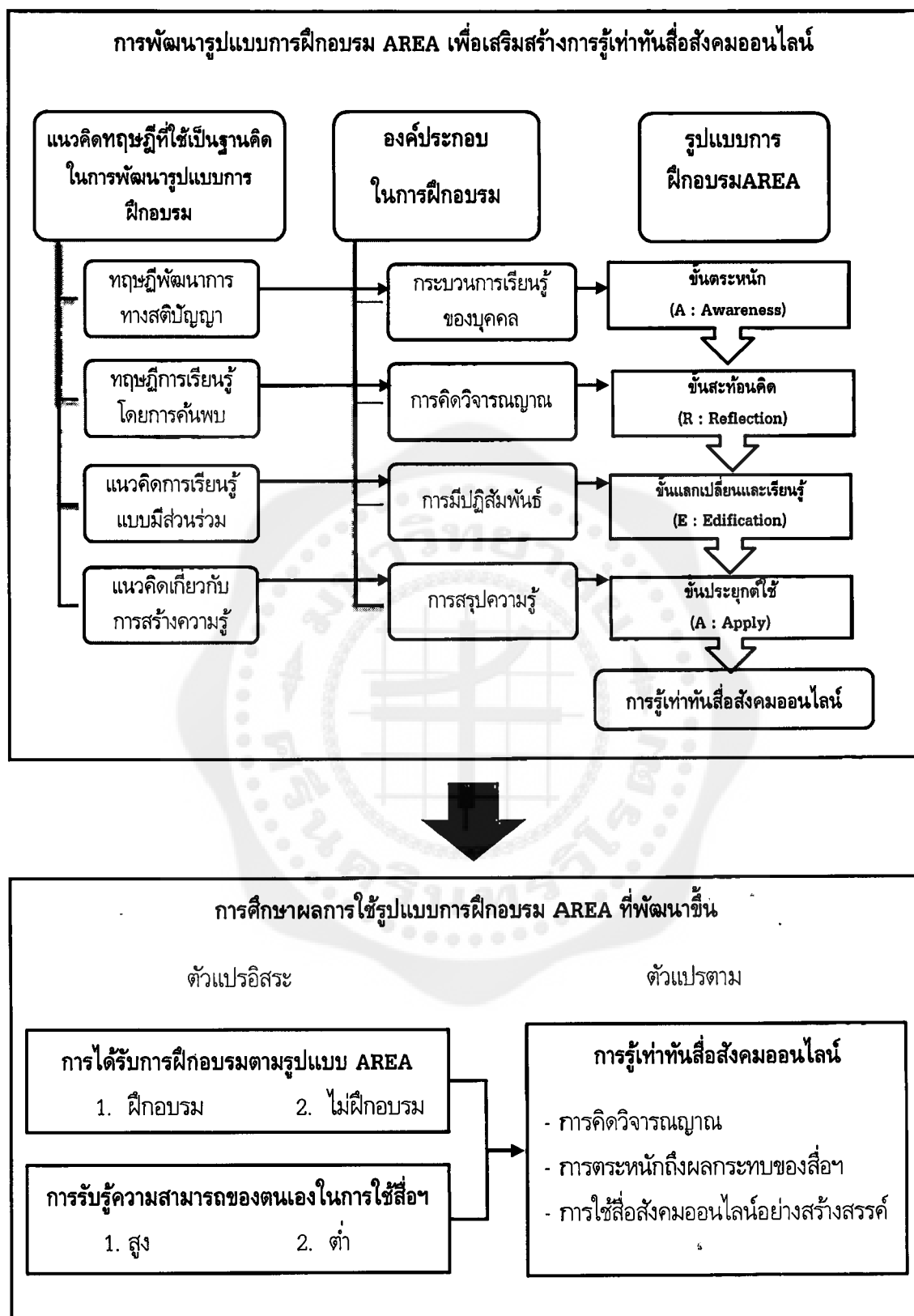
จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ นั้น นักวิชาการในต่างประเทศจะเน้นการพัฒนาด้านการคิดหรือปัญญาเป็นหลักโดยใช้การสอนหรือให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อและให้วิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความสามารถรู้เท่าทันสื่อ และยังมุ่งพัฒนาให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกและจัดสรรเวลาให้กับสื่อที่มีประโยชน์ ลดเวลาที่เสียไปกับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ ในขณะที่นักวิชาการในประเทศไทย นอกจากจะเน้นพัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรมแล้วยังพัฒนาเจตคติในการเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อร่วมด้วย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มปัญญาชนที่เป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศ โดยเลือกนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นกลุ่มเป้าหมายทางการค้า จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกชักจูงได้ง่าย การพัฒนานักศึกษาดังแต่ในระดับชั้นปี 1 จะเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้นักศึกษาได้นำไปพัฒนาความคิดให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นในขณะศึกษาชั้นปีที่สูงขึ้นต่อไป แนวทางในการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบฝึกอบรม “AREA” เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ขึ้น โดยมีแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมดังนี้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ จากการศึกษาค้นคว้าทำให้พบว่า รูปแบบการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้นักศึกษารู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์นั้น ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการหลอมรวมระหว่างประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่กับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ที่ได้รับทำให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ของโครงสร้างทางสติปัญญาเกิดเป็นความรู้และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (Wadsworth, 1996: 14-17) ในขณะเดียวกันบรูเนอร์เชื่อว่า มีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดและการกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง โดยบุคคลควรได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะช่วยให้การสะสมข้อมูลและประมวลข้อมูลข่าวสารจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ได้ (สรวงศ์ โค้วตระกูล, 2554: 212-214, 298-299) นอกจากนี้ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน ผลของการเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลด้านจิตสำนึก ทศนคติ ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วรลักษ์ณ์ ไชยทัฬห. 2544: 24) และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ได้มุ่งเน้นให้บุคคลสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีความรู้และประสบการณ์เดิมของบุคคลเป็นฐาน และเมื่อบุคคลได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลอื่นจะช่วยขยายความรู้ เมื่อบุคคลเกิดความรู้ใหม่จะสามารถนำความรู้ไปใช้หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่ได้ต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 131)

การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้องค์ประกอบที่นำสู่กระบวนการ หรือขั้นตอนการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 4 องค์ประกอบ กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการก่อเกิดพฤติกรรม การเรียนรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้จากการสังเกตการคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์และความรู้ที่บุคคลได้รับเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล การที่ผู้รับสื่อรับรู้ข่าวสารมีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม จะทำให้ผู้รับสื่อเกิดความตระหนักในผลกระทบของสื่อที่มีต่อตนเองและสังคม ดังนั้น องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลจึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นตระหนัก” (Awareness)** ใช้ตัวอักษรย่อ **A**

องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิจารณ์ญาณ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ ดีความเนื้อหาสาระนัยยะที่แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และสามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ดังนั้น องค์ประกอบด้านการคิดวิจารณ์ญาณ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นสะท้อนคิด” (Reflection)** ใช้ตัวอักษรย่อ **R**

องค์ประกอบที่ 3 การมีปฏิสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ การตรวจสอบ การขยายตัวของความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี ดังนั้น องค์ประกอบด้านการมีปฏิสัมพันธ์ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้” (Edification)** ใช้ตัวอักษรย่อ **E**

องค์ประกอบที่ 4 การสรุปความรู้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสตรวจสอบและประมวลความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ หรือตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่อไป ดังนั้น องค์ประกอบด้านการสรุปความรู้จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นประยุกต์ใช้” (Apply)** ใช้ตัวอักษรย่อ **A**

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากการประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

1. โมเดลการวัดองค์ประกอบของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบ AREA และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา
4. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีระดับการรับรู้ความสามารถตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง มีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแต่มีระดับการรับรู้ความสามารถตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ และนักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ
 - 1.1 ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ
 - 1.2 แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ
 - 1.3 การวัดการรู้เท่าทันสื่อ
 - 1.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ
2. มโนทัศน์เกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์
 - 2.1 ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์
 - 2.2 ความเป็นมาของสื่อสังคมออนไลน์
 - 2.3 ประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์
 - 2.4 ผู้ให้และผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์
3. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ
 - 3.1 ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตน
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ
 - 3.3 การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ
4. แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม
 - 4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณ์ญาณ
 - 4.2 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก
 - 4.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ
 - 4.4 ทฤษฎีที่ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์
 - 4.5 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์
 - 4.6 แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้
5. มโนทัศน์ของการฝึกอบรม
 - 5.1 ความหมายของการฝึกอบรม
 - 5.2 จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม
 - 5.3 การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม
 - 5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการฝึกอบรม

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ

1.1 ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ

การรู้เท่าทันสื่อ หรือ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Media literacy” ได้มีผู้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อไว้หลากหลายทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งนิยามที่ให้มีแนวคิดที่ใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันบ้างตามมุมมองของแต่ละองค์กรและแต่ละบุคคล

ในปี 1992 นักการศึกษาที่ร่วมในการประชุมผู้นำระดับชาติในหัวข้อการรู้เท่าทันสื่อ (National Leadership Conference on Media Literacy) ได้มีการลงมตินิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและสื่อสารเนื้อหาสาระในรูปแบบต่างๆ ได้ ผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะสามารถถอดรหัส ประเมิน วิเคราะห์และผลิตสื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Christ; & Potter. 1998: 7-8)

จากแนวคิดในที่ประชุมผู้นำ ระดับชาติในหัวข้อการรู้เท่าทันสื่อ ซิลเวอร์เบลทท์ (Silverblatt. 1995: 45) ได้ขยายแนวคิดและให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่าต้องประกอบด้วย 1) การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ 2) การเข้าใจในกระบวนการของสื่อสารมวลชน 3) การมีความสามารถในการวิเคราะห์และอภิปรายเนื้อหาสื่อ 4) การเข้าใจในเนื้อหาสื่อในแต่ละวัฒนธรรม และ 5) ความสามารถในการเปิดรับสื่อด้วยความเพลิดเพลิน เข้าใจและยอมรับในคุณค่าของเนื้อหาที่อยู่ในสื่อ

ในขณะที่บาร์น (Baran. 2004: 50) นอกจากจะได้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อว่า คือ ความสามารถในการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากสื่อและเนื้อหาจากสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพแล้วยังขยายองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อที่ซิลเวอร์เบลทท์ให้ไว้ 5 ประการ โดยบาร์นได้ขยายเพิ่มอีก 2 ประการ คือ ความเข้าใจในข้อบังคับทางจริยธรรมของผู้ผลิตสื่อและความสามารถในการใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขณะที่พอตเตอร์ (Potter. 2005: 22) ได้ให้นิยามของการรู้เท่าทันสื่อไว้ว่า การรู้เท่าทันสื่อ เป็นมุมมองจากการที่บุคคลเปิดรับสื่อและตีความความหมายของเนื้อหาสื่อตามที่ได้เปิดรับด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและมีสติในการเปิดรับ โดยวัตถุประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อ คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลเพื่อให้บุคคลควบคุมสื่อ พอตเตอร์ (Potter. 2005: 25) ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อ ทั้งนี้หากผู้รับสื่อไม่ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ สื่อจะเข้ามามีอิทธิพลต่อบุคคลโดยไม่ทันรู้ตัว พอตเตอร์ มองว่า ผู้รับสื่อที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับสูงจะสามารถควบคุมผลกระทบจากสื่อได้ กล่าวคือ จะรู้ว่าผลกระทบอะไรจากสื่อที่เกิดขึ้นกับเราและรู้วิธีการที่จะจัดการรับผลกระทบของสื่อเหล่านั้นได้ ผู้ที่มีระดับการรู้เท่าทันสื่อสูงจะสามารถเข้าใจในเนื้อหาของสื่อได้ดีและมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นว่าจะเลือกเชื่อหรือไม่เชื่อเนื้อหาจากสื่อเหล่านั้นได้มากน้อยเพียงใด ไปจนกระทั่งมีความสามารถในการใช้สื่อเพื่อความสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของตนเองได้ พอตเตอร์ (Potter. 1998: 5) ผู้ที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับสูงจะมีการเปิดรับสื่อในลักษณะกระตือรือร้น (Active) ทำให้มีทัศนะมุมมองที่กว้างต่อการตีความเนื้อหาสื่อ สามารถตีความได้หลากหลายมิติ

สร้างทางเลือกของความหมายได้มากกว่า จนกระทั่งสามารถควบคุมอิทธิพลของสื่อได้ ในขณะที่ผู้ที่มีการรู้เท่าทันสื่อในระดับต่ำจะมีการเปิดรับสื่อในลักษณะตั้งรับ ทำให้มีทัศนคติมุมมองในการตีความเนื้อหาสื่อที่แคบหรือจำกัด มักสับสนในการตีความ ยอมรับแต่เฉพาะความหมายในระดับผิวเผินและมีความสามารถต่ำในการระบุวาทศิลป์ใดไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้อิทธิพลจากสื่อส่งผลกระทบต่อคนอย่างง่ายดาย พอตเตอร์ (Potter, 1998: 5-7) แนวคิดดังกล่าวของพอตเตอร์สอดคล้องกับโจน (Jones, n.d.: online) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้รับสื่อโดยช่วยให้พวกเขาตระหนักถึงว่าเนื้อหาจากสื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของพวกเขาอย่างไร การรู้เท่าทันสื่อจะช่วยให้นักเรียนและวัยรุ่นไม่ถูกรอบงำจากสื่อและหรือบริษัทผู้ผลิตที่คาดหวังผลกำไรที่จะหลอกล่อให้วัยรุ่นซื้อสินค้า การรู้เท่าทันสื่อจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ผู้รับสื่อสามารถเลือกรับสื่อและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในบริบทต่าง ๆ โดยมุมมองนี้ก็สอดคล้องกับเดวิส (Davis, 1992: online) ที่เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นแนวคิดที่มองผู้รับสื่อเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น (Active) มีความสามารถในการวิเคราะห์และใช้สื่อได้เป็นอย่างดี โดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะเป็นผู้บริโภคสื่ออย่างมีเหตุผล เป็นผู้เรียนรู้ที่จะกำกับพฤติกรรมของตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมีเหตุผล (Buckingham, 2003: 10; Buckingham, 2005: online)

นอกจากนี้ เทกซ์ทอริส (Textoris, n.d.: online) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีการรู้เท่าทันสื่อว่าจะต้องสามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสื่อและสามารถจำแนกเนื้อหาสื่อได้ สามารถควบคุมประสบการณ์ในการใช้สื่อโดยตระหนักในกลไกและตัดสินใจว่าจะยอมรับสื่อได้อย่างไร และจะต้องรับรู้ว่ามีสิ่งใดที่เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอทุก ๆ ขณะในภาพยนตร์ บทความหรือโฆษณา สิ่งที่น่าสนใจสะท้อนทางเลือกที่ทำโดยบุคคลที่ยังมีอคติ ในขณะที่เคลเนอร์ (Kellner, n.d.: online) เห็นว่าบุคคลที่มีการรู้เท่าทันสื่อจะต้อง (1) มีทักษะในการอ่านสื่ออย่างวิเคราะห์ (2) มีความสามารถวิพากษ์ค่านิยม อุดมการณ์ และการอ้างแบบฉบับของสื่อ (Media stereotype) (3) ใช้สื่อได้อย่างชาญฉลาด (4) สามารถจำแนกแยกแยะความแตกต่างและประเมินเนื้อหาสื่อได้ (5) สามารถศึกษาสำรวจผลกระทบของการใช้สื่อได้ โดยสรุปแล้วเคลเนอร์ เห็นว่า บุคคลที่รู้เท่าทันสื่อจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินสื่อได้และใช้สื่อเป็น

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนิพนธ์ ศิริไทย (2547: 56-58) ที่ได้ให้นิยามว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ การให้ผู้รับสื่อโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนรู้จักวิเคราะห์ ประเมินสิ่งที่ได้รับจากสื่อและสามารถเลือกสรรสิ่งที่มีคุณค่าและประโยชน์จากสื่อได้ จุดมุ่งหมายของการสร้างการรู้เท่าทันสื่อคือการเพิ่มพลังความสามารถในการเรียนรู้ การเข้าใจในธรรมชาติ พัฒนาการของสื่อมวลชนเพื่อให้เกิดความตระหนักในอิทธิพลของเนื้อหาจากสื่อมวลชน ระแวดระวังในการเลือกสรรข้อมูลข่าวสารและสามารถนำสิ่งที่เลือกรับจากสื่อมวลชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อในทางสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสื่อได้โดยง่าย รู้จักหยิบยกรสาระจากสื่อมาเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิต

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 22) เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นพัฒนาทางความคิด และปัญญาที่มีเป้าหมายสูงสุดคือ การสร้างผู้รับสื่อที่มีความรู้ ความเข้าใจในสื่อและผลผลิตสื่อ สามารถแยกความเห็นจากความเป็นจริง สามารถตัดสินใจสิ่งที่สื่อนำเสนออย่างเที่ยงตรง เป็นผู้รับสื่อที่มีพลังอำนาจและกระตือรือร้น กล่าวคือ ไม่ยอมรับอิทธิพลของสื่ออย่างดุชนิ และไม่ตัดสินใจว่าสื่อเป็นอันตรายแต่เป็นผู้เปิดรับและใช้สื่อที่มีจุดยืนทางสังคม เข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถมีส่วนร่วม ตอบโต้หรือแสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมได้

โดยสถาบันแอสเพน (The Aspen Institute National Leadership Conference on Media Literacy) ได้ระบุถึงการตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ โดยมีหลายระดับตั้งแต่ การพูดคุยกับกลุ่มคนใกล้ชิด การสร้างทางเลือกในการรับสื่อที่ไม่ใช่สื่อมวลชน การบอกเลิกการเป็นสมาชิกหรือปิดรับรายการ การเขียนจดหมายถึงผู้รับผิดชอบในการผลิต การร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลสื่อ การพยายามพบปะพูดคุยกับกลุ่มผู้ผลิตสื่อ การรณรงค์จัดทำจดหมายเวียนที่แสดงความคิดเห็น/ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคสื่อ การประท้วง คำบาตรโฆษณาและรายการที่ไม่เหมาะสม การสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ และการร่วมกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกองค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ เป็นต้น (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540: 78)

รักจิต มั่นพลศรี (2547: 82) เสนอว่า การเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อ มิใช่การตั้งตนเป็นศัตรูกับสื่อคอยจับผิดหรือมองสื่อแต่ในแง่ลบ แต่บุคคลที่เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อนั้นจะมีจุดยืนที่ชัดเจนเป็นของตนเองสามารถเข้าใจกระบวนการประกอบสร้างของสื่อหรือตระหนักถึงผลกระทบทางลบจากการนำเสนอของสื่อได้เท่าๆกับที่เขาจะสามารถชื่นชม เพลิดเพลิน เปิดรับสื่อได้อย่างเต็มอรรถรสหรือแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับตนได้อย่างหลากหลายและครบถ้วน ดังนั้นแนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อจึงมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับสื่อเปิดรับสื่ออย่างมีสติปัญญาท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกของสื่อและโลกความเป็นจริงได้อย่างสมดุล

จากคำนิยามที่กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า นิยามที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ไว้มีความสอดคล้องกันว่า การรู้เท่าทันสื่อ จะต้องประกอบด้วย

- การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อและมีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ตีความเนื้อหาสื่อ ประเมินสื่อและเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างถูกต้องชัดเจน สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็น ได้อ่าน ได้ฟังจากสื่อ สามารถระบุค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอของสื่อได้ รับรู้ว่าสิ่งที่นำเสนอในสื่อเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นไม่ใช่ความจริงทั้งหมด (National Leadership Conference on Media Literacy. 1992; Silverblatt. 1995; Davis. 1992; Buckingham. 2003; Buckingham. 2005.; Kellner. n.d.; Textoris. n.d.; นนินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540)

- การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม (Silverblatt. 1995; Potter. 1998 ; Potter. 2005; Jones. n.d.; นนินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547)

- การใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ (Davis. 1992; Potter. 1998; Baran. 2004; Kellner. n.d.; นนินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547)

อย่างไรก็ตามมีมุมมองที่แตกต่างกัน คือ นักวิชาการไทยมีความเห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นเรื่องของผู้รับสื่อที่ต้องรู้เท่าทันสื่อ แต่ไม่ได้ขยายแนวคิดนี้ให้ครอบคลุมถึงการเป็นผู้ส่งสารผ่านสื่อหรือเป็นผู้ผลิตสื่อเหมือนในหลายประเทศ เช่น ในยุโรป แคนาดา หรือกลุ่มประเทศละตินอเมริกา ที่สอนการรู้เท่าทันสื่อโดยให้ผู้เรียนหัดผลิตสื่อด้วย ในมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศจะมองการรู้เท่าทันสื่อในมุมมองที่กว้างกว่าในแง่ที่ว่า การรู้เท่าทันสื่อจะต้องรวมถึงการมีความสามารถและทักษะในการผลิตสื่อร่วมด้วย

โดยสรุปแล้ว การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อมีการคิดวิจารณ์ญาณ โดยสามารถเข้าใจ ดีความ วิเคราะห์ ประเมินสื่อ และสิ่งที่ได้รับจากสื่อได้อย่างถูกต้อง ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคมและรู้จักใช้สื่อได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และสังคม

1.2 แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยการเรียนรู้และมีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง พอตเตอร์ (Potter, 1998: 10-13) ได้กล่าวไว้ว่า คนเราทุกคนมีการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับหนึ่ง มากน้อยต่างกันไป ส่วนการพัฒนาหรือเพิ่มระดับ การรู้เท่าทันสื่อให้สูงขึ้นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ข่าวสาร (Information) และ ทักษะ (Skill)

1.2.1 ข่าวสาร ข่าวสารจัดเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างโครงสร้างความรู้ ข่าวสารที่ช่วยยกระดับการรู้เท่าทันสื่อต้องเป็นข่าวสารที่มีทั้งความลึกและความกว้าง ไม่ใช่รู้เพียงผิวเผินหรือรู้เพียงว่า “ใคร” “ทำอะไร” “ที่ไหน” แต่ต้องรู้ให้ลึกถึงขั้น “อย่างไร” และ “ทำไม” โดยข่าวสารที่ควรรู้ประกอบด้วย ข่าวสารที่ควรรู้เกี่ยวกับสื่อ และ ข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง

1.1) ข่าวสารที่ควรรู้เกี่ยวกับสื่อ ได้แก่ (1) วิธีการทำงานของผู้ผลิตสื่อ รูปแบบเนื้อหาที่ผลิต (2) ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมสื่อ ต้นกำเนิด รูปแบบการพัฒนา รากฐานทางเศรษฐกิจ และบริบทเชิงโครงสร้าง เช่น รูปแบบการเป็นเจ้าของและกฎระเบียบของรัฐบาล (3) เข้าใจว่าสื่อมองผู้รับสื่ออย่างไร (4) เข้าใจผลกระทบสั้นและระยะยาวที่สื่อมีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความรู้ เจตคติ พฤติกรรมและจิตวิทยา

1.2) ข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง ประกอบด้วย (1) ข่าวสารข้อเท็จจริง หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับโลก เช่น จำนวนประชากรในประเทศ ชื่อผู้นำทางการเมือง ผลการแข่งขันกีฬา ฯลฯ (2) ข่าวสารเกี่ยวกับสังคม หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เช่น บทบาทของบุคคลต่างๆ ในสังคม ผู้ที่มีประสบการณ์กว้างขวางในโลกของความเป็นจริงจะมีพื้นฐานในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อได้กว้างกว่า เช่น คนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองในการช่วยรณรงค์หาเสียงกับพรรคการเมืองจะมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ข่าวที่หนังสือพิมพ์นำเสนอเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงได้ดีกว่าคนทั่วไปที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในด้านนี้ เป็นต้น

ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้จะเป็นเป็นวัตถุดิบในการใช้สร้างโครงสร้างความรู้ โดยในการจะได้วัตถุดิบที่ดีผู้รับสื่อจำเป็นต้องเปิดตัวเองในการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายรอบด้านเพื่อขยายฐานความรู้ และแสวงหาข่าวสารเชิงลึกในเรื่องที่ผู้รับสื่อรู้อย่างผิวเผินเพื่อให้มีความเข้าใจลึกซึ้งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การแสวงหาความรู้ การเปิดรับข่าวสารที่หลากหลายจากสื่อมวลชน การมีข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญในการขยายฐานความรู้ในองค์ประกอบนี้ ทั้งนี้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยผ่านการฝึกอบรมหรือให้การศึกษาจำเป็นต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมหรือผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิดหลัก (Key concept) ของการรู้เท่าทันสื่อ

แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า ได้มีนักวิชาการ องค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อได้นำเสนอแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อไว้หลากหลายแตกต่างกันไป มีตั้งแต่ 4 แนวคิดจนถึง 27 แนวคิด (Worsnop. n.d.: 2) แต่ถึงแม้ว่าแนวคิดที่แต่ละบุคคล แต่ละองค์กรนำเสนอจะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปในประเด็นย่อย แต่ก็ยังมีแนวคิดหลักบางข้อที่มีลักษณะสอดคล้องตรงกัน ซึ่งหลายองค์กรได้นำแนวคิดหลักนี้ไปใช้ในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ 4 แนวคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนามาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์การรู้เท่าทันสื่อในสหรัฐอเมริกา (The center for media literacy) สถาบันแอสเพน (Aspen group) กระทรวงศึกษาธิการของออนตาริโอ ในประเทศแคนาดา (The ontario ministry of education) และแนวคิดของคอนซินไน์ (Considine) โดยแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เป็นแนวคิดจากแหล่งต่าง ๆ ข้างต้นที่ได้รับการกล่าวถึงและมีผู้นำไปใช้ในการสอนและการฝึกอบรม แนวคิดดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องตรงกัน ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

แนวคิดที่ 1 สื่อทุกสื่อเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสื่อเป็นผู้สร้างภาพความจริง แนวคิดนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า สื่อไม่ได้สะท้อนความจริงภายนอกอย่างตรงไปตรงมาแต่เป็นการนำเสนอผลผลิตสื่อที่มีจุดมุ่งหมายบางอย่าง สื่อได้ถูกสร้างขึ้นอย่างพิถีพิถัน โดยถูกควบคุมจากปัจจัยข้อจำกัดต่าง ๆ ในการผลิตสื่อ สื่อไม่ได้สะท้อนภาพจริงของชีวิตเสมอไปแต่สื่อสามารถบิดเบือนการรับรู้ตลอดจนกัดกร่อนค่านิยมและทำลายวิสัยทัศน์

แนวคิดที่ 2 ผู้รับสื่อสามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อ กล่าวคือความจริงที่สื่อสร้างขึ้นไม่ได้แปลความได้เพียงความหมายเดียวตามที่สื่อต้องการนำเสนอ เพราะเนื้อหาสื่อมีการตีความได้หลายทิศทาง ผู้รับสื่อแต่ละคนจะค้นหาหรือต่อรองความหมายตามปัจจัยทางปัจเจกบุคคลและปัจจัยของกลุ่ม เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ ชนชั้น ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและเงื่อนไขในชีวิตประจำวันตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้รับสื่อแต่ละคนมีวิธีจัดการกับความหมายที่อยู่ในสื่อแตกต่างกัน จุดประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อคือต้องการให้เราเป็นผู้รับสื่อที่สามารถต่อรองความหมายของเนื้อหาสื่อโดยมีการตีความที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปจากที่ผู้ผลิตสื่อนำเสนอมา

แนวคิดที่ 3 สื่อมีนัยยะทางการค้า สื่อมวลชนเกือบทั้งหมดถูกผลิตขึ้นมาเพื่อสร้างผลกำไรตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง มองว่า สื่อเป็นอุตสาหกรรมที่มีเป้าหมายสูงสุดคือผลกำไร ดังนั้นเศรษฐศาสตร์ของสื่อจึงมีผลต่อสื่อทั้งด้านเนื้อหา เทคนิค และช่องทางการเผยแพร่ ผู้ชมหรือผู้รับสารมักจะถูกกำหนดให้เป็น “กลุ่มเป้าหมาย” เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพต่อการซื้อสินค้าหรือบริการ ในบางครั้งผู้รับสารเองก็สามารถเป็นสินค้าที่ถูกขายให้ผู้โฆษณาได้ เจื่อนไขทางธุรกิจจึงเป็นตัวกำหนดเนื้อหา เทคนิคการนำเสนอและช่องทางการเผยแพร่ ธุรกิจจะเป็นตัวกำหนดค่าความจริงชนิดไหนที่ควรจะนำมาสร้างและสร้างอย่างไร ความจริงทางธุรกิจเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสื่อที่ไม่ใช่เพื่อการค้า เช่น สื่อของรัฐบาลหรือสื่อที่ไม่หวังผลกำไร การรู้เท่าทันสื่อจึงทำให้ได้คิดพิจารณาถึงประเด็นเรื่องกระบวนการผลิตอุตสาหกรรมสื่อด้วย ไม่ใช่สนใจเพียงแค่นเนื้อหาของสื่อเท่านั้น

แนวคิดที่ 4 เนื้อหาในสื่อทั้งหลายเต็มไปด้วยอุดมการณ์และค่านิยม นอกจากสื่อจะมีนัยยะทางการค้าแล้ว สื่อยังทำหน้าที่โฆษณาเผยแพร่เนื้อหาที่แฝงไปด้วยค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตให้กับคนในสังคม ในสังคมทุนนิยม สื่อมักจะช่วยนายทุนในการสนับสนุนกระตุ้นพฤติกรรมและการบริโภคสินค้าอย่างฟุ่มเฟือยและไร้สาระให้แก่ประชาชน สื่อโฆษณาสามารถสร้างภาพลวงตาให้สินค้าธรรมดา ๆ กลายเป็นของวิเศษ สื่อได้ทำหน้าที่ถ่ายทอด ขาย และส่งเสริมแบบแผนแห่งการดำเนินชีวิต เจตคติ ค่านิยมทางศีลธรรม โดยบรรจุในรูปแบบและโครงสร้างของเนื้อหา สื่อสามารถสะท้อนค่านิยมออกมาทั้งที่เห็นโดยชัดเจน และ โดยนัยเกี่ยวกับข้อดีของวัฒนธรรมบริโภคนิยม รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย การแสวงหาความสุขสบายในสังคมบริโภค ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ล้วนถูกถ่ายทอดโดยเทคนิคของสื่อ ดังนั้น การรู้เกี่ยวกับการถอดรหัส (Decode) การวิเคราะห์สื่อ (Deconstruct) จะช่วยให้เราเข้าถึงหัวใจของสารที่เป็นอุดมการณ์ของสื่อ

แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 4 แนวคิดจะถูกถ่ายทอดให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสื่อ และในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากจะให้ความรู้ ข่าวสารเกี่ยวกับสื่อแล้วการพัฒนาทักษะก็นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

1.2.2 ทักษะ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) ทักษะขั้นพื้นฐาน (Rudimentary skills) เป็นทักษะที่ใช้ในการควบคุมการเปิดรับสื่อการรู้สัญลักษณ์ และความหมายในระดับพื้นฐาน ทำให้เวลาเราเปิดรับสื่อแล้วสามารถเข้าใจการดำเนินเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่สื่อนำเสนอ เช่น อ่านหนังสือพิมพ์แล้วเข้าใจเหตุการณ์ข่าวฉ้อโกงแล้วเข้าใจโครงเรื่อง

2) ทักษะขั้นสูง (Advanced skills) เป็นทักษะที่ช่วยให้เราควบคุมการตีความหมายของสื่อ ซึ่งต้องอาศัยการคิดวิจารณ์ญาณ ทักษะเหล่านี้ได้แก่ การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบ และหาความแตกต่าง การประเมิน การสังเคราะห์ และการเห็นคุณค่า ใน Dictionary of media literacy (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 63; อ้างอิงจาก Dictionary of media literacy) ให้คำจำกัดความ “การคิดวิจารณ์ญาณ” ว่า กลยุทธ์การคิดวิจารณ์ญาณ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดกลับไปกลับมาระหว่างหลายมุมมองหรือหลายกรอบการอ้างอิง โดยการคิดวิจารณ์ญาณที่ใช้กับการรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วย

- (1) การแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้กับข้อกล่าวอ้าง
- (2) การตัดสินใจเชื่อถือได้ของข้อกล่าวอ้างหรือแหล่งที่มา
- (3) การตัดสินใจถูกต้องของข้อความ
- (4) การแยกแยะระหว่างข้อกล่าวอ้างที่มีหลักฐานและไม่มีหลักฐาน
- (5) การตรวจหาอคติ
- (6) การระบุข้อสันนิษฐานที่ถูกกล่าวถึงและไม่ได้ถูกกล่าวถึง
- (7) การมองเห็นความไม่สอดคล้องทางตรรกะ
- (8) การตัดสินใจหนักแน่นของข้อโต้แย้ง

ส่วน “การดูอย่างมีวิจารณญาณ” เป็นความสามารถที่จะใช้การคิดวิจารณ์ญาณ ในการดู ตั้งคำถาม วิเคราะห์ และเข้าใจประเด็นที่น่าเสนออย่างเปิดเผยและอย่างซ่อนเร้นในภาพยนตร์ วิดีโอ โพรทัศน์ และสื่อโสตทัศน์ต่าง ๆ ทักษะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นทักษะการคิดขั้นสูงที่จะช่วยวิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินสื่อ ทำให้ผู้รับสื่อมีวิจารณญาณในการตัดสินใจรับสื่อโดยไม่ตกเป็นเหยื่อและถูกรอบงำจากสิ่งที่สื่อมุ่งหวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศ พบว่า การสอน การรู้เท่าทันสื่อไม่เพียงแต่การบรรยายหรือสอนให้นักเรียนเรียนรู้จากสื่อ ต่อต้านการใช้อิทธิพลของสื่อและการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่นักเรียนให้สามารถเผชิญหน้ากับสื่อ แต่ยังต้องสนใจในการพัฒนาทักษะที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้รับสื่อให้มีแรงจูงใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศักยภาพ (Kellner. n.d. : online) โดยเครื่องมือสำคัญในการทำให้บุคคลเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อได้ คือ การคิดวิจารณ์ญาณ ซึ่งคอนซิดิน (Considine. 1995: 39) เสนอว่า การสอนทักษะการคิดวิจารณ์ญาณของการรู้เท่าทันสื่อ ทำได้โดยการถามหรือให้ผู้เรียนตรวจสอบสื่อ ในด้านเนื้อหา (Text) เนื้อหา (Content) รูปแบบ (Form) จุดกำเนิด (Origin) ความเป็นเจ้าของ (Ownership) อุดมการณ์ (Ideology) และอิทธิพล (Influence)

ในขณะที่บักกิงแฮม (Buckingham. 2003: 10) เห็นว่า การสอนให้ผู้รับสื่อสามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่สื่อสร้างขึ้นได้และการทำให้ผู้รับสื่อเข้าใจบทบาทหน้าที่ทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมสื่อจะเป็นแนวทางเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้รับสื่อ เพื่อให้ผู้รับสื่อรู้จักต่อต้านอิทธิพลของสื่อเหล่านั้นด้วยกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ผู้รับสื่อกลายเป็นผู้บริโภคสื่ออย่างมีเหตุผล สามารถพิจารณาข้อมูลอย่างวิเคราะห์ได้

จะเห็นได้ว่าในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจำเป็นที่ผู้รับสื่อจะต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากการเปิดรับสื่อที่หลากหลายและเปิดรับข่าวสารที่หลากหลาย รวมถึงมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ข้อมูลเพิ่มเติมให้ลึกซึ้ง ไม่ศึกษาเพียงผิวเผินและที่สำคัญต้องพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งก็คือ การคิดวิจารณ์ญาณเพื่อจะช่วยในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ ทำความเข้าใจและประเมินสิ่งที่สื่อเสนอและรู้จักเลือกใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับพรทิพย์ เย็นจะบก (2547: 32-33) ที่เห็นว่าเมื่อต้องการเรียนรู้ให้เท่าทันสื่อ จะต้องพัฒนาทักษะหลายอย่างทั้งทักษะด้านการวิเคราะห์ การตีความ การวิพากษ์วิจารณ์ ภาวะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้สื่อ คือ ผู้เรียนต้องพัฒนาความรู้เกี่ยวกับสื่อให้กว้าง ไม่ใช่แค่เพียงฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์เฉพาะที่ชื่นชอบ แต่ถ้าต้องการเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อแล้วจะต้องลองอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุคลื่นใหม่ ดูโทรทัศน์รายการอื่นบ้าง สิ่งนี้จะช่วยให้เข้าใจขอบเขตและความหลากหลายของผลงานจากสื่อ

นอกจากแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อข้างต้น ทอร์แมน (Thoman. 2003: online) ได้นำเสนอภาพรวมของโปรแกรมการพัฒนาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

1) ตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของการทำให้เกิดความสมดุลในเรื่องของการใช้เวลากับสื่อ การรู้จักเลือกรับสื่อที่เป็นประโยชน์และลดเวลาที่เสียไปกับโทรทัศน์ วิดีโอ เกม ภาพยนตร์สื่อสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นประโยชน์

2) การเรียนรู้ทักษะการใช้การคิดวิเคราะห์หรือการคิดวิจารณ์ญาณ เรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และตั้งคำถามว่าอะไรอยู่ในภาพ มันถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และอะไรที่ไม่ถูกนำเสนอ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณที่ดีที่สุดควรผ่านการเรียนแบบซักถามในห้องเรียน หรือการทำกิจกรรมกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กัน

3) สำรวจเบื้องหลังในประเด็นต่าง ๆ ในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ อย่างลึกซึ้งโดยตั้งคำถามว่า ใครผลิตสื่อ และผลิตเพื่อวัตถุประสงค์ใด ใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ อะไรคือผลกระทบของสื่อที่มีต่อวัฒนธรรมของเรา เราคิดอย่างไรในประเด็นความรุนแรงของสื่อ เรื่องทางชาติพันธุ์ การสรุปเหมารวมและการบริโภคนิยม เป็นต้น ขั้นตอนนี้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ โดยการเรียนรู้ผ่านการตั้งคำถาม การอภิปรายและและการทำโครงการปฏิบัติการ

นอกจากแนวทางดังกล่าว พอตเตอร์ (Potter. 2005: 40-42) ยังได้นำเสนอวิธีการที่จะทำให้ผู้รับสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มมากขึ้น โดยให้ผู้รับสื่อ

1) ตระหนักและเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อ ผู้รับสื่อต้องไม่คิดว่าสื่อมีผลกระทบเพียงแค่มนบางกลุ่ม การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อก็จะทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าผลแบบใดที่ต้องการและผลแบบใดที่ควรต้องหลีกเลี่ยง การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้

2) ลดเวลาที่ใช้ไปกับการเปิดรับสื่อโดยไม่ใช้ความคิด โดยการวางแผนที่จะเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างไปจากที่ทำเป็นนิสัย พยายามเพิ่มความหลากหลายในการเปิดรับสื่อ ความหลากหลายจะขยายความสนใจ ขยายประสบการณ์ที่มีกับเนื้อหาสื่อ การเปิดรับข่าวสารใหม่จะทำให้ได้ใช้ความคิดจะช่วยผลักดันให้ผู้รับสื่อเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่รู้จักและเมื่อผู้รับสื่อพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจก็จะพ้นจากสภาวะของการเปิดรับสื่อโดยไม่ใส่ใจหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ

3) กำหนดโปรแกรมโดยตั้งเป้าหมายด้วยตนเองมากกว่าที่จะยอมให้สื่อมากำหนดหรือครอบงำ ซึ่งการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้สูงขึ้นต้องเป็นการพัฒนาทั้งความรู้และพัฒนาทักษะในต่างประเทศได้มีการจัดทำหลักสูตร “สื่อมวลชนศึกษา” (Media education) ขึ้นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อมวลชนแก่ผู้เรียน ช่วยยกระดับความสามารถของผู้เรียนให้สามารถวิเคราะห์ ประเมิน ตัดสิน คุณค่าของสื่อและมีปฏิกิริยาตอบโต้สื่ออย่างมีเหตุผลซึ่งหลักสูตรดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยแนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาที่นำมาใช้ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1960-1985 แบ่งได้เป็น 4 แนวทาง คือ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. 2538: 25-26; รักจิต มั่นพลศรี. 2547: 71)

1) แนวเสริมภูมิคุ้มกัน (Inoculation approach) เป็นแนวทางที่นิยมมากในระยะแรกของการพัฒนาหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องเด็ก ๆ จากอิทธิพลของสื่อ แนวทางการดำเนินการ คือ จะทำการคัดเลือกสื่อที่ผู้สอนเชื่อว่าไม่มีผลร้ายต่อความคิดความเชื่อของผู้เรียนมาศึกษาในห้องเรียน มีการเฝ้าระวังหรือคัดค้านสื่อที่มีผลร้ายต่อเด็กโดยองค์กร สมาคม ครู ผู้ปกครอง และ องค์กรเกี่ยวกับเด็ก

2) แนวสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ (Critical reader/viewer approach) แนวทางนี้ใช้ในประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศสและกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ให้แก่ผู้เรียน ตามแนวทางนี้เชื่อว่าสังคมต้องพึ่งพาสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น จึงควรสอนเด็กและเยาวชนให้มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อและผลผลิตสื่อ โดยการสอนแบบมีส่วนร่วมให้รู้จักสังเกตและตีความสาระในสื่อ การรับสารอย่างเลือกสรรและการวิพากษ์วิจารณ์สื่อ

3) แนวสร้างความสามารถในการผลิตสื่อชุมชน (Production of community media) นอกจากจะฝึกให้ผู้เรียนเลือกรับสื่ออย่างวิพากษ์แล้ว ยังให้ผู้เรียนสามารถผลิตสื่อที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออย่างเป็นอิสระ กระตุ้นการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อชุมชน อาทิ จดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อให้เรียนรู้ถึงกระบวนการผลิตสื่อ แนวทางนี้ได้รับความนิยมใช้ในประเทศสกอตแลนด์ แคนาดา เยอรมนี และฝรั่งเศส

4) แนวสร้างความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ (Texaul approach) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการวิพากษ์ภาพยนตร์ มุ่งวิเคราะห์จินตภาพของสื่อ จิตสำนึก อุดมการณ์และค่านิยมทั้งในรูปแบบและเนื้อหาของสื่อ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งในสื่อและตนเอง

ในประเทศไทย เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 204) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในงานวิจัย เรื่องการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า การจะพัฒนาการเรียนการสอนหรือเผยแพร่แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อให้แก่เด็กและเยาวชนของไทยนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการก่อน คือ การให้ความรู้และทักษะเพื่อให้บุคคลเป็นผู้บริโภคสื่อที่มีความเข้าใจและมีทักษะในการรับ เลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะ ตอบโต้และแสดงความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังต้องสร้างเจตคติและนิสัยในการรับสื่อที่ไม่ควรมุ่งเน้นเพื่อสนองความพอใจหรืออารมณ์ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และละเอียดละอ่อน เพราะถ้าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นถูกหล่อหลอม

ความคิดและแบบแผนการดำเนินชีวิตในแบบสังคมบริโภคนิยมแล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะมองว่าสื่อก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีไว้บริโภคเพื่อความพอใจและสนองต่อความต้องการที่หลากหลายทางอารมณ์ เหมือนกับสิ่งอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ทำให้พลาดโอกาสในการเรียนรู้ชีวิตและเข้าใจโลกจากสิ่งที่ยังมีสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งนำเสนอ

นอกจากนี้ เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 208) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องพัฒนาเจตคติในการรับและใช้ประโยชน์จากสื่อแก่นักศึกษา สนับสนุนการตีความเนื้อความสื่อเพื่อความบันเทิงที่ทำให้เกิดการเลือกรับสื่อที่มีคุณค่าทั้งความคิดและความงามทางศิลปะด้วยความเข้าใจในตนเองและในสื่อที่รับอย่างแท้จริง พัฒนาทักษะในการวิพากษ์สื่อซึ่งจะมีส่วนช่วยให้นักศึกษาเปิดกว้างในการรับสื่อที่หลากหลายมากขึ้นและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในสื่อมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาพลังผู้บริโภค รวมทั้งควรมีการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทำให้ นักศึกษามีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสื่ออย่างถูกต้องและครบถ้วนทุกด้าน

จากแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่นำเสนอไปข้างต้น จะเห็นได้ว่า นักวิชาการในต่างประเทศจะเน้นการพัฒนาด้านการคิด/ปัญญาเป็นหลักโดยใช้การสอนหรือให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสื่อและให้วิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความสามารถรู้เท่าทันสื่อ และยังมุ่งพัฒนาให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกและจัดสรรเวลาให้กับสื่อที่มีประโยชน์ ลดเวลาที่เสียไปกับสื่อที่ไม่มีประโยชน์ ในขณะที่นักวิชาการในประเทศไทย นอกจากจะเน้นพัฒนาด้านการคิดและพฤติกรรมแล้วยังมีการให้พัฒนาเจตคติในการเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อร่วมด้วย

1.3 การวัดการรู้เท่าทันสื่อ

จากงานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543: 89) ที่ได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำรา วิชาการบทความวิชาการและบทความวิจัย พบว่า การวัดตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น โดยส่วนใหญ่จะเน้นที่การวัดความรู้และทักษะในการวิเคราะห์สารจากสื่อ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89; อ้างอิงจาก Hobbs ;& Frost. 1998; อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89; อ้างอิงจาก Austin; & Johnson. 1997; อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 89; อ้างอิงจาก อ้างอิงจาก McMahon; & Quin. 1992)

แมคมอาฮอน และควิน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 90; McMahon; & Quin. 1995: online อ้างอิง) ได้ออกแบบโครงการประเมินผลมาตรฐานด้านทักษะการวิเคราะห์สื่อ ในการประเมินทักษะการวิเคราะห์นี้ แมคมอาฮอนและควินได้แบ่งระดับทักษะออกเป็น 10 ระดับ ตั้งแต่ทักษะพื้นฐานจนถึงทักษะขั้นสูง โดยเป็นการวัดที่เน้นเฉพาะความรู้ ความเข้าใจโดยในขั้นตอนการวัดผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างได้ชมเนื้อหาจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือวิดีโอ หลังจากนั้นให้ตอบคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดเกี่ยวกับเนื้อหานั้น โดยแต่ละคำถามจะใช้วัดทักษะในการวิเคราะห์เหล่านี้ ผลจากการวิจัยชี้ว่าเครื่องมือวัดนี้เป็นวิธีที่เชื่อถือได้ในการวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียน โดยมีตัวอย่างคำถามในการวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เช่น ความสามารถในการระบุประเภทผู้รับสื่อกลุ่มเป้าหมายแรงจูงใจหรือวัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ และความสามารถในการระบุเทคนิคที่ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อ

ต่อมาฮอบส์ และฟรอสต์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 93; อ้างอิงจาก Hobbs; & Frost. 1998: online) ได้นำวิธีการวัดการรู้เท่าทันสื่อที่พัฒนาโดยแมคมาสอนและควินมาใช้ในการวิจัย งานวิจัยของฮอบส์และฟรอสต์ได้ออกแบบการวิจัยวัดหลังการทดลอง (Posttest only design) เพื่อเปรียบเทียบวิธีการสอนการรู้เท่าทันสื่อกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยให้นักเรียนได้ดูเทปวิดีโอรายการข่าวโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น จากนั้นให้ตอบคำถามที่วัดความสามารถของนักเรียนโดยมีรายละเอียดในการวัดตัวแปรดังนี้

(1) ทักษะความเข้าใจ (Comprehension skill) วัดโดยให้นักเรียนตอบคำถามแบบหลายตัวเลือก 5 ข้อ และคำถามปลายเปิด 2 ข้อเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงของข่าวที่ใช้ในการทดสอบเพื่อวัดความสามารถในการจำข่าวสารที่เป็นคำพูด กราฟิกและภาพที่นำเสนอในข่าว

(2) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy skill) วัดโดยให้นักเรียนตอบคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ และคำถามปลายเปิด 5 ข้อ เพื่อวัดความสามารถในการระบุผู้ชมกลุ่มเป้าหมายของข่าว การใช้แหล่งข่าวของการเสนอข่าว ความแตกต่างและความคล้ายกันระหว่างข่าวท้องถิ่นและข่าวเครือข่าย เทคนิคในการถ่ายทอดข่าวเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมและความสามารถในการระบุข้อเท็จจริงที่ถูกกลະเล่ยในการรายงานข่าว

(3) นิสัยและพฤติกรรมกรรมการบริโภคสื่อ วัดโดยถามเกี่ยวกับลักษณะนิสัยการรับชมสื่อและการสมัครเป็นสมาชิกสิ่งตีพิมพ์และเคเบิลทีวี

ในปีต่อมา ฮอบส์ และฟรอสต์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 94-95; อ้างอิงจาก Hobbs; & Frost. 1999: online) ยังได้ทำวิจัยเรื่อง The acquisition of media literacy skills among Australia adolescents โดยดำเนินการวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้เทปวิดีโอที่บันทึกการข่าวและโฆษณาสินค้าเป็นเนื้อหาสื่อในการวัดทักษะการวิเคราะห์สื่อ ความเข้าใจเนื้อหาที่เป็นข้อมูลความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตและนิสัยการบริโภคสื่อ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์สื่อแบ่งเป็นการวิเคราะห์สื่อโฆษณากับการวิเคราะห์สื่อข่าว ในการวิเคราะห์สื่อโฆษณาผู้วิจัยใช้คำถาม 6 ข้อวัดความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ ถามว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย ใครคือผู้ผลิตสื่อโฆษณา และเป็นคำถามเปิด 4 ข้อ ให้ระบุเทคนิคที่ใช้เพื่อดึงดูดความสนใจ ให้บอกความเหมือนและความแตกต่างระหว่างโฆษณาสินค้ายี่ห้อเดียวกัน 2 เรื่อง นอกจากนี้ยังให้ผู้ตอบเขียนเรียงความ 3 ย่อหน้าโดยผู้วิจัยจะนำมาถอดรหัสเจตคติของผู้ตอบว่า ผู้ตอบสนับสนุนหรือต่อต้านโฆษณาที่ขึ้นดี ครอว์ฟอร์ดเป็นฟรีเซนเดอร์ สำหรับการวิเคราะห์ข่าว ผู้วิจัยใช้คำถาม 6 ข้อเช่นเดียวกันโดยเป็นคำถามแบบหลายตัวเลือก 2 ข้อ ถามว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย ใครคือผู้ผลิตข่าว และเป็นคำถามเปิด 4 ข้อให้ระบุเทคนิค บอกความเหมือนและความแตกต่าง และแหล่งข้อมูลที่ใช้ผลิตสื่อ ส่วนคำถามวัดความเข้าใจ มี 1 ข้อ เป็นคำถามหลายตัวเลือก 5 ข้อวัดความสามารถในการจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวและคำถามเปิด 2 ข้อให้ตอบสั้น ๆ เพื่อวัดความเข้าใจเนื้อหาข่าวเช่นกัน

(2) การวัดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต ทั้งก่อน ระหว่างและหลังการผลิต วัดเหมือนกันทั้งเนื้อหาที่เป็นข่าวและโฆษณาโดยถามว่า ผู้ตอบคิดว่ารายการที่เห็นนั้นสร้างขึ้นได้อย่างไร และให้ระบุขั้นตอนทั้งหมดของกระบวนการผลิต

(3) การวัดนิสัยและพฤติกรรมกรรมการบริโภคสื่อ ระยะเวลาในการเปิดรับสื่อ จำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ในบ้าน การบอกรับเป็นสมาชิกสิ่งตีพิมพ์และเคเบิลทีวี

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศจะเน้นการวัดมิติทางความรู้ ความคิดโดยวัดความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อ โดยให้ระบุกลุ่มเป้าหมาย ให้เปรียบเทียบ วิเคราะห์เทคนิคในการนำเสนอของสื่อและวัดนิสัยและพฤติกรรมกรรมการบริโภคสื่อ ในส่วนของการประเมินการรู้เท่าทันสื่อ วอสนอป (Worsnop. n.d.: 44) ได้รวบรวมและนำเสนอวิธีการประเมินการรู้เท่าทันสื่อว่ามีวิธีการดังนี้

1. การสังเกต
2. การทดสอบ
3. การใช้บุคลิก / เกณฑ์ในการให้คะแนน
4. การใช้มาตราส่วนประเมินค่า
5. การทำโครงการ
6. การใช้แฟ้มสะสมงาน

สำหรับในประเทศไทย อุดุลย์ เพียร์รุ่งโรจน์ (2543: 175-176) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชนโดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ทำการสัมภาษณ์นักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยเกี่ยวกับการวัดตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า การรู้เท่าทันสื่อวัดได้จาก

(1) การวัดนิสัยการเปิดรับสื่อ ได้แก่ การวัดความถี่และเวลาที่ใช้บริโภคสื่อแต่ละประเภทแต่ละเนื้อหา และวัดปฏิกิริยาตอบกลับของผู้รับสื่อต่อการนำเสนอของสื่อ

(2) การวัดความสามารถวิเคราะห์วิพากษ์สื่อ ได้แก่ การวิเคราะห์สื่อในแง่ความหมายตรงและความหมายแฝง การวิเคราะห์ความลึก และความน่าเชื่อถือของข้อมูล การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ การแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น

(3) การวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ เช่น สภาพการเป็นเจ้าของสื่อ กฎหมาย และการควบคุมสื่อ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมืองที่มีผลต่อการดำเนินงานของสื่อ รัฐบาลบทบาทหน้าที่ของสื่อและบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้เปิดรับสื่อ

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไทยก็มีลักษณะความคิดเห็นที่สอดคล้องกับการวัดการรู้เท่าทันสื่อในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในต่างประเทศจะให้น้ำหนักการวัดการคิดวิจารณ์ญาณมากกว่าอย่างอื่น (อุดุลย์ เพียร์รุ่งโรจน์. 2543: 179) โดยการวัดการรู้เท่าทันสื่อของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศมีลักษณะร่วมกันในเรื่องของการวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ การวัดความสามารถวิเคราะห์วิพากษ์สื่อและการวัดนิสัยและพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสื่อ โดยใช้คำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิด ชนิดเลือกตอบหลายตัวเลือก

สำหรับในประเทศไทย งานวิจัยที่ได้สร้างเครื่องมือวัดการรู้เท่าทันสื่อมาใช้ในการเก็บข้อมูลในการทำวิจัยมีเพียง 2 เรื่อง คือ งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) และงานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547)

งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540: 109-113) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการวัดในด้านความรู้ ความคิดโดยพัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีลำดับขั้นการเรียนรู้และการคิด แนวคิดสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ แนวคิดโครงสร้างหน้าที่ และแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยได้กำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับ ตามลำดับของความรู้คิด ได้แก่ ระดับที่ 1 ความตระหนัก (Awareness) ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ (Analyze) และ ระดับที่ 4 การประเมิน (Evaluate) โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบและการรับสื่อของผู้ตอบจำนวน 22 ข้อ ส่วนที่ 2 ส่วนที่ 3 และ ส่วนที่ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อรวม 60 ข้อ คำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือกในแต่ละตัวเลือกจะมีความสัมพันธ์กับระดับการรู้เท่าทันสื่อในแต่ละระดับ ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือความเชื่อมั่นชนิดทดสอบซ้ำ (Test and retest method) โดยทิ้งช่วงเวลา 15 วันขึ้นไป มีค่า .66

งานวิจัยอีกเรื่องที่ได้สร้างเครื่องมือวัดการรู้เท่าทันสื่อ คือ งานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547: 162-176) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์:กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อโดยแบ่งเป็น 4 ระดับเช่นเดียวกับเอื้อจิต แต่มีรูปแบบการวัดที่เหมือนและแตกต่างกันในบางระดับ โดยในระดับที่ 1 การตระหนัก งานวิจัยเรื่องนี้จะให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อข้อความที่กำหนดจำนวน 8 ข้อความ ตามมาตราวัดแบบลิเคอร์ท 5 อันดับ (เห็นด้วยอย่างยิ่ง-ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง) ในระดับที่ 2 การเข้าใจ และระดับที่ 3 การวิเคราะห์ คำถามจะเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน ในระดับที่ 4 การประเมิน จะให้ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านบทความโฆษณาแล้วตอบคำถามปลายเปิดโดยในแต่ละข้อจะมีแนวทางในการพิจารณาการให้คะแนนตามคำตอบว่าผู้ตอบสามารถประเมินสื่อได้ในระดับใด ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือความเชื่อมั่นโดยวิธีของครอนบาค สำหรับแบบสอบถามชนิดประมาณค่า ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาได้เท่ากับ .63

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าการวัดการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะเป็นการวัดในด้านความรู้ ความคิด โดยในการวัดการรู้เท่าทันสื่อในด้านความรู้ ความคิด งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในประเทศไทยทั้ง 3 เรื่องได้มีการกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อไว้แตกต่างกันในรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยของอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543: 176) ได้แบ่งการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การรู้เท่าทันสื่อขั้นพื้นฐาน และ 2) การรู้เท่าทันสื่อขั้นสูง

1) การรู้เท่าทันสื่อขั้นพื้นฐาน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อในระดับที่สามารถแยกประเภทเนื้อหาของสื่อได้ การตระหนักถึงพฤติกรรมการใช้สื่อของตนเอง ซึ่งทักษะในการใช้สื่อของตนเองในขั้นนี้คือ ใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เป็นและสามารถเข้าใจความหมายตรงตามทีื่อนำเสนอ

2) การรู้เท่าทันสื่อขั้นสูง หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำงานของสื่อ บริบทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของสื่อ มีความเข้าใจสื่อว่ามองผู้รับสื่ออย่างไร ใครคือกลุ่มเป้าหมายเข้าใจผลระยะสั้น ระยะยาวที่สื่อมีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ซึ่งทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของขั้นนี้ ได้แก่ ความสามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของผู้ผลิตสื่อ วิเคราะห์ความหมายแฝงได้ แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นในเนื้อหาสารได้ และประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาสารได้

งานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไทรรัตน์ (2540: 11-12) ได้แบ่งระดับการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับ ตามลำดับขั้นการเรียนรู้และการคิดของบลูมและคนอื่น ๆ และวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดที่สำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งทั้ง 4 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 ความตระหนัก (Awareness) คือระดับที่ผู้รับสื่อรับรู้ในความมีอยู่ของสื่อตามการรับสาร รับรู้เนื้อหาความสื่อตามที่เห็น ที่ได้ยิน รับสื่อเพื่อสนองอารมณ์ ความพอใจ เชื่อและยอมรับในสิ่งที่สื่อเสนอ

ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) คือระดับที่ผู้รับสื่อสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับองค์การสื่อ และการทำงานของสื่อในแบบแผนทางวิชาชีพ เข้าใจรหัส สัญลักษณ์และความหมายของเนื้อหาความสื่อ

ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ (Analyze) การตีความ (Interpret) คือ ระดับที่ผู้รับสื่อวิเคราะห์ความเป็นวิชาชีพ และความเป็นธุรกิจของสื่อได้ ตีความรหัส สัญลักษณ์ และความหมายของเนื้อหาความสื่อได้ในระดับนามธรรมและความหมายแฝง

ระดับที่ 4 การประเมิน (Evaluate) การตัดสิน (Judgment) คือ ระดับที่ผู้รับสื่อประเมินจุดยืนของสื่อสารมวลชนได้ ตัดสินได้ว่าสื่อมวลชนมีความเชื่อมโยงกับอำนาจทางธุรกิจ ตีความรหัสสัญลักษณ์ ความหมายของสื่อได้อย่างเชื่อมโยงกับแนวคิด อุดมการณ์ของสื่อและบริบททางสังคมวัฒนธรรม

สำหรับงานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547: 12-13) ได้แบ่งระดับของการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การตระหนัก ระดับที่ 2 การเข้าใจ ระดับที่ 3 การวิเคราะห์และระดับที่ 4 การประเมิน เช่นเดียวกับงานวิจัยของเอื้อจิต วิโรจน์ไทรรัตน์ (2540) แต่จะแตกต่างกันตรงที่งานวิจัยของสุภาณี แก้วมณี (2547) จะศึกษาเจาะจงไปที่เนื้อหาสื่อประเภทหนังสือพิมพ์

จะเห็นได้ว่า จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อทั้งในด้านของนิยามการวัดและการกำหนดระดับการรู้เท่าทันสื่อ จะพบว่า การศึกษาตัวแปรนี้ส่วนใหญ่จะทำการศึกษาในด้านความรู้ความคิด โดยจากทั้งนิยามและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อจะแสดงให้เห็นว่าผู้ที่รู้เท่าทันสื่อนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีการคิดวิจารณ์ญาณคือมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ตีความนัยยะความหมายที่แฝงอยู่ในเนื้อหาที่สื่อนำเสนอและสามารถประเมินและตัดสินเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างมีเหตุผล การวัดตัวแปรดังกล่าวเป็นการวัดในด้านความรู้ การคิด ซึ่งบลูมและคนอื่น ๆ ได้แบ่งลำดับขั้นการเรียนรู้ด้านความรู้ การคิดออกเป็น 6 ระดับได้แก่ (บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ. 2537: 89 อ้างอิงจาก Bloom; & et al. 1971)

ระดับที่ 1 ความรู้ (Knowledge) ความรู้เป็นเรื่องของความจำ การระลึก คือการจำในสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว มีความสามารถในการดึงข้อมูลจากความจำออกมาได้ ระดับนี้นับเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับที่ง่ายที่สุด

ระดับที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) ความเข้าใจจะอยู่เหนือจากระดับความจำ ซึ่งเป็นการเข้าใจความหมายของข้อมูลที่มีอยู่อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งอาจเกิดจากการเปลี่ยนรูปแบบของข้อมูลจากข้อมูลแบบหนึ่งเป็นอีกแบบหนึ่งโดยสามารถให้ความหมายที่ลึกซึ้ง สามารถแปลความและเปรียบเทียบกับความคิดเห็นอื่น ๆ

ระดับที่ 3 การนำไปใช้ (Application) คือความสามารถในการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ระดับที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) คือความสามารถในการแยกแยะเนื้อหาความรู้ใดความรู้หนึ่งออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ และสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อย ๆ ทั้งหมดนั้น รวมถึงสามารถระบุว่าจะอะไรเป็นสาเหตุ เหตุผลและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

ระดับที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่หลาย ๆ ทางมาประกอบกันเพื่อสร้างสิ่งใหม่ โดยทั่วไปเป็นการนำเอาส่วนประกอบของประสบการณ์เดิมกับสิ่งที่เป็นสาระใหม่มารวมกันเป็นการสร้างชิ้นใหม่ และการสังเคราะห์นี้จะต้องมาจากองค์ประกอบจากหลาย ๆ แหล่ง

ระดับที่ 6 การประเมิน (Evaluation) คือความสามารถในการตัดสินประเมินค่าความคิดผลงาน คำตอบหรือวิธีการต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการใช้ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ผสมผสานกัน

เพื่อพัฒนาเกณฑ์ในการประเมินเมื่อพิจารณาลำดับขั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดของบลูมและคนอื่น ๆ ประกอบกับการพิจารณาแนวคิดและนิยามของการรู้เท่าทันสื่อในมิติด้านความรู้ ความคิดที่ได้สรุปไว้ในข้างต้นการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ซึ่งจัดอยู่ในมิติด้านความรู้ ความคิดไว้ 4 ด้าน ได้แก่

1) การเข้าถึง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจเนื้อหาของสื่อที่นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมาและเนื้อหาที่มีนัยแอบแฝงได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความหมาย สัญลักษณ์ วิธีการสื่อสารที่มาของข้อมูล และคัดกรองข้อมูลต่าง ๆ ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2) การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแยกแยะข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ข้อดี ข้อด้อย และการโน้มน้าวใจสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถบอกวัตถุประสงค์หลักวัตถุประสงค์แฝงของสื่อเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

3) การประเมิน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ โดยผ่านการตีความ แปลความหมายของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แยกแยะสารสนเทศที่มีประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถตัดสินใจคุณค่า ความถูกต้อง เหมาะสม ของสารสนเทศจากสารสนเทศที่ได้รับโดยใช้ประสบการณ์เดิมอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม

4) การสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการออกแบบเพื่อนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ และความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานความรับผิดชอบและจริยธรรมรวมถึงการแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างสร้างสรรค์ในการวิพากษ์ วิจารณ์ต่อข้อมูลสารสนเทศ ความเชื่อ การโฆษณาชวนเชื่อ ข้อเท็จจริง และข้อเสนอเกินจริงที่ได้รับหรือแฝงมากับสื่อสังคมออนไลน์

จะเห็นได้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะเป็นการวัดในมิติด้านความรู้ ความคิด ซึ่งอดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (2543: 176-177) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การวัดการรู้เท่าทันสื่อควรวัดในมิติอื่นร่วมด้วย ทั้งมิติด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ จริยธรรม และสุนทรียะ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะวัดการรู้เท่าทันสื่อในมิติด้านความรู้ ความคิดแล้วยังมีการวัดการตระหนักในผลกระทบของสื่อ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ เช่น McQuail (1994: 44-50) ได้ทำการศึกษปัจจัยที่ส่งผลต่อเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อโดยแบ่งออกเป็นปัจจัยภายนอกผู้รับสาร เช่น อายุ เพศ รายได้ และปัจจัยภายในของผู้รับสาร เช่น ทักษะคิด ความคิดเห็น พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่อ ได้แก่ ลักษณะทางประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้ และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ Buckingham และคณะ (2005: 56-58) และ Livingstone และคณะ (2007: 99-100) ได้ระบุถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. อายุ (Age) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลด้านการเข้าถึงและการตอบสนองต่อสื่อพบว่า ผู้ที่มีอายุมากจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อ น้อยกว่าคนวัยหนุ่มสาว ในด้านการเข้าถึง แต่จะเข้าใจอย่างพินิจพิเคราะห์สูงกว่า

2. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Status: SES) ในที่นี้หมายถึง รายได้ ระดับการศึกษาและชนชั้นทางสังคมอันจะส่งผลต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อด้านการเข้าถึง ความเข้าใจและการสร้างสรรค์ พบว่าบุคคลผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อด้านความเข้าใจอย่างพินิจพิเคราะห์สูงกว่าคนที่มียสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า

3. เพศ (Gender) ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะส่งผลต่อทักษะระดับสูงที่เป็นผลมาจากพื้นฐานของการเข้าถึงสื่อพบว่า เพศชายจะมีโอกาสในการสร้างสรรค์เนื้อหาสื่อในเว็บไซต์และสื่ออื่น ๆ มากกว่าเพศหญิง

4. ความพิการหรือไร้ความสามารถ (Disability) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลในรูปแบบของอุปสรรคต่อการเข้าถึงสื่อของประชาชน อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับลักษณะและเทคโนโลยี และลักษณะของการรู้เท่าทันสื่อด้วย

5. การออกแบบเนื้อหาและเทคโนโลยี (Design) ซึ่งปัจจัยในด้านนี้จะเป็นปัจจัยจากผู้ผลิตสื่อกล่าวคือถ้าสื่อที่ผลิตขึ้น มาได้รับการออกแบบมาอย่างดีแล้ว ก็จะทำให้ผู้รับสื่อรับสื่อได้ง่ายขึ้น ทักษะการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนก็จะลดน้อยลง ในทางกลับกันถ้าสื่อไม่ได้รับการออกแบบให้มีคุณภาพ จะส่งผลให้ทักษะการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น

6. ความตระหนักรู้ของผู้บริโภค (Consumer awareness) ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือทั้งในตัวสื่อสถาบันที่ผลิตสื่อรวมถึงในบางบริบทที่เป็นข้อกำหนดของสื่อ อันจะเป็นการลดความเชื่อที่ไร้เหตุผล

7. คุณค่าที่ได้รับ (Perceived value) ปัจจัยด้านนี้จะส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ โดยพบว่า สื่ออินเทอร์เน็ตจะมีคุณค่าในด้านการรับรู้ของบุคคล อันจะทำให้ระดับการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น

8. การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) เป็นปัจจัยที่สะท้อนถึงความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นใจในตนเอง อันจะนำไปสู่การค้นคว้า สืบค้นและการเรียนรู้ที่มากขึ้น

9. เครือข่ายสังคม (Social Network) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการได้รับและคงไว้ซึ่งการเข้าถึงสื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายสังคมที่ไม่เป็นทางการจะช่วยส่งเสริมทุนทางสังคมได้ดียิ่งขึ้น

10. องค์ประกอบทางครอบครัว (Family composition) โดยพบว่า ในครอบครัวที่มีคนวัยเด็กอยู่ในบ้านจะช่วยส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อในด้านของการเข้าถึงสื่อใหม่ ๆ ได้ง่ายขึ้น โดยวิธีการลดช่องว่างระหว่างวัยและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ปกครองของตนอย่างไม่เป็นทางการ

11. สถานที่ทำงาน (Work) เป็นปัจจัยที่จะส่งผลต่อบุคคลที่ทำงานในรูปแบบที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บุคคลที่มีโอกาสทำงานกับเทคโนโลยีสื่อใหม่ ๆ ก็จะมีโอกาสและประสบการณ์มากกว่าคนที่ทำงานแบบอื่น อันจะทำให้ระดับการรู้เท่าทันสื่อสูงขึ้น ตามไปด้วย

12. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional stakeholder) เป็นปัจจัยที่จะกล่าวถึง บุคคล องค์กรต่าง ๆ ที่จะเข้ามาส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของประชาชน ที่ประกอบด้วย นักการศึกษา ผู้บริโภค โรงงาน และรัฐบาล เป็นต้น

ในประเทศไทยได้มีนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาเรื่องของปัจจัยที่ส่งต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อ

จินดารัตน์ บวรบริหาร (2548: 117) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้เท่าทันสื่อ อินเทอร์เน็ตการประเมินความเสี่ยงและพฤติกรรมการป้องกันตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยทางด้านลักษณะทางประชากร และลักษณะการใช้งานอินเทอร์เน็ต ได้แก่ เกรดเฉลี่ย รายได้ของครอบครัว ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ระยะเวลา และประสบการณ์การใช้อินเทอร์เน็ต มีความสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ต

สุขใจ ประเทืองสุขเลิศ (2549: 156) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้ของคนไทยเกี่ยวกับความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า เมื่อพิจารณาจากปัจจัยที่แตกต่างกันพบว่าคนไทยที่มีการศึกษาสูงกว่าและมีประสบการณ์ด้านสื่อมากกว่าเห็นด้วยทักษะการวิเคราะห์และประเมินค่าสื่อมากกว่าผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ด้านสื่อน้อยกว่า

วิสาลักษณ์ สิทธิขุนทด (2551: 127) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร ได้เสนอโมเดลเชิงสาเหตุเรื่องการรู้เท่าทันสื่อพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการอ่าน ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการเปิดรับสื่อของนักเรียน ส่งผลทางตรงต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อนอกจากนี้ตัวแปรทั้ง 4 ยังส่งผลทางอ้อมผ่านพฤติกรรมการเปิดรับสื่อสู่การรู้เท่าทันสื่อ

โครงการศึกษาเฝ้าระวังสื่อและการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาวะของสังคม (มีเดียมอนิเตอร์. 2552: 67) ได้เสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้สื่อโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชน ได้แก่ วัยของเด็ก พฤติกรรมการรับชม และพื้นฐานภูมิหลังของแต่ละคนตามช่วงอายุ

ปราณี จ้อยรอด และคณะ (2553: 132) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรับสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าตัวแปรปัจจัยภายใน ได้แก่ การคิดอย่างมีเหตุผล ความรับผิดชอบต่อสังคม ตัวแปรปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับตัวแบบจากเพื่อน การได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครู และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสื่อ สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการรับสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างมีวิจารณญาณได้ร้อยละ 39 นอกจากนี้พบว่า นักเรียนที่มีเพศและคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการรับสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน

กฤษฎีห์ แสนทวี่ (2553: 145-147) ได้ทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับและระดับการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ผลวิจัยว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนในได้แก่ ความถี่ในการเปิดรับสื่อ และช่วงเวลาในการเปิดรับสื่อ

สุรเกียรติ์ ธาตาวฒนาวิทย์ (2555: 109) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนระหว่างสังกัด พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (MIL) พบว่า ตัวแปรการสนับสนุนทางสังคม (SO-SUP) ส่งอิทธิพลสูงที่สุดคือ มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.61 รองลงมาคือตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนเอง (SE-EF) โดยมีขนาดมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.36 ส่วนตัวแปรระยะเวลาในการเข้าถึงสื่อ

เจนิส คูเปอร์สมิท (Janis B. Kupersmidt. 2010: 45) ได้ทำวิจัยเรื่อง การรู้เท่าทันสื่อในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเพื่อการป้องกัน: การศึกษานักสืบสื่อ พบว่า การใช้รูปแบบกิจกรรมนักสืบสื่อจำนวน 10 บทเรียน ทำให้นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรู้เท่าทันสื่อสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญอย่างสถิติ นอกจากนี้พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียน

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ พบว่า การรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณลักษณะของบุคคล ด้านความสามารถของบุคคล ด้านการสนับสนุนจากบุคคลอื่น และด้านคุณสมบัติของสื่อ ดังตาราง

ตาราง 1 การสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ

	McQuail (1994)	Buckingham(2005)	Livingstone(2007)	จินดารัตน์ บวรบริหาร(2548)	สุใจ ประเทืองสุโข (2549)	วิศาลักษณ์ ลิขิตวิญญู (2551)	Media Monitor (2552)	ปราณี จ้อยรอด (2553)	กฤษฎีห์ แสนทวี่ (2553)	Janis B. Kupersmidt (2010)	สุรเกียรติ์ ธาตาวฒนาวิทย์ (2555)	รวม
ด้านคุณลักษณะของบุคคล												
อายุ	✓	✓	✓				✓					4
เพศ	✓	✓	✓					✓				4
รายได้	✓			✓								2
ระดับการศึกษา	✓			✓	✓	✓	✓	✓				6
ระยะเวลาใช้อินเทอร์เน็ต				✓	✓				✓			3
ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม	✓	✓	✓			✓	✓					5

ตาราง 1 (ต่อ)

	McQuail (1994)	Buckingham(2005)	Livingstone(2007)	จินดารัตน์ บวรบริหาร(2548)	สุใจ ประเทืองสุเลต (2549)	วิสาลักษณ์ ลิขิตกุล (2551)	Media Monitor (2552)	ปราณี จ้อยรอด (2553)	กฤษณ์ แสนทวี (2553)	Janis B. Kupersmidt (2010)	สุรเกียรติ ราชพัฒน์วิทย์ (2555)	รวม
ด้านความสามารถของบุคคล												
พฤติกรรมการอ่าน						✓						1
การรับรู้ความสามารถของตนเอง		✓	✓							✓	✓	4
การคิดอย่างมีเหตุผล								✓				1
ความรับผิดชอบต่อสังคม								✓				1
การตระหนักรู้ของผู้บริโภค		✓	✓				✓					3
ด้านการสนับสนุนจากบุคคลอื่น												
เครือข่ายสังคม		✓	✓								✓	3
องค์กรประกอบทางสังคม		✓	✓									2
ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง				✓		✓	✓					3
การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง						✓						1
การได้รับต้นแบบจากเพื่อน								✓				1
การได้รับการสนับสนุนจากครู								✓				1
ด้านคุณสมบัติของสื่อ												
การออกแบบเนื้อหาและเทคโนโลยี		✓	✓									2
คุณค่าที่ได้รับ		✓	✓									2

จากผลการสังเคราะห์งานวิจัยจากตาราง 1 ผู้วิจัยจึงเลือกตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนมาเป็นตัวแปรอิสระในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงกับต่ำ เพื่อศึกษาว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีปฏิสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์หรือไม่

2. มโนทัศน์เกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์

2.1 ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์

เมื่อระบบอินเทอร์เน็ตถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ทั้งความเร็ว และความเสถียร การนำเอาระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า ความรู้ต่าง ๆ สามารถสืบค้นได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยที่ทุกคนสามารถเชื่อมต่อและเข้าถึงข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลา การเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างรวดเร็วนี้ เราเรียกว่าการเกิดสังคม หากสังคมนั้น ไม่ได้จำกัดเพียงแค่ระยะทาง แต่เป็นการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันผ่านระบบเครือข่าย โดยเรียกเว็บไซต์ที่เป็นสื่อกลางให้บริการข้อมูลข่าวสารประเภทนี้ว่า “โซเชียลเน็ตเวิร์ค” (Social network) และเรียกข้อมูลบนโซเชียลเน็ตเวิร์คว่า “โซเชียลมีเดีย” (Social media) ซึ่งสถิติการใช้งานเว็บไซต์ประเภทนี้ของประเทศไทย ในปี 2554-2555 ที่ผ่านมา (Thailand Social Network 2013. 2013: ออนไลน์) พบว่า มีการใช้งานเว็บไซต์ facebook เป็นอันดับหนึ่ง และมีการให้บริการประเภทวิดีโอ เช่น youtube อยู่ในอันดับต้นๆ จะเห็นได้ว่า คนไทยใช้เว็บไซต์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ในที่นี้ผู้วิจัยขอให้นิยามเว็บไซต์เหล่านี้ว่า “สื่อสังคมออนไลน์” (Social media) มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “สื่อสังคมออนไลน์” ไว้หลายความเห็น ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้บัญญัติคำว่า “Social media” ไว้ว่า “สื่อสังคม” หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่ให้บุคคลทั่วไปมีส่วนร่วมสร้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ สื่อเหล่านี้เป็นของบริษัทต่าง ๆ ให้บริการผ่านเว็บไซต์ของตน เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), ไฮไฟฟ์ (Hi5) (อ่านว่า ไฮ-ไฟฟ์), ทวิตเตอร์ (Twitter), วิקיพีเดีย (Wikipedia) ฯลฯ

กานดา รุณนะพงศา สายแก้ว (ม.ป.ป.) รองผู้อำนวยการศูนย์คอมพิวเตอร์ ฝ่ายบริหาร และอาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้กล่าวว่า “มีเดีย” (Media) หมายถึง สื่อหรือเครื่องมือที่ใช้เพื่อการสื่อสาร “โซเชียล” (Social) หมายถึง สังคม และในบริบทของโซเชียลมีเดีย โซเชียลหมายถึงการแบ่งปันในสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการแบ่งปันเนื้อหา (ไฟล์, รสนิยม ความเห็น) หรือปฏิสัมพันธ์ในสังคม (การรวมกันเป็นกลุ่ม) เพราะฉะนั้นโซเชียลมีเดียในที่นี้ หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้ผู้ใช้แสดงความเป็นตัวตนของตนเอง เพื่อที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับหรือแบ่งปันข้อมูลกับบุคคลอื่น”

พิชิต วิจิตรบุญรักษ์ (2554: 99) หัวหน้าภาควิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ คือ สื่อที่ผู้ส่งสารแบ่งปันสาร ซึ่งอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไปยังผู้รับสารผ่านเครือข่ายออนไลน์ โดยสามารถโต้ตอบ กันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือผู้รับสารด้วยกันเอง ซึ่งสามารถแบ่งสื่อสังคมออนไลน์ออกเป็นประเภทต่างๆ ที่ใช้กันบ่อยๆ คือ บล็อก (Blogging) ทวิตเตอร์และไมโครบล็อก (Twitter and Microblogging) เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Networking) และการแบ่งปันสื่อทางออนไลน์ (Media Sharing)

อรวรรณ วงศ์แก้วโพธิ์ทอง (2553: 63) และ (Elizabeth F. Churchill. 2012: 43) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่อดิจิทัลหรือซอฟต์แวร์ที่ทำงานอยู่บนพื้นฐานของระบบเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต อันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคมที่มีผู้จัดทำขึ้น โดยเมื่อผู้ส่งสารพบเจอเรื่องราว เหตุการณ์ บทความ ประสบการณ์ รูปภาพ วิดีโอและเพลงต่าง ๆ จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาแบ่งปันกับผู้ใช้ในโลกออนไลน์ภายใต้เครือข่ายของตนได้รับรู้และใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นสรุปได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้ส่งสารแบ่งปันสารซึ่งอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารผ่านเครือข่ายออนไลน์ โดยสามารถโต้ตอบ กันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือผู้รับสารด้วยกันเอง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคมที่มีผู้จัดทำขึ้นให้ผู้อยู่ภายใต้เครือข่ายของตนได้รับรู้และใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความเป็นมาของสื่อสังคมออนไลน์

การเกิดขึ้นและเติบโตของเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้มาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตจากเว็บ 1.0 (เว็บเนื้อหา) มาสู่เว็บ 2.0 (เว็บเชิงสังคม) ซึ่งจุดเด่นของเว็บ 2.0 คือ การที่ผู้ใช้สามารถสร้างเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตได้เอง โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นทีมงานหรือผู้ดูแลเว็บไซต์ ซึ่งเรียกว่า User Generate Content ข้อดีของการที่ผู้ใช้เข้ามาสร้างเนื้อหาได้เอง ทำให้มีการผลิตเนื้อหาเข้ามาเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายของมุมมองความคิด เพราะจากเดิมผู้ดูแลจะเป็นคนคิดและหาเนื้อหามาลงแต่เพียงกลุ่มเดียว นอกจากนี้ผู้ใช้อย่างนี้ยังเป็นผู้กำหนดคุณภาพของเนื้อหา โดยการให้คะแนนว่าเนื้อหาใดที่ควรอ่านหรือเข้าไปเรียนรู้ได้เอง โดยเว็บ 2.0 จะเน้นที่ชุมชนให้ผู้ใช้ได้อ่านและเขียน สามารถแบ่งปันเนื้อหากันได้ (วิลาส ฉ่ำเลิศวัฒน์. 2554: 17; & เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. 2553: ออนไลน์)

เว็บ 2.0 ยุคแห่งการสื่อสารสองทาง จึงเป็นสื่อหลักที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงจนเกิดการปฏิวัติรูปแบบเทคโนโลยีสู่เว็บเซอร์วิสหลายอย่าง จากไอซีคิวและเพิร์ชในยุคเริ่มแรกตามมาด้วยเอ็มเอสเอ็น ไฮไฟฟ์ มายสเปซ มัลติพายจนมาถึงเฟซบุค ตามการพัฒนาของเว็บ 2.0 การสื่อสารแบบสองทางจึงเป็นที่มาให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าถึงตามความต้องการของผู้ใช้ที่มีร่วมกัน จะเห็นได้จากปรากฏการณ์ของเครือข่ายสังคมออนไลน์เกิดขึ้นมาจากดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Digital platform) ของอินเทอร์เน็ต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้มีพฤติกรรมการใช้งาน ดังนี้

- 1) การติดต่อสื่อสาร (Connecting) รูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เปลี่ยนไป
- 2) การแสดงตัวตน (Self Expression) การแสดงตัวตนในสังคมออนไลน์
- 3) การหาความรู้ (Knowledge) การสืบค้นหาข้อมูลความรู้ต่าง ๆ
- 4) ความบันเทิง (Entertainment) การเปิดรับความบันเทิงผ่านดิจิทัล
- 5) รูปภาพ (Photo) การแบ่งปันรูปภาพให้เพื่อนดู

ความสำเร็จของเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้พัฒนาเรื่อยมาจากต่างประเทศจนเริ่มเข้าสู่ในประเทศไทยตามยุคสมัยของเว็บผู้ให้บริการเครือข่ายสังคม ตามความนิยม และรูปแบบในการใช้งานกล่าวคือ เครือข่ายสังคมออนไลน์มีพัฒนาการควบคู่มาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสารตั้งแต่ช่วงเว็บ 2.0 ที่เป็นรูปแบบการสื่อสารแบบสองทางนั่นเอง จะเห็นได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องการสร้างปฏิสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลในเรื่องที่สนใจซึ่งกันและกัน

ตาราง 2 พัฒนาการสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์

ปี	พัฒนาการสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์
พ.ศ. 2514	อีเมลฉบับแรกของโลกถูกส่งจากคอมพิวเตอร์หนึ่งไปอีกเครื่องหนึ่งที่อยู่ถัดไปทางด้านขวาพร้อมข้อความ "QWERTYUIOP"
พ.ศ. 2521	เกิดระบบกระดานข่าว (Bulletin Board System-BBS) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร และเพิ่มข้อมูลระหว่างสมาชิกด้วยกัน ในประเทศไทยเรียก BBS ว่า เว็บบอร์ด
พ.ศ. 2537	Geocities (Geocities.com) เป็นเว็บเครือข่ายสังคมออนไลน์แรกๆ ของโลกถือกำเนิดขึ้นโดยผู้ใช้สามารถสร้างเว็บของตัวเองบนพื้นที่ของ Geocities
พ.ศ. 2538	เกิด theGlobe.com เว็บเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สร้างโดยนักเรียนจากคอร์เนล ซึ่งให้ผู้ใช้สามารถจัดการข้อมูลส่วนบุคคลของตนเองได้
พ.ศ. 2539	เกิด ICQ โปรแกรมสนทนา
พ.ศ. 2540	- เปิดตัว AOL Instant Messenger โปรแกรมส่งข้อความเหมือน MSN และยังคงได้รับความนิยมมาถึงในปัจจุบัน - เปิดตัว Sixdegrees.com พร้อมทั้งให้ผู้ใช้สามารถสร้างและปรับแต่งโปรไฟล์และรายชื่อเพื่อนได้
พ.ศ. 2542	- เปิดตัว LiveJournal (livejournal.com) บล็อกที่มีผู้มีนิยมใช้ - เปิดตัวเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่จับกลุ่มเชื้อสายเอเชีย-อเมริกันอย่าง AsianAve หรือ Asian Avenue (asianave.com) - เปิดตัว BlackPlanet (blackplanet.com) เป็นชุมชนที่จับกลุ่มคนผิวสี - เปิดตัว epinions.com เพื่อให้ผู้ใช้สามารถควบคุมเนื้อหาและติดต่อถึงกันได้ - เปิดตัว QQ Instant Messenger จากประเทศจีนเป็นครั้งแรก
พ.ศ. 2543	- LunarStorm (lunarstorm.se) จากสวีเดนที่จับกลุ่มวัยรุ่นเป็นเป้าหมายลอนซ์เว็บ - MiGente (migente.com) ของอเมริกาที่จับกลุ่มคนสเปนและโปรตุเกส
พ.ศ. 2543	ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 คาบเกี่ยวปี พ.ศ. 2544 ดันแบบ Social network อย่าง Sixdegrees ปิดตัวเอง ได้ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับ Social network ให้ผู้ตามอย่าง Facebook, Friendster และ LinkedIn เติบโตและทำรายได้มาจนถึงทุกวันนี้
พ.ศ. 2544	- เปิดตัว Wikipedia เว็บไซต์สารานุกรมเนื้อหาเสรี - เปิดตัว BitTorrent

ตาราง 2 (ต่อ)

ปี	พัฒนาการสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์
พ.ศ. 2543	- LunarStorm (lunarstorm.se) จากสวีเดนที่จับกลุ่มวัยรุ่นเป็นเป้าหมายล่อนซ์เว็บ - MiGente (migente.com) ของอเมริกาที่จับกลุ่มคนสเปนและโปรตุเกส ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 คาบเกี่ยวปี พ.ศ. 2544 ต้นแบบ Social network อย่าง Sixdegrees ปิดตัวเอง ได้ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับ Social network ให้ผู้ตามอย่าง Facebook, Friendster และ Linkedin เติบโตและทำรายได้มาจนถึงทุกวันนี้
พ.ศ. 2544	- เปิดตัว Wikipedia เว็บไซต์สารานุกรมเนื้อหาเสรี - เปิดตัว BitTorrent
พ.ศ. 2545	- ลอนซ์ Friendster (friendster.com) เป็นต้นตำรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ - Fotolog (fotolog.com) หนึ่งในเว็บแชร์ภาพที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดเปิดตัวขึ้น
พ.ศ. 2546	- เปิดตัว Myspace (myspace.com) และนับเป็นเว็บไซต์ที่นำการตลาดมาจับอย่างเต็มตัวซึ่งปัจจุบันก็ยังเป็นเว็บที่มีผู้ใช้งานอยู่ - เปิดเว็บศูนย์กลางระหว่างนักท่องเที่ยวที่ต้องการที่พักกับผู้พร้อมให้ที่พักอย่าง CouchSurfing (couchsurfing.com) - เปิดตัว tribe.net, Xing (xing.com), Linkedin (linkedin.com), classmates.com, jaiku (jaiku.com), last.fm, Hi5 (hi5.com), Second Life - QQ ถูกขายให้กับ Tencent ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตอันดับหนึ่งของจีน - เปิดตัว Pantip (pantip.com) เว็บของไทย
พ.ศ. 2547	- เปิดตัว Mutiply (multiply.com), Flickr (flickr.com), Mixi (mixi.com), Digg (digg.com), World of Warcraft - เปิดตัว Facebook เพื่อให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยติดต่อกัน เริ่มที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
พ.ศ. 2548	- เปิดตัวเว็บวิดีโอแชร์อันดับหนึ่งอย่าง YouTube - เปิดตัว Ning, Skype - Facebook เริ่มขยายเครือข่ายสู่เด็กมัธยมปลายหลังประสบความสำเร็จกับกลุ่มนักศึกษา มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2549	- เปิดตัว Twitter - Facebook ขยายสู่บุคคลทั่วไปอย่างเต็มรูปแบบ - Microsoft จับกระแสเครือข่ายสังคมออนไลน์ด้วยการเปิดตัว Windows Live Spaces

ตาราง 2 (ต่อ)

ปี	พัฒนาการสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์
พ.ศ. 2551	Facebook ติดอันดับหนึ่งของเครือข่ายสังคมออนไลน์
พ.ศ. 2553	- มีการสร้างภาพยนตร์ The Social Network ที่เล่าเรื่องของ Facebook และได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้ชม ส่งผลให้เกิดความพยายามในการสร้างหนังจากเรื่องของ Google ตามมา
พ.ศ. 2554	- Facebook มีผู้ใช้เพิ่มขึ้นระดับ 800 ล้านคนในปลายปี - เปิดตัว Google+ เป็นครั้งแรก

2.3 ประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์

เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ให้บริการตามเว็บไซต์สามารถแบ่งขอบเขตตามการใช้งาน โดยดูที่วัตถุประสงค์หลักของการเข้าใช้งาน และคุณลักษณะของเว็บไซต์ที่มีร่วมกัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการเข้าใช้งานมีเป้าหมายในการใช้งานไปในทางเดียวกันมีการแบ่งประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ออกตามวัตถุประสงค์ของการเข้าใช้งาน ได้ 7 ประเภท (ภิเชก ชัยนิรันดร์. 2553: 27-33 และเศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. 2553: ออนไลน์) ดังนี้

2.3.1 สร้างและประกาศตัวตน (Identity network)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ใช้สำหรับให้ผู้เข้าใช้งานได้มีพื้นที่ในการสร้างตัวตนขึ้นมาบนเว็บไซต์ และสามารถที่จะเผยแพร่เรื่องราวของตนผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยลักษณะของการเผยแพร่อาจจะเป็นรูปภาพ วิดีโอ การเขียนข้อความลงในบล็อก อีกทั้งยังเป็นเว็บไซต์เน้นการหาเพื่อนใหม่ หรือการค้นหาเพื่อนเก่าที่ขาดการติดต่อ การสร้างประวัติของตนเอง โดยการใส่รูปภาพและกราฟิกที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของเราให้เพื่อนที่อยู่ในเครือข่ายได้รู้จักเรามากยิ่งขึ้น และยังมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรื่องราว ถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งในสังคมประเภทนี้สามารถที่จะสร้างกลุ่มเพื่อนขึ้นมาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ได้แก่ Facebook, Google+, Friendster, MySpace และ Hi5 เป็นต้น

ส่วนการสร้างและประกาศตัวตนผ่านการเขียนบทความ (Weblog) มีลักษณะเป็นระบบจัดการเนื้อหา (Content Management System: CMS) ให้ผู้ใช้สามารถสร้างบทความที่เรียกว่า โพสต์ (Post) และทำการเผยแพร่บทความของตนเองผ่านเว็บผู้ให้บริการ เป็นการเปิดโอกาสให้คนที่มีความสามารถในด้านต่างๆ สามารถเผยแพร่ความรู้ความสามารถของตนเองด้วยการเขียนบทความได้อย่างเสรี ซึ่งอาจจะถูกนำมาใช้ได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

1) Blog บล็อก เป็นชื่อเรียกสั้น ๆ ของ Weblog ซึ่งมาจากคำว่า “Web” รวมกับคำว่า “Log” ที่เป็นเสมือนบันทึกหรือรายละเอียดข้อมูลที่เก็บไว้ ดังนั้นบล็อกจึงเป็นโปรแกรมประยุกต์บนเว็บไซต์ที่เก็บบันทึกเรื่องราว หรือเนื้อหาที่เขียนไว้โดยเจ้าของเขียนแสดงความรู้สึกนึกคิดต่างๆ โดยทั่วไปจะมีผู้ที่ทำหน้าที่หลักที่เรียกว่า “Blogger” เขียนบันทึกหรือเล่าเหตุการณ์ที่อยากให้คนอื่นได้รับรู้ หรือเป็นการเสนอมุมมองและแนวความคิดของตนเองใส่เข้าไปในบล็อกนั้น ลักษณะเด่นของบล็อกคือ จะมีการอัปเดตเนื้อหาเป็นประจำ ทั้งนี้จะมีกลุ่มเป้าหมายที่สนใจในเนื้อหา

เหล่านั้นโดยเฉพาะ บทความที่เขียนขึ้นใหม่มีการจัดเรียงลำดับก่อนหลังตามวันเวลาที่ผู้เขียนบล็อกโพสต์ลงไป ส่วนบล็อกที่เป็นที่นิยมใช้กัน เช่น Bloggang, Exteen, Blogspot และ Blogger เป็นต้น

2) ไมโครบล็อก (Micro blog) เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้มีลักษณะเด่นโดยการให้ผู้ใช้โพสต์ข้อความจำนวนสั้นๆ ผ่านเว็บผู้ให้บริการ และสามารถกำหนดให้ส่งข้อความนั้นๆ ไปยังโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้ เช่น Twitter

2.3.2 สร้างและประกาศผลงาน (Creative network)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ เป็นสังคมสำหรับผู้ที่ใช้ที่ต้องการแสดงออก และนำเสนอผลงานของตัวเอง สามารถแสดงผลงานได้จากทั่วทุกมุมโลก จึงมีเว็บไซต์ที่ให้บริการพื้นที่เสมือนเป็นแกลเลอรี (Gallery) ที่ใช้จัดโชว์ผลงานของตัวเองไม่ว่าจะเป็นวิดีโอ รูปภาพ เพลง อีกทั้งยังมีจุดประสงค์หลักเพื่อแชร์เนื้อหาระหว่างผู้ใช้เว็บที่ใช้ฝากหรือแบ่งปัน โดยใช้วิธีเดียวกันแบบเว็บฝากภาพ แต่เว็บนี้เน้นเฉพาะไฟล์ที่เป็นมัลติมีเดีย ซึ่งผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ ได้แก่ YouTube, Flickr, Multiply, Photobucket และ Slideshare เป็นต้น

2.3.3 ความชอบในสิ่งเดียวกัน (Passion network)

เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ทำหน้าที่เก็บในสิ่งที่ชอบไว้บนเครือข่าย เป็นการสร้าง ที่คั่นหนังสือออนไลน์ (Online bookmarking) มีแนวคิดเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเก็บหน้าเว็บเพจที่ค้นไว้ในเครื่องคนเดียวก็นำมาเก็บไว้บนเว็บไซต์ได้ เพื่อที่จะได้เป็นการแบ่งปันให้กับคนที่มีความชอบในเรื่องเดียวกัน สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการเข้าไปหาข้อมูลได้ และนอกจากนี้ยังสามารถโหวตเพื่อให้คะแนนกับที่คั่นหนังสือออนไลน์ที่ผู้ใช้คิดว่ามีประโยชน์และเป็นที่ยอมรับ ซึ่งผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ ได้แก่ Digg, Zickr, Ning, del.icio.us, Catchh และ Reddit เป็นต้น

2.3.4 เวทีทำงานร่วมกัน (Collaboration network)

เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ต้องการความคิด ความรู้ และการต่อยอดจากผู้ใช้ที่เป็นผู้มีความรู้ เพื่อให้ความรู้ที่ได้ออกมา มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเกิดการพัฒนาในที่สุด ซึ่งหากลองมองจากแรงจูงใจที่เกิดขึ้นแล้ว คนที่เข้ามาในสังคมนี้มักจะเป็นคนที่มีความภูมิใจที่ได้เผยแพร่สิ่งที่ตนเองรู้ และทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เพื่อรวบรวมข้อมูลความรู้ในเรื่องต่างๆ ในลักษณะเนื้อหาทั้งวิชาการ ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ สินค้า หรือบริการ โดยส่วนใหญ่มักเป็นนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ในลักษณะเวทีทำงานร่วมกัน เช่น Wikipedia, Google earth และ Google maps เป็นต้น

2.3.5 ประสบการณ์เสมือนจริง (Virtual reality)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้มีลักษณะเป็นเกมออนไลน์ (Online games) ซึ่ง เป็นเว็บที่นิยมมากเพราะเป็นแหล่งรวบรวมเกมไว้มากมาย มีลักษณะเป็นวิดีโอเกมที่ผู้ใช้สามารถเล่นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เกมออนไลน์นี้มีลักษณะเป็นเกม 3 มิติที่ผู้ใช้นำเสนอตัวตนตามบทบาทในเกมผู้เล่นสามารถติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้เล่นคนอื่นๆ ได้เสมือนอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง สร้างความรู้สึกสนุกเหมือนได้มีสังคมของผู้เล่นที่ชอบในแบบเดียวกัน อีกทั้งยังมีการฝึกที่สวยงามดึงดูดความสนใจและมีกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้เล่นรู้สึกบันเทิง เช่น Second Life, Audition, Ragnarok, Pangya และ World of Warcraft เป็นต้น

2.3.6 เครือข่ายเพื่อการประกอบอาชีพ (Professional network)

เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการทำงาน โดยจะเป็นการนำประโยชน์จากเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้ในการเผยแพร่ประวัติผลงานของตนเอง และสร้างเครือข่ายเข้ากับผู้อื่น นอกจากนี้บริษัทที่ต้องการคนมาร่วมงาน สามารถเข้ามาหาจากประวัติของผู้ใช้ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้ได้ ผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ ได้แก่ LinkedIn เป็นต้น

2.3.7 เครือข่ายที่เชื่อมต่อกันระหว่างผู้ใช้ (Peer to Peer : P2P)

เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์แห่งการเชื่อมต่อกันระหว่างเครื่องผู้ใช้ด้วยกันเองโดยตรง จึงทำให้เกิดการสื่อสารหรือแบ่งปันข้อมูลต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และตรงถึงผู้ใช้ทันที ซึ่งผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ ได้แก่ Skype และ BitTorrent เป็นต้น

2.4 ผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์

2.4.1 กลุ่มผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network Service : SNS)

ผู้ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีจำนวนมากและมีลักษณะการให้บริการที่แตกต่างกัน ในหนังสือเล่มนี้รวบรวมเฉพาะบางเว็บไซต์เพื่อเป็นตัวอย่าง โดยแบ่งตามประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนี้ (สุขุม เฉลยทรัพย์, 2555: 93-104)

1. สร้างและประกาศตัวตน (Identity network)

1.1 Facebook เฟซบุ๊ก เป็นบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ เปิดให้บริการเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 เจ้าของคือ Facebook, Inc. ผู้ก่อตั้งคือ มาร์ก ซักเคอร์เบิร์ก (Mark Zuckerberg) ปัจจุบันเป็นที่นิยมและมีจำนวนผู้ใช้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เฟซบุ๊กมีบริการเพื่อให้ผู้ใช้สร้างข้อมูลส่วนตัวเพิ่มเพื่อนจากบัญชีรายชื่อผู้ใช้อื่น ส่งข้อความ อัปโหลดภาพ และไฟล์วิดีโอต่างๆ และมีการสร้างเพจเฟซบุ๊กของผู้ใช้เพื่อให้บริการข้อมูลข่าวสารทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ผู้ใช้ยังสามารถเข้าร่วมกลุ่มตามความสนใจส่วนตัว จัดกลุ่มตามสถานที่ทำงาน โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือความสนใจอื่นร่วมกับเพื่อนในบัญชีผู้ใช้อื่นๆ ได้

1.2 Twitter ทวิตเตอร์ เป็นบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทไมโครบล็อก จัดเป็นบล็อกขนาดเล็ก มีคุณสมบัติคล้ายกับบล็อกทั่วไป ทวิตเตอร์ก่อตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 โดยแจ็ก คอร์ซี, บิช สโตน และ อีวาน วิลเลียมส์ เจ้าของบริษัท Obvious Corp ที่ซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา ทวิตเตอร์กำหนดให้ผู้ใช้สามารถส่งข้อความได้ต่อครั้งจำนวนไม่เกิน 140 ตัวอักษรข้อความที่โพสต์ไปยังทวิตเตอร์จะแสดงอยู่บนเว็บเพจของผู้ใช้คนนั้นบนเว็บไซต์ และผู้ใช้คนอื่นสามารถเลือกรับข้อความเหล่านี้ทางเว็บไซต์ทวิตเตอร์ อีเมล เอสเอ็มเอส เมสเซนเจอร์ อาร์เอสเอส หรือผ่านโปรแกรมเฉพาะเช่น Twitterific, Twhirl และ TweetDesk

1.3 Bloggang บล็อกแก๊ง เป็นบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทบล็อกของประเทศไทยที่เปิดบล็อกเพื่อให้บริการกับผู้ใช้ เพื่อให้ผู้ใช้นำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้ใช้ในรูปแบบของบทความ กราฟิก หรือวิดีโอ และอนุญาตให้ผู้อื่นที่เข้ามาดูบล็อกนั้นๆ สามารถเขียนความคิดเห็นต่างๆ ลงไปได้ การสมัครเป็นสมาชิกบล็อกแก๊งจะต้องสมัครเป็นสมาชิกของเว็บพันทิปก่อน เมื่อเป็นสมาชิกของพันทิปแล้วจะได้สิทธิในการเป็นสมาชิกของบล็อกแก๊งทันที

2. สร้างและประกาศผลงาน (Creative network)

2.1 YouTube ยูทูบ เป็นเว็บไซต์ประเภทแชร์ไฟล์วิดีโอ ก่อตั้งเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 โดย แชต เฮอร์ลีย์ สตีฟ เชง และยาวีต คาริม ยูทูบมีบริการเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถอัปโหลดและแลกเปลี่ยนคลิปวิดีโอผ่านทางเว็บไซต์ รวมถึงการสร้างรายการโทรทัศน์ มีลิขสิทธิ์วิดีโอ วิดีโอจากสมาชิกรายงานโฆษณา ผ่านเว็บยูทูบ ผู้ใช้สามารถอัปโหลดวิดีโอของตนเอง หรือนำไฟล์วิดีโอที่มี การอัปโหลดไว้ไปใส่ไว้ในบล็อกหรือเว็บไซต์ของตนได้ผ่านทางคำสั่งที่กำหนดให้ ยูทูบมีนโยบายไม่ให้ผู้ใช้อัปโหลดคลิปที่มีลิขสิทธิ์ นอกเสียจากเจ้าของลิขสิทธิ์ได้อัปโหลดเอง

2.2 Flickr ฟลิคเกอร์ เป็นบริการเครือข่ายสังคมประเภทแชร์รูปภาพ มีต้นกำเนิดจากประเทศแคนาดา บริษัทลูติกอร์ป (Ludicorp) เป็นผู้พัฒนาโดย Caterina Fake และ Stewart Butterfield ได้พัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลโดยคำนึงถึงระดับของผู้ใช้งาน เพื่อให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลถึงกันทั้งหมด ต่อมาบริษัทยาฮู (Yahoo) ได้ซื้อฟลิคเกอร์พร้อมทั้งบริษัทลูติกอร์ปมาพัฒนาให้มีขนาดใหญ่และรองรับสมาชิกของยาฮูเอง ฟลิคเกอร์มีรูปแบบการให้บริการเพื่อให้ผู้ใช้อัปโหลดรูปภาพเก็บและสามารถแบ่งปันให้ผู้อื่นดูได้

3. ความชอบหรือคลั่งไคล้ในสิ่งเดียวกัน (Passion network)

3.1 Ning นิง เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับบุคคลและองค์กรในการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่กำหนดเอง เปิดตัวเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 นิงได้ร่วมก่อตั้งโดย Marc Andreessen และ Gina Bianchini นิงเป็นเว็บสำหรับผู้ที่ชอบอะไรที่เหมือนกัน และสร้างชุมชนเพื่อตอบสนองความสนใจและความต้องการของกลุ่ม ข้อมูลเนื้อหาที่ที่น่าสนใจจะทำให้ผู้ใช้เข้ามาร่วมด้วยตนเองและสร้างสิ่งที่ดีเพื่อชุมชน นิงมีบริการให้ผู้ใช้สามารถสร้างเว็บไซต์ชุมชนมีลักษณะที่กำหนดเอง เช่น รูปถ่าย วิดีโอ เว็บบอร์ด บล็อก และการบริการในส่วนการสนับสนุน นอกจากนี้ผู้ใช้ยังสามารถสร้างรายได้โดยใช้บริการผ่านทางพันธมิตรที่จัดตั้งขึ้นโดยนิงและการเพิ่มการแสดงผลโฆษณา เช่น Google AdSense

3.2 Digg ดิกก์ เปิดตัวเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ผู้ก่อตั้งคือ เควิน โรส เจ้าของคือ Digg, Inc. ดิกก์เป็นเว็บไซต์ประเภทชุมชนเนื้อหาที่เกี่ยวกับข่าวเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ โดยนำเอาการค้นคว้าเว็บผสมกับบล็อกเพื่อให้มีการเชื่อมโยงเนื้อหาเว็บเข้าด้วยกัน และมีการกรองเนื้อหาในลักษณะให้ผู้ใช้ได้ร่วมลงคะแนนด้วยความเท่าเทียมกัน เนื้อหาข่าวต่างๆ และเว็บไซต์จะถูกส่งเข้ามาโดยผู้ใช้ จากนั้นจะถูกเลื่อนให้ไปแสดงที่หน้าแรกโดยผ่านระบบการจัดอันดับจากผู้ใช้

3.3 Pantip พันทิป เป็นเว็บไซต์ของประเทศไทยที่ให้บริการกระดานข่าวสำหรับผู้ชื่นชอบในเรื่องเดียวกัน ก่อตั้งโดยนายวันฉัตร ผดุงรัตน์ เปิดตัวเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2546 พันทิปให้บริการผู้ใช้โดยจัดให้มีห้องสนทนาเป็นกลุ่มใหญ่ครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ การเมือง ความรู้ กีฬา บันเทิง ศาสนา ความงาม และกฎหมาย เป็นต้น

4. เวิร์กทำงานร่วมกัน (Collaboration network)

4.1 Wikipedia วิกีพีเดียเป็นโครงการสารานุกรมเนื้อหาเสรีหลายภาษาบนเว็บไซต์ เปิดตัวในปี พ.ศ. 2544 โดย จิมมี เวลส์ และแลร์รี แซงเจอร์ คำว่า "วิกิพีเดีย" มาจากการผสมคำว่า wiki ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างเว็บไซต์แบบมีส่วนร่วม เป็นคำในภาษาฮาวายที่แปลว่า "เร็ว" และคำว่าencyclopedia ที่แปลว่าสารานุกรม วิกีพีเดียเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทเวิร์กทำงานร่วมกัน มีการต่อยอดทางความคิด เกิดขึ้นจากการร่วมเขียนของผู้ใช้ทั่วโลกทุกคนที่เข้าถึงวิกิพีเดีย และร่วมแก้ไขเนื้อหาในบทความอย่างเสรี นอกจากเป็นสารานุกรมแล้ววิกิพีเดียให้บริการสถานการณ์ข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน บทความที่ให้ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ อีกด้วย

4.2 Google Earth กูเกิล เอิร์ธ พัฒนาโดยบริษัทกูเกิล เป็นซอฟต์แวร์สำหรับให้บริการดูแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศจากทั่วโลก และผังเมืองซ้อนทับลงในแผนที่รวมทั้งระบบจีไอเอส (GIS) ในรูปแบบ 3 มิติ ก่อนใช้งานผู้ใช้ต้องดาวน์โหลดกูเกิล เอิร์ธจาก <http://www.earth.google.com> กูเกิล เอิร์ธใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศของ U.S. public domain และภาพถ่ายดาวเทียมของคีย์โฮล์มาดัดแปลงร่วมกับระบบแผนที่จาก กูเกิลแมพ กูเกิล เอิร์ธ จัดเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทเวิร์กทำงานร่วมกัน เพราะการสร้างแผนที่ของตัวเองหรือแบ่งปันข้อมูลแผนที่ให้คนอื่นตามที่ได้มีการปักหมุดเอาไว้ ทำให้คนที่เข้ามาได้รับประโยชน์ในการสืบค้นข้อมูลเหล่านั้น ซึ่งเป็นการต่อยอดแบบสาธารณะ และยังให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยวเดินทาง การจราจรและที่พัก

5. ประสบการณ์เสมือนจริง (Virtual reality)

5.1 Second Life เซคันด์ไลฟ์ พัฒนาโดยบริษัทลินเดนรีเสิร์ช เซคันด์ไลฟ์ได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมที่เรียกว่า ไซเบอร์พังค์ (cyberpunk) และนวนิยายของนีล สตีเฟนสัน (Neal Stephenson) เรื่อง Snow Crash ให้บริการเมื่อ พ.ศ. 2546 เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ช่วยในการร่วมสร้างประสบการณ์เสมือนจริง ผู้ใช้สามารถใช้บริการผ่านทางโปรแกรมลูกข่ายที่ชื่อว่าSecond Life Viewer ซึ่งเซคันด์ไลฟ์ไม่ใช่เพียงเกม 3 มิติแต่เป็นโลกเสมือนจริง ภายในโลกเสมือนนั้นมีระบบเศรษฐกิจเป็นของตัวเอง มีหน่วยเงินที่เรียกว่า ลินเดนดอลลาร์ (Linden Dollar: L\$) ใช้ในการซื้อ ขาย เช่า แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่างๆ กับผู้เล่นอื่น หากต้องการเข้าใช้งานเซคันด์ไลฟ์สามารถดาวน์โหลดโปรแกรมไปติดตั้งและลงทะเบียนผ่านเว็บไซต์

5.2 World of Warcraft เกมรูปแบบ Massively multiplayer online game (MMORG) ในจักรวาลของ warcraft พัฒนาโดย Blizzard Entertainment เริ่มวางจำหน่ายในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 สร้างโดยนำบรรยากาศในซีรีส์ Warcraft จำลองไว้ในเกมและได้จัดทำเป็นเกม 3 มิติโดยผู้เล่นนำเสนอตัวตนตามบทบาทในเกม ผู้เล่นสามารถติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้เล่นคนอื่นๆ ได้เสมือนอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง

6. เครือข่ายเพื่อการประกอบอาชีพ (Professional network)

ลิงค์อิน (LinkedIn) เป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมที่ให้บริการเพื่อการประกอบอาชีพเน้นด้านเครือข่ายธุรกิจ โดยจุดประสงค์หลักของลิงค์อินเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ที่ลงทะเบียนกับทางเว็บไซต์แล้ว ผู้ใช้จะสามารถสร้างรายการส่วนตัวเกี่ยวกับอาชีพสำหรับติดต่อกับผู้อื่นหรือกับบริษัทต่างๆ และเป็นการสร้างเครือข่ายทางอาชีพของผู้ใช้เอง

7. เครือข่ายที่เชื่อมต่อกันระหว่างผู้ใช้ (Peer to Peer : P2P)

7.1 Skype สไกป์ เป็นโปรแกรมที่ให้บริการผู้ใช้สำหรับ สนทนา โทรศัพท์ สนทนาแบบวิดีโอ ส่งข้อความผ่านอินเทอร์เน็ต สไกป์ก่อตั้งโดย Niklas Zennström และ Janus Friis ชาวสวีเดน หน้าที่ของสไกป์ คือให้บริการผ่านทางคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งสู่คอมพิวเตอร์อีกเครื่องหนึ่งเป็นเสียงและภาพขณะสนทนา การส่งข้อความ และการส่งข้อมูลในรูปแบบไฟล์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมถึงการประชุมผ่านออนไลน์ไม่เกิน 5 คน สไกป์ทำงานบนเทคโนโลยีระบบเครือข่ายแบบ Peer to Peer โดยผู้ใช้งานสามารถติดต่อโดยตรงระหว่างผู้ใช้งานกับผู้ใช้งานอื่นที่กำลังออนไลน์อยู่ การใช้งานง่าย สะดวกรวดเร็ว การโทรศัพท์ผ่านสไกป์มีทั้งแบบที่ให้บริการฟรีและแบบที่คิดค่าบริการ

7.2 BitTorrent บิตทอร์เรนต์ เป็นโพรโทคอลรูปแบบ peer-to-peer ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยกันโดยตรงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ถูกพัฒนาตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. 2544 จากความคิดของแบรม โคเฮน (Bram Cohen) ที่ต้องการให้การส่งผ่านข้อมูลสามารถอำนวยความสะดวกได้ทั้งขาเข้าและขาออก เครือข่ายของการใช้โปรแกรมบิตทอร์เรนต์นั้นเป็นลักษณะโยงใยถึงกันหมดทุกเครื่องคอมพิวเตอร์สามารถรับส่งไฟล์ถึงกันได้ตลอดเวลา ซึ่งทุกเครื่องจะเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ เมื่อไฟล์เริ่มต้นเผยแพร่มาจากคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่ง เครื่องอื่นๆ ที่ต้องการไฟล์ ก็จะช่วยๆ ได้รับไฟล์แบบสุ่ม ทันทีที่ได้รับไฟล์มาครบ คอมพิวเตอร์เครื่องนั้นก็สามารถส่งต่อไฟล์ที่ได้รับมาแล้วให้เครื่องที่ยังไม่มีได้ทันที เป็นลักษณะของการเติมเต็มให้กัน โปรแกรมบิตทอร์เรนต์จึงสามารถทำให้การส่งผ่านข้อมูลสามารถอำนวยความสะดวกได้ทั้งขาเข้าและขาออก การใช้งานต้องมีโปรแกรมที่เรียกว่าทอร์เรนต์ไคลเอนต์ก่อน หลังจากนั้นจึงจะสามารถไปดาวน์โหลดไฟล์จากเว็บไซต์บิตทอร์เรนต์ต่างๆ ได้

2.4.2 กลุ่มผู้ใช้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์

ผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถกำหนดขอบเขตได้เป็นกลุ่มช่วงวัย (เศรษฐกิจมะลิสุวรรณ. 2553: ออนไลน์) ดังนี้

1. กลุ่ม Swing Generation คือ กลุ่มที่มีอายุ 63 ปี ขึ้นไป กลุ่มนี้ไม่นิยมใช้สื่อออนไลน์มีจำนวนน้อยมากที่ใช้สื่อออนไลน์อินเทอร์เน็ตซึ่งผู้ที่ใช้สื่อออนไลน์ในกลุ่มนี้มักใช้เพื่อติดต่อกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนเก่า เนื่องจากกลุ่ม นั้นมักจะมี ความโหยหาอดีต (Nostalgia) และชอบเล่าเรื่องราวในอดีตให้ลูกหลานหรือคนภายนอกได้รับรู้

2. กลุ่ม Generation B หรือ Baby Boomers เป็นกลุ่มคนที่มีอายุระหว่าง 45-63 ปี เป็นกลุ่มคนมีประสบการณ์ชีวิตสูง และเงินเก็บสะสมมากซึ่งคนกลุ่มนี้ถ้ายังทำงานอยู่จะเป็นข้าราชการระดับสูง แต่หากเป็นพนักงานบริษัทเอกชนก็จะมีตำแหน่งงานเทียบเท่าผู้บริหาร โดยสามารถแบ่งตามรูปแบบการใช้ชีวิตของ Baby Boom เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่ม Best คือ กลุ่ม ผู้ที่มีอายุ 45-50 ปี มีนิสัยชอบความล้ำสมัย และพยายามก้าวทันเทคโนโลยี โดยมีพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์เพื่อติดตามข่าวสารและการดูแลสุขภาพ

2.2 กลุ่ม Bright คือ กลุ่มผู้ที่มีอายุ 51-57 ปี มีนิสัยชอบดูแลสุขภาพทั้งทางกายและทางใจ เช่น ไปปฏิบัติธรรมตามสถานปฏิบัติธรรม ออกกำลังกาย และชอบพบปะกับกลุ่มเพื่อนสนิทเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพราะคนกลุ่มนี้มักจะพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับกลุ่มเพื่อนสนิทอยู่เสมอโดยมักใช้เทคโนโลยีสื่อสารผ่านทาง website เพื่อติดต่อเพื่อนเก่า เช่น อีเมล (E-mail) เป็นต้น

2.3 กลุ่ม Basic คือ กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 55-63 ปี ซึ่งมักจะเกษียณแล้ว มักนิยมใช้สื่อประเภททีวี นิตยสาร และพฤติกรรมการสนใจเทคโนโลยีที่มีใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อนมองเห็นง่าย เช่น โทรศัพท์มือถือที่มีปุ่มกดขนาดใหญ่ หน้าจอกว้างเพื่อให้เห็นตัวเลขได้ชัดเจนขึ้น เว็บไซต์ที่มีการออกแบบให้ดูง่าย ตัวหนังสือขนาดใหญ่จัดเรียงเป็นระเบียบ เป็นต้น

3. กลุ่ม Generation X กลุ่มนี้เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2508-2522 มีอายุระหว่าง 30-44 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัยทำงานซึ่งต้องรับเทคโนโลยีเนื่องจากจำเป็นต้องเป็นผู้ใช้ (User&Consumer) โดยใช้สังคมออนไลน์ในการสืบค้นหาข้อมูลใช้ติดต่อสื่อสาร รู้จักแบ่งเวลาว่างงานการใช้สื่อออนไลน์กับครอบครัวอย่างสมดุล (Work-life balance)

4. กลุ่ม Generation Y กลุ่มนี้มีอายุ 16-29 ปี กลุ่มนี้มีตั้งแต่เป็นวัยรุ่น นักเรียน นักศึกษาไปจนกระทั่งกลุ่มวัยเริ่มทำงานซึ่งพวกเขาเติบโตมากับการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ และทันช่วงยุคเริ่มต้นของการสื่อสารแบบไร้สาย กลุ่มนี้จะมีอุปนิสัยใจร้อน ชอบการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด นิยมความทันสมัย ติดเทคโนโลยี โดยเฉพาะใช้ในการเล่นเกม ดาว์นโหลดภาพหรือเพลง ดูลิขสิทธิ์วิดีโอ และมีเฟซบุค (Facebook) เป็นของตัวเอง เป็นต้น

5. กลุ่ม Generation Z กลุ่มอายุน้อยที่สุดในปัจจุบันเป็นผู้ที่อายุ 1-15 ปี ซึ่งมีอายุน้อยที่สุดโดยเติบโตมาในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความต้องการใช้เทคโนโลยีสูงมาก และยังเป็นทั้งผู้ใช้ และผู้สร้างข้อมูลตามความต้องการของตัวเองได้ เด็กกลุ่มนี้จะมีอุปนิสัยรักอิสระ ชอบความเป็นส่วนตัว ชอบใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ด้วยตนเอง และมักชอบเล่นเกมออนไลน์เป็นประจำ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อสังคมออนไลน์ข้างต้นผู้วิจัยเลือกสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศไทย ได้แก่ Facebook Line Youtube และ Instagram เนื่องจากส่งผลกระทบต่อเยาวชนส่วนใหญ่ในประเทศ

3. แนวคิดของการรับรู้ความสามารถของตน

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งที่มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social cognitive theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา แบนดูรามีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้นไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล(ปัญญา ชีวภาพ และสิ่งภายในอื่น ๆ) ร่วมด้วยและการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะซึ่งกันและกันกับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม

การที่ปัจจัยทั้งสามทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกันก็ไม่ได้หมายความว่าทั้ง 3 ปัจจัยนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนดซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน บางปัจจัยอาจมีอิทธิพลมากกว่าอีกบางปัจจัย และอิทธิพลของปัจจัยทั้งสามนั้นไม่ได้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน หากแต่ต้องอาศัยเวลาในการที่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดปัจจัยอื่น ๆ (Bandura. 1989)

3.1 ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตน

แบนดูรา (Bandura. 1986) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลประเมินเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ที่บางครั้งอาจจะมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีความแปลกใหม่ที่ไม่สามารถทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การรับรู้ความสามารถของตนมีได้ขึ้นอยู่กับทักษะที่บุคคลมีอยู่ในขณะนั้นเท่านั้นแต่ยังขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลว่าเขาสามารถทำอะไรได้ด้วยทักษะที่เขา มีอยู่

ซังค์ (Schunk. 2000) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความเชื่อมั่นของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถที่จะเรียนรู้หรือกระทำพฤติกรรมตามความสามารถที่มีอยู่ซึ่งไม่เหมือนกับการที่เรารู้อยู่แล้วว่าทำอะไร การรับรู้ความสามารถของตนเป็นการประเมินทักษะและความสามารถของบุคคลตามระดับความสามารถที่มีอยู่

เชลล์ เมอร์ฟี และบรุนนิง (Shell; Murphy; & Bruning. 1989: online) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความมั่นใจในตนเองของบุคคลว่าจะสามารถปฏิบัติการกิจที่กำหนดให้ได้สำเร็จหรือไม่

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนเองในการที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ตามแนวคิดของแบนดูรา การรับรู้ความสามารถของตนเป็นปัจจัยในการทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้โดยตรง โดยในการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นเกิดจากองค์ประกอบ 2 ประการ คือ แบนดูรา (Bandura. 1997: 21-24)

(1) ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองของบุคคลว่าจะสามารถปฏิบัติงานหรือแสดงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้ ซึ่งความเชื่อมั่นดังกล่าวเป็นผลที่ได้รับมาจากการเรียนรู้จากพฤติกรรมจากตัวแบบในสังคมและหรือจากการที่ได้กระทำพฤติกรรมด้วยตนเอง

(2) ความคาดหวังในผลลัพธ์/ผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน บุคคลได้รับการเรียนรู้จากผลลัพธ์ของการกระทำของตัวแบบทางสังคมและหรือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้โดยกระทำมาก่อน

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นเหตุที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำพฤติกรรม ในขณะที่ผลลัพธ์ของการกระทำที่จะเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่บุคคลคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดขึ้น โดยอาศัยการตัดสินใจรับรู้ความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำได้แค่ไหน โดยขึ้นอยู่กับระดับความคาดหวังในความสามารถของตนเอง ความเข้มหรือความมั่นใจในความสามารถของตนและการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ แบนดูรา (Bandura. 1997: 22-23)

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนกับพฤติกรรมของบุคคล

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหลายท่าน ตั้งข้อสังเกตว่าการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวแปรเชื่อมโยงแทรกที่มีอิทธิพลต่อการทำนายและมีผลต่อการกระทำ/พฤติกรรมของบุคคล

แบนดูราเชื่อว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีความสำคัญและมีผลต่อการกระทำของบุคคล มีผลต่อการเลือกกิจกรรม การใช้ความพยายาม ความอดทนในการทำงาน การคิดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ของบุคคล บุคคล 2 คนอาจมีความสามารถไม่แตกต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ถ้าพบว่า บุคคล 2 คนนี้มีการรับรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ในคน ๆ เดียวก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนในแต่ละสถานการณ์แตกต่างกันก็อาจแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกัน แบนดูราเห็นว่า ความสามารถของคนเรานั้นยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก จึงขึ้นอยู่กับการรับรู้ความสามารถของตนในสถานการณ์นั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเรามีความเชื่อว่าเรามีความสามารถ เราก็จะแสดงถึงความสามารถนั้นออกมาคนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน ไม่ท้อถอยง่ายและสามารถประสบความสำเร็จได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม แบนดูรา ได้กล่าวถึงการกระทำ พฤติกรรมของบุคคลว่า แม้ว่าบุคคลจะมีการรับรู้ความสามารถของตนสูง บุคคลก็อาจจะไม่กระทำพฤติกรรมนั้นก็ได้ ถ้ามีปัจจัยต่อไปนี้

- 1) ขาดสิ่งจูงใจหรือถูกบังคับจากภายนอกให้กระทำ
- 2) การตัดสินใจผลกรรมที่ผิดพลาดไป ทำให้บุคคลรู้สึกว่ามีคุณค่าที่ตนจะกระทำพฤติกรรมนั้น
- 3) ความไม่ทันการณ์ในการประเมินความสามารถของตน เพราะประสบการณ์ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าหากบุคคลไม่ได้ประเมินตนเองตลอดเวลาจะทำให้บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนผิดพลาดไป อันมีผลให้บุคคลไม่กระทำพฤติกรรม
- 4) การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนผิดพลาด
- 5) การประเมินความสำคัญของทักษะย่อย ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการกระทำพฤติกรรมนั้นผิดพลาด
- 6) เป้าหมายของการกระทำมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจนและเป้าหมายนั้นไม่สามารถปฏิบัติได้
- 7) การรู้จักตนเองที่ไม่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวกำหนดกระบวนการคิด กระบวนการ
จิตใจ กระบวนการด้านความรู้สึกและกระบวนการเลือก

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ

จากการศึกษาของนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหลายท่าน เชื่อว่า การรับรู้
ความสามารถของตนเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถทำนายการแสดงพฤติกรรมและมีผลต่อพฤติกรรม
และผลการปฏิบัติงานของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะปฏิบัติงานได้
ประสบความสำเร็จมากกว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำกว่า แม้ว่าจะมีความสามารถที่
เท่าเทียมกันซึ่งสามารถยืนยันได้จากทฤษฎีการเรียนรู้ความสามารถของตนของแบนดูรา และจากการ
สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนและพฤติกรรมการทำงานของชาตรี และ
โรเบิร์ตสัน (วัลลภา สบายยิ่ง. 2542: 2; อ้างอิงจาก Sandri; & Robertson. 1993) ที่สรุปว่าการรับรู้
ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงาน สำหรับการรู้เท่าทันสื่อ นับได้ว่า
เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยการรับรู้ความสามารถของตนเพื่อส่งผลให้ผู้บริโภคสื่อสามารถ
เลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถยืนยันได้ด้วยผลงานวิจัยของฮอฟสเตเตอร์
ซุนิกา และโดซีเออร์ (Hofstetter; Zuniga; & Dozier. 2001: 61-76) ซึ่งได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (Media self efficacy) การใช้สื่อและการเปิดรับสื่อ
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการรับรู้
ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับการเลือกใช้สื่อ การเปิดรับสื่อแต่ละประเภท กล่าวคือ คนที่มีการ
รับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่อบุคคลสูงจะเลือกใช้สื่อเพื่อแสวงหา
ข้อมูล เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเพื่อหาความเพลิดเพลินมากกว่าคนที่มีการรับรู้
ความสามารถของตนต่ำ โดยในงานวิจัยนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในกระบวนการสอนเกี่ยวกับการ
รู้เท่าทันสื่อควรที่จะมีการเพิ่ม/พัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนของนักศึกษาในชั้นเรียนด้วย

3.3 การประเมินการรับรู้ความสามารถของตน

แบนดูรา (Bandura. 1977: 1986) มองว่า การรับรู้ความสามารถของตนเป็นแนวคิด
ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากกว่าเป็นแนวคิดทั่ว ๆ ไป การวัดการรับรู้ความสามารถของตนจะไม่ใช่
การวัดที่คลุมเครือในเรื่องรวม ๆ แต่เป็นการวัดการรับรู้ความสามารถของตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
อย่างมีบริบท

การรับรู้ความสามารถของตนเป็นการตัดสินใจของบุคคลอย่างแน่อนเกี่ยวกับ
ความมั่นใจในความสามารถของตนเองในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จ ด้วยระดับ
ความสามารถเฉพาะที่แตกต่างกัน การรับรู้ความสามารถของตนของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันไป
ขึ้นอยู่กับมิติ 3 มิติดังนี้ แบนดูรา (Bandura. 1986: 396)

1) มิติระดับหรือขนาดของความคาดหวัง (Magnitude) หมายถึง ระดับความ
คาดหวังของบุคคลในการกระทำกิจกรรม ซึ่งจะแปรผันตามความยากง่ายของงานที่จะกระทำ บุคคล
ที่มีความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่ำหรือมีขีดความสามารถจำกัด จะทำงานได้เฉพาะ
เรื่องที่ย่างถ้ามอบหมายให้กระทำกิจกรรมที่ยากเกินความสามารถก็จะพบความล้มเหลว ดังนั้นถ้า
มอบหมายงานจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล

2) มิติเกี่ยวกับการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ (Generality) เป็นความคาดหวังในความสามารถของตนในการนำมาปฏิบัติในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกัน

3) มิติความเข้มหรือความมั่นใจ (Strength) หมายถึง ความสามารถที่จะพิจารณาตัดสินความเป็นไปได้ในความสามารถของบุคคลที่จะปฏิบัติงาน คือ เป็นความเชื่อมั่นของบุคคลในการประเมินการกระทำของตนเอง

วิธีวัดการรับรู้ความสามารถของตนที่ใช้กันมาก คือ (ปรีดา เบญจกาน. 2548: 24)

1) การวัดความมั่นใจโดยถามว่าผู้ตอบมีความมั่นใจว่าเขาสามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นหรือไม่ คำตอบมักจะเป็นว่า “ไม่มีความมั่นใจ” (0) จนถึง “มีความมั่นใจเต็มที่” (10) หรือใช้มาตรวัดแบบ 0% ถึง 100 %

2) การวัดระดับความยากมักมีการถามว่า สามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นหรือไม่ คำตอบจะเป็นแบบ “ใช่” และ “ไม่ใช่”

3) การวัดแบบผสม คือ มีทั้งความมั่นใจและความยาก โดยใช้คำถามเดียวกัน และมีคำตอบให้เลือกทั้ง 2 แบบ คือ “ใช่” และ “ไม่ใช่” และแบบเปอร์เซ็นต์หรือบนมาตรวัด 11 หน่วย การรวมคะแนนโดยรวมคำตอบของความมั่นใจเฉพาะข้อที่ผู้ตอบ “ตอบใช่” ในมาตรวัดระดับความยาก ส่วนการวัดการตัดสินความสามารถของตนที่แผ่ขยายไปยังกิจกรรมอื่นทำได้ 3 ลักษณะ คือ (1) การวัดภายในขอบเขตกิจกรรมเดียวกัน เช่น การรับรู้ความสามารถของตนในการปฏิเสธรักษาขวนเพื่อนให้เสพยาเสพติดกับการปฏิเสธรักษาขวนของผู้อื่น (2) การวัดขอบเขตกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การวัดความสามารถของตนในการควบคุมการรับประทานอาหารกับการรับรู้ความสามารถของตนในการเพิ่มการออกกำลังกาย และ (3) การวัดการรับรู้ความสามารถของตนโดยคำนึงถึงเวลา (วิลาสลักษณ์ ชวัลลสี. 2542: 34)

นอกจากการวัดการรับรู้ความสามารถของตนที่เป็นการวัดความมั่นใจ ระดับความยากและแบบผสม ยังมีการวัดการรับรู้ความสามารถของตนในลักษณะทั่ว ๆ ไป โดยการตอบจะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ท์ ตั้งแต่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งจนถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ฮอฟสแตเตอร์ ชูนิกา และโดซีเออร์ (Hofstetter; Zuniga; & Dqzier. 2001: 61-76) ได้สร้างแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ (Media Self Efficacy) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งวัดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อแสวงหาข้อมูลข่าวสาร การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพื่อหาความเพลิดเพลินโดยเป็นการวัดการใช้สื่อแต่ละประเภท ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล คำตอบจะเป็น “ใช่” และ “ไม่ใช่” “ใช่” ให้ 1 คะแนน และ “ไม่ใช่” ให้ 0 คะแนน หลังจากนั้นจะวัดระดับความมั่นใจ โดยมีระดับความมั่นใจตั้งแต่ 0% ถึง 100 % คำตอบ 100% แสดงว่า คุณมั่นใจว่าคุณทำได้ ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดฉบับนี้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคตั้งแต่ .60 - .86

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวัดแบบผสมทั้งระดับความมั่นใจและความยาก เพราะมีความเที่ยงตรงเชิงเอกนัยและเชิงทำนายสูง เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการวัดแบบอื่นและยังเป็นการวัดทั้ง 2 มิติตรงตามทฤษฎีของแบนดูรา (วิลาสลักษณ์ ชวัวลี. 2542: 35) กล่าวคือ จะให้ผู้ตอบประเมินความสามารถของตนเองในการใช้สื่อโดยประเมินว่า ท่านสามารถใช้สื่อในด้านต่อไปนี้ได้หรือไม่ ถ้าได้ ท่านมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองในระดับใดโดยมีคำตอบให้เลือกตั้งแต่ไม่สามารถทำได้ ให้ 0 คะแนน มั่นใจน้อยมาก ให้ 1 คะแนน มั่นใจน้อย ให้ 2 คะแนน มั่นใจปานกลาง ให้ 3 คะแนน มั่นใจมาก ให้ 4 คะแนน และมั่นใจมากที่สุด ให้ 5 คะแนน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาใช้วัดระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อของผู้เข้ารับการอบรมก่อนการฝึกอบรมเพื่อจะได้จัดกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง กับ กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มหน่วยทดลองเหล่านี้เข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มในสัดส่วนที่เท่ากันความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อกับรูปแบบการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ

จากการศึกษาเอกสารปริทัศน์งานวิจัยเรื่อง Adult media literacy ที่จัดทำขึ้นโดยองค์กร Ofcom ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชนในสหราชอาณาจักร พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นตัวแปรหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มระดับการรู้เท่าทันสื่อ ในงานชิ้นนี้ได้กล่าวไว้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อซึ่งโดยตัวของการรับรู้ความสามารถของตนแสดงให้เห็นถึงส่วนผสมของทักษะและความเชื่อมั่นในตนเองในการใช้สื่อ การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ช่วยให้การรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ซึ่งทักษะและความเชื่อมั่นที่มีในการรับรู้ความสามารถของตนจะนำไปสู่การค้นพบ การสำรวจและเรียนรู้ที่มากขึ้น ในทางกลับกันหากขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อ (Livingstone; Van Couvering; & Thunim. n.d.: 56)

จากการศึกษาตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนทำให้ได้พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิด ปฏิกริยาทางอารมณ์ แรงจูงใจและการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคล (วิลาสลักษณ์ ชวัวลี. 2543: 29-30) บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะมีความพยายามและเอาใจใส่ในการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ มากและเมื่อพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ บุคคลกลุ่มนี้จะกระตุ้นตนเองให้ใช้ความพยายามมากขึ้น บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจในการพัฒนาความสามารถของตนเอง ในขณะที่ผู้ที่รับรู้ความสามารถของตนต่ำมักจะท้อถอยขาดความมั่นใจในตนเองและรู้สึกว่างานนั้นยากลำบาก มักจะไม่พยายามกระทำให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จในการกระทำพฤติกรรมมากขึ้น โดยการรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์กับกระบวนการคิดและการกระทำพฤติกรรมของบุคคล

จากการศึกษาของงานวิจัยของบิชอป และคนอื่น ๆ (Bishop; et al. 2005: 179-185) ที่ได้ทำการประเมินผลของการใช้แผนพับที่มีต่อความตั้งใจที่จะหยุดสูบบุหรี่ในผู้หญิงที่ตรวจพบความผิดปกติบริเวณลำคอผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงในกลุ่มทดลองที่ได้รับแผนพับเกี่ยวกับการรักษามะเร็งบริเวณลำคอที่เกิดจากการสูบบุหรี่มีความตั้งใจหยุดสูบบุหรี่สูงกว่าในกลุ่มควบคุม ซึ่งผลสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตน โดยพบว่า ผู้หญิงที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีความตั้งใจที่จะหยุดสูบบุหรี่ที่สูงกว่าผู้หญิงที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนต่ำกว่า

กิสก์ และคนอื่น ๆ (Gist; & et al. 1989: 884-891) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้วิธีการสลับเทคนิคการฝึกต่อการรับรู้ความสามารถของตนและผลของงานในการฝึกโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้กับผู้บริหารและผู้จัดการของมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ จำนวน 108 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการวัดการรับรู้ความสามารถของตนต่อการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูง ปานกลางและต่ำ แล้วจัดเข้าเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สำหรับกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยใช้วิธีการฝึก 2 วิธี คือ การใช้ตัวแบบกับการใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์สูงนั้น การใช้ตัวแบบและการใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยงมีความสัมพันธ์กับผลของงานสูงด้วย และกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์สูงมีผลของงานสูงกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนด้านคอมพิวเตอร์ต่ำ และยังพบว่า ในกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ กลุ่มที่ใช้ตัวแบบมีความมั่นใจในความสามารถของตนเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์มากกว่ากลุ่มผู้ใช้ผู้สอน/พี่เลี้ยงด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีเดน และเอวีแรม (Eden; & Aviram. 1993: 352-360) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกการรับรู้ความสามารถของตนต่อความเร็วในการทำงานทำโดยการช่วยให้ประชาชนช่วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลตงงานจำนวน 66 คน ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยที่กลุ่มทดลองจะได้ชมวิดีโอที่แสดงถึงความสำเร็จในการทำงานทำและยังมีการอภิปรายกลุ่มย่อย มีการแสดงบทบาทสมมติในกลุ่มย่อย โดยทำเช่นนี้ 8 ครั้งเป็นเวลา 2 สัปดาห์ครั้ง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองสามารถเพิ่มความเร็วในการทำงานทำได้ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะมีการเพิ่มความเร็วในการทำงานทำได้สูงมากขึ้นกว่ากลุ่มอื่นด้วย

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบเดียวกัน กลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ

นอกจากนี้ในงานวิจัยของล็อก และคนอื่น ๆ (Locke; et al. 1984: 241-251) ได้ทำการศึกษาผลของการรับรู้ความสามารถของตน การตั้งเป้าหมายและการใช้ยุทธศาสตร์การทำงานต่อผลของงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการจำนวน 209 คน ช่วงแรกผู้วิจัยทำการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการฝึกต่าง ๆ ในการเพิ่มผลของงาน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 1 ได้รับการฝึก 3 ขั้นตอน คือ Walk Thought, Similar Uses และ Repeat Uses กลุ่มทดลอง 2 เป็นกลุ่มที่ทำการฝึก Low Strategy ซึ่งเป็นการฝึกโดยให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบแต่สิ่งที่ดี ๆ ความคิด

ที่ดีมีคุณภาพเพียงอย่างเดียว ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสามารถของตน การตั้งเป้าหมายและยุทธศาสตร์การทำงานมีความสัมพันธ์กับผลของงานและยังพบอีกว่า ความสามารถผลงานในอดีตและการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวทำนายที่สำคัญของการตั้งเป้าหมายการทำงานด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับผลของงานที่ทำมาแล้วในอดีต สำหรับผลการทดลองที่เพิ่มผลของงานนั้นพบว่า นิสิตกลุ่มทดลอง 1 ซึ่งได้รับการฝึก 3 ขั้นตอน สามารถเพิ่มผลของงานได้มากกว่ากลุ่มอื่น

จากงานวิจัยนี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเพิ่มของงานที่แตกต่างกันโดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรูปแบบการฝึกอบรมในขั้นตอนกิจกรรมที่มีความหลากหลายกว่าจะมีผลของงานมากกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้การรับรู้ความสามารถของตนก็พบว่า มีความสัมพันธ์กับผลของงานด้วย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนกับวิธีการพัฒนาประสิทธิภาพหรือผลของงานทำให้พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีผลต่อประสิทธิภาพของงาน โดยในบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในระดับที่แตกต่างกัน บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมีประสิทธิภาพของงานมากกว่าบุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนต่ำ แม้ว่าจะได้รับการฝึกอบรมในรูปแบบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ดังนั้นจึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่า นักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับที่แตกต่างกันเมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในรูปแบบเดียวกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่ นอกจากนี้ยังจะทำการศึกษาว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อในระดับสูงหรือต่ำเหมือนกันเมื่อได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อในรูปแบบที่แตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่

4. แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม

บราวน์ (Brown. 1998: online) ได้กล่าวไว้ว่า โปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ และการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมโดยโปรแกรมที่สร้างขึ้นควรจะเน้นการเตรียมผู้รับสื่อให้ได้รับการพัฒนากระบวนการคิดโดยสนับสนุนการใช้การคิดวิจารณ์ญาณ อาทิ การคิดไตร่ตรอง การให้เหตุผลและการประเมิน (Brown. 1998: online. citing Bruner. 1962; Sample. 1979) นอกจากนี้ควรจะต้องพัฒนาการรับรู้ค่านิยมเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถถ่ายโอนเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อไปสู่พฤติกรรมการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์

การพัฒนาด้านการคิดเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อในทางตะวันตก จะเน้นการพัฒนาในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) โดยองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ คือ ข่าวสารและทักษะ (Potter, 1998: online) ข่าวสารในที่นี้ คือ ข่าวสารเกี่ยวกับสื่อและข่าวสารเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง ส่วนทักษะในที่นี้คือ การคิดวิจารณ์ญาณหรือการ

คิดเชิงวิพากษ์ องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการรับเลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะ ตอบโต้แสดงความคิดเห็นต่อสื่ออย่างมีเหตุผล จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อจะเน้นความสำคัญไปที่การสอนให้เยาวชนมีทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ (Bergsma. 2004: 153; citing Austin;&Johnson. 1997; Bergsma. 2002; Bergsma; & Ingre. 2001; Wade; Davidson; & O'dea. 2003) โดยการสอนทักษะการคิดวิจารณ์ญาณจะช่วยให้เยาวชนสามารถตีความและประเมินสื่อและเนื้อหาที่เขาได้รับ เมื่อเยาวชนได้เรียนรู้กลยุทธ์และเทคนิคของการสร้างและการควบคุมเนื้อหาสื่อก็จะเข้าใจได้ดีและรู้ว่าสื่อดึงดูดความสนใจได้อย่างไรและรู้ถึงผลกระทบของเนื้อหาว่ามีผลต่อพฤติกรรมได้อย่างไร (Office of National Drug Control Policy. 2001: online)

ในการฝึกอบรมครั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า การคิดเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ เครือข่ายพันธมิตรการรู้เท่าทันสื่อในประเทศสหรัฐอเมริกา (The Alliance for Media Literate America) ได้ให้ข้อเสนอว่า การจะรู้เท่าทันสื่อในยุคนี้ต้องมีทักษะการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจ (Bergsma. 2004: 156 citing The Alliance for Media Literate America. 2001) การที่บุคคลจะรู้เท่าทันสื่อได้จะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ ตีความประเมินสื่อ ตัดสินได้ว่าสิ่งใดควรเชื่อ-ไม่ควรเชื่อ ควรทำ-ไม่ควรทำ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสื่ออย่างมีเหตุผล ซึ่งการคิดประเภทนี้จะช่วยให้บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อถูกรอบงำจากสื่อ โดยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณจะต้องคำนึงถึงการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสพิจารณาจนเกิดความรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองฝึก นอกจากนี้ เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมองเห็นประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของการฝึกแล้วยังก่อให้เกิดผลพลอยได้โดยอัตโนมัติต่อด้านความรู้สึกหรือจิตใจและด้านพฤติกรรมให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณ์ญาณ

โลกปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ปริมาณข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลมีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องและตลอดเวลา คนในสังคมจึงจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดในการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณ์ญาณหรือต้องอาศัยการคิดวิจารณ์ญาณในการพิจารณาตัดสินใจ ประเมินข้อมูลที่รับมา การคิดวิจารณ์ญาณเป็นรูปแบบหนึ่งของการคิดในระดับสูงที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล มีการศึกษาข้อเท็จจริง ถือว่าเป็นทักษะการคิดที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

การคิดวิจารณ์ญาณจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลต่าง ๆ หาเหตุผลที่ถูกต้องสืบค้นหาความจริงได้ และตอบคำถามด้วยเหตุผลไม่ใช่ด้วยความรู้สึกส่วนตัว นั่นคือสามารถตอบคำถามหรือวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีหลักการ สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของการใช้เหตุผลการคิดวิจารณ์ญาณจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร (ตันสนีย์ ฉัตรคุปต์; และ อุษา ชูชาติ. 2545: 47)

4.1.1 ความหมายของการคิดวิจารณ์ญาณ

คำว่า “การคิดวิจารณ์ญาณ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Critical thinking ในภาษาไทยคำดังกล่าวมีผู้เรียกใช้แตกต่างกันออกไป เช่น การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ การคิดวิจารณ์ญาณ การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ การคิดเชิงวิพากษ์ เป็นต้น สำหรับในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า การคิดวิจารณ์ญาณเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเนื่องจากการคิดวิจารณ์ญาณเป็นกระบวนการทางสมองที่มีความซับซ้อน ดังนั้นเมื่อพิจารณาความหมายของการคิดวิจารณ์ญาณที่มีผู้นิยามไว้จึงพบว่า นักจิตวิทยา นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการคิดหลายคนได้ให้นิยามการคิดวิจารณ์ญาณไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

กู๊ด (Good. 1973: 680) ให้ความหมายว่า การคิดวิจารณ์ญาณเป็นการคิดซึ่งดำเนินการตามหลักของการประเมินอย่างรอบคอบต่อข้ออ้างและหลักฐานเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปได้ อย่างแท้จริง ตลอดจนการพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและการใช้กระบวนการตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล

เอนนิส (Ennis. 1985: 45) เสนอไว้ว่า การคิดวิจารณ์ญาณเป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผลและมีการพิจารณาไตร่ตรอง เป็นการคิดที่มุ่งเน้นการตัดสินใจว่า สิ่งใดควรเชื่อ หรือ สิ่งใดควรทำ

แองเจโล (ตันสนีย์ จัตรคุปต์; และอุษา ชูชาติ. 2545: 30; อ้างอิงจาก Angelo. 1995) ให้ความหมายของการคิดวิจารณ์ญาณว่าเป็นการคิดด้วยเหตุผลและใช้ทักษะการคิดที่ซับซ้อนขึ้นเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รับรู้ปัญหา แก้ปัญหาและหาข้อสรุป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544: 12) ให้ความหมายว่า การคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง ความตั้งใจที่จะพิจารณาดัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยการไม่คล้อยตามข้ออ้างที่น่าเสนอ แต่ตั้งคำถามท้าทายหรือโต้แย้งข้ออ้างนั้นเพื่อเปิดแนวทางการคิดออกสู่ทางต่าง ๆ ที่แตกต่างอันจะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบที่สมเหตุสมผลมากกว่าข้ออ้างเดิม

อุษณีย์ โพธิสุข (2544: 33) กล่าวถึง การคิดวิจารณ์ญาณว่าเป็นวิธีคิดอย่างมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ มีหลักฐานและมีประสิทธิภาพ ก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไรหรือ ก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร

จากความหมายที่ให้มาข้างต้น สรุปได้ว่า การคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง การคิดที่อาศัยทักษะในการใช้ข้อมูล ความรู้ โดยผ่านกระบวนการทางสมองในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่อาศัยหลักฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ ประเมินข้อโต้แย้งต่าง ๆ และเป็นการคิดที่มุ่งตัดสินใจว่า สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดควรทำ การคิดวิจารณ์ญาณจะช่วยให้การตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

4.1.2 ทักษะที่ใช้ในการคิดวิจารณ์

ถึงแม้ว่านักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดวิจารณ์จำนวนมากจะมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคำนิยามและคุณลักษณะของการคิดวิจารณ์แต่พวกเขาต่างเห็นพ้องว่าการคิดวิจารณ์เป็นการคิดที่ต้องอาศัยทักษะ 5 ด้าน คือ (1) การตีความ (Interpretation) (2) การวิเคราะห์ (Analysis) (3) การประเมินผล (Evaluation) (4) การวิจัย (Research) และ (5) การกำกับด้วยตนเอง (Selfregulation) (Emerson; Boes;& Mosteller. 2002: 53)

สำหรับการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยทักษะการคิดวิจารณ์ วอสนอบ (Worsnop. n.d.: 5) เสนอว่าจะต้องมีการฝึกทักษะสำคัญ 3 ด้าน คือ การวิเคราะห์ การตีความและการประเมิน ทักษะทั้ง 3 ด้านนี้เป็นทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่จะต้องนำไปใช้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ทักษะในการวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อวิเคราะห์เทคนิคการนำเสนอของสื่อ และวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย

2) ทักษะในการตีความ เพื่อหาสิ่งที่ซ่อนหรือแฝงอยู่ในเนื้อหาสื่อ เช่น คำนิยามอุดมการณ์ต่าง ๆ การตีความเป็นการสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ โดยสิ่งนั้นไม่ได้ปรากฏโดยตรง กล่าวคือ ตัวข้อมูลไม่ได้บอกโดยตรงแต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่เกินกว่าสิ่งที่ปรากฏบนพื้นฐานของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ความรู้ ประสบการณ์

3) ทักษะในการประเมิน เพื่อตัดสินว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ข้อมูลเพียงพอหรือไม่ สิ่งที่สื่อเสนอถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทั้งทักษะในการวิเคราะห์ ทักษะในการตีความ และทักษะในการประเมิน จึงจะทำให้เป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อและไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อต่อไป

4.1.3 การพัฒนาการคิดวิจารณ์

การพัฒนาการคิดวิจารณ์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้โดยการสอน แนวทางที่นักการศึกษาใช้ในการดำเนินการวิจัยและทดลองเพื่อพัฒนาการคิดนั้นสามารถสรุปได้ 3 แนวทาง คือ

(1) การสอนเพื่อให้เกิด (Teaching for thinking) เป็นการสอนที่เน้นในด้านเนื้อหาวิชาการโดยมีการปรับเปลี่ยนเพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการคิดของผู้เรียน การสอนเพื่อให้เกิดการคิด แนวทางนี้จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้สอนจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ชักชวนให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด เช่น การถกเถียงหรือการโต้เถียงในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การแก้ปัญหาโดยสร้างตัวอย่างปัญหาขึ้นมาให้ช่วยกันแก้ไข การเผชิญสถานการณ์จำลอง การเขียนรายงาน ฯลฯ (ปกรณ ไพโรจน์. 2547: 30-31; อ้างอิงจาก Brandt. 1984: 3)

(2) การสอนการคิด (Teaching of thinking) เป็นการสอนที่เน้นเกี่ยวกับกระบวนการทางสมองที่นำมาใช้ในการคิดโดยเฉพาะเป็นการปลูกฝังทักษะการคิดโดยตรง ลักษณะของงานที่นำมาใช้สอนจะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาการที่เรียนในโรงเรียน แนวทางการสอนจะแตกต่างกันไปตามทฤษฎีและความเชื่อพื้นฐานของแต่ละคนที่จะนำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมการสอน (เชิดศักดิ์ โฆวสินธุ์. 2530: 29)

(3) การสอนเกี่ยวกับการคิด (Teaching about thinking) เป็นการสอนที่เน้นการใช้ทักษะการคิดเป็นเนื้อหาสาระของการสอน โดยการช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจกระบวนการคิดของตนเองเพื่อให้เกิดทักษะการคิดที่เรียกว่า Meta Cognition คือรู้ว่าตนเองรู้อะไร ต้องการรู้อะไรและยังไม่รู้อะไร ตลอดจนสามารถควบคุมและตรวจสอบการคิดของตนเองได้ (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. 2530: 29)

ในส่วนของแนวทางในการพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณนั้น เอนนิส (เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537: 52; อ้างอิงจาก Ennis. 1990) เสนอว่า การสอนแบบวิธีการทั่วไปแบบกว้าง ๆ (General Approach) เป็นวิธีการสอนที่สอนให้เกิดการคิดวิจารณ์ญาณได้ โดยสอนแยกต่างหากจากเนื้อหาของวิชาที่นำมาสอนตามปกติ แต่ในการสอนให้เกิดการคิดวิจารณ์ญาณอาจต้องใช้เนื้อหาประกอบด้วย แนวคิดของเอนนิส เห็นว่า การพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณโดยการสอนแยกเป็นรายวิชาหนึ่งต่างหากสามารถพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณได้ดีกว่าการสอนสอดแทรกในรายวิชาตามปกติ เพราะสามารถจัดสอนนอกตารางเรียนได้ ทำให้สามารถดำเนินการจัดการและประเมินผลได้ง่ายและเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดความตระหนักว่าความสามารถทางการคิดวิจารณ์ญาณนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกกิจกรรม ไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะเวลาที่มีการสอนเท่านั้น (เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537: 53; อ้างอิงจาก Mirman; & Tishman. 1988)

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณ์ญาณโดยจัดเป็นโปรแกรมเฉพาะสอนแยกต่างหากจากเนื้อหาวิชาตามปกติและในการสอนจะใช้เนื้อหาของแนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อมาประยุกต์ใช้ประกอบการสอนด้วยโดยเป็นการสอนการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้การคิดวิจารณ์ญาณ (Media literacy through critical thinking)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการคิด พบว่า ขั้นตอนในการพัฒนาการคิดจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537: 57-58; มลิวัลย์ สมศักดิ์. 2540: 93-94)

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นของการเสนอปัญหา ประเด็น สถานการณ์ หรือหลักการเพื่อเป็นสิ่งที่ทำให้คิด

ขั้นที่ 2 เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนคิดโดยอาศัยสภาพการณ์ต่าง ๆ ในการสนับสนุนการฝึก ได้แก่ กิจกรรมการคิด การสนับสนุนการฝึกทักษะการคิด

- บอกความจำ อธิบาย นิยาม - ผู้สอนใช้คำถาม
- รวบรวมข้อมูล ยกตัวอย่าง - ให้เวลาในการคิด
- จำแนกประเภท จัดกลุ่ม - สร้างสถานการณ์ที่เหมาะสม
- การวิเคราะห์ - ใช้เครื่องมือแนะขั้นตอนการคิด
- ประยุกต์หลักการ - ช่วยกันคิด
- ตั้งสมมติฐาน ฯลฯ - ผู้สอนบอกแหล่งข้อมูล

ขั้นที่ 3 เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนบอกผลการคิดของตนเอง

ขั้นที่ 4 เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติการทดลองในการใช้ทักษะการคิด

ขั้นที่ 5 เป็นการประเมินผลว่าผู้เรียนมีวิธีการ หรือ กระบวนการคิดอย่างไร

จากขั้นตอนการพัฒนาการคิดข้างต้นประกอบกับการพิจารณากระบวนการคิด
วิจารณ์ญาณ นำมาสู่การกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งประกอบด้วย
กระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาที่สำคัญดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำหรือขั้นเสนอปัญหา เป็นขั้นของการสร้างแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ให้
ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ รวมทั้งการเสนอสถานการณ์ปัญหา ประเด็นชวนสงสัย
หรือหลักการเพื่อเป็นสิ่งที่เร้ากระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาระบุประเด็นปัญหาหรือทำความเข้าใจกับ
ประเด็นปัญหาที่กำหนด

ขั้นที่ 2 ขั้นฝึกความสามารถในการคิด เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึก
การคิด โดยขั้นนี้จะแบ่งการจัดกิจกรรมในการฝึกการคิดของผู้เรียนออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่

2.1 กิจกรรมการฝึกการคิดเป็นรายบุคคล เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละ
คนได้ฝึกคิดตามสถานการณ์ปัญหาที่กำหนด โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามรวบรวมข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาโดยการสังเกต การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การระบุ
ลักษณะของข้อมูล การใช้เหตุผล และการประเมิน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานด้วย
ตนเอง คือ ได้ฝึกคิดอย่างอิสระ ในส่วนของผู้สอน/ผู้ดำเนินกิจกรรมจะเป็นผู้สนับสนุนการคิดของ
ผู้เรียนในการจัดสภาพการณ์ต่าง ๆ ในการสนับสนุนการฝึก เช่น การใช้คำถามกระตุ้นให้คิด การให้
เวลาแก่ผู้เรียนในการคิด การใช้การถามย้ำทวนเพื่อความแน่ใจ การบอกแหล่งข้อมูล การอธิบาย
เพิ่มเติม เสริมแรงรวมทั้งการสร้างสถานการณ์ที่เหมาะสม

2.2 กิจกรรมฝึกการคิดในกลุ่มย่อย เป็นการแบ่งกลุ่มย่อยให้ผู้เรียนบอกผลที่ได้
จากการคิดของตนแก่สมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็นและการรับฟังความ
คิดเห็นของผู้อื่นได้ฝึกเปรียบเทียบผลการคิดของตนกับผู้อื่น การประเมินผลการคิด รวมทั้งได้ฝึก
การหาเหตุผลและการใช้เหตุผลเชิงตรรกะเพื่อหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลทั้งในส่วนบุคคลและกลุ่มย่อย
การนำผลการคิดที่ผู้เรียนแต่ละคนคิดมาเสนอต่อกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายร่วมกันนั้นเป็นวิธีการที่
สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความสามารถทางการคิดของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ นักการศึกษา
ส่วนมากมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการสอนโดยการอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมการ
คิดวิจารณ์ญาณของผู้เรียนได้

2.3 กิจกรรมเสนอผลการคิด เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอผลสรุปการคิด
ของแต่ละกลุ่มต่อกลุ่มใหญ่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบผลการคิดและการลงข้อสรุปของตนและ
ของกลุ่มย่อยกับกลุ่มอื่นว่ามีส่วนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ทำไมจึงเหมือนกัน ทำไมจึงต่างกัน
เพราะเหตุใด ขั้นนี้ ผู้สอนและผู้เรียนจะมีการอภิปรายกลุ่มร่วมกัน เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็น
ปัญหาจากผลการคิดของแต่ละกลุ่มและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็น
ร่วมกับผู้สอนในประเด็นที่ศึกษาด้วย

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินกระบวนการคิด ให้ผู้เรียนประเมินกระบวนการคิดของผู้เรียนเป็น
รายบุคคลว่ามีกระบวนการคิดอย่างไร และผู้สอนประเมินรายงานการคิดของผู้เรียนว่าเป็นไปตาม
จุดมุ่งหมายของกิจกรรมหรือไม่

การพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจมากและจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่องต่างพบว่า การคิดวิจารณ์ญาณเป็นความสามารถทางสมองที่สามารถพัฒนาได้ในทุกระดับโดยใช้กระบวนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสอนเกี่ยวกับการคิด การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การทดลองใช้ทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการคิด การใช้กระบวนการกลุ่ม และการใช้สื่อต่างๆ (เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537: 3) และนอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว วิธีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลในการส่งเสริมการคิดวิจารณ์ญาณที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ การระดมสมอง การใช้กรณีศึกษา กิจกรรมในสถานการณ์จำลอง การใช้เหตุผลแบบนิรนัย กิจกรรมการตั้งคำถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย รวมทั้งการเขียนและการบรรยาย การใช้บทบาทสมมติ การเขียนรายงาน การศึกษาด้วยตนเองและการใช้ครูเป็นแบบอย่าง การฝึกการคิด โดยแบ่งเป็น การคิดรายบุคคล การฝึกการคิดเป็นกลุ่ม การนำเสนอผลการคิด และการอภิปรายร่วมกัน การสรุปและประเมินผล การเขียนบันทึก การตั้งประเด็นคำถามและการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันสร้างความเข้าใจกับสถานการณ์ต่างๆ (อัจฉราพร ศรีภานุภาพรณ; และ ณัฐวรรณ สุวรรณ. 2546: 8; อ้างอิงจาก Zander. 1992; Harrington.1992; วิยะดา รัตนสุวรรณ. 2547: 91)

จะเห็นได้ว่า รูปแบบกิจกรรมที่นำมาใช้พัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณมีหลายรูปแบบ โดยรูปแบบที่มักถูกนำมาใช้ ได้แก่ การใช้กรณีศึกษา การอภิปรายกลุ่ม โดยมีการเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดโดยมีกิจกรรมที่เป็นการฝึกคิดเป็นรายบุคคล และฝึกการคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีการใช้การระดมสมอง การตั้งคำถาม การทำกิจกรรมโดยการเรียนรู้ร่วมกัน หรือ การให้ข้อมูลป้อนกลับของผู้สอนก็ช่วยส่งเสริมการคิดวิจารณ์ญาณด้วยเช่นกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้กิจกรรมกลุ่มโดยมีการใช้กรณีศึกษา การตั้งคำถาม การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มซึ่งจะมีการเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดโดยมีกิจกรรมที่เป็นการฝึกคิดเป็นรายบุคคล และฝึกการคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ตามลำดับ มีการให้ข้อมูลป้อนกลับ โดยผู้วิจัยจะจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา มีการจัดเตรียมสื่อและกรณีตัวอย่างเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำการวิเคราะห์ ตีความและประเมินสื่อซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนกระบวนการของการคิดวิจารณ์ญาณ

4.1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณ

เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์ (2537: 215-217) ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณสำหรับนักศึกษาครูโดยสร้างและทดลองใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูเชียงราย จำนวน 42 คน ทดลองฝึกเป็นเวลา 5 สัปดาห์ ๆ ละ 2 วัน รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณมีคะแนนเฉลี่ยของความคิดวิจารณ์ญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ใช้การสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มลิวัลย์ สมศักดิ์ (2540: 125-126) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 64 คน สุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 32 คน รูปแบบการสอนได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน คือ เสนอสถานการณ์ ผูกการคิดเป็นรายบุคคล ผูกการคิดเป็นกลุ่มย่อย อภิปรายผลการคิด ประเมินกระบวนการคิด โดยครอบคลุมการคิดอย่างมีวิจารณญาณใน 6 ขั้นตอน คือ นิยามปัญหา รวบรวมข้อมูล จัดระบบ ตั้งสมมติฐาน สรุปอ้างอิง โดยใช้หลักตรรกศาสตร์ขณะประเมินการสรุปอ้างอิง ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการสอนที่สร้างขึ้น มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมและสูงกว่าก่อนการทดลอง

วรารภรณ์ ยิ้มแย้ม (2543: 75-77) ได้ศึกษาการพัฒนาความคิดวิจาร์ณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองแค “สริกิจพิทยา” โดยใช้ชุดการสอน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 20 คน ที่ได้มาจากการสุ่มและได้รับการพัฒนาการคิดวิจาร์ณญาณโดยใช้ชุดการสอนจำนวน 18 ครั้ง ๆ ละ 50 นาที สัปดาห์ละ 3 ครั้ง เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ในการดำเนินการทดลอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาการคิดวิจาร์ณญาณโดยใช้ชุดการสอนมีการคิดวิจาร์ณญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 โดยค่าเฉลี่ยของการคิดวิจาร์ณญาณของนักเรียนระยะทดลองและระยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง

ยุพดี ไตรติลลันท์ (2542: 58-59) ได้ศึกษาผลของการฝึกการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา ปีการศึกษา 2541 ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณโดยใช้แบบฝึกที่นักศึกษาต้องใช้ขั้นตอนการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณตามแนวคิดของเอนนิส กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณมีระดับการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และกลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณมีระดับการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

จากงานวิจัยที่นำเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการคิดวิจาร์ณญาณเป็นทักษะที่สามารถสอนหรือพัฒนาได้เช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ งานวิจัยส่วนมากแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนที่ได้รับการสอนเกี่ยวกับการใช้ทักษะการคิดวิจาร์ณญาณโดยเฉพาะจะกลายเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการสอนทักษะนี้โดยตรง

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ฮอบส์ (Hobbs, 1998: online) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่ใช้สอนการรู้เท่าทันสื่อตามหลักสูตรสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการฝึกหัดวิเคราะห์สื่อได้ใช้การคิดวิจาร์ณญาณและมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อภาพยนตร์และวิดีโอในชั้นเรียนบ่อยครั้งโดยไม่พึ่งแต่เพียงวัสดุการสอนที่จัดไว้ตามหลักสูตรจะทำคะแนนการวิเคราะห์สื่อรายการข่าวโทรทัศน์ได้ดีกว่า

นอกจากนี้ ฟุเออร์สไตน์ (Feuerstein. 1999: 51-52) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณ์ของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปี ในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวเผิน และเนื้อหาในระดับที่แฝงนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน และเมื่อนักเรียนผ่านประสบการณ์การรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น กล่าวคือ เข้าร่วมหลักสูตรเป็นระยะเวลาเพิ่มขึ้น จะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและทักษะการคิดวิจารณ์มากขึ้น และนอกจากผลการวิจัยดังกล่าวแล้ว

นักวิชาการหลายท่านต่างก็เห็นว่าการคิดวิจารณ์นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อได้ (Considine. 1995 ;Brown. 1998; Worsnop. n.d.) การคิดวิจารณ์จะช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ดีความและประเมินสื่ออย่างมีเหตุผล ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีการพัฒนาการคิดวิจารณ์เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก

4.2.1 ความหมายของความตระหนัก

กู๊ด (Good. 1973: 54) ได้ให้ความหมายว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการเกิดความรู้ของบุคคลหรือการที่บุคคลแสดงความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

บลูม และคนอื่น ๆ (Bloom; et al. 1971: 273) ได้กล่าวไว้ว่าความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นต้นๆ ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก จัดเป็นพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ซึ่งเมื่อพิจารณาลำดับขั้นของพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ความตระหนักอยู่ในขั้นการรับรู้ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนาขั้นสูงขึ้นสูงต่อไป คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นตอบสนอง ขั้นการเกิดค่านิยม ขั้นการจัดระบบคุณค่า ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย ตามลำดับ ลักษณะนิสัยจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นก่อน กล่าวคือ การที่จะมีความสนใจ ความซาบซึ้ง เจตคติ ค่านิยม และมีการปรับตัวต่อเรื่องใดแล้ว เราต้องมีความตระหนักในเรื่องนั้นมาก่อน ความตระหนักเกิดขึ้นได้เมื่อมีสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งมากระตุ้นหรือให้เกิดความตระหนัก (กุลวดีราชภักดี. 2545: 36; อังอิงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่. 2525: 143) เมื่อบุคคลมีความตระหนักแล้ว จะพัฒนาไปสู่พฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่สูงขึ้นต่อไป

นิตยา วิลลัคคิต์ (2548: 30) ให้ความหมายของความตระหนักว่า หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึก เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองได้โดยอาศัยระยะเวลา เหตุการณ์ ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยให้เกิดความตระหนัก

ความตระหนักมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๑ ดังนี้ (กุลวดี ราชภักดี. 2545: 37-38)

1) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านความคิด เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้ หรือ เกิดความรับรู้ของความเป็นหลัก เช่น การรับรู้ ความจำ ความมีเหตุผลและการใช้ปัญญา

2) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านท่าที ความรู้สึก เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความเป็นที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ เป็นต้น

3) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางการปฏิบัติหรือการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจ หรือ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

จากความหมายของความตระหนักที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ความตระหนักหมายถึง การที่บุคคลเกิดความรู้สึก ความสำนึก ความคิดเห็นหรือประสบการณ์จากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้โดยเกิดจากสภาวะจิตที่มีการยอมรับถึงภาวะการณ์หรือความโน้มเอียงที่จะเลือกพฤติกรรมและการปฏิบัติตนเพื่อแสดงออกต่อปัญหาหรือเหตุการณ์หนึ่งที่ได้ประสบ

4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก

ปัจจัยหรือสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความตระหนักนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ ลักษณะของสิ่งเร้าและลักษณะของบุคคลที่รับรู้ โดยคุณสมบัติของสิ่งเร้าจะเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้อันจะไปสู่ความตระหนักต่อไป ส่วนลักษณะของบุคคลที่รับรู้ นั้น หมายถึง การที่บุคคลจะเกิดความตระหนักต่อปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง มากน้อยแค่ไหน ย่อมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สมรรถภาพของอวัยวะรับสัมผัส หูตา จมูก ปาก และ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา อันได้แก่ ความรู้เดิม การสังเกต พิจารณา ความสนใจ ความตั้งใจ และความพร้อมที่จะรับรู้ การเห็นคุณค่า ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลทำให้บุคคลเกิดความตระหนักแตกต่างกัน (นิตยา วิมลศักดิ์. 2548: 30)

4.2.3 การวัดความตระหนัก

เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้สึกและอารมณ์นั้นมีหลายประเภทด้วยกัน ดังนี้ (ประพล มลิทธจินดา. 2542: 25-27)

1) วิธีการสัมภาษณ์ อาจเป็นการสัมภาษณ์ชนิดที่มีโครงสร้างแน่นอน โดยสร้างคำถามและมีคำตอบให้เลือกเหมือน ๆ กับ แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ และคำถามจะต้องตั้งไว้ก่อนเรียงลำดับก่อนหลังไว้อย่างดี หรืออาจเป็นแบบไม่มีโครงสร้างซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีไว้แต่หัวข้อใหญ่ ๆ ให้ผู้ตอบมีเสรีภาพในการตอบ และคำถามก็เป็นไปตามโอกาสอันวุ่นในขณะสนทนากัน

2) แบบสอบถาม อาจเป็นชนิดเปิดหรือปิดหรือแบบผสมระหว่างเปิดกับปิดก็ได้

3) แบบตรวจสอบรายการ เป็นเครื่องมือวัดชนิดที่ให้ตรวจสอบว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือ มี ไม่มี สิ่งที่กำหนดตามรายการอาจอยู่ในรูปของการทำเครื่องหมายตอบหรือเลือกว่าใช่ ไม่ใช่ก็ได้

4) มาตรฐานวัดอันดับคุณภาพ เครื่องมือชนิดนี้เหมาะสำหรับการวัดอารมณ์และความรู้สึกที่ต้องการทราบความเข้มว่ามีมากน้อยเพียงใดในเรื่องนั้น

5) การใช้ความหมายภาษา เทคนิคการวัดโดยใช้ความหมายภาษาของออสกูต เป็นเครื่องมือที่วัดได้ครอบคลุมมากชนิดหนึ่ง เครื่องมือวัดชนิดนี้จะประกอบด้วยเรื่องซึ่งถือเป็น “สังกัด” และจะมีคุณศัพท์ที่ตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ประกอบสังกัดนั้นหลายคู่แต่ละคู่มี 2 ขั้ว ช่องห่างระหว่าง 2 ขั้วนี้บ่งด้วยตัวเลข ถ้าใกล้ข้างใดมากก็จะมีลักษณะตามคุณศัพท์ของขั้วนั้นมาก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้มาตราประมาณเมินค่า 5 ระดับ เพื่อวัดความรู้สึกการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม

4.2.4 ความสำคัญของการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์

ความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้และความเชื่อว่าสื่อสังคมออนไลน์ สามารถจะทำให้บุคคลผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ อาจศึกษาได้ทั้งในรูปของปริมาณของความตระหนักว่ามีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดและอาจศึกษาได้ในรูปของทิศทางของการตระหนักว่ามีผลดี ผลเสียอะไรบ้าง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินทร์ ชูชม; และ สุภาพร ลอยด์. 2529: 23)

ความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ มาจากการที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับคุณโทษของสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งอาจทำให้บุคคลเกิดความพอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้นได้ ฉะนั้น เจตคติของบุคคลต่อสื่อสังคมออนไลน์ ย่อมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการตระหนักในเรื่องนี้ของบุคคลนั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินทร์ ชูชม; และสุภาพร ลอยด์. 2529: 23) วิธีวัดการตระหนักถึงผลดีและผลเสียของสังคมออนไลน์ กระทำได้หลายแบบ คือ

- 1) ให้ตอบแบบอิสระ
- 2) ให้แสดงปฏิกิริยาต่อผลดีและผลเสียที่กำหนดให้และพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ
- 3) ให้พิจารณารายการโทรทัศน์โดยส่วนรวมแล้วตัดสินว่ามีผลดีและผลเสียมากน้อยกว่ากันเพียงใด
- 4) ให้แสดงปฏิกิริยาต่อผลดีและผลเสียของรายการแต่ละประเภท เช่น โฆษณาสินค้า
- 5) ให้แสดงปฏิกิริยาความคิดเห็นต่อผลดีและผลเสียหลายข้อแล้วใช้คะแนนรวมเพื่อให้ทราบทิศทางและปริมาณการตระหนัก

ในการพัฒนาความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ นอกจากกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจแล้ว การปลูกฝังหรือการสร้างและพัฒนาความรู้สึกตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ ก็นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึก อารมณ์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นการปลูกฝังในเรื่องความรู้สึก อารมณ์จึงเป็นสิ่งที่ต้องพยายามสอดแทรกในทุกเวลาทุกโอกาสที่จะกระทำได้ แม้ว่าพฤติกรรมนี้จะไม่เห็นผลในทันทีทันใดก็ตาม

4.2.5 การสร้างความตระหนัก

เทคนิคกระบวนการสร้างความตระหนัก เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจเอาใจใส่ รับรู้เห็นคุณค่าในปรากฏการณ์พฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรมที่เกิดขึ้น มีขั้นตอนดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540: 48)

(1) สังเกต ให้ข้อมูลที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ และเห็นคุณค่า

(2) วิचारณ์ ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ ประสบการณ์ตรง เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์สาเหตุผลดี ผลเสีย

(3) สรุป ให้อภิปรายหาข้อมูลหรือหลักฐานมาสนับสนุนคุณค่าของสิ่งที่จะต้องตระหนักและวางเป้าหมายที่จะพัฒนาตนเองในเรื่องนั้น

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2534: 27-33) ได้นำเสนอขั้นตอนในการสร้างความตระหนักไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ผู้เรียนทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำจะใช้หลายรูปแบบ เช่น กรณีตัวอย่างที่ตั้งประเด็นคำถามปลายเปิดไว้ให้ผู้เรียนขบคิดและตัดสินใจหรือการให้ผู้เรียนดูรูปภาพ ภาพยนตร์ วิดีโอ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วตั้งประเด็นคำถามปลายเปิดให้ผู้เรียนหรือผู้รับการอบรมได้ทำการตัดสินใจเอง

ขั้นที่ 2 ให้ผู้เรียนจดบันทึกความคิดเห็นพร้อมด้วยเหตุผลในการตัดสินใจของตนเอง

ขั้นที่ 3 ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อยช่วยกันอภิปรายคิดหาเหตุผลและให้สรุปออกมาเป็นความคิดเหตุผลและการตัดสินใจของกลุ่มอีกครั้งหนึ่งแล้วให้ผู้เรียนแต่ละคนนำไปเปรียบเทียบกับความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของตนเองว่า ความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของตนเองที่ตัดสินใจไว้แต่แรก (ในขั้นที่ 2) สอดคล้องกันหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าไม่สอดคล้องจะปรับเปลี่ยนความคิดของตนเองหรือไม่อย่างไร

ขั้นที่ 4 การตัดสินใจของกลุ่มย่อย (ตามขั้นที่ 3) แล้วให้ผู้เรียนทั้งหมดกลับเข้าไปรวมกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ตัวแทนของกลุ่มย่อยนำความคิดเห็น เหตุผลและการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มมาเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง โดยให้ตัวแทนนักเรียนทำหน้าที่จดบันทึกข้อยุติพร้อมด้วยเหตุผลและการตัดสินใจของกลุ่มใหญ่ไว้ด้วย

ขั้นที่ 5 เมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าและยอมรับความสำคัญของกิจกรรมจริยธรรมที่ต้องปลูกฝังด้วยใจ(ความคิด) ของเขาว่าดี ไม่ดี ชอบ ไม่ชอบ เห็นคุณค่า ไม่เห็นคุณค่าแล้ว ผู้สอนจะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวทางที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

4.2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตระหนัก

ดลพร เผือกคง (2541: 114-116) ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อน จ.สุราษฎร์ธานี โดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งโครงการโรงไฟฟ้า ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีการรับรู้ต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการ

โรงไฟฟ้า พลังความร้อนอยู่ในระดับกลาง และมีความตระหนักในระดับสูง ซึ่งการรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการขึ้นอยู่กับอายุ การประกอบอาชีพ ระดับการศึกษา ระยะทาง สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานอยู่ในโรงไฟฟ้า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ประพล มลีนทจินดา (2542: 71-73) ศึกษาความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษาความตระหนักและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก ผลการวิจัย พบว่า ระดับความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับสูง อายุ การศึกษา อาชีพ การรับรู้ข่าวสารและความรู้ ความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความตระหนักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเพศ และสถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และประสบการณ์ในปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่มีผลต่อความตระหนัก ผลการทดสอบถดถอยพหุคูณ แสดงว่า ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจและการรับรู้ข่าวสาร

อ้อยทิพย์ ทองดี (2537: 44-48) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโคกพิทยาสยามอำเภอยะหาจังหวัดอุดรธานี ปีการศึกษา 2536 จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 12 คน กลุ่มควบคุม 12 คน กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1.30 ชั่วโมง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรม (กลุ่มทดลอง) มีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ (กลุ่มควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับความตระหนักโดยส่วนใหญ่ ความตระหนักที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์หรือสิ่งเร้าที่ได้รับ ซึ่งจะเห็นว่าความตระหนักมักไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเพศ การศึกษาและอายุของบุคคล ความตระหนักจะมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจ ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องที่จะพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

ในการพัฒนาด้านความรู้สึกรู้สึกหรือด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนักเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้สึกรู้สึกตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อบุคคลและสังคม นอกจากนี้ยังจะเลือกใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อ ทั้งนี้การพัฒนาด้านความรู้สึกรู้สึกหรือด้านจิตใจนอกจากจะช่วยพัฒนาความรู้สึกรู้สึกและเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อแล้วยังจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้สึกรู้สึกตระหนัก เชื่อมั่น มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และสามารถต้านทานแรงยั่วยุจากอิทธิพลในการชักจูงของสื่อได้ ซึ่งผู้วิจัยจะสร้างความ

ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยให้ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสื่อมวลชน ผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม อาทิ การใช้สถานการณ์กรณีที่เป็นปัญหาแล้วจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม การให้ใบงาน ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์วิจารณ์ หาเหตุผล หาข้อดี ข้อจำกัดของสื่อมวลชนแต่ละประเภท และลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

ในวงวิชาการทางจิตวิทยาเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า เจตคติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2530: 129) เจตคติ คือ สภาวะแห่งความพร้อมทางด้านจิตใจซึ่งเกิดจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้เป็นแรงที่จะกำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น วัตถุ สิ่งของ และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง (สุรพงษ์ ชูเดช. 2542: 31; อ้างอิงจาก Allport. 1935: 810) เจตคติเป็นจิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคลที่อยู่ในรูปของความรู้สึกประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใดจนเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบซึ่งจะนำไปสู่ความพร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบของบุคคล (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2530: 125) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับเฟอว์กูสัน (อ้อมเดือน สดมณี; พรเทพ เสถียรนพแก้ว; และ สุขุมล เกษมสุข. 2548: 25; อ้างอิงจาก Ferguson. 1952; 1962: 91) ที่อธิบายว่า เจตคติเป็นการแสดงออกของความเชื่อว่าอะไรถูก อะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ

เจตคติมิใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแต่เกิดจากการเรียนรู้และได้รับจากประสบการณ์ (แสงดาว วัฒนาสกุลเกียรติ. 2547: 58) เจตคติเกิดจากการเรียนรู้จากการกระทำและประสบการณ์ของบุคคล ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากการกระทำ การมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วยการปฏิบัติจริงและยังได้รับจากการได้รับรู้ข้อมูลใหม่จากบุคคลอื่น (พรณี ข.เจนจิต. 2539: 544) เจตคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลซึ่งไม่สามารถสังเกตวัดได้โดยตรง แต่จะรู้จากการเกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออก (อ้อมเดือน สดมณี; พรเทพ เสถียรนพแก้ว; และ สุขุมล เกษมสุข. 2548: 28) เจตคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากเจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถ้าการเรียนรู้หรือประสบการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไป เจตคติด่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (อ้อมเดือน สดมณี; พรเทพ เสถียรนพแก้ว; และ สุขุมล เกษมสุข. 2548: 28; อ้างอิงจาก กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. 2523) การนำความรู้ในเรื่องเจตคติมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์จึงสามารถกระทำได้โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ให้ความรู้เกี่ยวกับคุณหรือโทษของสิ่ง ๆ นั้น เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าแล้วหลังจากนั้นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นก็เกิดตามมาโดยอัตโนมัติ

ดังนั้นหากต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้คือ การเลือกรับและใช้สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรนำหลักการของการเปลี่ยนแปลงเจตคติมาช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป

4.3.1 การเปลี่ยนเจตคติตามแนวคิดของแมคไกวร์

แมคไกวร์ (สุรพงษ์ ชูเดช. 2542: 31; อ้างอิงจาก McGuire. 1969: 155-156) ได้อธิบายองค์ประกอบของเจตคติว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive component) หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งว่าดีมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด หรือ เลว มีโทษมากน้อยเพียงใด ซึ่งของทุกสิ่งย่อมมี 2 ด้าน คือ ด้านดีและด้านไม่ดี หรือประโยชน์และโทษ บุคคลสามารถจะรับรู้ทราบเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ ได้และอาจมีความรู้เพิ่มเติมมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าสิ่งหนึ่ง เป็นต้นกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งนั้น ฉะนั้นการเปลี่ยนเจตคติที่สำคัญ คือ การปรับองค์ประกอบความรู้เชิงประเมินค่าในเรื่องนั้นให้ตรงกับความจริงโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณหรือโทษต่อสิ่งนั้นเพิ่มเติมแก่บุคคล

2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective component) หมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น เมื่อบุคคลทราบว่าสิ่งใดมีประโยชน์ บุคคลก็จะรู้สึกชอบ พอใจสิ่งนั้น ดังนั้น องค์ประกอบนี้จึงเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหลังจากที่บุคคลได้ประเมินค่าสิ่งนั้นแล้ว ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้นก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกับความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งนั้น

3) องค์ประกอบด้านความพร้อมกระทำ (Behavioral component) หมายถึง การที่บุคคลมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม สิ่งที่เขาชอบ เขาพอใจและพร้อมที่จะทำลายหรือทำเพิกเฉยต่อสิ่งที่เขาไม่พอใจ เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าและมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งซึ่งสอดคล้องกันและติดตามมา คือ ความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย องค์ประกอบนี้ก็ยังคงอยู่ภายในจิตใจของบุคคลและยังไม่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ความพร้อมกระทำจะปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอื่น ๆ ของบุคคลและสถานการณ์ ผู้ที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองและสามารถบังคับควบคุมตนเองได้จะเป็นผู้ที่กระทำตามเจตคติของตน

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของเจตคติดังกล่าวทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลซึ่งกระทำได้โดย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2531: 132-147)

1) การพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่า เป็นการใช้อรรถาธิบายด้านคุณหรือโทษของสิ่งที่ต้องการจะเปลี่ยนเจตคติหรือทั้งสองด้าน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้นและเปลี่ยนความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นได้โดยทางอ้อมด้วย วิธีนี้มีสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณา 4 ประการ คือ

1.1) ผู้ชักจูงควรเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่จะชักจูง มีความน่าไว้วางใจ มีชื่อเสียงและน่าดึงดูดใจ

1.2) เนื้อหาของสารชักจูงเป็นข้อความที่กล่าวถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากการยอมรับการชักจูงหรือโทษของการที่บุคคลจะไม่ปฏิบัติตามการชักจูง

1.3) การชี้ประโยชน์ที่ตรงกับความต้องการของผู้รับ

1.4) กระบวนการเปลี่ยนเจตคติในจิตใจของผู้รับ

2) การพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยนเจตคติ เป็นการเปลี่ยนเจตคติที่องค์ประกอบด้านความรู้สึกโดยตรงอาจจะกระทำได้หลายวิธีและมักจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอย่างไม่เป็นระบบระเบียบ ทำได้โดยเสริมอารมณ์ทางบวกเข้าไปแทนอารมณ์ทางลบในขณะที่กระทำพฤติกรรม การเชื่อมโยงสิ่งเร้าจะทำให้บุคคลมีอารมณ์ดี มีความสุข ความพอใจในขณะที่บุคคลกระทำพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งอาจจะใช้ได้ทั้งในกรณีที่ต้องการจะเปลี่ยนเจตคติของผู้รับไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับเจตคติเดิม และในกรณีที่ต้องการเพิ่มปริมาณความพอใจต่อสิ่งนั้นซึ่งมีอยู่ในปริมาณน้อยมาแต่เดิมให้มากยิ่งขึ้น วิธีการพัฒนาอารมณ์เพื่อเปลี่ยนเจตคติอาจใช้ประกอบกับวิธีการพัฒนาความรู้เชิงประเมินค่าได้เป็นอย่างดี

3) การให้กระทำพฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการจะพัฒนา บุคคลจะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจของตนเอง โดยการอาสาสมัครหรือยินยอมอย่างจริงจัง มีการชวนหาข้อดีข้อเสียเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตนเอง ทำความเข้าใจกับรายละเอียดในเรื่องหนึ่งให้มากกว่าที่ตนได้เคยปฏิบัติมาและเกิดความกระตือรือร้นในข้อถกเถียงต่าง ๆ ในเรื่องนั้นด้วย กิจกรรมที่ผู้รับการชักจูงจะเกี่ยวข้องอย่างเต็มที่นั้นจะทำให้เกิดผลในการที่ผู้รับการชักจูงจะชักจูงตนเองให้เปลี่ยนเจตคติและในบางกิจกรรมจะเป็นการอภิปรายหรือแสดงบทบาทร่วมกับผู้อื่น ในกรณีเช่นนี้กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลอีกทางหนึ่ง พฤติกรรมที่ผู้รับการชักจูงกระทำมีทั้งพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเจตคติเดิมเป็นการเพิ่มความเข้มข้นของเจตคติเดิมให้มากยิ่งขึ้น และการแสดงบทบาทที่ขัดกับเจตคติเดิมโดยมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนเจตคติของผู้แสดงบทบาทให้ไปอยู่ในทิศทางตรงข้ามกับเจตคติเดิม การเปิดโอกาสให้บุคคลได้กระทำพฤติกรรมที่สนับสนุนเจตคติที่ต้องการสนับสนุนนั้น อาจจัดให้ผู้รับการชักจูงเขียนบทความ พูดชักจูงเพื่อน พูดต่อหน้ากลุ่ม ช่วยปิดโฆษณา พูดโต้วาที เป็นต้น

นอกจากการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลแล้ว แมคไกวร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2531: 155-158; อ้างอิงจาก McGuire. 1969 : 263-265) ยังได้เสนอให้ใช้วิธีการด้านการเปลี่ยนเจตคติเพื่ออนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้คงอยู่ทนทานโดยใช้การฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4) วิธีการด้านการเปลี่ยนเจตคติ เป็นวิธีการอนุรักษ์เจตคติที่เหมาะสมอยู่แล้วหรือได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแล้วของบุคคลให้อยู่ทนทาน ไม่เปลี่ยนไปทางด้านที่ไม่ปรารถนาแมคไกวร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และคนอื่น ๆ. 2531: 155-158; อ้างอิงจาก McGuire. 1969 : 263-265) ได้เสนอวิธีการป้องกัน 2 ประเภท คือ การฝึกสนับสนุนและการสร้างภูมิคุ้มกัน

4.1) การฝึกสนับสนุน หมายถึง การสร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคงให้แก่เจตคติเดิม ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี เช่น

4.1.1) การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม คือ การเพิ่มความรู้ทางด้านประโยชน์ของเจตคติที่ตนยึดถือให้มากขึ้น อาจทำได้โดยตนเองหรือจากการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเจตคติเช่นเดียวกับตน

4.1.2) การแสดงบทบาทสมมติสนับสนุนเจตคติเดิมของตน

4.1.3) การเกาะยึดเจตคตินี้กับคุณธรรมหรือค่านิยมอื่นที่มั่นคง หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติที่ต้องการจะอนุรักษ์กับพื้นฐานทางจิตใจทางด้านอื่น ๆ ที่มีความมั่นคงอยู่แล้ว ทำให้เจตคติเหล่านั้นมั่นคงขึ้นแล้วการเปลี่ยนแปลงอาจทำได้ยากขึ้น

4.2) การสร้างภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวรับสถานการณ์การปลูกปรับใจมดีให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ การฝึกโจมตีอย่างอ่อน แล้วฝึกให้นักเรียนหาข้อโต้แย้งหรือเหตุผลมาหักล้างข้ออ้างนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันทำได้ 3 ด้าน คือ

4.2.1) นำหลักฐานมาหักล้างข้อโจมตีอย่างอ่อน ทำได้โดยการเตรียมหลักฐานมาให้พิจารณา วิเคราะห์ หรือ บอกแหล่งที่จะไปสอบหาหลักฐานมาเอง เมื่อได้มาแล้วจะต้องฝึกโต้แย้งหักล้างหลักฐานที่มาจากการโจมตีนั้นให้ได้อย่างครบถ้วน

4.2.2) การเตือนว่าจะถูกชักจูง จะช่วยให้ผู้ถูกชักจูงไม่แปลกใจและไม่เผลอตัวและสามารถหาข้อโต้แย้งมาใช้ป้องกันตนเองได้

4.2.3) การฝึกลดความน่าเชื่อถือของผู้ที่จะมาชักจูง ทำให้ผู้เข้ารับการชักจูงตระหนักว่าผู้ที่มาชักจูงให้เปลี่ยนเจตคติเป็นผู้ที่ไม่น่าไว้วางใจ มีอคติ จึงไม่ควรเห็นด้วยตามการชักจูง

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวทางการพัฒนาเจตคติโดยพัฒนาทั้ง 3 องค์ประกอบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและใช้วิธีการด้านการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ ใช้การฝึกสนับสนุนโดยใช้การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่มและใช้การสร้างภูมิคุ้มกันโดยวิธีการฝึกโจมตีอย่างอ่อน โดยจัดหาบทความที่เป็นข้อโจมตีอย่างอ่อนมาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์ หาเหตุผลมาหักล้างข้ออ้างนั้น

สำหรับการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อครั้งนี้ ผู้วิจัยจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยให้ความรู้และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของสื่อ อิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคมทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนและเห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อรวมถึงอันตรายหรือผลเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อ เพื่อที่จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการคิดวิจารณ์ญาณ รู้จักเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และต่อต้านหรือปฏิเสธสื่อที่เป็นอันตรายต่อตนเองและสังคม โดยผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสิ่งเร้าและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาด้วยการจัดหาสื่อ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และอุปกรณ์ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อให้ได้เรียนรู้และได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างและพัฒนาเจตคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยใช้การแสดงบทบาทสมมติร่วมกับการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคล

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาด้านความรู้สึกรู้เข้าใจเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อจะเป็นกิจกรรมที่จะดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการคิด โดยจะทำการสร้างความตระหนักและพัฒนาเจตคติของผู้เข้ารับการอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อปัจเจกบุคคลและสังคมและได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้เท่าทันสื่อโดยใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์และใช้กิจกรรมกลุ่ม

4.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's theory of intellectual development)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เป็นทฤษฎีพื้นฐานที่สำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม ทั้งนี้เพื่อใช้ในการอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ไว้ดังนี้

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ เพียเจต์ เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดมาพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์นี้ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งเพียเจต์เรียกว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interactionism) หรือการสร้างความรู้ (Constructivism) โดยบุคคลพยายามปรับตัวให้อยู่ในสภาวะสมดุลด้วยการใช้กระบวนการซึมซับและกระบวนการปรับโครงสร้างให้เหมาะสม การเรียนรู้เริ่มต้นจากการสัมผัส ต่อมาจึงเกิดความคิดทางรูปธรรมและพัฒนาต่อไปจนเกิดความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งการพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามลำดับขั้น (ทิตนา แชมมณี. 2544: 13)

พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ 2 กระบวนการ คือ การซึมซับหรือการรับเอาความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ (Assimilation) เข้าไปรวมกับความรู้ความคิดเดิมของตน หรือเป็นการปรับสิ่งที่รับรู้ให้เข้ากับการรู้คิดของตน และปรับโครงสร้างทางสติปัญญาระหว่างประสบการณ์เดิมที่มีอยู่และประสบการณ์ใหม่ให้สอดคล้องเหมาะสม เกิดการยอมรับประสบการณ์ใหม่ (Accommodation) ทำให้เกิดสภาวะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ (Adaptation) และเกิดโครงสร้างทางสติปัญญาที่เรียกว่า "Schema" ซึ่งมนุษย์จะใช้แปลความหมายสิ่งที่รับรู้ มนุษย์จะใช้กระบวนการนี้ร่วมกันหรือสลับกันเพื่อปรับความคิดของตนจนเกิดเป็นองค์ความรู้ และผลของการปรับเปลี่ยนการคิดนี้จะช่วยพัฒนาวิธีการคิดของมนุษย์จากระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงกว่า (Wadsworth. 1996: 14-17; Piaget; & Cook.1952: 58; Krogh. 1994: 33)

เพียเจต์ จัดแบ่งองค์ประกอบที่มีส่วนเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาไว้ 4 องค์ประกอบ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2554: 48-50; Krogh. 1994: 33-34) คือ

1. วุฒิภาวะ (Maturation) เป็นสภาพความพร้อมของร่างกายที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญา ดังนั้นในการจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมต้องจัดให้เหมาะสมกับความพร้อมหรือวัย

2. ประสบการณ์ (Experience) แบ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Physical environment) และประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลทางคณิตศาสตร์ (Logical-mathematical experience) ที่มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์

3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social transmission) หมายถึง การที่บุคคลอื่นที่อยู่รอบตัวถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลด้วยกระบวนการซึมซาบประสบการณ์ และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

4. กระบวนการพัฒนาให้เกิดความสมดุล (Equilibration) หรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self-regulation) ซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เพื่อจะปรับความสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญากันต่อไป กระบวนการนี้เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้

ดังนั้นในการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคลจึงจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมและเริ่มให้ประสบการณ์จากสิ่งทีบุคคลคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและการจัดระบบความรู้เป็นไปด้วยดี บุคคลเกิดความเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น (ทิสนา แคมมณี. 2544: 66)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาของบุคคล ซึ่งเริ่มจากการที่บุคคลเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า โดยรับเอาประสบการณ์ ข้อมูลต่างๆ เข้ามาเก็บสะสมไว้ด้วยกระบวนการซึมซับซึ่งเป็นกระบวนการทางสมอง และปรับหรือจัดประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกัน เมื่อเชื่อมโยงกันได้จะเกิดความสมดุลขึ้น เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาใหม่ของบุคคลนั้นจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ก็จะเกิดความไม่สมดุลขึ้น ทำให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารึ้นในตัวบุคคล ดังนั้น การที่บุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านการกระทำ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกัน จะทำให้นักมีความรู้ เกิดความเข้าใจตนเองและเข้าใจบุคคลอื่นเพิ่มมากขึ้น การจัดสภาพแวดล้อมให้นักได้เรียนรู้ที่เหมาะสมนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคล

4.5 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ (Bruner's theory of discovery learning)

บรูเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญา ต่อเนื่องจากเพียเจต์ (ทิสนา แคมมณี. 2544: 66) ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์นั้น เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อาศัยแนวคิดของเพียเจต์เป็นฐาน บรูเนอร์เชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหา โดยคาดหวังว่าบุคคลจะเป็นผู้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง บรูเนอร์จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ซึ่งบรูเนอร์เรียกว่าเป็นวิธีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery approach) โดยธรรมชาตินั้น บุคคลจะมีความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการค้นพบขึ้น บุคคลเลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และประมวลผลข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้นจนเกิดการค้นพบด้วยตนเอง แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2554: 212-214, 298-299) คือ

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนแล้ว ยังจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมด้วย

2. ผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์และพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์เดิมแล้วเกิดเป็นความรู้ใหม่

3. พัฒนาการทางสติปัญญาจะเห็นได้ชัดโดยที่ผู้เรียนสามารถรับสิ่งเร้าที่ให้เลือกได้หลายอย่างพร้อมๆ กัน

บรูเนอร์ (Bruner) ได้เสนอวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือในการค้นพบความรู้ไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive mode) เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการกระทำมีประสบการณ์โดยตรงจากการสัมผัส ซึ่งจะช่วยในการสะสมข้อมูลไว้ในความคิดของตน

2. การเรียนรู้จากความคิด (Iconic mode) เป็นวิธีการที่ผู้เรียนสามารถที่จะสร้างจินตนาการหรือมโนภาพ (Imagery) ขึ้นในใจได้ การรู้คิดในขั้นนี้ต้องอาศัยข้อมูลทางสายตาหรือประสาทสัมผัสอื่นเป็นสำคัญ

3. การเรียนรู้จากสัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic mode) เป็นวิธีการที่ใช้สัญลักษณ์ วิธีการนี้ผู้เรียนจะใช้ในการเรียนรู้เมื่อมีความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือความคิดรวบยอดที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรม จึงจะสามารถสร้างสมมติฐาน และพิสูจน์ว่าสมมติฐานถูกหรือผิดได้ซึ่งเป็นขั้นที่สูงสุดของการพัฒนาทางด้านความรู้ ความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม ในขั้นนี้ภาษามีความสำคัญต่อการพัฒนาการรู้คิดของบุคคล

บรูเนอร์ (Bruner) เชื่อว่า แม้ว่าวิธีการที่ผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือในการค้นพบความรู้จะมี 3 วิธี และขึ้นกับวัยของผู้เรียน แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ใหญ่จะพ้นจากการคิดขั้นการเรียนรู้จากการกระทำ(Enactive) หรือขั้นการเรียนรู้จากการคิด (Iconic) เพียงแต่ผู้ใหญ่ใช้สัญลักษณ์เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มากขึ้น จากแนวคิดข้างต้น บรูเนอร์จึงนำเสนอหลักการสำคัญเกี่ยวกับการสอนโดยวิธีการค้นพบไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด

2. เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนต้องเป็นต้นแบบ (Model) ที่ดี โดยเริ่มตั้งแต่ทัศนคติของผู้สอน และเชื่อว่าผู้เรียนมีแรงจูงใจภายใน (Self-motivation) มีความอยากรู้อยากเห็น ค้นพบสิ่งที่อยู่รอบตัวด้วยตนเอง

3. เน้นความสำคัญของผู้เรียน จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการค้นพบ โดยให้ออกาสผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

4. การจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ใกล้ตัวไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ

5. แรงเสริมด้วยตนเอง (Self-reinforcement) มีความหมายต่อผู้เรียนมากกว่าแรงเสริมภายนอก (Extrinsic Reinforcement) ดังนั้นควรให้ข้อมูลย้อนกลับผู้เรียนเพื่อให้ทราบว่ามีผิดหรือถูกเป็นการสร้างแรงเสริมด้วยตนเอง

นอกจากนี้ บรูเนอร์ (Bruner) ได้นำเสนอข้อดีของการสอนโดยวิธีการค้นพบ (พรรณี ช. เจนจิต. 2550: 206) ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทางด้านความคิด
2. ก่อให้เกิดความพึงพอใจในกิจกรรมในลักษณะที่เป็นรางวัลในตนเอง (Intrinsic reward)
3. บุคคลได้เรียนรู้วิธีที่จะศึกษาค้นคว้าและค้นพบสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง
4. ช่วยให้เกิดความเข้าใจและจดจำได้นาน เนื่องจากบุคคลเป็นผู้สังเกต ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ (Bruner) ให้ความสำคัญกับกระบวนการ การเรียนรู้ของบุคคลที่เกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีการเรียนรู้จากการกระทำ การเรียนรู้จากความคิด และการเรียนรู้จากสัญลักษณ์และนามธรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพื่อจะนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4.6 แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

ดี เจ นิโคล (D.J.Nicol) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (PL) เป็นรูปแบบการพัฒนาบุคคลที่มีประสิทธิภาพมาก สามารถพัฒนาทั้งองค์ความรู้ ทักษะ และทักษะของบุคคลได้สูงสุด (ช่อเพชร เป้าเงิน. 2545: 74; อ้างอิงจาก กรมสุขภาพจิต. 2543: 9-10) เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ดึงศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้อย่างเต็มที่ และเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ และมีเป้าหมายที่การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลในด้านจิตสำนึก ทักษะ ทักษะ ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วรลักษณ์ ไชยทัพ. 2544: 24)

หลักของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้ของคนเราเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยมีวิทยากรหรือผู้สอนช่วยจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรสู่ผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นกระบวนการสร้างความรู้จึงต้องอ้างอิงจากประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จึงย่ำถึงลักษณะทางสังคมของการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกทางภาษา ได้แก่ การพูดและการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. 2552: ออนไลน์)

วรลักษณ์ ไชยทัพ (2544: 26-31) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมควรมีลักษณะดังนี้

1. การเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกในคุณค่าศักดิ์ศรีของมนุษย์ คือ การเรียนรู้ที่มีเป้าหมายหลักในการสร้างจิตสำนึกในคุณค่า ศักดิ์ศรี สิทธิเสรีภาพ รวมทั้งการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคคล
2. การเรียนรู้แบบองค์รวมเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน คือ การมองแบบองค์รวมตามความเป็นจริงที่ทุกสิ่งสัมพันธ์กัน
3. การเรียนรู้ที่ประสานระหว่างการเรียนรู้เชิงประจักษ์ร่วมกับทฤษฎี คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่
4. ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ คือ ดำเนินถึงพื้นฐานและประสบการณ์ของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นหาข้อมูล ประเมินปัญหา เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ของกันและกันเป็นหลัก โดยมีผู้จัดกระบวนการเรียนรู้เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และการแสดงออกของตนเองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี
5. ใช้กระบวนการกลุ่มที่เน้นความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือจะเสริมการเรียนรู้ และสร้างสำนึกของการมีส่วนร่วมแก่ผู้เรียน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะช่วยสร้างความตระหนัก
6. เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างความไว้วางใจ และสร้างความร่วมมือ การช่วยเหลือกัน การให้และการรับ

จุฑารัตน์ สติปัญญา และ วิทยา เหมพันธ์ (2547: 6-8) ได้สรุปหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
2. เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องและท้าทาย และเป็นการเรียนรู้แบบ Active learning ที่ทุกคนมีบทบาทอยู่ตลอดเวลา
3. เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวางผ่านการมีปฏิสัมพันธ์
5. เป็นการเรียนรู้ที่มีการสื่อสารโดยการพูดหรือการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้

สำหรับองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมี 4 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้

2. การสะท้อนความคิดและการอภิปราย (Reflect and discussion) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง

3. ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and conceptualization) เป็นขั้นตอนการสร้าง ความเข้าใจเพื่อนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วผู้สอนช่วยแต่งเติมให้สมบูรณ์ ในทางกลับกันผู้สอนเป็นผู้นำทางและผู้เรียนเป็นผู้สานต่อจนความคิดนั้นสมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด

4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment/Application) เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของตนเอง

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 เป็นไปอย่างเป็นพลวัตร และอาจเริ่มจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปยังองค์ประกอบอื่นๆ ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จึงอาจเริ่มจากจุดใดก่อนก็ได้ แต่สำคัญที่การจัดกระบวนการให้มีครบทุกองค์ประกอบและต้องให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดในทุกๆ องค์ประกอบ การจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวนอกจากจะเป็นพื้นฐานของการสอน โดยมุ่งเน้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การแบ่งปันประสบการณ์แล้วยังเป็นพื้นฐานการสอนให้เกิดจิตพิสัยและทักษะพิสัยด้วย นอกจากนี้ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้สูงสุด (Maximum learning) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลักสำคัญ คือ การจัดให้มีการเรียนรู้สูงสุด (Maximum learning) เกิดขึ้นกับผู้เรียนการเรียนรู้สูงสุดจะเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation) ของผู้เรียน และในการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดงานหรือเกิดการสร้างความรู้ หรือที่เรียกว่าเกิดการบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance) ทั้งการมีส่วนร่วมสูงสุด และการบรรลุงานสูงสุดจะต้องเกิดขึ้นในทุกๆ องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ มีการแบ่งปันประสบการณ์ ได้สะท้อนความคิดและถกเถียงกันอย่างลึกซึ้ง เกิดความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิด

2. การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum participation) การมีส่วนร่วมสูงสุดเกิดจากการออกแบบกระบวนการกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน การเลือกใช้กระบวนการกลุ่มที่เหมาะสมจะทำให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด

3. การบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance) หัวใจสำคัญของการบรรลุงานสูงสุดอยู่ที่การกำหนดงานให้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของการกำหนดงานมี 3 ประการ คือ

3.1 การกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจน เช่น แบ่งกลุ่มอย่างไร เพื่อทำอะไร ใช้เวลาเท่าใด เมื่อบรรลุงานแล้วทำอย่างไร

3.2 การกำหนดบทบาทกลุ่มหรือบทบาทสมาชิกที่ชัดเจน โดยการกำหนดบทบาทในกลุ่มย่อยควรแตกต่างกัน เพื่อเกิดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ในกลุ่มใหญ่

3.3 ควรมีโครงสร้างของงานที่ชัดเจน ซึ่งบอกรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ. 2550: 69-70; อ้างอิงจาก วิภาพรรณ ผลผลา. 2541: 28-30)

วรลักษณ์ ไชยทัพ (2544: 34-39) ได้สรุปแนวการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ประเมินปัญหาความต้องการของผู้เข้าร่วม เพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบกระบวนการ การที่เข้าถึงความสนใจ และลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างสอดคล้องเหมาะสม

2. กำหนดวัตถุประสงค์ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยในการกำหนดขอบเขตของการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการ และง่ายต่อการประเมินผลการเรียนรู้

3. เลือกกำหนดเนื้อหาและจัดลำดับเนื้อหา เนื้อหาของการจัดการเรียนรู้จะเลือกและกำหนดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ โดยนำวัตถุประสงค์มาวิเคราะห์ กำหนดเนื้อหาของ การเรียนรู้ ควรมีการเลือกกำหนดเนื้อหาที่สำคัญและจัดเรียงลำดับให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนตามเวลาและเงื่อนไขต่างๆ ที่มีอยู่

4. เลือกวิธีการในการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ ผลการเรียนรู้ที่ดี โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญและพิจารณาเลือกวิธีการที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมและการได้ลงมือทำเองของผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. จัดทำโครงการจัดการเรียนรู้ หลังจากได้ข้อมูลต่างๆ ตามขั้นตอนการวางแผน ออกแบบกระบวนการทั้งหมดแล้ว ขั้นตอนของการเตรียมการที่สำคัญ คือ การจัดทำเป็นโครงการ จัดการเรียนรู้โดยการนำข้อมูลต่างๆ มาเรียบเรียงเขียนเป็นโครงการ ซึ่งควรประกอบด้วยข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1-4 รวมทั้งแผนงานในช่วงจัดกระบวนการและแผนการติดตามสนับสนุนและ ประเมินผลหลังกระบวนการ

6. การออกแบบจัดทำหลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนรู้ (Session design) เป็น ขั้นตอนสำคัญที่เปรียบเสมือนเข็มทิศและแผนที่การเดินทางที่จะนำพาการเรียนรู้ให้เป็นไปตามสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้โดยการออกแบบรายละเอียดของกระบวนการแต่ละเนื้อหาให้เห็นถึงขั้นตอนวิธีการ เวลา เครื่องมือ สื่อต่างๆ ตลอดจนการแบ่งบทบาทของทีมงาน ซึ่งจำเป็นต้องให้ผู้เข้าร่วมได้มีส่วนร่วม

7. จัดกระบวนการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้เป็นบทบาทสำคัญของทีมงานผู้จัด กระบวนการเรียนรู้ที่ต้องทำงานเป็นทีมและแบ่งบทบาทต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้

8. ประเมินผลและติดตามสนับสนุน ในการจัดการเรียนรู้จะมีการประเมินผลก่อน-ระหว่าง-สิ้นสุด และหลังกระบวนการผ่านไประยะหนึ่งตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งเมื่อสิ้นสุด กระบวนการเรียนรู้แล้วควรมีการติดตามผลและการสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมได้นำผลการเรียนรู้ไปใช้ อย่างต่อเนื่อง

แนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เมื่อนำมาประยุกต์ใช้พบว่า มีความหลากหลายของรูปแบบและวิธีการเป็นอย่างมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 24-57) ได้สรุปวิธีการหลักๆ ที่ใช้ได้ผลดีมาแล้วในหลายสถานการณ์ ได้แก่

1. กระบวนการกลุ่ม (Group process/Group activity/Group dynamics) กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความคิด มีการกระทำ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีแรงจูงใจร่วมกันในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยที่แต่ละคนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อกันและกัน หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มประกอบด้วย ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด เน้นการค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผู้สอนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ในการแสวงหาคำตอบ

2. การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) แนวคิดของการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการสรรค์สร้างความรู้ ความรู้เดิมเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสถานการณ์หรือบริบทที่เกิดขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับยุทธวิธีการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ ประกอบด้วย

2.1 การสอนของผู้สอนเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนสรรค์สร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นโดยตัวผู้เรียนเอง

2.2 การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการสรรค์สร้างความคิดรวบยอด ทฤษฎี และแบบจำลองเฉพาะบุคคลขึ้นใหม่

2.3 ผู้สอนช่วยผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดใหม่ หรือสรรค์สร้างความคิดรวบยอดที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ขึ้น

2.4 ผู้สอนช่วยผู้เรียนตรวจสอบความเข้าใจ โดยพิจารณาจากความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นนั้นได้เชื่อมประสานระหว่างกันและจัดระเบียบเป็นโครงสร้างความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในบริบททางสังคมได้

2.5 ผู้สอนช่วยผู้เรียนสร้างแผนผังความคิดรวบยอด โดยนำโครงสร้างความรู้ที่ได้มาอภิปรายร่วมกันเป็นกลุ่มและจัดทำเป็นแผนผังความคิดรวบยอดร่วมกัน

3. การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative Learning) การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ เป็นวิธีการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน สมาชิกแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และการเรียนรู้ของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม

ลักษณะของการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ ประกอบด้วยผู้เรียนที่คุณลักษณะแตกต่างกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนได้นำศักยภาพของตนมาเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม มีเป้าหมายร่วมกัน ยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ และมีเป้าหมายที่การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลในด้านจิตสำนึก ทักษะคิด ความตระหนัก ความรู้และทักษะ เพื่อให้รู้ เข้าใจ เห็นคุณค่าและนำไปปฏิบัติ

4.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ (Constructivism)

4.7.1 ความหมายของการสร้างความรู้ คำว่า การสร้างความรู้ เป็นคำที่มีความหมายกว้างและเป็นคำที่มีผู้ให้ทัศนะของความหมายไว้อย่างต่าง ๆ กัน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 44) ได้กล่าวถึงการสร้างความรู้ว่า การสร้างความรู้เป็นปรัชญาและทฤษฎีที่กล่าวเกี่ยวกับความรู้ที่ใช้อธิบายว่า มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร และเรียนรู้อะไร หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางของความคิดเกี่ยวกับความรู้และการเรียนรู้

สุมนทา พรหมบุญ และ คณะ (2541: 42) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ (Constructivist) หมายถึง วิธีการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ความเข้าใจขึ้นด้วยตนเอง ความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิด ขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ แล้วนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยง ตรวจสอบกับสิ่งใหม่

ฉันท ชาติทอง (2550: 254) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ของตนเอง ด้วยการศึกษากับปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ จากสื่อแหล่งเรียนรู้ เชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นกับความรู้เดิมและตรวจสอบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง

บิกส์ และมัวร์ (Biggs; & Moore. 1993: 524) กล่าวว่า การสร้างความรู้เป็นธรรมชาติของการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเฉพาะแต่ละบุคคลไม่ใช่การถ่ายโอนความรู้ การสร้างความรู้ของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับความรู้ที่มีอยู่เดิม

ครอกซ์ (Krogh. 1994: 556) กล่าวว่า การสร้างความรู้เป็นปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของบุคคลในการสร้างความรู้ ความสามารถในการเข้าใจและจริยธรรมด้วยตนเอง พัฒนาการที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นเกิดจากกระบวนการซึมซาบเข้าสู่โครงสร้าง (Assimilation) และการปรับเข้าสู่โครงสร้าง (Accommodation)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การสร้างความรู้ เป็นกระบวนการของการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นโดยตัวของบุคคลเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ บุคคลเป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างความรู้ภายในตนที่มีอยู่เดิมและการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว

4.7.2 แนวคิดพื้นฐาน

การจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดนั้น คือ การจัดสภาพการเรียนรู้โดยผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากปรัชญา "Constructivism" ที่เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน หรือเป็นกระบวนการของการสร้างความรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้ขึ้นจากประสบการณ์ของตนเอง โดยอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความรู้ใหม่ กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและคุณภาพของการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับบริบทที่เกิดขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ (Constructivism) นี้ มีทฤษฎีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และของไวทสกี (Vygotsky) เป็นรากฐานที่สำคัญ ทั้งเพียเจต์และไวทสกี เป็นนักทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “cognition” หรือกระบวนการรู้คิด หรือกระบวนการทางปัญญา เพียเจต์ มีความสนใจในการศึกษาว่า มนุษย์มีวิธีการเรียนรู้และมีพัฒนาการใช้เหตุผลได้อย่างไรตั้งแต่แรกเกิดและในวัยต่อมา จนพบว่า เด็กมีวิธีการเรียนรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่รอบตัว เด็กจะสร้างความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็กและระดับการทำงานของปัญญาด้วยตัวเด็กเอง เพียเจต์ กล่าวว่า “ระดับของปัญญาที่เพิ่มพูนขึ้นในตัวเด็กถูกสร้างขึ้นแล้วสร้างขึ้นอีกจากกระบวนการกิจกรรมหรือกระบวนการคิดที่เด็กเป็นผู้กำหนดเอง”

เพียเจต์ อธิบายการเรียนรู้ว่า บุคคลแต่ละคนพยายามที่จะนำความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ และปรากฏการณ์ที่ตนพบเห็นมาสร้างเป็นโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structure) หรือที่เรียกว่า “Schema” กระบวนการสร้างความรู้หรือการสร้างปัญญาในตนเอง (Constructivist process) นั้น เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนมีวิธีการของตนเองในการรวบรวม จัดระบบ โครงสร้างของประสบการณ์เบื้องต้น แล้วรวบรวมและมีการจัดใหม่ในระบบโครงสร้างของทั้งประสบการณ์เดิมและประสานกับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีพ การรวบรวมความรู้และการจัดระบบโครงสร้างของประสบการณ์นำไปสู่แบบแผนของความคิดของบุคคล ซึ่งแบบแผนความคิดของบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงและปรุงแต่งไปตามปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคม (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์, 2550: 15) อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทางปัญญาเป็นผลของความพยายามทางความคิด (Mental effort) หากการใช้ความรู้เดิมของตนสามารถทำนายเหตุการณ์ได้ถูกต้อง จะทำให้โครงสร้างทางปัญญาของบุคคลคงเดิม และมั่นคงมากยิ่งขึ้นแต่ถ้าการคาดคะเนไม่ถูกต้อง บุคคลจะสงสัย คับข้องใจ เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (Disequilibrium) และภาวะไม่สมดุลจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา โดยเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น บุคคลจะมีทางเลือก 3 ทาง คือ 1) ยึดติดกับความคิดเดิมในโครงสร้างทางปัญญาของตน ปฏิเสธข้อมูลจากประสาทสัมผัสหรือหาเหตุผลที่จะหักล้างข้อมูลจากประสาทสัมผัสออกไป การยกเลิกหรือปรับเปลี่ยน “Schema” ของแต่ละบุคคลมักเกิดขึ้นได้ยาก 2) ปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญาโดยการพยายามที่จะเชื่อมโยงความคิดหรือประสบการณ์เดิมกับความคิดหรือประสบการณ์ใหม่ ในลักษณะนี้จะเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และ 3) ไม่สนใจที่จะทำความเข้าใจการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาเป็นเรื่องเฉพาะตน ที่แต่ละคนจะต้องจัดกระทำเอง (ทิตนา แคมมณี, 2544: 32-33)

อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget, 1972: 1-12) เชื่อว่า คนทุกคนจะมีการพัฒนาเชาว์ปัญญาไปตามลำดับขั้น จากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logico-mathematical experience) รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social transmission) วุฒิภาวะ (Maturity) และกระบวนการพัฒนาความสมดุล (Equilibrium) ของบุคคลนั้น

การสร้างความรู้ตามแนวคิดของไวท์ฮอทสกีนั้น ไวท์ฮอทสกีได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสังคมมาก ไวท์ฮอทสกี อธิบายว่า มนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิด ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมได้สร้างขึ้น ดังนั้นสถาบันทางสังคมต่างๆ เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิดและพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาขั้นสูง เริ่มแรกพัฒนาการทางภาษาและพัฒนาการทางการคิดจะเริ่มการพัฒนาแยกกันเมื่ออายุมากขึ้น พัฒนาการทั้งสองด้านจะพัฒนาร่วมกัน (ทิสนา แชมมณี. 2548: 90-91) อาจกล่าวได้ว่า ภาษาจะเพิ่มพูนขึ้นจากความคิด ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของความคิดจะเกิดจากภาษา ภาษาจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างทางปัญญาของบุคคล การใช้ภาษาที่เหมาะสมจึงมีบทบาทสำคัญกับกระบวนการพัฒนาบุคคล (Piaget; & Inhelder. 1969: 86-87)

4.7.3 หลักการสำคัญของการสร้างความรู้

การสร้างความรู้นั้น บุคคลจะต้องเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้จากบุคคลอื่นโดยตรง การสร้างความรู้เกิดขึ้นในขณะที่บุคคลปฏิบัติกิจกรรมหรือการทำความเข้าใจกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยอาจมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันหรือไม่ก็ได้ หลักการสำคัญของการสร้างความรู้มีดังนี้

1. บุคคลเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Biggs; & Moore. 1993: 22) ซึ่งกระบวนการสร้างความรู้ของบุคคลเกิดขึ้นจากการที่บุคคลรับเอาข้อมูลใหม่มารวมและเชื่อมโยงกับข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์เดิม (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 129) และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่นั้นจะเป็นเกณฑ์ช่วยการตัดสินใจ (ทิสนา แชมมณี. 2544: 33)
2. เน้นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ควรเปิดโอกาสให้บุคคลได้ฝึกปฏิบัติจริง แสวงหา ค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองจนค้นพบความรู้และรู้จักสิ่งที่ค้นพบ เรียนรู้ วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้าจนถึงรู้แจ้ง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550: 2)
3. การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Biggs; & Moore. 1993: 22) ซึ่งเกิดขึ้นโดยการสืบเสาะร่วมกัน กระบวนการกลุ่ม การแสดงความรู้ด้วยตนเอง ทำให้บุคคลมีความรู้ลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้น เพราะมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น เป็นการขยายทัศนะของตนให้กว้างขึ้น (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 129; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550: 2)
4. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้ความรู้ ความสามารถตามความเชื่อของตน (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 129) เนื่องจากความรู้และความเชื่อของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งที่บุคคลได้พบเห็น ความเชื่อจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและมีผลโดยตรงต่อการสร้างแนวคิดใหม่ (ทิสนา แชมมณี. 2544: 33)

4.7.4 บทบาทของผู้สอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 49-51) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550:8) และทีศนา แชมมณี (2548: 95) ได้สรุปบทบาทของผู้สอนและแนวทางสำหรับการปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นโดยตัวผู้เรียนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจน เป็นผู้ชี้แนะไม่ใช่ผู้ชี้นำ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดมากกว่าการบอกความรู้
2. ผู้สอนควรมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบหรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่เรียน ช่วยให้ผู้เรียนคิดค้นต่อไป ผูกให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม
4. ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดใหม่ หรือสรรค์สร้างความคิดรวบยอดที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ขึ้น
5. ผู้สอนช่วยผู้เรียนตรวจสอบความเข้าใจ โดยพิจารณาจากความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นว่าได้เชื่อมประสานระหว่างกันและจัดระเบียบเป็นโครงสร้างความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในบริบททางสังคมได้ ตรวจสอบความคิดและทักษะการคิด
6. ผู้สอนช่วยผู้เรียนสร้างแผนผังความคิดรวบยอด โดยนำโครงสร้างความรู้ที่ได้มาอภิปรายร่วมกันเป็นกลุ่มและจัดทำเป็นแผนผังความคิดรวบยอดร่วมกัน
7. ผู้สอนต้องพยายามสร้างบรรยากาศทางสังคมจริยธรรม (sociomoral) ให้เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้เรียนต้องมีโอกาสเรียนรู้ในบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสังคมถือเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความรู้ เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การร่วมมือ การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและบุคคลอื่น ๆ จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนกว้างขึ้น ชับซ้อนขึ้นและหลากหลายขึ้น

4.7.5 บทบาทของผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550:8) และทีศนา แชมมณี (2548: 94) ได้สรุปบทบาทของผู้เรียนตามแนวคิดการสร้างความรู้ ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทในการเรียนรู้อย่างตื่นตัว (Active) โดยผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระทำกับข้อมูลหรือประสบการณ์ต่างๆ ค้นคว้าแสวงหาความรู้ ผูกฝนวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นเจ้าของบทเรียน ลงมือปฏิบัติจริง และจะต้องสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้นด้วยตนเอง
2. มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ กล้าแสดงออก กล้านำเสนอ คิดอย่างสร้างสรรค์
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันและผู้สอน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยอมรับฟังความคิด เห็นของผู้อื่น

4. มีทักษะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5. มีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับความรู้ใหม่มีผลงานที่สร้างสรรค์

6. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

4.7.6 องค์ประกอบของการสร้างความรู้

การจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างความรู้ด้วยตนเองนั้น ชนาธิป พรกุล (2544: 15-18) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างความรู้ไว้ ดังนี้

1. ความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะนำมาใช้เป็นพื้นฐานเชื่อมโยงกับสิ่งที่จะศึกษาใหม่

2. จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ผู้เรียนควรมีเป้าหมายหรือมีความต้องการเรียนรู้จึงจะทำให้มีความพยายามหาแนวทางไปสู่เป้าหมายนั้น

3. ข้อมูลเฉพาะที่เป็นเรื่องใหม่ ได้แก่ ข้อเท็จจริง ประสบการณ์และความรู้สึก

4. ประสบการณ์เพิ่มเติมที่ทำทนายหรือขยายความคิด เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ทำการยืนยัน ปฏิเสธ หรือขยายความสิ่งที่กำลังคิดอยู่

5. กระบวนการสร้างความเข้าใจหรือกระบวนการทางสติปัญญาที่ผู้เรียนใช้ค้นหาวิธีนำข้อมูลใหม่ไปสัมพันธ์กับความรู้เดิมโดยที่ผู้เรียนต้องตั้งคำถามกับตัวเอง ไตร่ตรองอภิปรายกับผู้อื่น มีข้อโต้แย้งแล้วจึงสรุป

6. การตรวจสอบหรือประเมินความรู้ใหม่ เมื่อเกิดความเข้าใจชัดเจนและพอใจกับความรู้ใหม่นั้นแล้ว ผู้เรียนจึงนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่ (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 131)

4.7.7 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550: 3) ได้นำเสนอขั้นตอนการสร้างความรู้ไว้ดังนี้

1. ขั้นแนะนำ (Orientation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะรับรู้ถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียนและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้

2. ขั้นทบทวนความรู้เดิม (Elicitation of the prior knowledge) เป็นขั้นที่ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ในเรื่องที่กำลังจะเรียนรู้

3. ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด (Turning restructuring of ideas) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการสร้างความรู้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้

3.1 ทำความกระจ่างและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Clarification and exchange of ideas) เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ทักษะการคิดเพื่อให้เกิดองค์ความรู้

3.2 การสร้างความคิดใหม่ (Constructivism of new ideas) จากการอภิปรายร่วมกันและสาธิต ทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดความคิดใหม่ หรือความรู้ใหม่ขึ้นได้

3.3 ประเมินความคิดใหม่ (Evaluation of the new ideas) การออกแบบดำเนินการตรวจสอบความรู้ ความคิดใหม่ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นโดยการทดลองหรือการคิดอย่างลึกซึ้ง

4. ชื่อนำความคิดไปใช้ (Application of ideas) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมีโอกาสใช้แนวคิดหรือความรู้ความเข้าใจมาพัฒนาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

5. ขั้นทบทวน (Review) เป็นขั้นตอนสุดท้าย ผู้เรียนจะได้ทบทวนความคิดความเข้าใจ โดยการเปรียบเทียบความคิด ระหว่างความคิดเดิมกับความคิดใหม่

4.7.8 ข้อดีและข้อจำกัดของแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2545: 134-135) ได้กล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ไว้ว่า การสร้างความรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ขยายความรู้ ความคิดของตนเองให้กว้างขวางหรือลึกซึ้งด้วยตนเองโดยมีความรู้เดิมเป็นฐาน สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ซึ่งมักมีความรู้สิ่งต่างๆ จากความรู้เดิม ในขณะเดียวกันการสร้างความรู้ก็มีข้อจำกัดด้วย กล่าวคือ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการกระตุ้นความคิด ความรู้เดิม การช่วยเชื่อมต่อกnowledgeและการช่วยเหลือวินิจฉัยความรู้ความคิดใหม่ของผู้เรียนสร้างขึ้นให้มีความสมเหตุสมผลด้วย การสร้างความรู้จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในของบุคคล โดยบุคคลเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองซึ่งมีความรู้เดิมเป็นฐาน มีความรู้ใหม่เป็นข้อมูล และมีกระบวนการทางสติปัญญาที่บุคคลใช้ทำความเข้าใจ เชื่อมโยงปรับความรู้เดิมและความรู้ใหม่เข้าด้วยกันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความรู้ เมื่อสร้างความรู้ใหม่แล้วจะต้องตรวจสอบหรือประเมินความรู้ใหม่ เมื่อเกิดความเข้าใจชัดเจนและพอใจกับความรู้ใหม่นั้นแล้วจึงนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่

5. มโนทัศน์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรม เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ และมีทัศนคติที่ดีสำหรับการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง การฝึกอบรมจะนานเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณของสาระ เวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการฝึกฝนหรือเวลาที่สามารถจัดสรรได้ การฝึกอบรมนั้นนับว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการสอนที่เกิดขึ้นและสามารถใช้วิธีสอน เทคนิคการสอนต่างๆ เช่นเดียวกับที่การเรียนการสอนใช้ (ทิตินา แซมมณี. 2547: 6)

5.1 ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคลเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ทักษะหรือความชำนาญการและเจตคติอันเหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและเจตคติ(เครือข่าย ล้อมภิชาติ. 2531: 2) การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้และมีความชำนาญด้านใดด้านหนึ่งตามวัตถุประสงค์เฉพาะที่ตั้งไว้และเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไปในทางที่ต้องการ (Beach. 1980: 17) การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญและเจตคติโดยมุ่งเน้นให้บุคคลมีความสามารถ ความรู้และเจตคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน (จินดารัตน์ ปิรมณี. 2545: 64)

จากความหมายของการฝึกอบรมดังกล่าว จะเห็นว่า การฝึกอบรมนั้นมีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมการพัฒนาคนทั้งด้านความคิด จิตใจและพฤติกรรม การฝึกอบรมจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมากมักจะมีผู้นิยมนำมาใช้ในการพัฒนาบุคคลในการทำงาน แต่ในปัจจุบันมีการนำรูปแบบการฝึกอบรมมาใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือการพัฒนาจิตลักษณะของบุคคลมากยิ่งขึ้น

5.2 จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมโดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (เครือวัลย์ ลิ้มอภิชาติ. 2531: 5; ชุชัย สมितिไกร. 2540: 174)

- 1) พัฒนาความรู้ คือ มุ่งเน้นให้ผู้รับการอบรมมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานหรือหน้าที่อย่างถูกต้องหรือมีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องการ
- 2) การพัฒนาทักษะ และ ความสามารถ คือ มุ่งให้ผู้รับการอบรมมีทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ
- 3) พัฒนาเจตคติ คือ มุ่งให้ผู้รับการอบรมมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและพัฒนาทักษะความสามารถในการคิดวิจารณ์ญาณหรือการคิดอย่างมีเหตุผลของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้สามารถวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความและประเมินสื่อได้ รวมทั้งจะมีการเปลี่ยนแปลงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและมีเจตคติที่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษ

5.3 การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมได้มีการนำเอาแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้เป็นหลักในกระบวนการพัฒนา การฝึกอบรมตามกระบวนการนี้มีใช้การให้ความรู้ด้านเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้และการปฏิบัติโดยคำนึงถึงคุณค่าของผู้เข้ารับการอบรม การฝึกอบรมรูปแบบนี้จึงเน้นผู้เข้ารับการอบรม/ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม (ดารณี จามจุรี. 2545: 1)

ปรัชญาที่ใช้ในการจัดการฝึกอบรมในทางด้านการศึกษา การเสริมสร้างพลังอำนาจกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ว่า ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปรัชญาของการจัดการศึกษาที่มองว่า ผู้เรียนเป็นผู้ดูจึงไม่เหมาะกับการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้เรียน ปรัชญาประสบการณ์นิยม (Pragmatism) เป็นปรัชญาที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจมากที่สุด (ดารณี จามจุรี. 2545: 59; อ้างอิงจาก Hawks. 1992: 613)

การจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวปรัชญาสาขานี้เน้นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่อเนื่อง ลักษณะการจัดการเรียนรู้ให้ความสำคัญแก่กระบวนการในการศึกษาหาความรู้ หลักสูตรจึงเป็นการประมวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ วิธีการเรียนการสอน คือ การแก้ปัญหา การทำโครงการและกิจกรรมโดยยึดถือความถนัด ความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักปรัชญาที่ใช้ในการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า 1) ผู้เรียนมีความสามารถและความสามารถของผู้เรียนพัฒนาได้ และ 2) ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกความรู้ วิธีการที่เหมาะสมและเห็นว่ามีประโยชน์ วิทยาการมีหน้าที่เพียงแต่เป็นผู้เอื้ออำนวยข้อมูล ความรู้ และทักษะการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่จัดการอบรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิทยาการจะต้องเป็นผู้ที่ให้การยอมรับและมีความเคารพในตัวผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความรู้ ความสามารถดังนั้น วิทยาการจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดงออกถึงความสามารถนั้น ๆ ลักษณะการฝึกอบรมเป็นการฝึกอบรม 2 ทาง กล่าวคือ ทั้งผู้ฝึกและผู้เข้ารับการฝึกต่างก็เป็นหุ้นส่วนกัน ทั้งสองฝ่ายต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกันและร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะความสามารถ การวางแผนแก้ไขปัญหา วิทยาการจะทำหน้าที่เสมือนผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้กระตุ้นและเป็นผู้แนะนำ สนับสนุนส่งเสริมเพื่อช่วยให้กิจกรรมได้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องมีบทบาทดังนี้ (Arnold. 1991: online)

- 1) กระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของกลุ่มสมาชิกทั้งหมด
- 2) รู้ถึงศักยภาพและความแตกต่างภายในกลุ่มเพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์
- 3) กระตุ้นให้มีการกำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างแม่นยำ
- 4) จัดสรรเวลาให้เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม
- 5) ดึงความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มออกมา
- 6) ให้ข้อมูลและความคิดเห็นในโอกาสหรือกรณีที่เหมาะสม
- 7) สรุปประเด็นต่าง ๆ ที่ได้บรรลุในแต่ละช่วงของการฝึกอบรม
- 8) มีข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ กรณีที่เกิดมีข้อขัดแย้งและเกิดความอึดอัดใจ

ขึ้นมา

- 9) กระตุ้นให้มีการถามคำถามเชิงวิจารณ์และชี้ประเด็นที่เป็นปัญหามา

นอกจากบทบาทดังกล่าวข้างต้นแล้ว บทบาทของวิทยาการจะเน้นความมีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นครูหรือที่ปรึกษา นั่นคือจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี มีความเข้าใจและมีความไวในการรับรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการที่แท้จริงของผู้อื่นด้วย (Quinn; et al. 1990: 75)

การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่เน้นการถ่ายทอดทฤษฎี เนื้อหา แต่ความรู้ในเชิงทฤษฎีความรู้และแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะไดจากการดึงส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวจากประสบการณ์ชีวิตหรือกิจกรรมที่มีส่วนร่วม

จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางในการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยใช้การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมซึ่งยึดหลักการดังนี้

- 1) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
- 2) ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในทางปฏิบัติ

3) การฝึกปฏิบัติมุ่งเน้นให้เกิดทักษะและเจตคติ รวมถึงส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปประยุกต์และทดลองใช้ในทางปฏิบัติ

4) วิทยากรมีหน้าที่สนับสนุนทรัพยากร อาทิความรู้ ข้อมูล รวมถึงการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นที่กลุ่มผู้เรียนมีความเห็นร่วมกันว่าต้องได้รับการพัฒนา

5) ประเมินผลโดยดูจากการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรม รายงานการประเมินตนเองของผู้เข้ารับการอบรม แบบสอบถาม และผลการปฏิบัติงาน

การประเมินผลการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม

การประเมินผลถือได้ว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมทุกประเภท เนื่องด้วยเป็นการสะท้อนว่าโครงสร้าง เนื้อหา และบรรยากาศการเรียนรู้/การฝึกอบรมมีความเหมาะสมหรือไม่

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้มากขึ้นในวงการศึกษาและการฝึกอบรมเนื่องมาจากการวัดและประเมินผลแบบที่ใช้กันอยู่ที่เป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบจะวัดได้เฉพาะพฤติกรรมระดับต้น ๆ ในด้านความรู้ความเข้าใจ คือระดับความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ส่วนการคิดระดับสูงหรือในขั้นสูง กระบวนการที่มีความซับซ้อนและทักษะการปฏิบัติมักจะถูกละเลยในการประเมินผล ด้วยเหตุนี้การประเมินตามสภาพจริงจึงได้ถูกนำมาใช้มากขึ้น

การประเมินตามสภาพจริงเป็นเทคนิคการประเมินที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในโลกที่เป็นจริงของผู้เรียนอาจเป็นได้ตั้งแต่การประเมินตนเองจนถึงการสังเกตของผู้สอนและแม้กระทั่งการใช้ข้อสอบ การประเมินผลทั้งหมดเน้นที่การพิจารณาทักษะและความรู้ที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกมาระหว่างปฏิบัติงาน การประเมินผลแบบนี้สามารถประเมินความสามารถของผู้เรียนได้มากกว่าการประเมินโดยใช้ข้อสอบแบบตัวเลือกคำตอบสั้น ๆ (ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. 2547: 53; อ้างอิงจาก Brown; & Craig. 2001)

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง

แนวทางในการประเมินตามสภาพจริงสามารถใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายในการวัดและประเมินผล โดยวิธีการประเมินตามสภาพจริงมีดังนี้ (เอกรินทร์ สีมหาศาล; และปรารธนา ยุกตะนันท์. 2546: 24-26)

1) การสังเกต การสังเกตเป็นวิธีการประเมินที่กระทำได้ในทุกสถานการณ์และทุกสถานที่ ผู้ประเมินอาจกำหนดเครื่องมือหรือเกณฑ์ในการสังเกตหรืออาจไม่มีเครื่องมือในการสังเกตก็ได้ วิธีการสังเกตสามารถใช้ประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

2) การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการประเมินโดยตั้งคำถามอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเกินไป ซึ่งทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใช้เพื่อให้ทราบถึงความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม เป็นต้น

3) บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถพิเศษ ความถนัด ความสนใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการเรียนรู้และแนวทางพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรต่อไป

4) แบบทดสอบวัดความสามารถที่เป็นจริง เป็นวิธีการสร้างข้อสอบโดยใช้คำถามที่เกี่ยวข้องกับการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือการเสริมความรู้ใหม่จากความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมหรือจากสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้นให้คล้ายคลึงกับสถานการณ์จริง เพื่อเลียนแบบสภาพจริง เป็นต้น

5) การรายงานตนเอง เป็นวิธีการประเมินด้วยการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายความรู้สึกหรือพูดแสดงความคิดเห็นออกมาโดยตรง เพื่อประเมินความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ ความต้องการการใช้วิธีการต่าง ๆ และการสร้างผลงานของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจผู้เรียนแต่ละคนมากยิ่งขึ้นและสามารถประเมินการเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการรวมทั้งเจตคติต่อการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

6) การใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นการจัดเก็บตัวอย่างผลงานที่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชั้นของหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นหลักสูตรแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้เรียนในด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนพัฒนาได้สำเร็จ รวมทั้งความถนัด ความสนใจ ความพยายาม แรงจูงใจและความก้าวหน้าทางการเรียนที่สามารถนำมาประกอบการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนแต่ละคนให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ในเรื่องของการประเมินผลการฝึกอบรม ผู้วิจัยจะนำการประเมินตามสภาพจริงมาใช้ร่วมด้วย นอกเหนือจากการใช้แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อ โดยวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่จะนำมาใช้ได้แก่

1) การสังเกต โดยเป็นการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและการสังเกตผลงานของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่ม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ

2) การรายงานตนเอง โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองในด้านความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะที่ได้รับและการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

เหตุที่เลือกวิธีการประเมินตามสภาพจริง 2 วิธีนี้ เนื่องจากเป็นวิธีการที่สะดวก สามารถเห็นถึงกระบวนการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและยังช่วยทำให้การประเมินมีลักษณะที่ครบทุกด้านกล่าวคือ เป็นการประเมินทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ เจตคติ ด้านทักษะกระบวนการและพฤติกรรมอย่างครบถ้วน

5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งสามารถนำมาเสนอได้ดังนี้

แกทเธอร์โคล (Gathercoal. 1991: online) ได้ทำการศึกษาเพื่อวัดผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อที่สอนให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ว่ามีผลต่อการทำความเข้าใจของนักเรียนต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจหรือไม่ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองในการศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การสอนหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถยกระดับความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจได้ โดยภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งการทำความเข้าใจโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจ ผลการศึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า การสอนหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาความเข้าใจต่อโฆษณาทางโทรทัศน์และข้อความโน้มน้าวใจของนักเรียนได้

ออสติน และจอห์นสัน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 122-123; อ้างอิงจาก Austin;& Johnson. 1997) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของการอบรมเกี่ยวกับความรู้เท่าทันสื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อการรับรู้โฆษณาสุรา บรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับสุรา ความคาดหวังสำหรับการดื่มและพฤติกรรมเกี่ยวกับสุรา ใช้การวิจัยเชิงทดลองโดยใช้แบบแผน Solomon four- group เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษารูปได้ว่า การอบรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อมีผลต่าง ๆ ได้แก่ (1) ผลทันที คือนักเรียนมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับเจตนาโน้มน้าวใจ การมองว่าตัวละครในโฆษณาไม่ค่อยเหมือนบุคคลที่พวกเขารู้จักในชีวิตจริงและไม่ค่อยเป็นที่ปรารถนา นักเรียนลดความต้องการที่จะเป็นเหมือนตัวละครในโฆษณา ลดความคาดหวังผลลัพธ์ในเชิงบวกจากการดื่มสุรา และลดความน่าจะเป็นที่จะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุรา (2) ผลทางอ้อมที่พบคือ การรับรู้เกี่ยวกับความพยายามสร้างความจริงของโทรทัศน์และทัศนะที่พวกเขามีต่อบรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับสุรา

ฟีลค์ (Fealk. 1998: online) ได้ทำการประเมินประสิทธิผลของโครงการ "Aducation" หรือ โครงการอบรมการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาซึ่งมีระยะเวลา 1 วันที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มการตระหนักรู้ในเรื่องโฆษณาให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโครงการ "Aducation" จะมีความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์โฆษณา มากกว่ากลุ่มควบคุมและสามารถระบุเทคนิคการโน้มน้าวใจที่ใช้ในการโฆษณาได้มากกว่ากลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโครงการ "Aducation" มีความรู้เกี่ยวกับการโฆษณา มากกว่ากลุ่มควบคุมและสามารถระบุเทคนิคการโน้มน้าวใจที่ใช้ในการโฆษณาได้มากกว่ากลุ่มควบคุม นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ "Aducation" มีเจตคติเชิงวิพากษ์ต่อโฆษณา อย่างไรก็ตาม นักเรียนได้รายงานว่าตนเองมีความเข้าใจเกี่ยวกับแรงจูงใจของผู้โฆษณาค่อนข้างต่ำ และมีความเข้าใจการโน้มน้าวใจของผู้โฆษณาสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ข้อจำกัดของงานวิจัยนี้อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขด้านเวลาที่มีระยะเวลาในการเข้าร่วมโครงการเพียง 1 วัน

ฮอบบส์ (Hobbs. 1998: online) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่ใช้สอนการรู้เท่าทันสื่อตามหลักสูตร สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการฝึกหัดวิเคราะห์สื่อและมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อภาพยนตร์และวิดีโอในชั้นเรียนบ่อยครั้งโดยไม่พึ่งแต่เพียงวัสดุการสอนที่จัดไว้ตามหลักสูตร

จะทำคะแนนการวิเคราะห์สื่อรายการข่าวโทรทัศน์ได้ดีกว่า ผลที่ได้นี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่านักเรียนในชั้นที่สอนทักษะการรู้เท่าทันสื่อรวมเข้าไปในหลักสูตรที่มีอยู่เดิมจะมีทักษะการประมวลผลข้อมูลข่าวสารสูงกว่าและมีการจำและเข้าใจแนวคิดที่นำเสนอในวิดีโอได้ดีกว่า

ฮอบส์ (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 132; อ้างอิงจากHobbs. 1999) ได้ทำการศึกษาทักษะการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มของวัยรุ่นชาวออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวัดทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนมัธยมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักเรียนที่ได้รับการสอนวิชาสื่อมวลชนศึกษาอย่างเข้มข้นเป็นระบบกับนักเรียนที่ได้รับการสอนสื่อมวลชนศึกษาที่มีความเข้มข้นน้อยกว่า ผลการวิจัยพบว่า

1) ความสามารถของนักเรียนในการวิเคราะห์สารจากสื่อทั้งโฆษณาและข่าวมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนวิชาสื่อมวลชนศึกษาอย่างเข้มข้นมากกว่าจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สารสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนอย่างเข้มข้นน้อยกว่า

2) นักเรียนมีทักษะในการวิเคราะห์โฆษณาโทรทัศน์ได้ดีกว่าการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์

3) นักเรียนแสดงระดับความสามารถในการวิเคราะห์สื่อแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของเนื้อหาสื่อ

4) ความเข้าใจสื่อและนิสัยการบริโภคสื่อมีความสัมพันธ์กับทักษะการวิเคราะห์สื่อ

5) การมีทักษะในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อมากขึ้นไม่มีผลทำให้การบริโภคสื่อลดลง

เจอร์นิแกน (อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. 2543: 134-135; อ้างอิงจาก Jernigan. 1998) ได้ทำการศึกษาเพื่อสร้างหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาสำหรับวัยรุ่นผิวดำ งานวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่มเพื่อถามเกี่ยวกับการใช้และความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อมวลชน จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้มาสร้างหลักสูตรนำร่องให้เหมาะสมกับวัยรุ่นผิวดำและนำไปทดลองใช้และประเมินผลโดยวัยรุ่นผิวดำ โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิจารณ์ญาณก่อนและหลังเข้าร่วมหลักสูตรนี้ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมหลักสูตรมีทักษะการคิดวิจารณ์ญาณดีขึ้น สามารถสรุป จำแนกการอนุมานและการลงความเห็นโดยทั่วไปและรู้จักหาสื่อทางเลือกอื่นที่ไม่ใช่สื่อกระแสหลัก นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า วัยรุ่นผิวดำที่ร่วมหลักสูตรสามารถประมวลผลข้อมูลที่เข้ามาในสภาพการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein. 1999: 43) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปี ในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวดำและเนื้อหาในระดับที่

แผนนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน และเมื่อนักเรียนผ่านประสบการณ์การรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น กล่าวคือ เข้าร่วมหลักสูตรเป็นระยะเวลาเพิ่มขึ้นจะมีความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและทักษะการคิดวิจารณ์ญาณมากขึ้น

เยทส์ (Yates. 2000: online) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีต่อการตอบสนองของเด็กต่อข่าวสารโน้มน้าวใจภายใต้กรอบแนวคิด Elaboration Likelihood Model การวิจัยครั้งนี้ใช้การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อเป็นตัวแปรต้นกลางในกระบวนการโน้มน้าวใจ และใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อส่งผลต่อเจตคติของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษแตกต่างกัน กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมจะมีเจตคติในทางลบต่อผลิตภัณฑ์โฆษณา โฆษณาทางโทรทัศน์ และบริบทรอบ ๆ ด้าน ผลการศึกษาได้เสนอแนะว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะทำให้ผู้ได้รับการศึกษาเกิดความสงสัยเนื้อหาสารในเชิงการค้ามากขึ้น เพราะพวกเขาตระหนักถึงเทคนิคที่ผู้โฆษณาใช้ในการชักจูงใจผู้ชม ถ้าเด็กมีการตระหนักถึงเทคนิคโน้มน้าวใจที่ผู้โฆษณานำมาใช้มากขึ้นแล้ว พวกเขา ก็พร้อมที่จะวิเคราะห์และวิพากษ์ในเชิงการค้ามากขึ้นและมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อควรถูกจัดไว้เป็นหลักสูตรในโรงเรียนที่จะมีประสิทธิภาพในการสร้างผู้รับสื่อที่มีความสามารถเชิงวิพากษ์

ฮินดิน (Hindin. 2001: online) ได้ทำการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรการให้การศึกษาด้านโภชนาการและการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพ่อแม่ การวิจัยนี้ถูกออกแบบมาเพื่อ (1) เพิ่มความตระหนักรู้ในผลกระทบของโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อข้อเรียกร้องในการซื้ออาหารของเด็กก่อนวัยเรียน (2) เพิ่มทักษะในการใช้โฆษณาทางโทรทัศน์เกี่ยวกับอาหารเพื่อสอนให้เด็กรู้เกี่ยวกับตัวเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพและวิธีการชมโฆษณาทางโทรทัศน์อย่างวิพากษ์ การศึกษานี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีการทดสอบก่อนและหลัง มีกลุ่มควบคุมเพื่อเปรียบเทียบ ผลลัพธ์ของการประเมินวัดจากความเข้าใจของพ่อแม่ต่อเทคนิคการโน้มน้าวใจของโฆษณา ความสามารถในการแยกแยะคำกล่าวอ้างและข้อเท็จจริงในโฆษณา ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คำนิยม การรับรู้ความสามารถของตนและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพูดคุยเกี่ยวกับโฆษณา กับเด็กในขณะที่ชมอยู่ด้วยกันหรือในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องให้ซื้ออาหารในร้านค้า ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในกลุ่มควบคุม แต่ผลที่พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001-.05 ถูกพบในกลุ่มทดลองในตัวแปรความเข้าใจเกี่ยวกับโฆษณาทางโทรทัศน์ เจตคติต่อโฆษณาทางโทรทัศน์ ผลลัพธ์ที่คาดหวังค่านิยม การรับรู้ความสามารถของตน และพฤติกรรม ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรการให้การศึกษาทางโภชนาการและการรู้เท่าทันสื่อช่วยให้พ่อแม่เข้าใจเทคนิคการโน้มน้าวใจในโฆษณาได้ดีขึ้น สามารถแยกความแตกต่างระหว่างคำกล่าวอ้างและข้อเท็จจริงในโฆษณาและมีพฤติกรรมสามารถตอบสนองอย่างเหมาะสมต่อข้อเรียกร้องของเด็กให้ซื้ออาหารตามโฆษณาทางโทรทัศน์

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อสามารถพัฒนาได้โดยอาศัยการให้การศึกษาและการฝึกอบรม ซึ่งผลจากการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะการวิเคราะห์ วิพากษ์ ตีขึ้นรวมถึงมีเจตคติเชิงวิพากษ์ต่อสื่อเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคาดการณ์ว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรม ซึ่งได้รับการฝึกในกิจกรรมที่หลากหลายประกอบกับการได้รับการฝึกปฏิบัติจากการทำโครงการและมีระยะเวลาในการฝึกที่ยาวนานกว่าจะมีการรู้เท่าทันสื่อสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อโดยเป็นการพัฒนาทางด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจและพฤติกรรมเท่านั้นโดยที่ไม่ได้ฝึกทำโครงการ

นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยข้างต้น พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองเป็นการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรหรือการฝึกอบรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มวัยรุ่นและพ่อแม่ผู้ปกครอง แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะแตกต่างจากงานวิจัยที่นำเสนอไว้ข้างต้น โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อให้กับกลุ่มของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศไทยในอนาคต และการวิจัยครั้งนี้ยังจะทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยจะตรวจสอบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อและครั้งของการวัดจะมีต่อการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาหรือไม่ และจะตรวจสอบว่านักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันหรือไม่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา โดยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อตรวจสอบว่าองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อเชิงทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และทำให้ทราบน้ำหนักองค์ประกอบแต่ละด้านว่ามากน้อยต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมต่อไป

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม ประกอบด้วย

1. สังเคราะห์และสร้างรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 2. ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาและปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมเพื่อนำไปทดลองต่อไป

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรม ประกอบด้วย

ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษากับกลุ่มทดลองตามรูปแบบการทดลองที่กำหนด ประเมินผล และปรับปรุงรูปแบบการฝึกอบรม จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ที่ได้
วิเคราะห์องค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา	ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดนิยามและโครงสร้างตัวแปร	1.1 องค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 1.2 แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่เหมาะสมและนำไปใช้เก็บข้อมูลได้จริง
	ขั้นที่ 2 ร่างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผล ได้แก่ แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ 1 ฉบับ โดยกำหนดข้อคำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมด	
	ขั้นที่ 3 นำแบบวัดให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรง (Validity) แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นจัดพิมพ์เป็นแบบวัดสำหรับทดลองใช้	
	ขั้นที่ 4 นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Try out)	
	ขั้นที่ 5 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น (Reliability)	
	ขั้นที่ 6 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของแบบวัดโดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)	

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมฯ

ออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	ขั้นที่	รายละเอียด	รูปแบบการฝึกอบรม และคู่มือฯ (รับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ)
	ขั้นที่ 1	ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบ	
	ขั้นที่ 2	ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมเพื่อเป็นหลักในการออกแบบ	
	ขั้นที่ 3	สร้างรูปแบบการฝึกอบรมตามทฤษฎี	
	ขั้นที่ 4	ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ	
	ขั้นที่ 5	ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของรูปแบบการฝึกอบรม	

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น

ศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น	ขั้นที่	รายละเอียด	ได้รูปแบบการฝึกอบรมฉบับสมบูรณ์และคู่มือฯ (ฉบับจริง)
	ขั้นที่ 1	จัดปฐมนิเทศนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ	
	ขั้นที่ 2	ทดสอบก่อนการอบรมเพื่อวัดตัวแปรตามการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน	
	ขั้นที่ 3	ดำเนินการฝึกอบรมตามรูปแบบ AREA	
	ขั้นที่ 4	ติดตามพัฒนาการระหว่างอบรม	
	ขั้นที่ 5	ทดสอบหลังการอบรมเพื่อวัดการรู้เท่าทันสื่อทั้ง 3 ด้าน	
	ขั้นที่ 6	ศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ และปรับปรุงรูปแบบฯ ให้มีความสมบูรณ์	

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการวิจัย

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

การวิจัยในระยะที่ 1 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ตัวแปรการวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจะนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตั้งแต่ 1) ขั้นตอนการวิจัย 2) การกำหนดประชากรและการเลือกตัวอย่างในการวิจัย 3) การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล 5) การจัดกระทำข้อมูล 6) การวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัยในระยะที่ 1 มีวิธีดำเนินการดังนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 1

2.2.2 การออกแบบการเลือกตัวอย่าง (Sampling design)

จากการสำรวจข้อมูลประชากรนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2559 สังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จากฐานข้อมูลออนไลน์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดังแสดงในตาราง 4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกตัวอย่างตามแผนที่วางไว้ในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) หน่วยการสุ่มคือ สถาบัน ผู้วิจัยสุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลทั่วประเทศมา 3 แห่ง จาก 9 แห่ง

ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยใช้กลุ่มสาขาวิชาเป็นชั้นภูมิ (Strata) แบ่งออกเป็นมหาวิทยาลัยละ 2 กลุ่มสาขาวิชา ได้แก่ กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และใช้ คณะ เป็นหน่วยการสุ่ม (Stratum) สุ่มแบบง่ายมากกลุ่มสาขาวิชาละ 1 คณะ จะได้ 6 คณะ

ขั้นที่ 3 สุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนจำนวนนักศึกษาแต่ละคณะ โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) รายละเอียดดังตาราง 4

ตาราง 4 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

สถาบัน	กลุ่มสาขาวิชา	คณะ	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนตัวอย่าง (คน)
มทร.กรุงเทพ	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	เทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์	678	196
	มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	บริหารธุรกิจ	1,390	400
มทร.พระนคร	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	วิศวกรรมศาสตร์	718	207
	มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	เทคโนโลยีสื่อสารมวลชน	218	64
มทร.สุวรรณภูมิ	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	วิทยาศาสตร์	207	60
	มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ศิลปศาสตร์	251	73
รวม			3,462	1,000

3. การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1.1 แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 1 ฉบับ

3.1.2 แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

จำนวน 1 ฉบับ

3.2 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในระยะที่ 1 มีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดนิยามและโครงสร้างตัวแปร

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
 2. วิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อหาองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
 3. กำหนดนิยามและโครงสร้างตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
- ดังนี้

3.1 การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการคิดวิจารณ์ญาณ สามารถตีความ วิเคราะห์ และประเมินสื่อที่ได้รับ มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม รวมทั้งมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ประกอบด้วย

3.1.1 การคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้อง ตีความเนื้อหาและนัยที่แฝงอยู่ในสื่อ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับ และสามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่ได้รับ รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ แสดงความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการคิดวิจารณ์ญาณจะประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

- 1) การเข้าถึง หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการรับรู้ เข้าใจเนื้อหาของสื่อที่นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมาและเนื้อหาที่มีนัยแอบแฝงได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความหมาย สัญลักษณ์ วิธีการสื่อสารที่มาของข้อมูล และคัดกรองข้อมูลต่าง ๆ ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2) การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการแยกแยะข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ข้อดี ข้อด้อย และการโน้มน้าวใจสิ่งที่น่าสนใจสามารถบอกวัตถุประสงค์หลักวัตถุประสงค์แฝงของสื่อเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

3) การประเมิน หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ โดยผ่านการตีความ แปลความหมายของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แยกแยะสารสนเทศที่มีประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถตัดสินคุณค่าความถูกต้อง เหมาะสม ของสารสนเทศจากสารสนเทศที่ได้รับโดยใช้ประสบการณ์เดิมอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม

4) การสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการออกแบบเพื่อนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ และความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานความรับผิดชอบและจริยธรรมรวมถึงการแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างสร้างสรรค์ในการวิพากษ์ วิเคราะห์ต่อข้อมูลสารสนเทศ ความเชื่อ การโฆษณาชวนเชื่อ ข้อเท็จจริง และข้อเสนอเกินจริงที่ได้รับหรือแฝงมากับสื่อสังคมออนไลน์

3.1.2 การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่รับรู้ว่ามีทั้งข้อดีและโทษต่อบุคคลและสังคม เข้าใจว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำให้ผู้รับสื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งความคิด จิตใจ และพฤติกรรมได้

3.1.3 การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการนำเนื้อหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์มาเพิ่มความรู้ ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น และมีการรับสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อสังคมออนไลน์

3.2 การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การที่นักศึกษามีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารความรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองในด้านการเรียน และการดำเนินชีวิต

ขั้นที่ 2 ร่างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 1 ฉบับ และแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 1 ฉบับ รายละเอียดการสร้างเครื่องมือ มีดังนี้

1. สร้างแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ตามลักษณะและพฤติกรรมของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้อง ดีความเนื้อหาและนัยที่แฝงอยู่ในสื่อ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับ และสามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่ได้รับ รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ แสดงความคิดเห็นของตนผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

รูปแบบของแบบทดสอบวัดการคิดวิจารณ์ญาณ เป็นแบบทดสอบเลือกตอบ 4 ตัวเลือกแบบสถานการณ์ จำนวน 20 ข้อ มีระบบการให้คะแนน 2 ค่า คือ ตอบถูกให้ 1 คะแนน ถ้าไม่ตอบหรือตอบผิดให้ 0 คะแนน ดังตัวอย่าง

ข้อ 0 “นักศึกษาได้รับมอบหมายงานจากครูให้สืบค้นความรู้เรื่อง พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” นักศึกษาควรทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุด

1. สืบค้นจากหนังสือเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุด
2. สืบค้นจากแหล่งข้อมูลหลายประเภท เช่น หนังสือ สารคดี เว็บไซต์ YouTube ฯลฯ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบความถูกต้องให้มากที่สุด
3. สืบค้นจาก Facebook เพราะนักศึกษามีความถนัดในการใช้ Facebook มากกว่าวิธีอื่นๆ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากที่สุด
4. สืบค้นจากเว็บไซต์ต่างๆทางอินเทอร์เน็ต เพราะจะทำให้นักศึกษาได้ข้อมูลที่หลากหลาย และน่าเชื่อถือ

และข้อสำคัญคือนักศึกษาไม่จำเป็นต้องพิมพ์ข้อความ เพราะนักศึกษาสามารถ copy ข้อความจากเว็บไซต์ได้เลย ทำให้สะดวก รวดเร็วและถูกต้อง

ข้อ 00 ถ้านักศึกษาต้องการส่งต่อภาพและข้อความจาก Facebook ของนักศึกษาให้ไปปรากฏบน Facebook ของเพื่อน นักศึกษาจะอย่างไร

1. แชร
2. แท็ก
3. โปสท์
4. ไลค์

1.2 ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาที่รับรู้ว่ามีทั้งประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคม เข้าใจว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำให้ผู้รับสื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งความคิด จิตใจ และพฤติกรรมได้

การวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ ใช้แบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินตนเองว่ามีความรู้สึกหรือความคิดเห็นตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อในระดับใด จำนวน 10 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ

	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริงที่สุด	5 คะแนน	1 คะแนน
ค่อนข้างจริง	4 คะแนน	2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	3 คะแนน	3 คะแนน
ค่อนข้างไม่จริง	2 คะแนน	4 คะแนน
ไม่จริงเลย	1 คะแนน	5 คะแนน

ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

ข้อความ	ระดับของความคิดเห็น				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
0. การรับชมภาพความรุนแรงผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำทำให้เยาวชนเกิดความชินชาจนรู้สึกว่าการรุนแรงเป็นเรื่องปกติ					
00. สื่อลามกที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมทางเพศขึ้นในสังคม					

1.3 ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ หมายถึงความสามารถของนักศึกษาในการนำเนื้อหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต สามารถนำข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์มาเพิ่มความรู้ ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น และมีการรับสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อและค่านิยมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากสื่อสังคมออนไลน์

การวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ใช้แบบวัดแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบซึ่งจะให้ผู้ตอบประเมินว่าตนเองมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในแต่ละข้อตรงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใดจำนวน 10 ข้อ โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริงที่สุด	5 คะแนน	1 คะแนน
ค่อนข้างจริง	4 คะแนน	2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	3 คะแนน	3 คะแนน
ค่อนข้างไม่จริง	2 คะแนน	4 คะแนน
ไม่จริงเลย	1 คะแนน	5 คะแนน

ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูงแสดงว่ามีการรู้เท่าทันสื่อในด้านการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์สูงกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำกว่า ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น

ข้อความ	ระดับของพฤติกรรม				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
0. ข้าพเจ้าสนใจติดตามข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ที่ให้ความรู้ด้านสุขภาพเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและคนรอบข้าง					
00. เนื้อหาจากสื่อสังคมออนไลน์ที่ข้าพเจ้าได้อ่าน/รับชมไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนหรือการดำรงชีวิตได้					

2. แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นแบบวัดแบบมาตรประเมินค่า 6 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 14 ข้อ ให้ผู้ตอบประเมินตนเองโดยพิจารณาข้อความที่กำหนดให้แล้วเลือกตอบตามความคิดเห็นของตน ตั้งแต่ “ไม่สามารถทำได้” จนถึง “มั่นใจมากที่สุด” โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ คือ

ไม่สามารถทำได้	ให้ 0 คะแนน
มั่นใจน้อยมาก	ให้ 1 คะแนน
มั่นใจน้อย	ให้ 2 คะแนน
มั่นใจปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
มั่นใจมาก	ให้ 4 คะแนน
มั่นใจมากที่สุด	ให้ 5 คะแนน

การตัดสินใจว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูงหรือต่ำจะใช้ค่าคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ถ้าได้คะแนนตั้งแต่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 75 ขึ้นไป แสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสูง ถ้าได้คะแนนเท่ากับหรือต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 แสดงว่า มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำ ตัวอย่างข้อคำถามเช่น

ข้อความ	ระดับความมั่นใจ					
	มั่นใจมากที่สุด	มั่นใจมาก	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจน้อย	มั่นใจน้อยมาก	ไม่สามารถทำได้
0. ข้าพเจ้าสามารถดาวน์โหลดวีดิโอจาก เว็บไซต์ (YouTube) เพื่อนำมาใช้ประกอบการทำรายงานได้						

ขั้นที่ 3 นำแบบวัดให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำแล้วคัดเลือกข้อที่ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปไว้ใช้ในการวิจัย จำนวน 54 ข้อ

ขั้นที่ 4 นำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับนักศึกษาจำนวน 30 คน เมื่อได้คำตอบมาแล้วจึงตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยวิเคราะห์ค่าดัชนีอำนาจจำแนก จากค่า Corrected item total correlation และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าดังนี้ 1) แบบวัดด้านการคิดวิจารณ์ญาณ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.54-0.82 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 2) แบบวัดด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.62 - 0.77 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.85 3) แบบวัดด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง (r) 0.46-0.78 และมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 4) แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.75-0.83 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.87

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของแบบวัดโดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ติดต่อบัณฑิตวิทยาลัยในการออกหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยที่เป็นตัวอย่าง
2. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัยติดต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาที่เป็นตัวอย่าง พร้อมประสานเวลาในการเข้าแจกแบบสอบถาม
3. นำแบบวัดไปให้นักศึกษาที่เป็นตัวอย่างตามวัน เวลาที่นัดหมาย โดยผู้วิจัยได้บอกถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัย โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด

5. การจัดกระทำข้อมูลในระยะที่ 1

การจัดกระทำข้อมูลในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของคำตอบของแบบวัดในแต่ละชุดข้อมูลโดยคัดเลือกข้อมูลของตัวอย่างที่มีความสมบูรณ์มาใช้ในการวิเคราะห์
2. ตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับเครื่องมือการวิจัยแต่ละชุด
3. นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติ

6. การวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 1

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าความเบ้ และค่าความโด่งเพื่อให้ทราบลักษณะการแจกแจงของตัวแปร

2. การวิเคราะห์ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ตามขั้นตอนต่อไปนี้ (สุวิมล ติรกานันท์. 2553: 250-255)

2.1 ตรวจสอบลักษณะเฉพาะของโมเดล เพื่อให้มั่นใจว่าผลการวิเคราะห์จะได้ค่าพารามิเตอร์ที่เหมาะสมเพียงคำตอบเดียว ค่า df ที่คำนวณได้ควรมากกว่า 0 คำนวณจากสูตร

$$df = [k(k+1)]/2 - t$$

k = จำนวนตัวชี้วัด

t = จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า

2.2 เตรียมการวิเคราะห์

2.2.1 เลือก matrix ในการวิเคราะห์

2.2.2 ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดมีข้อตกลงที่สำคัญ ไจเรสคอก และ ซอร์บอม (สุวิมล ติรกานันท์. 2553: 253; อ้างอิงจาก Jöreskog; & Sörbom. 1989) คือ

1) ตัวแปรคุณลักษณะแฝงและความคลาดเคลื่อนเป็นตัวแปรสุ่มมีค่าเฉลี่ยเป็น 0

2) ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคุณลักษณะแฝงและความคลาดเคลื่อน

3) วิเคราะห์ตัวแปรสังเกตได้ด้วยค่าที่เบี่ยงเบนจากค่าเฉลี่ย $(X - \bar{X})$

4) ความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน และมีการแจกแจงปกติ (Normal distribution)

2.3 การประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดล (Parameter estimation from the model) ผู้วิจัยใช้การประมาณค่าโดยวิธี ML (Maximum Likelihood) ซึ่งเป็นวิธีที่แพร่หลายที่สุดเนื่องจากมีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพและเป็นอิสระจากมาตรวัด

2.4 การตรวจสอบความกลมกลืนของแบบจำลอง (Goodness-of-fit measures) เพื่อศึกษาภาพรวมของแบบจำลองว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงใดซึ่งผู้วิจัยใช้ค่าสถิติในการตรวจสอบดังตารางตามตาราง 5

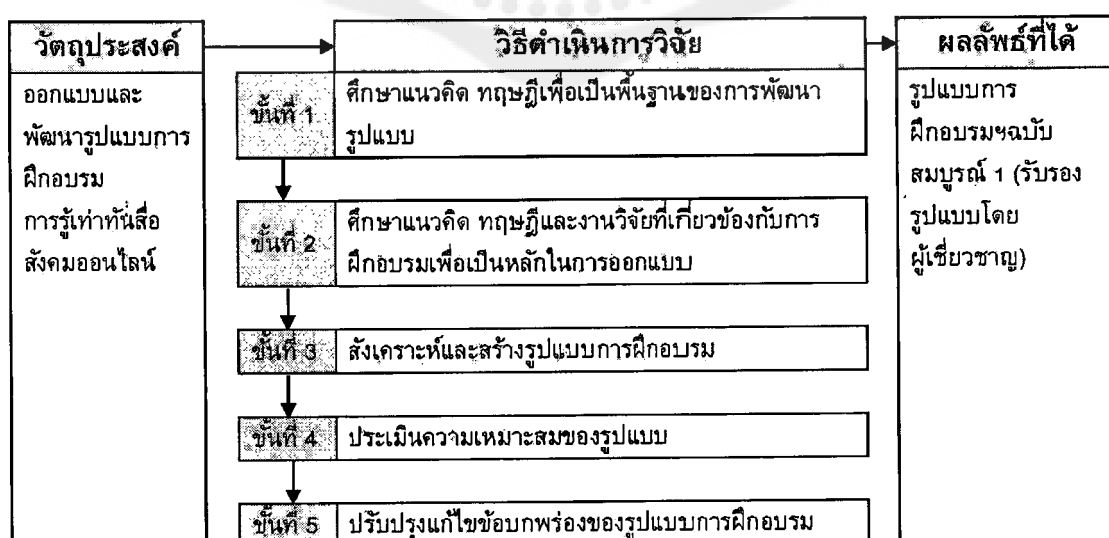
ตาราง 5 เกณฑ์ในการตัดสินใจค่าดัชนีความสอดคล้อง (สุวิมล ติรกานนท์. 2553: 249)

ดัชนีความสอดคล้อง	ค่าที่แสดงความสอดคล้อง	ค่าที่ยอมรับได้ว่ามีความสอดคล้อง
χ^2	$.05 < p \leq 1.00$	$.01 < p \leq 0.05$
χ^2 / df	$0 < \chi^2 / df \leq 2$	$2 < \chi^2 / df \leq 3$
RMR	$0 \leq RMR \leq .05$	$.05 < RMR \leq .08$
ค่า RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$
ค่า SRMR	$0 \leq SRMR \leq .05$	$0 \leq SRMR \leq .05$
ค่า NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$
ค่า NNFI	$.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$.95 \leq NNFI \leq .97$
ค่า CFI	$.97 \leq CFI \leq 1.00$	$.95 \leq CFI \leq .97$
ค่า GFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$
ค่า AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

การวิจัยระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งจะนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 2

2. การออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เพื่อเป็นฐานของการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ การรู้เท่าทันสื่อ จะต้องประกอบด้วย

- การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์และมีความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์ ตีความเนื้อหาสื่อ ประเมินสื่อและเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างถูกต้องชัดเจน สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็น ได้อ่าน ได้ฟังจากสื่อ สามารถระบุค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอของสื่อได้ รับรู้ว่าสิ่งที่นำเสนอในสื่อเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นไม่ใช่ความจริงทั้งหมด (National Leadership Conference on Media Literacy. 1992; Silverblatt. 1995; Davis. 1992; Buckingham. 2003; Buckingham. 2005; Kellner. n.d.; Textoris. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540)

- การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม (Silverblatt. 1995; Potter. 1998; Potter. 2005; Jone. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547)

- การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (Davis. 1992; Potter. 1998; Baran. 2004; Kellner. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547)

1.2 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของบุคคลของ แวดเวิร์ด (Wadsworth. 1996: 14-17) เพียเจต์และคูก (Piaget; & Cook. 1952: 58) ครอกซ์ (Krogh. 1994: 33) สุรางค์ โค้วตระกูล (2550: 228-231) ทิศนา ขัมมณี (2544: 88) และคนอื่นๆ เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างกรอบแนวคิดของรูปแบบฝึกอบรม

การประมวลเอกสารในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รูปแบบฝึกอบรมที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาได้ ผลการศึกษาวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบฝึกอบรม AREA เป็นรูปแบบฝึกอบรมที่มีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญของรูปแบบ 4 ประการ กล่าวคือ องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการก่อเกิดพฤติกรรม เนื่องจากประสบการณ์และความรู้ที่บุคคลได้รับจากการสังเกต การคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากเกิดการหลอมรวมระหว่าง

ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่กับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ที่ได้รับทำให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ของโครงสร้างทางสติปัญญา เกิดเป็นความรู้และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (Wadsworth. 1996: 14-17; Krogh. 1994: 33; Piaget; & Cook. 1952: 58) ซึ่งสไนก์และคอมส์ (Snygg; & Combs. 1959) ได้มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นจากการพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามประสบการณ์ที่ได้รับมา (วัชร ทรัพย์มี. 2549: 35) เช่นเดียวกันกับความคิดเห็นของบรูเนอร์ที่กล่าวว่า เมื่อบุคคลมีโอกาเลือกที่จะรับรู้สิ่งที่สนใจและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2550: 212-214, 298-299; ทิศนา แคมมณี. 2548: 66) สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลว่า ความรู้ความเข้าใจของบุคคลเกิดขึ้นได้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (สมณฑา พรหมบุญ; และคณะ. 2541: 42; ทิศนา แคมมณี. 2544: 32) ดังนั้นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้ฝึกปฏิบัติจริง แสวงหา ค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองจนค้นพบความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550: 2) การรู้เท่าทันสื่อนั้นนอกจากจะประกอบด้วยความรู้แล้ว จำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นก่อนเพื่อจะสร้างให้เกิดเป็นนิสัยขึ้นได้ บลูม และคนอื่นๆ (Bloom; et al. 1971: 273) ได้กล่าวไว้ว่าความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นต้นๆ ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก จัดเป็นพฤติกรรมทางด้านจิตพิสัย (Affective domain) ซึ่งเมื่อพิจารณาลำดับขั้นของพฤติกรรมด้านจิตพิสัย ความตระหนักอยู่ในขั้นการรับรู้ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนาขึ้นสู่ขั้นสูงต่อ คือ ขั้นการรับรู้ ขั้นตอบสนอง ขั้นการเกิดค่านิยม ขั้นการจัดระบบคุณค่า ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย ตามลำดับ กล่าวคือ การที่จะมีความสนใจ ความซาบซึ้ง เจตคติ ค่านิยม และมีการปรับตัวต่อเรื่องใดแล้ว เราต้องมีความตระหนักในเรื่องนั้นมาก่อน ความตระหนักเกิดขึ้นได้เมื่อมีสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งมากระตุ้นหรือให้เกิดความตระหนัก (กุลวดี ราชภักดี. 2545: 36; อ้างอิงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่. 2525: 143) เมื่อบุคคลมีความตระหนักแล้วจะพัฒนาไปสู่พฤติกรรมด้านจิตพิสัยที่สูงขึ้นต่อไป ดังนั้นองค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรมขั้นตระหนัก (Awareness)

ใช้ตัวอักษรย่อ A หมายถึง ขั้นที่ผู้ฝึกอบรมให้สิ่งเร้าซึ่งอาจเป็นสถานการณ์กรณีตัวอย่าง รูปภาพ นิทาน เกม เพลง การใช้สถานการณ์กรณีที่เป็นปัญหาแล้วจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม การให้ใบงาน ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์วิจารณ์หาเหตุผล หาข้อดี ข้อจำกัดของสื่อมวลชนแต่ละประเภท และลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อกระตุ้นการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อตนเองและสังคม

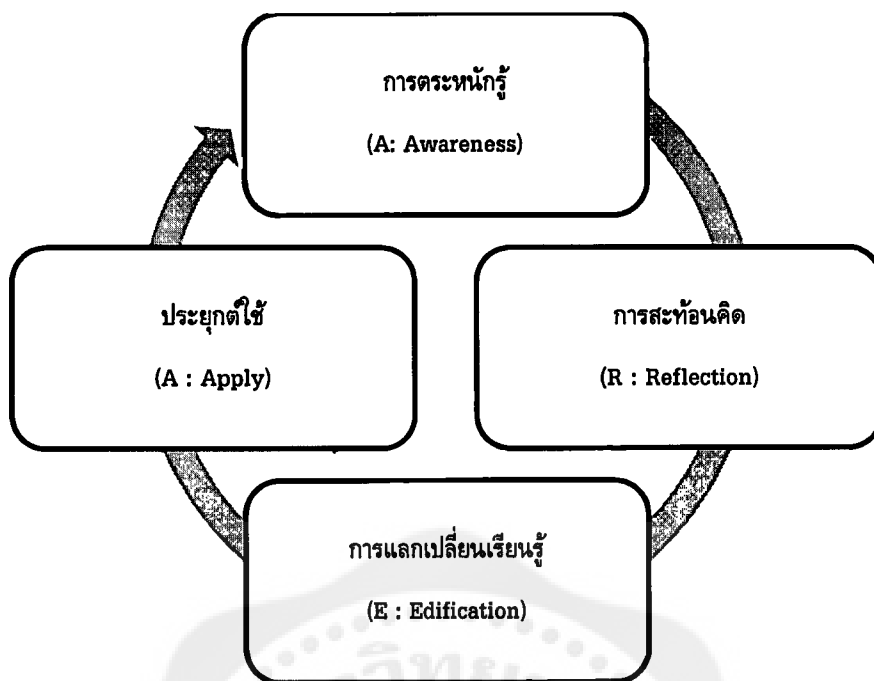
องค์ประกอบที่ 2 การคิดวิจารณ์ญาณ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม การทบทวน ไตร่ตรองประสบการณ์ช่วยกลั่นกรองความคิด การแสวงหาคำตอบ ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า กระบวนการทางความคิดเกิดจากการสะสมข้อมูลการสร้างความหมาย ความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเองจนเกิดเป็นองค์ความรู้ และผลของการปรับเปลี่ยนการคิดนี้ช่วยพัฒนา

วิธีการคิดของมนุษย์จากระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงกว่า (Wadsworth. 1996: 14-17; Krogh. 1994: 33; Piaget; & Cook. 1952: 58; ทิศนา ขัมมณี. 2544: 13) สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่เน้นให้บุคคลตั้งคำถามกับตนเอง ไตร่ตรอง แยกแยะ ใช้ทักษะการคิดเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ (ชนาธิป พรกุล. 2544: 15-18; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550: 3) และบรูเนอร์เชื่อ เช่นเดียวกันว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ประมวลข้อมูลข่าวสารจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่จะนำไปสู่การค้นพบ การแก้ปัญหา ดังนั้น การให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้บุคคลเกิดการค้นพบด้วยตนเอง (สุรางค์ ไควตระกูล. 2550: 212-214, 298-299; ทิศนา ขัมมณี. 2548: 66) เนื่องจากพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลสะท้อนของการคิด การคิดเริ่มจากการที่บุคคลรับรู้ข้อมูลจากสิ่งเร้าต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หากบุคคลคิดเป็น คิดดี มีวิธีคิดที่ถูกต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่แบบคาย มีเหตุผล จะเกิดการตีความเชื่อมโยงเพื่อตอบสนองออกมาเป็นการกระทำที่ถูกต้อง นำพาไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีงาม การปฏิบัติที่ถูกต้อง และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม (สิริวรรณ ศรีพหล. 2548: 59; พระไพศาล วิสาโล. 2549: 30-31, 45, 47) การคิดเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ เครือข่ายพันธมิตรการรู้เท่าทันสื่อในประเทศสหรัฐอเมริกา (The Alliance for Media Literate America) ได้ให้ข้อเสนอว่า การจะรู้เท่าทันสื่อในยุคนี้ต้องมีทักษะการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจ (Bergsma. 2004: 156 citing The Alliance for Media Literate America. 2001) การที่บุคคลจะรู้เท่าทันสื่อได้จะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ตีความประเมินสื่อ ตัดสินได้ว่าสิ่งใดควรเชื่อ-ไม่ควรเชื่อ ควรทำ-ไม่ควรทำ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสื่ออย่างมีเหตุผล ซึ่งการคิดประเภทนี้จะช่วยให้บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อถูกรอบงำจากสื่อ โดยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณจะต้องคำนึงถึงการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสพิจารณาจนเกิดความรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองฝึก นอกจากนี้ เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมองเห็นประโยชน์และคุณค่าความสำคัญของการฝึกแล้วยังก่อให้เกิดผลพลอยได้โดยอัตโนมัติต่อด้านความรู้สึกหรือจิตใจและด้านพฤติกรรมให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านการคิดวิจารณ์ญาณจึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรมขั้นสะท้อนคิด (Reflection) ใช้ตัวอักษรย่อ R หมายถึง ขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงออกถึงความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การเขียน การตอบคำถาม

องค์ประกอบที่ 3 การมีปฏิสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น ส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ การตรวจสอบ การขยายตัวของความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี ซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้เกิดการสร้างความรู้ (Wadsworth. 1996: 14-17) และบรูเนอร์พบว่า บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้ามีปฏิสัมพันธ์ที่ดี (ทิศนา ขัมมณี. 2548: 66) สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่อธิบายว่า การขยายทักษะของบุคคลให้กว้างขึ้นหรือความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นร่วมกันกับผู้อื่น (สุมนทนา พรหมบุญ; และคณะ. 2544: 42; Biggs; & Moore. 19993: 22)

และสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลของการเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลด้านจิตสำนึก ทักษะ ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วราลักษณ์ ไชยทัพ. 2544: 24) โดยเน้นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ของบุคคล และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งช่วยให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมี (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. 2552: ออนไลน์) สร้างความตระหนักและส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่ จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลช่วยขยายความรู้ ความเข้าใจ การเกิดองค์ความรู้ ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านจิตสำนึก ทักษะ ความตระหนัก ความรู้และทักษะได้ ดังนั้นองค์ประกอบด้านการมีปฏิสัมพันธ์จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรมขั้นแรกเปลี่ยนและเรียนรู้ (Edification) ใช้ตัวอักษรย่อ E หมายถึง ขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แบ่งปันความรู้ ความเข้าใจของตนเองกับผู้อื่น และรับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจหรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอย่างสร้างสรรค์

องค์ประกอบที่ 4 การสรุปความรู้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสตรวจสอบและประมวลความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ หรือตัดสินใจเลือกกระทำหรือปฏิบัติซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่อไป ซึ่งเพียงพอได้ให้ความสำคัญกับความรู้ว่า เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถสร้างขึ้นได้ ถ้าบุคคลมีโอกาสเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์เดิมและโครงสร้างทางปัญญาเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ (Wadsworth. 1996: 14-17) สอดคล้องกับแนวคิดของบรูเนอร์ที่อธิบายว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ประมวลข้อมูลข่าวสารจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแรงผลักดันไปสู่การค้นพบ การแก้ปัญหา (สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2550: 212-214, 298-299; ทิศนา ขัมมณี. 2548: 66) และแนวคิดการมีส่วนร่วมเชื่อว่า บุคคลควรเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อเกิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอดและแนวทางปฏิบัติของตนเอง (จุฑารัตน์ สติปัญญา; และวิทยา เหมพันธ์. 2547: 6-8) สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่มุ่งให้บุคคลสร้างความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง โดยมีความรู้และประสบการณ์เดิมเป็นฐาน และตรวจสอบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง (ฉันท ชาติทอง. 2550: 254) การตรวจสอบหรือประเมินความรู้ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เพื่อสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในบริบททางสังคม หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่ได้ (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. 2545: 131) จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การสรุปความรู้ของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยทวนสอบความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องของตนเองก่อนที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านการสรุปความรู้จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรมขั้นนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) ใช้ตัวอักษรย่อ A หมายถึง ขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประมวลผลความรู้และประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม และองค์ประกอบพื้นฐานของรูปแบบฝึกอบรม ขั้นตอนการฝึกอบรมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการฝึกอบรม

ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมเพื่อเป็นหลักในการออกแบบ

ศึกษาเอกสาร ตำราของทศนา แชมมณี (2544: 220-224) ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ (Model) และกระบวนการฝึกอบรมและการบริหารงานฝึกอบรม (ดวงใจ ศุภสารัมภ์, 2544: ออนไลน์) เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างและกำหนดโครงสร้างของรูปแบบฝึกอบรม

การประมวลเอกสารในส่วนนี้ สรุปได้ว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย แผนผัง แผนภาพเพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น โดยรูปแบบนั้นจะมีองค์ประกอบที่ได้รับการจัดไว้ให้มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกันอย่างเป็นระเบียบ เพื่อช่วยให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ กล่าวคือ มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบนั้นๆ และอธิบายสภาพหรือลักษณะของการดำเนินการที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำบุคคลไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ และอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธี การที่ช่วยให้กระบวนการในการดำเนินการนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และจากการวิเคราะห์ผลงานของนักการศึกษา ผู้คิดค้นรูปแบบต่างๆ พบว่า สาระที่เป็นแก่นสำคัญของรูปแบบนั้นๆ ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีหรือหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผลลัพธ์ของรูปแบบ สาระการเรียนรู้ของรูปแบบกระบวนการหรือขั้นตอนของรูปแบบ และการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ

ขั้นที่ 3 สังเคราะห์และสร้างรูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ดังนี้

3.1 การสร้างและกำหนดโครงสร้างรูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ดังนี้

3.1.1 รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาประกอบด้วย

- 1) ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบฝึกอบรม
- 2) ความมุ่งหมายของการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม
- 3) แนวคิด ทฤษฎีและองค์ประกอบพื้นฐานของรูปแบบฝึกอบรม
- 4) กระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรม
- 5) ลักษณะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

3.1.2 คู่มือการดำเนินการฝึกอบรมด้วยรูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ประกอบด้วย

- 1) คำชี้แจง
- 2) ความมุ่งหมายของการฝึกอบรม
- 3) กลุ่มเป้าหมาย
- 4) บทบาทของผู้อบรมหรือวิทยากร
- 5) บทบาทของผู้เข้ารับการอบรม
- 6) สารการฝึกอบรม
- 7) ระยะเวลาการฝึกอบรม
- 8) ตารางการฝึกอบรม
- 9) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม
- 10) สื่อและอุปกรณ์
- 11) การจัดห้องฝึกอบรม
- 12) การประเมินผลการฝึกอบรม

3.1.3 ดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพื่อใช้สำหรับการฝึกอบรมให้กับนักศึกษา โดยวิเคราะห์เนื้อหาและกระบวนการฝึกอบรม เพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมสาระสำคัญเพื่อแสดงเนื้อหาความรู้ และทักษะที่ต้องการฝึกอบรม สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ เพื่อกำหนดและจัดสื่อและอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับกิจกรรมฝึกอบรม และสาระสำคัญอย่างมีประสิทธิภาพ เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามที่กำหนด การจัดห้องหรือการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรม เพื่อกำหนดขั้นตอนการฝึกอบรมให้เป็นไปตามขั้นตอนของรูปแบบทักษะที่จำเป็นของวิทยากร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยผู้วิจัยได้สร้างแผนการฝึกอบรมทั้งสิ้น 4 กิจกรรม กิจกรรมละ 150 นาที ดังตาราง ตูรายละเอียดกิจกรรมในภาคผนวก

ตาราง 6 ขั้นตอนและกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

ครั้งที่	กิจกรรม	ขั้นตอนและเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง (นาที)				
		ขั้น ตระหนัก A	ขั้นการคิด วิจารณ์ R	ขั้น แลกเปลี่ยน เรียนรู้ E	ขั้น ประยุกต์ใช้ A	รวม
1	ทำไมต้องรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	20	50	50	30	150
2	สำรวจก่อนแชร์	20	50	50	30	150
3	จริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	20	50	50	30	150
4	รู้เท่าทัน พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์	20	50	50	30	150
	รวม					600

3.1.4 สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วยการประเมินรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา คู่มือและแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา โดยเป็นแบบประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการฝึกอบรมเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง เหมาะสมมาก

ระดับ 3 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง เหมาะสมน้อย

ระดับ 1 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด/ควรปรับปรุงมากที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสม คือ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2550: 69)

2550: 69)

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง เหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง เหมาะสมน้อย/ควรปรับปรุง

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด/ควรปรับปรุงมากที่สุด

เกณฑ์การยอมรับความเหมาะสมของรูปแบบ คือ ค่าเฉลี่ยที่เท่ากับหรือมากกว่า 3.50 แสดงว่ามีความเหมาะสมไม่ต้องปรับปรุงแก้ไข ค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่า 3.50 แสดงว่าไม่มีความเหมาะสมต้องปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

3.1.5 ผู้วิจัยนำคู่มือรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา คู่มือและแผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาและแบบประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินคุณภาพ

3.1.6 ปรับปรุงคู่มือรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ให้มีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญตามรายการประเมินและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการก่อนนำไปทดลองใช้

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น

การวิจัยระยะที่ 3 มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่พัฒนาขึ้น
2. เพื่อตรวจสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ด้านการคิดวิจารณ์ด้าน การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1. ขั้นตอนการวิจัยระยะที่ 3

การวิจัยระยะที่ 3 ประกอบด้วยการดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ทั้งนี้เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรม และปรับปรุงรูปแบบการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น มีขั้นตอนดังนี้

1.1 การเตรียมการก่อนทดลอง

การจัดเตรียมเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม ได้แก่ คู่มือการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา แผนการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

1.2 ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Sample)

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 พิจารณานาดตัวอย่างจากสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามแบบสองทาง (Two-way MANOVA) ตามแนวคิดของ (Hair, Anderson, Tatham; & Black. 2010: 453)

เสนอว่าขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมคือ 20 คนต่อกลุ่ม ในการวิจัยนี้มีกลุ่มที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 2 กลุ่ม ดังนั้นตัวอย่างที่เหมาะสมควรมีขนาดไม่น้อยกว่า 40 คน ทำการเลือกตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิ (Stratified sampling) ตามระดับการรับรู้ความสามารถของตน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง จำนวน 20 คน และกลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำจำนวน 20 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการวัดตัวแปรดังกล่าวก่อนดำเนินการทดลอง ดังแสดงรายละเอียดในตาราง

ตาราง 7 จำนวนตัวอย่างและการจัดเข้ากลุ่มในการวิจัยระยะที่ 3

กลุ่มตัวอย่าง		การฝึกอบรมตามรูปแบบการฝึกอบรม AREA		รวม
		ฝึก (กลุ่มทดลอง)	ไม่ฝึก (กลุ่มควบคุม)	
การรับรู้ความสามารถของ ตน	สูง	10	10	20
	ต่ำ	10	10	20
	รวม	20	20	40

1.3 แบบแผนการทดลองระยะที่ 3

แบบแผนการวิจัยระยะที่ 3 ใช้แบบแผนการทดลองเป็นแบบ แฟคทอเรียล (Factorial experiment in randomized complete block design) (Kirk, 1995: 302-307) โดยมีการสุ่มตัวแปรจัดกระทำหลังจากสุ่มหน่วยทดลองเป็น 2 กลุ่ม ตามระดับของการรับรู้ความสามารถของตนและมีการวัดตัวแปรตาม 2 ครั้ง คือ ก่อนการฝึกอบรม ภายหลังการฝึกอบรมทันที ดังแสดงแผนการทดลองในตาราง 8 ดังนี้

ตาราง 8 แผนการทดลองระยะที่ 3

กลุ่มตัวอย่าง	ทดสอบก่อนฝึกอบรม	ฝึกอบรม	ทดสอบหลังฝึกอบรม
RE	T1	X	T2
RC	T1	-	T2

เมื่อ RE แทน กลุ่มทดลอง
 RC แทน กลุ่มควบคุม
 T1 แทน การทดสอบที่จัดกระทำก่อนการฝึกอบรม
 X แทน การจัดกระทำการฝึกอบรม
 T2 แทน การทดสอบที่จัดกระทำหลังการฝึกอบรม

1.4 การดำเนินการทดลองระยะที่ 3

1) ก่อนการฝึกอบรม ผู้วิจัยดำเนินการวัดตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อด้านการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ และวัดตัวแปรอิสระการรับรู้ความสามารถของตน เพื่อจัดกลุ่มนักศึกษาเข้ารับการทดลอง โดยการสุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการตามระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อฯ (สูงและต่ำ) เข้ากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

2) ผู้วิจัยจัดปฐมนิเทศนักศึกษาที่เข้าร่วมการฝึกอบรม เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม หัวข้อการฝึกอบรม ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมการฝึกอบรม นอกจากนี้ยังมีการสอบถามความคาดหวังของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และสร้างการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3) ทำการทดลองฝึกอบรม โดยผู้วิจัยนำรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไปฝึกอบรมให้กับนักศึกษาตามแผนที่วางไว้

4) หลังการฝึกอบรม ทำการทดสอบทันทีด้วยแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

5) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ เปรียบเทียบผลคะแนนที่ได้ และสรุปผล

6) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ พิจารณาปรับปรุงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 3

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 คำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1.2 คำนวณค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1.3 ตรวจสอบการแจกแจงปกติหลายตัวแปร โดยการหาสัมประสิทธิ์ความเบ้ (Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) และสถิติ Shapiro -Wilk เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้สถิติ MANOVA

1.4 ตรวจสอบการเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรโดยใช้สถิติบอกซ์ (Box's M Test) เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้สถิติ MANOVA และตรวจสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene's Test

2. สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐานข้อ 2 และ 3 ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรแบบ 2 ทาง (2-way MANOVA) ได้แก่

2.1 วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการคิดวิจารณ์ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมและนักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

2.2 วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณ์ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

3. สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐานข้อ 4 ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรแบบ 1 ทาง (1-way MANOVA) ในการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีระดับการรับรู้ความสามารถตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง มีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแต่มีระดับการรับรู้ความสามารถตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ และนักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม (4 กลุ่ม) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีบอนเฟอโรนี (Bonferoni)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ตอนที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

ตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์นั้น ผู้วิจัยต้องการตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาออกแบบรูปแบบการฝึกอบรม โดยผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{x}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
C.V.	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย
SE	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน
SK	แทน	ค่าความเบ้
KU	แทน	ค่าความโด่ง
χ^2	แทน	ค่าสถิติไค-สแควร์
df	แทน	องศาอิสระ
t	แทน	ค่าสถิติที
n	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
GFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน
AGFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนปรับแก้
RMSEA	แทน	ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์

การวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

1.1 ค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,000 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน พบว่า คะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 94.79 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) เท่ากับ 9.06 สัมประสิทธิ์การแปรผัน (C.V.) เท่ากับ 0.09 เมื่อพิจารณาความเบ้ (SK) ส่วนใหญ่มีการแจกแจงใกล้เคียงโค้งปกติมีค่าเท่ากับ -0.07 แสดงว่าข้อมูลส่วนใหญ่ค่อนข้างเบซ้าย ส่วนค่าความโด่ง (KU) มีค่าเท่ากับ -0.62 แสดงว่าข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างโด่ง แสดงดังตาราง 9

ตาราง 9 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

องค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์		$\bar{X}$	S	C.V.	SK	KU
ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกต					
การคิดวิจารณ์ญาณ	ACC	2.85	0.78	0.28	0.32	-0.69
	ANA	3.12	1.32	0.42	0.00	-1.23
	EVA	3.59	1.36	0.38	-0.77	-0.13
	COM	2.82	1.30	0.46	-0.19	-0.77
	รวม	12.37	3.52	0.28	-0.47	-0.63
การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	A1	12.37	3.52	0.28	-0.47	-0.63
	A2	4.38	0.53	0.12	0.02	-1.05
	A3	4.28	0.62	0.14	-0.26	-0.63
	A4	4.10	0.60	0.15	-0.05	-0.29
	A5	4.12	0.67	0.16	-0.15	-0.78
	A6	3.98	0.67	0.17	0.03	-0.80
	A7	4.00	0.56	0.14	0.00	0.16
	A8	3.96	0.62	0.16	0.03	-0.41
	A9	4.11	0.69	0.17	-0.16	-0.92
	A10	4.26	0.58	0.14	-0.09	-0.48
	รวม	41.70	3.60	0.09	-0.06	-0.76

ตาราง 9 (ต่อ)

องค์ประกอบความรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์		$\bar{X}$	S	C.V.	SK	KU
ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้					
ด้านการใช้ สื่อสังคมออนไลน์ อย่างสร้างสรรค์	U1	4.25	0.69	0.16	-0.40	-0.81
	U2	4.15	0.66	0.16	-0.25	-0.42
	U3	3.62	0.73	0.20	0.60	-0.72
	U4	3.80	0.78	0.20	0.28	-1.13
	U5	4.15	0.70	0.17	-0.23	-0.88
	U6	4.08	0.66	0.16	-0.09	-0.69
	U7	3.82	0.67	0.18	0.21	-0.79
	U8	3.91	0.65	0.17	0.09	-0.66
	U9	4.55	0.64	0.14	-1.14	0.37
	U10	4.40	0.66	0.15	-0.69	-0.40
	รวม	40.71	3.89	0.09	0.04	-0.51
รวมทั้งหมด		94.79	9.06	0.09	-0.07	-0.62

1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้านการคิดวิจารณญาณ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการคิดวิจารณญาณ (CRI) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว คือ การตระหนัก (ACC) การวิเคราะห์ (ANA) การประเมิน (EVA) การสื่อสาร (COM) ผลการวิเคราะห์เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัว พบว่าค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปร 6 คู่ มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังตาราง 10

ตาราง 10 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้จากโมเดลวัดการคิดวิจารณญาณ

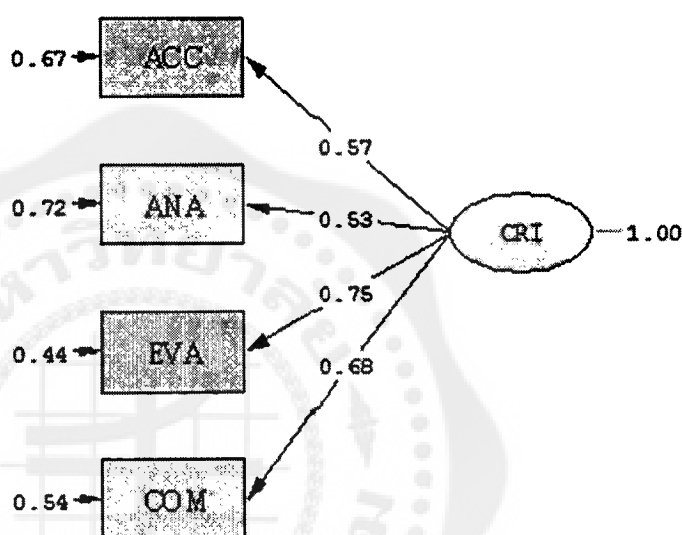
ตัวแปรสังเกต	ACC	ANA	EVA	COM
ACC	.771			
ANA	.321**	.798		
EVA	.421**	.309**	.702	
COM	.388**	.351**	.516**	.708

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, n = 1,000, Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.(KMO) =.735

Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square = 742.021, df = 6, Sig.=.000

ค่าในแนวทแยงของเมทริกซ์คือค่า Measures of Sampling Adequacy(MSA) รายตัวแปร

จากการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นพบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 4 ตัว ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ นั่นคือ ตัวแปรทั้ง 4 ตัว มีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้ (Bartlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 742.021, df = 6, p = .000) เมื่อพิจารณาค่าพิสัยของค่าความพอเพียงของการเลือกตัวอย่าง (MSA) ของตัวแปรทั้ง 4 ตัว มีค่าระหว่าง 0.702-0.798 ซึ่งมากกว่า 0.5 ทุกค่า แสดงว่าสามารถนำตัวแปรทุกตัวที่ศึกษามาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้

Chi-Square=1.09, df=1, P-value=0.29654, RMSEA=0.009

ภาพประกอบ 6 โมเดลการวัดการคิดวิจารณ์ญาณ

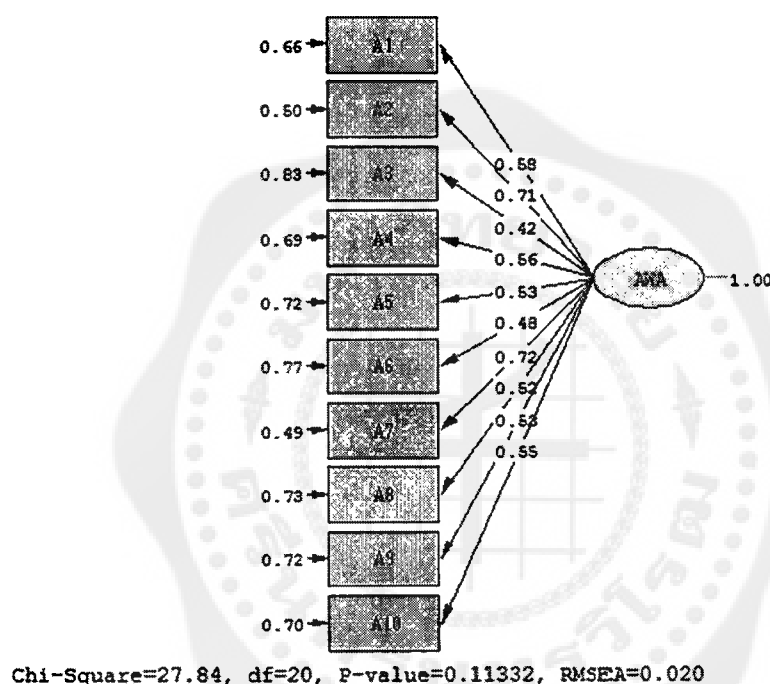
ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการคิดวิจารณ์ญาณ

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สปส.	SE	t	FS	SC
ACC	0.451	0.027	16.721	0.451	0.571
ANA	0.704	0.052	13.439	0.704	0.533
EVA	1.00	0.051	20.073	1.00	0.752
COM	0.885	0.046	19.313	0.885	0.679

$\chi^2 = 1.09$, df=1, p=0.29654, GFI=0.999, AGFI=0.987, RMSEA=0.009

FS หมายถึง factor score regression, ค่า SC หมายถึง completely standardized solution

จากการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นพบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 10 ตัว ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ นั่นคือ ตัวแปรทั้ง 10 ตัว มีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้ (Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square = 2256.708, df = 45, Sig.=.000) เมื่อพิจารณาค่าพิสัยของค่าความพอเพียงของการเลือกตัวอย่าง (MSA) ของตัวแปรทั้ง 10 ตัว มีค่าระหว่าง 0.574 – 0.817 ซึ่งมากกว่า 0.5 ทุกค่า แสดงว่าสามารถนำตัวแปรทุกตัวที่ศึกษามาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้

ภาพประกอบ 7 โมเดลการวัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์

ตาราง 13 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์สังคม

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สปส.	SE	t	FS	SC
A1	0.290	0.017	17.260	0.290	0.580
A2	0.377	0.018	21.413	0.377	0.708
A3	0.259	0.020	12.859	0.259	0.418
A4	0.348	0.020	17.429	0.348	0.559
A5	0.293	0.019	15.687	0.293	0.526
A6	0.291	0.019	14.928	0.291	0.478
A7	0.407	0.020	20.033	0.407	0.716
A8	0.324	0.021	15.285	0.324	0.519
A9	0.367	0.025	14.676	0.367	0.525
A10	0.317	0.018	17.475	0.317	0.550

$\chi^2 = 27.84$, $df = 20$, $p = 0.11332$, $GFI = 0.994$, $AGFI = 0.985$, $RMSEA = 0.020$

FS หมายถึง factor score regression, ค่า SC หมายถึง completely standardized solution

จากตาราง 13 และภาพประกอบ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า เมื่อปรับโมเดลให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แล้ว ได้ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 27.84 ที่ df เท่ากับ 20 p-value เท่ากับ 0.113 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.020 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.994 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.985 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในโมเดล พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตทั้ง 10 ตัวแปรมีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกตัว แสดงว่า โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแปรสังเกตได้ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 10 ตัว มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างทุกตัวแปร

1.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 10 ตัว คือ U1 – U10 ผลการวิเคราะห์เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 10 ตัว พบว่าค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่ มีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังตาราง 14

ตาราง 14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้จากโมเดลการวัดการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

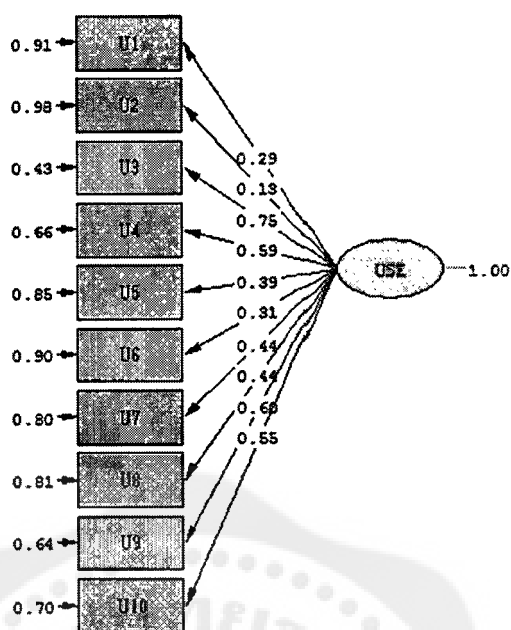
ตัวแปรสังเกต	U1	U2	U3	U4	U5	U6	U7	U8	U9	U10
U1	.840									
U2	.296"	.814								
U3	.182"	.158"	.784							
U4	.085"	.115"	.441"	.743						
U5	.269"	.263"	.223"	.258"	.664					
U6	.295"	.303"	.205"	.208"	.755"	.665				
U7	.165"	.135"	.305"	.413"	.163"	.170"	.817			
U8	.135"	.126"	.325"	.186"	.204"	.204"	.266"	.818		
U9	.190"	.137"	.248"	.321"	.247"	.239"	.275"	.252"	.851	
U10	.207"	.303"	.188"	.274"	.241"	.258"	.260"	.177"	.348"	.829

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, n = 1,000, Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.(KMO) = .755

Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square = 2272.899, df = 45, Sig.=.000

ค่าในแนวทแยงของเมทริกซ์คือค่า Measures of Sampling Adequacy(MSA) รายตัวแปร

จากการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นพบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 10 ตัว ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณะ นั่นคือ ตัวแปรทั้ง 10 ตัว มีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้ (Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square = 2272.899, df = 45, Sig.=.000) เมื่อพิจารณาค่าพิสัยของค่าความพอเพียงของการเลือกตัวอย่าง (MSA) ของตัวแปรทั้ง 10 ตัว มีค่าระหว่าง 0.664 – 0.851 ซึ่งมากกว่า 0.5 ทุกค่า แสดงว่าสามารถนำตัวแปรทุกตัวที่ศึกษามาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้

Chi-Square=19.85, df=19, P-value=0.40343, RMSEA=0.007

ภาพประกอบ 8 โมเดลการวัดตัวแปรการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สปส.	SE	t	FS	SC
U1	0.203	0.024	8.556	0.203	0.292
U2	0.184	0.051	3.616	0.184	0.128
U3	0.553	0.031	17.971	0.553	0.752
U4	0.476	0.028	16.724	0.476	0.586
U5	0.276	0.027	13.38	0.276	0.386
U6	0.197	0.022	8.888	0.197	0.309
U7	0.334	0.026	13.032	0.334	0.445
U8	0.296	0.024	12.184	0.296	0.438
U9	0.384	0.024	16.237	0.384	0.601
U10	0.363	0.026	14.194	0.363	0.549

$\chi^2 = 19.85$, df = 19, p = 0.40343, GFI = 0.996, AGFI = 0.989, RMSEA = 0.007

FS หมายถึง factor score regression, ค่า SC หมายถึง completely standardized solution,

จากตาราง 15 และภาพประกอบ 8 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ พบว่า เมื่อปรับโมเดลให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว ได้ค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 19.85 ที่ df เท่ากับ 19 p-value เท่ากับ 0.40343 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.007 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.996 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.989 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในโมเดล พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตทั้ง 10 ตัวแปรมีค่าเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัว แสดงว่า โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแปรสังเกตได้ดำเนินการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ทั้ง 10 ตัว มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างทุกตัวแปร

ตอนที่ 2 ผลการออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ มีรายละเอียดของผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การสร้างรูปแบบฝึกอบรม

1.1 จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จากการวิจัยระยะที่ 1 พบว่าการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จะต้องประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1) องค์ประกอบด้านการคิดวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์
- 2) องค์ประกอบด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อ

บุคคลและสังคม

3) องค์ประกอบด้านการมีความสามารถในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1.2 กรอบแนวคิดของรูปแบบฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของ บรูเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้มาเป็นฐานคิดในการสร้างรูปแบบฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งรูปแบบฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่นำสู่กระบวนการฝึกอบรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังนี้

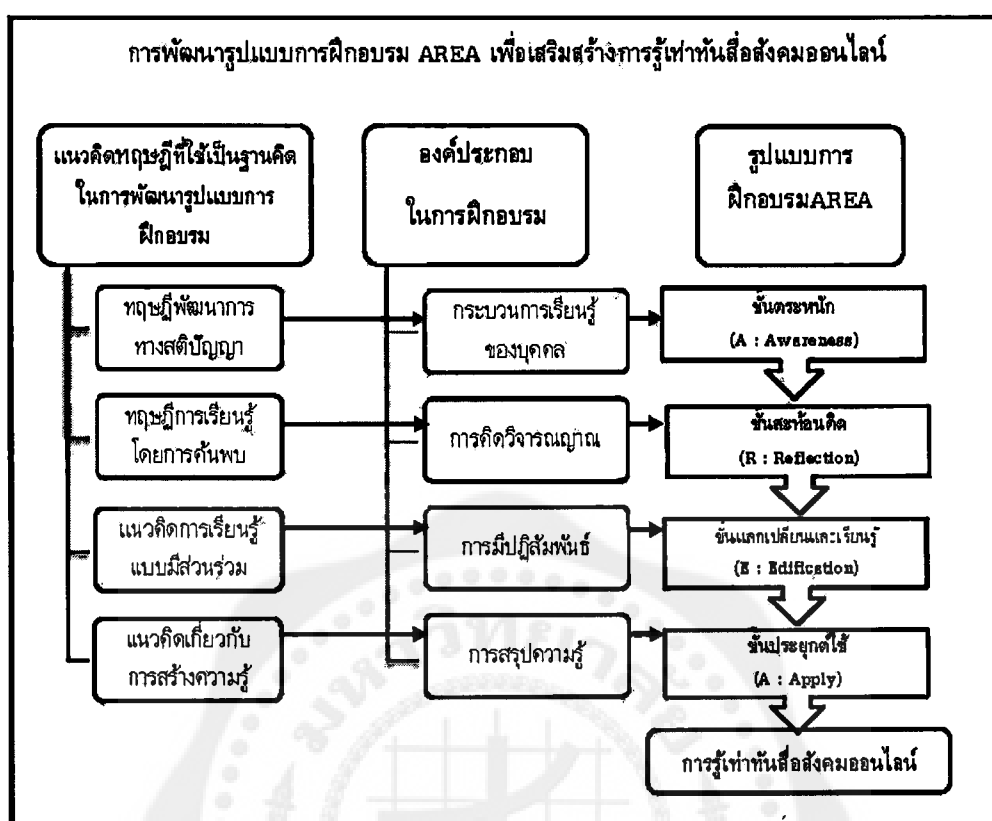
1.2.1 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการก่อเกิดพฤติกรรม การเรียนรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้จากการสังเกตการคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างแท้จริง

อาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์และความรู้ที่บุคคลได้รับเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล การที่ผู้รับสื่อรับรู้ข่าวสารสังคมออนไลน์มีประโยชน์และมีโทษต่อบุคคลและสังคม สื่อสามารถจะทำให้ผู้รับสื่อมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ รวมทั้งเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม จะทำให้ผู้รับสื่อเกิดความตระหนักในผลกระทบของสื่อที่มีต่อตนเองและสังคม ดังนั้น องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลจึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นตระหนัก” (Awareness)** ใช้ตัวอักษรย่อ **A** เป็นขั้นที่ผู้ฝึกอบรมให้สิ่งเร้าซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ กรณีตัวอย่าง รูปภาพ เกม เพลง การใช้สถานการณ์กรณีที่เป็นปัญหา แล้วจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม การให้ใบงาน ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์วิจารณ์ หาเหตุผล หาข้อดี ข้อด้อย ของสารสนเทศที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ และลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อกระตุ้นการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อตนเองและสังคม

1.2.2 การคิดวิจารณ์ญาณ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การที่ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ สามารถวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการนำเสนอของสื่อได้ ตีความเนื้อหาสาระนัยยะที่แฝงอยู่ในสื่อได้ สามารถตั้งคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ และ สามารถประเมินความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ รวมถึงสามารถประเมินค่านิยม อุดมการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในสื่อได้ ก่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ ดังนั้น องค์ประกอบด้านการคิดวิจารณ์ญาณ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นสะท้อนคิด” (Reflection)** ใช้ตัวอักษรย่อ **R** เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงออกถึงความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การเขียน การตอบคำถาม

1.2.3 การมีปฏิสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีโอกาสดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ การตรวจสอบ การขยายตัวของความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี ดังนั้นองค์ประกอบด้านการมีปฏิสัมพันธ์ จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้” (Edification)** ใช้ตัวอักษรย่อ **E** เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แบ่งปันความรู้ ความเข้าใจของตนเองกับผู้อื่น และรับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอย่างสร้างสรรค์

1.2.4 การสรุปความรู้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสตรวจสอบและประมวลความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ หรือตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลต่อไป ดังนั้น องค์ประกอบด้านการสรุปความรู้จึงกำหนดเป็นขั้นตอนการฝึกอบรม **“ขั้นประยุกต์ใช้” (Apply)** ใช้ตัวอักษรย่อ **A** เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประมวลผลความรู้และประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่

ภาพประกอบ 9 การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

1.3 ความมุ่งหมายของการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม AREA คือ เพื่อสามารถใช้เป็นรูปแบบฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างให้เยาวชนมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ในด้านการคิดวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อบุคคลและสังคม และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

1.4 สาระการฝึกอบรมของรูปแบบ เป็นสาระสำคัญที่ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรจะต้องเสริมความรู้ให้กับผู้เข้ารับการอบรม แบ่งเป็น 4 หน่วย ดังนี้

หน่วยที่ 1 ทำไมต้องรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ (องค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อบุคคลและสังคม)

หน่วยที่ 2 ชัวร์ก่อนแชร์ (องค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ)

หน่วยที่ 3 จริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (องค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์)

หน่วยที่ 4 รู้เท่าทันพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ (องค์ประกอบตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์รวมทั้ง 3 ด้าน)

1.5 การประเมินผลการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย

1.5.1 การประเมินการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

1.5.2 การประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้วยรูปแบบฝึกอบรม AREA

2. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฝึกอบรม และคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้น

ผู้วิจัยนำรูปแบบฝึกอบรม AREA และคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนจำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ 2 คน ตรวจสอบความเหมาะสม ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฝึกอบรม และคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรมที่สร้างขึ้น ดังแสดงไว้ในตาราง 16

ตาราง 16 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฝึกอบรมและคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S	ระดับความเหมาะสม
1	รูปแบบฝึกอบรม AREA			
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม	4.20	0.44	มาก
	1.2 ความมุ่งหมายของการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม	4.20	0.44	มาก
	1.3 แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบฝึกอบรม	4.20	0.44	มาก
	1.4 กระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรม	4.20	0.44	มาก
	1.5 องค์ประกอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์	4.40	0.54	มาก
	รวม	4.24	0.46	มาก
2	คู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA			
	2.1 ความมุ่งหมายของการฝึกอบรม	4.40	0.54	มาก
	2.2 บทบาทของผู้นำกิจกรรม	4.00	0.70	มาก
	2.3 บทบาทของผู้เข้าอบรม	4.00	0.70	มาก
	2.4 ระยะเวลาการฝึกอบรม จำนวน 2 วัน	4.20	0.44	มาก
	2.5 การประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม	4.40	0.54	มาก
	2.6 แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม			

ตาราง 16 (ต่อ)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S	ระดับ ความ เหมาะสม
หน่วยที่ 1 ทำไมต้องรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์			
1.1 วัตถุประสงค์	4.60	0.54	มากที่สุด
1.2 ขอบเขตสาระการฝึกอบรม	3.80	0.44	มาก
1.3 กิจกรรม			
1.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	3.80	1.09	มาก
1.3.2 วัตถุประสงค์	4.20	0.83	มาก
1.3.3 สาระสำคัญ	4.40	0.54	มาก
1.3.4 กิจกรรม	3.80	0.44	มาก
1.3.5 สื่อ	4.80	0.44	มากที่สุด
หน่วยที่ 2 ชัวร์ก่อนแชร์			
1.1 วัตถุประสงค์	3.80	1.09	มาก
1.2 ขอบเขตสาระการฝึกอบรม	4.20	.83	มาก
1.3 กิจกรรม			
1.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	4.40	0.89	มาก
1.3.2 วัตถุประสงค์	4.20	0.44	มาก
1.3.3 สาระสำคัญ	4.40	0.54	มาก
1.3.4 กิจกรรม	3.80	0.44	มาก
1.3.5 สื่อ	4.80	0.44	มากที่สุด
หน่วยที่ 3 จริยธรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์			
1.1 วัตถุประสงค์	4.20	0.83	มาก
1.2 ขอบเขตสาระการฝึกอบรม	4.40	0.54	มาก
1.3 กิจกรรม			
1.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	4.20	0.83	มาก
1.3.2 วัตถุประสงค์	4.40	0.54	มาก
1.3.3 สาระสำคัญ	4.20	0.44	มาก
1.3.4 กิจกรรม	4.20	0.44	มาก
1.3.5 สื่อ	4.00	0.70	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S	ระดับความเหมาะสม
	หน่วยที่ 4 รู้เท่าทันพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์			
	1.1 วัตถุประสงค์	4.00	0.70	มาก
	1.2 ขอบเขตสาระการฝึกอบรม	4.20	0.44	มาก
	1.3 กิจกรรม			
	1.3.1 เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	4.00	0.70	มาก
	1.3.2 วัตถุประสงค์	4.40	0.54	มาก
	1.3.3 สาระสำคัญ	4.20	0.83	มาก
	1.3.4 กิจกรรม	4.40	0.54	มาก
	1.3.5 สื่อ	4.20	0.83	มาก

จากตาราง 16 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฝึกอบรม AREA ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับ 4.24 แสดงว่า รูปแบบฝึกอบรมมีความเหมาะสมในระดับมาก สามารถนำไปใช้ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาได้ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ คือ ควรอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด ทฤษฎีกับรูปแบบฝึกอบรมให้ชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้ว

ผลการประเมินความเหมาะสมของกลุ่มการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ากลุ่มการใช้รูปแบบฝึกอบรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมตั้งแต่ 3.80-4.80 แสดงว่า กลุ่มการใช้รูปแบบฝึกอบรมสามารถนำไปใช้เป็นคู่มือในการฝึกอบรมของผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรได้

ตอนที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

การนำเสนอผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ มีการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างได้จากนักศึกษาที่สมัครเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ซึ่งมีนักศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโครงการ จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คนและกลุ่มควบคุม 20 คน ทั้ง 2 กลุ่มมีนักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูงและต่ำ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 10 คน ได้แก่

- 1) กลุ่มที่ฝึกอบรมและมีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง
- 2) กลุ่มที่ฝึกอบรมและมีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ
- 3) กลุ่มที่ไม่ฝึกอบรมและคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง
- 4) กลุ่มที่ไม่ฝึกอบรมและคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ

สำหรับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ซึ่งจำแนกตามการได้รับการฝึกอบรม (ฝึก, ไม่ฝึก) และระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (สูง, ต่ำ) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตาราง 17

ตาราง 17 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ จำแนกตามการได้รับการฝึกอบรมและระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์		กลุ่มฝึกอบรม			กลุ่มไม่ฝึกอบรม			รวม		
		รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม	รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม	รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม
ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ										
ก่อนฝึกอบรม	$\bar{X}$	8.60	9.00	8.80	8.80	8.40	8.60	8.70	8.70	8.70
	S	0.69	0.81	0.76	0.63	1.07	0.88	0.65	0.97	0.82
หลังฝึกอบรม	$\bar{X}$	13.20	15.2	14.20	10.30	12.00	11.15	11.75	13.6	12.68
	S	0.78	0.78	1.28	0.48	0.47	0.98	1.61	1.75	1.91
ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ฯ										
ก่อนฝึกอบรม	$\bar{X}$	37.80	39.00	38.40	38.50	39.70	39.10	38.15	39.35	38.75
	S	3.25	3.30	3.25	3.40	2.90	3.14	3.26	3.048	3.17
หลังฝึกอบรม	$\bar{X}$	42.30	45.70	44.00	39.10	39.90	39.50	40.70	42.80	41.75
	S	1.33	2.16	2.47	2.55	2.51	2.50	2.57	3.75	3.34
ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์										
ก่อนฝึกอบรม	$\bar{X}$	37.30	39.10	38.20	37.80	39.20	38.50	37.55	39.15	38.35
	S	4.73	4.70	4.68	3.85	4.46	4.12	4.21	4.46	4.35
หลังฝึกอบรม	$\bar{X}$	42.2	45.20	43.70	38.10	39.70	38.90	40.15	42.45	41.30
	S	1.87	1.47	2.25	3.03	2.26	2.73	3.23	3.37	3.46
รวม										
ก่อนฝึกอบรม	$\bar{X}$	82.80	89.60	86.20	85.20	89.60	87.40	84.00	89.60	86.80
	S	6.19	5.83	6.81	6.16	5.83	6.26	6.13	5.67	6.48

ตาราง 17 (ต่อ)

การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์		กลุ่มฝึกอบรม			กลุ่มไม่ฝึกอบรม			รวม		
		รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม	รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม	รับรู้ต่ำ	รับรู้สูง	รวม
หลังฝึกอบรม	$\bar{X}$	99.10	105.30	102.20	87.10	92.20	89.65	93.10	98.75	95.93
	S	1.91	3.77	4.31	6.33	4.61	5.99	7.65	7.87	8.18
	n	10	10	20	10	10	20	20	20	40

จากตาราง 17 เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมในทุกกลุ่ม เมื่อพิจารณากลุ่มที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมกลุ่มฝึกอบรมที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่างกันมีค่าเฉลี่ยของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์หลังการฝึกอบรมมากกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปได้ว่าการเพิ่มขึ้นของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมนี้เป็นการเพิ่มขึ้นของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติการทดสอบความแปรปรวนหลายตัวแปร ดังมีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 และ 3

จากสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 กำหนดไว้ว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม และสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 กำหนดไว้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบ AREA และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา สถิติที่เหมาะสมสำหรับการทดสอบสมมติฐานข้อนี้คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) ผู้วิจัยจึงดำเนินการทดสอบสมมติฐานตามขั้นตอน ต่อไปนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนการฝึกอบรม

2.1.1 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม 2 ทาง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ การได้รับการฝึกอบรม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิดวิจารณ์ญาณ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่าง

สร้างสรรค์ (USE) ผลการตรวจสอบความเท่ากันของเมทริกซ์ ความแปรปรวนร่วมของแต่ละกลุ่ม โดยใช้สถิติทดสอบ Box's M พบว่า ความแปรปรวนคะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน (Box's M = 12.78, F = 0.60, df1=18, df = 4579.730, p = .902) ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น และเมื่อตรวจสอบเมทริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามด้วย Bartlett's test of Sphericity พบว่า คะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Bartlett's test of Sphericity = 145.267, df = 3, p = .000) แสดงว่า คะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กันซึ่งเหมาะสมต่อการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามได้

การทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม พิจารณาจากค่า Levene's Test พบว่า คะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน มีความแปรปรวนไม่ต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น รายละเอียดแสดงดังตาราง 18

ตาราง 18 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม

Box's M	F	df1	df2	p-value
12.781	0.600	18	4579.730	.902
Bartlett's test of Sphericity			df	p-value
145.267			3	.000
Levene's Test	F	df1	df2	p-value
การคิดวิจารณ์ญาณ	.746	3	36	.532
การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	.368	3	36	.777
การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	.229	3	36	.875

2.1.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบสองทาง (2 way MANOVA)

การวิเคราะห์เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบสองทางของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มก่อนการทดลอง ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (Interaction effect) ระหว่างตัวแปรการได้รับการฝึกอบรม (TREAT) กับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (SELF) พบว่า ตัวแปรทั้งสองไม่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการวิจารณ์ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ($F = .768, df = 3, p = .520$)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลหลัก (Main effect) ของตัวแปรการได้รับการฝึกอบรม (ฝึก, ไม่ฝึก) พบว่า ค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการวิจารณ์ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมกับไม่ได้รับการฝึกอบรมไม่แตกต่างกัน ($F = .289, df = 3, p = .677$)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลหลัก (Main effect) ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (สูง, ต่ำ) พบว่า ค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการวิจารณ์ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูง และนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำไม่แตกต่างกัน ($F = .721, df = 3, p = .547$) นำเสนอผลดังตาราง 19

ตาราง 19 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ก่อนการฝึกอบรมของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกัน

	Effect	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
TREAT	Pillai's Trace	.025	.289	3.000	34.000	.833
	Wilks' Lambda	.975	.289	3.000	34.000	.833
	Hotelling's Trace	.026	.289	3.000	34.000	.833
	Roy's Largest Root	.026	.289	3.000	34.000	.833
SELF	Pillai's Trace	.060	.721	3.000	34.000	.547
	Wilks' Lambda	.940	.721	3.000	34.000	.547
	Hotelling's Trace	.064	.721	3.000	34.000	.547
	Roy's Largest Root	.064	.721	3.000	34.000	.547
TREAT * SELF	Pillai's Trace	.063	.768	3.000	34.000	.520
	Wilks' Lambda	.937	.768	3.000	34.000	.520
	Hotelling's Trace	.068	.768	3.000	34.000	.520
	Roy's Largest Root	.068	.768	3.000	34.000	.520

2.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามของกลุ่มตัวอย่างหลังการ

ฝึกอบรม

2.2.1 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม 2 ทาง โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ การได้รับการฝึกอบรม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ตัวแปรตามคือ การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการคิดวิจารณ์ญาณ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ผลการตรวจสอบความเท่ากันของเมทริกซ์ ความแปรปรวนร่วมของแต่ละกลุ่ม โดยใช้สถิติทดสอบ Box's M พบว่า ความแปรปรวนจะแนบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน (Box's M = 30.682, F = 1.414, df1 = 18, df2 = 4579.730, p = .102) ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น และเมื่อตรวจสอบเมทริกซ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามด้วย Bartlett's test of Sphericity พบว่า จะแนบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Bartlett's test of Sphericity = 118.588, df = 3, p = .000) แสดงว่า จะแนบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กันซึ่งเหมาะสมต่อการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนามได้

การทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของคะแนนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม พิจารณาจากค่า Levene's Test พบว่า จะแนบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน มีความแปรปรวนไม่ต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น รายละเอียดแสดงดังตาราง 20

ตาราง 20 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม

Box's M	F	df1	df2	p-value
30.682	1.414	18	4579.730	.102
Bartlett's test of Sphericity			df	p-value
118.588			3	.000
Levene's Test	F	df1	df2	p-value
การคิดวิจารณ์ญาณ	1.975	3	36	.135
การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	1.370	3	36	.267
การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	2.230	3	36	.101

2.2.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบสองทางหลัง

การฝึกอบรม

ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดวิจารณ์ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนามแบบสองทาง ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (Interaction effect) ระหว่างตัวแปรการได้รับการฝึกอบรม (TREAT) กับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (SELF) พบว่า ตัวแปรทั้งสองตัวไม่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการวิจารณ์ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ($F = 2.131, df = 3, p = .114$)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลหลัก (Main effect) ของตัวแปรการได้รับการฝึกอบรม (ฝึกอบรม, ไม่ฝึกอบรม) พบว่า ค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมและไม่ได้รับการฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 85.226, df = 3, p = .000$)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลหลัก (Main Effect) ของตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (สูง, ต่ำ) พบว่า ค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูงและนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 29.106, df = 3, p = .000$) นำเสนอผลดังตาราง 21

ตาราง 21 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน หลังฝึกอบรมของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมและการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อแตกต่างกัน

	Effect	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
TREAT	Pillai's Trace	.883	85.226	3.000	34.000	.000
	Wilks' Lambda	.117	85.226	3.000	34.000	.000
	Hotelling's Trace	7.520	85.226	3.000	34.000	.000
	Roy's Largest Root	7.520	85.226	3.000	34.000	.000
SELF	Pillai's Trace	.720	29.106	3.000	34.000	.000
	Wilks' Lambda	.280	29.106	3.000	34.000	.000
	Hotelling's Trace	2.568	29.106	3.000	34.000	.000
	Roy's Largest Root	2.568	29.106	3.000	34.000	.000

ตาราง 21 (ต่อ)

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
TREAT * SELF	Pillai's Trace	.158	2.131	3.000	34.000	.114
	Wilks' Lambda	.842	2.131	3.000	34.000	.114
	Hotelling's Trace	.188	2.131	3.000	34.000	.114
	Roy's Largest Root	.188	2.131	3.000	34.000	.114

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 4

จากสมมติฐานการวิจัยข้อ 4 กำหนดไว้ว่า “นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นและมีการรับรู้ความสามารถตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง มีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน สูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแต่มีการรับรู้ความสามารถตนต่ำ และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม” สถิติที่เหมาะสมสำหรับการทดสอบสมมติฐานข้อนี้ คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม 1 ทาง (1-Way MANOVA) ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ปรากฏรายละเอียดดังตาราง 22

ตาราง 22 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน ของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
SELF	Pillai's Trace	1.043	6.391	9.000	108.000	.000
	Wilks' Lambda	.078	17.052	9.000	82.898	.000
	Hotelling's Trace	10.276	37.299	9.000	98.000	.000
	Roy's Largest Root	10.126	121.517	3.000	36.000	.000

ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการวิจารณ์ญาณ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) ของนักศึกษาพบว่า นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมโดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นและมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง มีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน สูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแต่มีการรับรู้ความสามารถตนต่ำ และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 17.052$, $df = 9$, $p = .000$) และทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ โดยใช้สถิติบอนเฟโรนี แสดงดังตาราง 23

ตาราง 23 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้าน
ของนักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน

การรู้เท่าทัน สื่อสังคมออนไลน์			ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่			
			กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
การคิดวิจารณ์ญาณ			$\bar{X} = 15.20$	$\bar{X} = 13.20$	$\bar{X} = 12.00$	$\bar{X} = 10.30$
	กลุ่ม 1	$\bar{X} = 15.20$	-			
	กลุ่ม 2	$\bar{X} = 13.20$	2.00'	-		
	กลุ่ม 3	$\bar{X} = 12.00$	3.20'	1.20'	-	
	กลุ่ม 4	$\bar{X} = 10.30$	4.90'	2.90'	1.70'	-
การตระหนักถึง ผลกระทบของ สื่อสังคมออนไลน์			$\bar{X} = 45.70$	$\bar{X} = 42.30$	$\bar{X} = 39.90$	$\bar{X} = 39.10$
	กลุ่ม 1	$\bar{X} = 45.70$	-			
	กลุ่ม 2	$\bar{X} = 42.30$	3.40'	-		
	กลุ่ม 3	$\bar{X} = 39.90$	5.80'	2.40	-	
	กลุ่ม 4	$\bar{X} = 39.10$	6.60'	3.20'	.80	-
การใช้สื่อสังคมออนไลน์ อย่างสร้างสรรค์			$\bar{X} = 45.20$	$\bar{X} = 42.20$	$\bar{X} = 39.70$	$\bar{X} = 38.10$
	กลุ่ม 1	$\bar{X} = 45.20$	-			
	กลุ่ม 2	$\bar{X} = 42.20$	3.00'	-		
	กลุ่ม 3	$\bar{X} = 39.70$	5.50'	2.50	-	
	กลุ่ม 4	$\bar{X} = 38.10$	7.10'	4.10'	1.60	-
รวม			$\bar{X} = 105.30$	$\bar{X} = 99.10$	$\bar{X} = 92.20$	$\bar{X} = 87.10$
	กลุ่ม 1	$\bar{X} = 105.30$	-			
	กลุ่ม 2	$\bar{X} = 99.10$	6.20'	-		
	กลุ่ม 3	$\bar{X} = 92.20$	13.10'	6.90'	-	
	กลุ่ม 4	$\bar{X} = 87.10$	18.20'	12.00'	5.10	-

หมายเหตุ กลุ่ม 1 คือ กลุ่มที่มีกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง
 กลุ่ม 2 คือ กลุ่มที่มีกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ
 กลุ่ม 3 คือ กลุ่มที่ไม่ใช่กอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง
 กลุ่ม 4 คือ กลุ่มที่ไม่ใช่กอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 4 กลุ่ม พบว่า นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนสูง (กลุ่ม 1) มีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์โดยภาพรวมสูงกว่าทั้ง 3 กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนสูง (กลุ่ม 1) มีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการวิจารณ์ญาณ (CRI) ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ (AWA) และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (USE) มีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านสูงกว่า นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ (กลุ่ม 2) และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมและมีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำ (กลุ่ม 2) มีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสังคมออนไลน์โดยภาพรวมสูงกว่า นักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สังเขปความมุ่งหมาย สมมติฐาน และวิธีการค้นคว้า

การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา มีความมุ่งหมายในการวิจัย ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 3) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่พัฒนาขึ้น 4) เพื่อตรวจสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการฝึกอบรม AREA และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 1,000 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายชั้น การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการออกแบบและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ แล้วทำการศึกษานำร่องเพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานำร่อง ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ สาขาวิชาการตลาด ชั้นปีที่ 1 จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย การวิจัยระยะที่ 3 เป็นศึกษาผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะนี้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 จำนวน 40 คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น 1) แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จำนวน 40 ข้อ แบ่งเป็น ด้านการคิดวิจารณ์ญาณจำนวน 20 ข้อ ใช้แบบทดสอบแบบสถานการณ์ 4 ตัวเลือก มีค่าความยาก (p) ระหว่าง 0.36 – 0.75 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.54 – 0.82 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ใช้แบบวัดแบบมาตราประเมินค่าจำนวน 10 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.52 – 0.97 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ใช้แบบวัดแบบมาตราประเมินค่าจำนวน 10 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง (r) 0.46 – 0.78 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 2) แบบสอบถามวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์จำนวน 14 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.45 – 0.67 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติดังนี้ 1) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ความเบ้ (Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) 2) ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นในการใช้สถิติ MANOVA โดยตรวจสอบการเท่ากันของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรโดยใช้สถิติบ็อกซ์ (Box's M Test) และตรวจสอบความเท่ากันของความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวด้วยวิธี Levene's Test 3) สถิติสำหรับทดสอบสมมติฐาน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (MANOVA)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. โมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจรณญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตระหนัก (Awareness : A) ขั้นสะท้อนคิด (Reflection : R) ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ (Edification : E) ขั้นการประยุกต์ใช้ (Apply : A) มีความเหมาะสมในระดับมาก
3. นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมจากรูปแบบฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
4. ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบ AREA และการรับรู้ความสามารถของตนในการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
5. นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมจากรูปแบบการฝึกอบรม AREA และมีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูงมีการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแต่มีการรับรู้ความสามารถตนในการใช้สื่อต่ำ และกลุ่มที่ไม่ได้ฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. โมเดลองค์ประกอบของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โมเดลองค์ประกอบของตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ยืนยันสมมติฐานข้อ 1 เนื่องจากในการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ไว้มีความสอดคล้องกันว่า การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การคิดวิจรณญาณ คือ การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อและมีความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ตีความเนื้อหาสื่อ ประเมินสื่อและเนื้อหาที่สื่อนำเสนอได้อย่างถูกต้องชัดเจน สามารถตั้ง

คำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็น ได้อ่าน ได้ฟังจากสื่อ สามารถระบุค่านิยมที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอของสื่อได้ รับรู้ว่าสิ่งที่นำเสนอในสื่อเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นไม่ใช่ความจริงทั้งหมด (National Leadership Conference on Media Literacy. 1992; Silverblatt. 1995; Davis. 1992; Buckingham. 2003; Buckingham. 2005; Kellner. n.d.; Textoris. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540) องค์ประกอบที่ 2 การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม (Silverblatt. 1995; Potter. 1998; Potter. 2005; Jone. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547) และองค์ประกอบที่ 3 การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (Davis. 1992; Potter. 1998; Baran. 2004; Kellner. n.d.; นภินทร ศิริไทย. 2547; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. 2540; รักจิต มั่นพลศรี. 2547) ซึ่งเมื่อพิจารณานิยามที่ได้จากการสังเคราะห์จะเห็นได้ว่าเป็นความสามารถใน 3 ด้าน คือด้านการคิด ด้านจิตใจและด้านพฤติกรรม ดังนั้น การออกแบบเครื่องมือวัดจึงออกแบบเป็น 2 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1 เป็นข้อสอบเลือกตอบแบบสถานการณ์ 4 ตัวเลือกเพื่อวัดด้านการคิดพิจารณาณ และแบบที่ 2 แบบมาตราประเมินค่าเพื่อใช้วัดการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ซึ่งเป็นด้านจิตใจและพฤติกรรม นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยพบว่า เครื่องมือวัดทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item – Objective Congruence) มีค่าระหว่าง 0.80 - 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ครบทุกข้อ แสดงว่า แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษามีความเที่ยงตรงทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าแบบวัดที่สร้างขึ้นเป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการและองค์การต่างๆ ทำให้การประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามหรือข้อสอบกับนิยามศัพท์เฉพาะ ขององค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ผ่านเกณฑ์ครบทุกข้อ และเมื่อนำแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก พบว่าคำถามทุกข้อมีค่าอำนาจจำแนกตามเกณฑ์ ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยเมื่อนำไปทดลองกับนักศึกษาจำนวน 1,000 คน แล้วนำผลการวัดมาวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของแบบวัดแต่ละองค์ประกอบด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบวัดที่ประกอบด้วยข้อคำถามและข้อสอบมีคุณภาพ เมื่อคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) พบว่าแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามีค่าอยู่ในระดับสูง แสดงว่า โมเดลการวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งวัดโดยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์นั้นคือมีความตรงเชิงโครงสร้างด้วย ดังนั้น จึงทำให้ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับสมมุติฐานที่คาดการณ์ไว้

2. อภิปรายผลการสร้างรูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา

รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมระหว่าง 4.00 - 4.80 ผลการวิจัยนี้แสดงว่า รูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการฝึกอบรม 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตระหนัก (Awareness : A) ขั้นสะท้อนคิด (Reflection: R) ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ (Edification: E) และขั้นประยุกต์ใช้ (Apply : A) มีความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์แก่นักศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบฝึกอบรม AREA สร้างขึ้นบนพื้นฐานของแนวคิด ทฤษฎีที่มีความสอดคล้องกับการเรียนรู้ของบุคคล ดังนี้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวพบว่า ขั้นตอนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ดีต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เข้าอบรมได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการสังเกต การลงมือปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การได้คิดวิจารณ์ญาณ กลั่นกรองความคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทำให้เกิดการขยายตัวของความรู้ และการสรุปความรู้ เพื่อตรวจสอบ ประมวลความรู้สู่การตัดสินใจกระทำ สอดคล้องกับแนวคิดของเพียเจต์ที่เชื่อว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทำให้บุคคลเกิดการหลอมรวมประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ทำให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ของโครงสร้างทางสติปัญญา เกิดเป็นความรู้และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (Wadsworth. 1996: 14-17) และบรูเนอร์เชื่อว่า ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด กระตุ้นให้บุคคลค้นพบด้วยตนเอง และให้โอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อการสะสม ประมวลข้อมูลเป็นความรู้ใหม่ (สรวงศ์ไคว้ตระกูล. 2550: 212-214, 298-299) สำหรับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระบุว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตสำนึก ทักษะ ทักษะ ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วรลักษณ์ ไชยทัต. 2544: 24) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ได้เน้นให้บุคคลสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีความรู้และประสบการณ์เดิมเป็นฐาน เมื่อบุคคลได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลอื่นจะช่วยขยายความรู้ เกิดความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้ต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ; และอรทัย มูลคำ. 2545: 131)

3. ผลการนำรูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับนักศึกษาเพื่อตรวจสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ จากผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

3.1 ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมจากรูปแบบการฝึกอบรม และระดับการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณ์ญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ กล่าวคือ การรู้เท่าทันสื่อไม่มีปฏิสัมพันธ์ไปตามการได้รับการฝึกอบรมและระดับของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อ ซึ่งไม่ยืนยันสมมติฐาน อาจเป็นเพราะการรับรู้ความสามารถ

ของตนในการใช้สื่อหากอยู่ตามลำพังจะส่งผลต่อกระบวนการคิดและการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคลแตกต่างกันแต่เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับรูปแบบการฝึกอบรมอาจมีผลทำให้ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของปฏิสัมพันธ์ ในกรณีของการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้นถ้าวิเคราะห์โดยลำพัง พบว่า นักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูงมีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 3 ด้านสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ได้มีการนำเอาแนวคิดหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ ซึ่งหลักการดังกล่าวอาจมีส่วนทำให้นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการตระหนักรู้ในศักยภาพและความสามารถของตนเพิ่มมากขึ้น กระบวนการพัฒนาในส่วนนี้นอกจากจะมีผลต่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์แล้วยังอาจส่งผลต่อการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อให้สูงขึ้นด้วย ทั้งในกลุ่มทดลองที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อต่ำเมื่อได้รับการฝึกอบรมอาจมีผลทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพิ่มสูงขึ้นได้ ส่วนกลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถในการใช้สื่อสูงเมื่อได้รับการฝึกอบรมอาจมีผลทำให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อเพิ่มสูงขึ้นอีกได้ นอกจากนี้ จากการที่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มที่มีคะแนนการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อไม่แตกต่างกันมากนัก จึงอาจเป็นเหตุให้การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อไม่ส่งผลตามแนวคิดทฤษฎี จากเหตุปัจจัยข้างต้นจึงทำให้ไม่พบความแตกต่างของปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรม และการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อที่มีต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

3.2 นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมกับนักศึกษาที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นมีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้มีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณารูปแบบการอบรมที่พัฒนาขึ้นก็พบว่า มีฐานคิดมาจากทฤษฎีและแนวคิดของนักจิตวิทยาที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ 4 แนวคิด ได้แก่ 1) ทฤษฎีพัฒนาการสติปัญญาของเพียเจต์ 2) ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 4) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ผสานกับองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้ยืนยันว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้ง 3 องค์ประกอบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่พัฒนานักศึกษาทั้ง 3 ด้าน คือ การพัฒนาด้านการคิด ความรู้สึก/จิตใจ และพฤติกรรม สามารถพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรีให้สูงขึ้นอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1) บรรยากาศในการเข้าร่วมการฝึกอบรม ในช่วงของการฝึกอบรมวิทยากรสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ช่วยทำให้นักศึกษาล้ำที่ว่าจะแสดงออก มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิเคราะห์ อภิปรายร่วมกัน โดยทำการศึกษาเป็นกลุ่ม นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในขณะที่วิทยากรจะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถาม กระตุ้นให้เกิดความคิด และเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีความสนุกสนาน ให้เล่นเกมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและสนใจเข้าสู่กิจกรรม ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรม นักศึกษามีความกระตือรือร้น ให้ความสนใจในการทำกิจกรรมกลุ่ม โดยเฉพาะการเล่นเกมน่าสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้สัมภาษณ์ นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมพบว่า สิ่งที่นักศึกษาประทับใจ คือ ประทับใจบรรยากาศในการฝึกอบรม การได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม และเนื้อหา กิจกรรมมีความน่าสนใจ กิจกรรมมีความสนุกสนาน มีการเล่นเกมเพื่อผ่อนคลาย ประทับใจเพื่อนและวิทยากรที่มีความเป็นกันเอง

2) ใช้แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อองค์รวม โดยเป็นการพัฒนาทั้งในด้านการคิด จิตใจและพฤติกรรม รูปแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น มีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดคือการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านความรู้สึก/จิตใจคือการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม และด้านพฤติกรรมคือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบราวน์ (Brown.1998) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า โปรแกรมการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อที่มีประสิทธิภาพควรจะมีการพัฒนาทั้งในด้านการคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาด้านความรู้สึกหรือด้านจิตใจ และการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมโดยโปรแกรมที่สร้างขึ้นควรจะเน้นการเตรียมผู้รับสื่อให้ได้รับการพัฒนากระบวนการคิดโดยสนับสนุนการใช้การคิดวิจารณ์ญาณ (Brown.1998 citing Bruner.1962 ; Sample.1979) ทั้งนี้กิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้นำมาใช้ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาความรู้ ความคิดหรือกระบวนการทางปัญญา การพัฒนาความรู้สึก/จิตใจและการพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(2.1) การพัฒนาความรู้ ความคิด/กระบวนการทางปัญญา ในการฝึกอบรมครั้งนี้เน้นการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณซึ่งต้องพัฒนาทักษะสำคัญ 3 ด้าน คือ (1) การวิเคราะห์ (2) การตีความ และ (3) การประเมิน ตามแนวคิดของวอร์สโนป (Worsnop.n.d.:5) ผ่านรูปแบบกิจกรรมที่นำมาใช้คือ การใช้คำถาม การฝึกตั้งคำถามกับสื่อ การอภิปรายกลุ่ม การใช้กรณีศึกษาโดยนำเนื้อหาสื่อที่ได้รับความสนใจเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหามาให้นักศึกษาได้ฝึกคิดทั้งที่เป็นการฝึกคิดรายบุคคล ฝึกคิดในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ตามลำดับ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณนับเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการฝึกอบรมในครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาแนวคิดเรื่องของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในและต่างประเทศพบว่า การสอนการรู้เท่าทันสื่อไม่เพียงแต่การบรรยายหรือสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อ แต่ต้องสนใจพัฒนาทักษะที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้รับสื่อให้มีศักยภาพมากขึ้น โดยเครื่องมือสำคัญใน

การทำให้บุคคลเป็นผู้รู้เท่าทันสื่อได้ก็คือ การคิดวิจารณ์ญาณ (Considine.1995; Potter. 1998; Brown. 1998; Worsnop. n.d.; เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ . 2540; พรทิพย์ เย็นจะบก. 2547) นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสอดคล้องกับโปรแกรมการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของทอร์แมน (Thoman. 2003: online) ที่เห็นว่า องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อจะต้องให้เรียนรู้ทักษะการใช้การคิดวิเคราะห์หรือการคิดวิจารณ์ญาณ เรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และตั้งคำถามว่าอะไรอยู่ในภาพ สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออะไร สร้างมาได้อย่างไรและมีอะไรที่ถูกละเว้นไม่ให้นำเสนอรู้จักตั้งคำถามกับสื่อว่าใครเป็นเจ้าของสื่อ ผลผลิตนั้นขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ใครได้ประโยชน์ใครเสียประโยชน์ อะไรคือผลกระทบที่จะเกิดกับบุคคลหรือสังคม การเรียนรู้เรื่องดังกล่าวสามารถทำได้ผ่านการตั้งคำถาม การอภิปรายซักถามในห้องเรียน และการทำกิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัยครั้งนี้มีส่วนคล้ายคลึงกับงานวิจัยของฟูเออร์สไตน์ (Feuerstein. 1999) ที่ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในการช่วยพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณของนักเรียนอายุระหว่าง 10-12 ปีในอิสราเอลตอนเหนือ โดยวัดการคิดวิเคราะห์ที่นักเรียนมีต่อเนื้อหาของสื่อในระดับผิวเผินและเนื้อหาในระดับที่แฝงนัยยะโดยใช้การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลของหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อต่อการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนในหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อสามารถวิเคราะห์สื่อได้ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่ได้เรียน จะเห็นได้ว่าการคิดวิจารณ์ญาณจะช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ดีความ และประเมินสื่ออย่างมีเหตุผล ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีการพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านการคิดวิจารณ์ญาณของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากการฝึกอบรมครั้งนี้มีผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดของนักศึกษาในทางที่ดีสังเกตได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักศึกษา นักศึกษาจะมีพัฒนาการทางการคิด มีความกล้าวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็น จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ทำให้ได้ใช้การคิดวิจารณ์ญาณในการรับสื่อ มีการคิดตัดสินใจก่อนที่จะเชื่อ-ไม่เชื่อ รู้จักตั้งคำถามกับสื่อไม่ถูกสื่อครอบงำ รู้เทคนิควิธีที่สื่อใช้ในการโน้มน้าวใจ รู้จักการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารจากการรายงานข่าวต่าง ๆ ที่ได้รับ รวมไปถึงการโฆษณาชวนเชื่อ รู้ทันกลยุทธ์ วิธีการนำเสนอการขายที่นำเสนอเกินความเป็นจริงในโฆษณาที่แฝงมากับสื่อสังคมออนไลน์ ในยุคสื่อหลอมรวม สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็น วิเคราะห์ตีความและประเมินสื่อได้ ไม่หลงเชื่อสื่อง่าย ๆ และจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการเลือกรับสื่อและเผยแพร่ให้คนรอบข้างได้ทราบด้วย

(2.2) การพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจ การพัฒนาในด้านนี้นับเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ โดยกิจกรรมในการพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจจะถูกนำมาใช้ในกิจกรรมการฝึกอบรม ซึ่งจะเน้นให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับวิธีการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของพอตเตอร์ (Potter. 2005) ที่เห็นว่าวิธีการที่จะทำให้ผู้รับสื่อมีการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มมากขึ้น คือให้ผู้รับสื่อตระหนักและเข้าใจถึงผลกระทบและอิทธิพลของสื่อ ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้ การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวผู้วิจัยได้จัดหาเนื้อหาในสื่อที่เป็นปัญหาในปัจจุบันมาให้นักศึกษาได้

ฝึกคิดวิเคราะห์ ระบุปัญหา หาสาเหตุ วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหผ่านกระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างและพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อซึ่งจะทำให้นักศึกษาเห็นประโยชน์และโทษของสื่อ เห็นความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและอันตรายของการไม่รู้เท่าทันสื่อผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติของแมคไกว์ (สุพงษ์ ชูเดช. 2542: 31; อ้างอิงจาก McGuire. 1969: 155-156) ใน 3 องค์ประกอบคือ (1) องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่าโดยใช้กิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม (2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก โดยให้รับชมสื่อที่มีคุณค่าและสื่อที่สร้างปัญหาพร้อมให้ระบุข้อคิดที่ได้จากการรับชม กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อและรู้จักเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับผลการรายงานตนเองของนักศึกษาที่ว่า จากการทำกิจกรรมทำให้มีเจตคติมุมมองใหม่ ๆ ในการเลือกรับและใช้สื่อ มีการปรับเปลี่ยนเจตคติในการรับชมสื่อให้หลากหลายมีสาระมากยิ่งขึ้น รู้ว่าการเลือกรับและใช้สื่อที่เป็นโทษจะมีผลเสียต่อตนเองอย่างไร รู้ถึงผลดี ผลเสียในการใช้สื่อ รู้ถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อความคิด จิตใจและพฤติกรรม รู้ถึงความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อและผลเสียของการไม่รู้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้ยังได้รับความสนุกสนานจากการฝึกอบรมและตั้งใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ จะเห็นได้ว่าการที่นักศึกษาได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อโดยอาศัยการพัฒนาด้านความรู้สึก/จิตใจส่งผลให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยการรู้เท่าทันสื่อด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์สูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1. ในการนำรูปแบบฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ วิทยากรหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำมาใช้การพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อทั้งในเรื่องของการพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติเพื่อสร้างความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อบุคคลและสังคม การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ แนวคิดหลักของการรู้เท่าทันสื่อ ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งควรมีความรู้พื้นฐานทางจิตวิทยา การฝึกอบรม การจัดกิจกรรมกลุ่ม การเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งจะช่วยให้ผลของการฝึกอบรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาในระยะแรกของการฝึกอบรมควรเป็นการพัฒนากระบวนการทางความรู้สึก/จิตใจ ให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการรับและใช้สื่อที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การสร้างความตระหนัก การเปลี่ยนแปลงเจตคติและการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมตามมาในที่สุด

3. ชุดฝึกอบรมนี้สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมได้โดยตรงหรือบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ หรือนำไปบรรจุเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักศึกษา

4. เนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมสามารถเปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์สามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกอบรม ดังนั้น ควรสร้างและพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมและนำไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้รูปแบบฝึกอบรมที่จะนำไปใช้พัฒนาเด็กและเยาวชนได้ทุกช่วงวัย

2. ควรมีการพัฒนาแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นเครื่องมือวัดมาตรฐานซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

3. ควรกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น เพื่อจะได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อโดยสามารถแบ่งกลุ่มสูง-กลุ่มต่ำที่มีความแตกต่างกันได้อย่างชัดเจนมาเข้ารับการทดลอง

บรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กานดา รุณนะพงศา สายแก้ว. (ม.ป.ป.). โซเชียลมีเดีย. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2556,
จาก <http://gear.kku.ac.th/~krunapon/talks/socialmedia/kku-socialmedia.pdf>
- กุลวดี ราชภักดี. (2545). ความตระหนักและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานไฟฟ้า
ของนักศึกษาในหอพักสถาบันอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม.
(การศึกษาวิทยาศาสตร์). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
ถ่ายเอกสาร.
- เกศราพร บำรุงชาติ. (2550). การศึกษาเชิงเปรียบเทียบสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์
ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการคิดอย่างมีวิจารณญาณและระดับ
การตระหนักรู้ตนเองแตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). การคิดเชิงวิพากษ์. กรุงเทพฯ: ชัดเชดมีเดีย.
- กฤษฎัท แสนทวี. (2553). พฤติกรรมการเปิดรับและระดับการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนในเขต
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาสื่อสังคมออนไลน์กับภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ
ในคณะกรรมการการทหาร วุฒิสภา. (2555). รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง สื่อสังคมออนไลน์ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ:
คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาสื่อสังคมออนไลน์กับภัยคุกคามต่อความมั่นคง
ของชาติ ในคณะกรรมการการทหาร วุฒิสภา. .
- คมเพชร จัตรสุกุล. (2522). กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กันธิรา ฉายาวงศ์. (2555). การสื่อสารที่ไม่สร้างสรรค์ในสื่อสังคมออนไลน์. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต นศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เครือวัลย์ ลีมอภิชาด. (2531). ทักษะและเทคนิคการจัดฝึกอบรมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
สยามศิลป์การพิมพ์.
- ฉันท ชาติทอง. (2550). การออกแบบการสอนและบูรณาการ. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์.

- จินดารัตน์ บวรบริหาร. (2548). ความรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ต การประเมินความเสี่ยงและพฤติกรรม การป้องกันตัวเองของนักเรียนชั้นมัธยมปลายในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จินดารัตน์ ปิรมณี. (2545). การพัฒนานักเรียนในการเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี. วิทยานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา ดันสุวรรณนนท์. (2550). ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. วิทยานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา ยูนิพันธ์. (2539, มกราคม-ธันวาคม). การเสริมสร้างพลังอำนาจวิชาชีพ. วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 8: 10-17.
- จิรวรรณ มาทวิ. (2548). การศึกษาสาเหตุ ผลสืบเนื่องและแนวทางในการลดพฤติกรรม การติดเกมคอมพิวเตอร์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จุฑารัตน์ สติปัญญา; และ วิทยา เหมพันธ์. (2547). การพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบพี่สอนน้องเพื่อเสริมสร้างสุขภาพในเด็กวัยเรียน. รายงานการวิจัย. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.
- ชนาธิป พรกุล. (2544, ตุลาคม). คลีฟพระราชบัญญัติ: จัดการเรียนรู้การสอนการสร้างความรู้ ด้วยตนเอง. วารสารวิชาการ. 4(10): 15-18.
- ชนนาด พงศ์นพรัตน์. (2526). การสร้างชุดฝึกอบรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
- ช่อเพชร เบ้าเงิน. (2545). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการตระหนักรู้ตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เชิดศักดิ์ โฉวสินธุ์. (2530). การฝึกสมรรถภาพทางสมองเพื่อพัฒนาคุณภาพการคิด. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูชัย สมितिไกร. (2540). การฝึกอบรมบุคลากรในองค์การ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2550). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ไทรเนรมิตกิจ อินเดอร์ โปรเกรสซิฟ.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ; และ งามอาจ นัยพัฒน์. (2551). แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองและสถิติวิเคราะห์: แนวคิดพื้นฐานและวิธีการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร มักอุดมลาภ. (2554). คู่มือเรียนรู้และใช้งานอินเทอร์เน็ตเบื้องต้น. นนทบุรี: ไอทีซีพีริเมียร์.

- ดลพร เพื่อกอง. (2541). การรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อน จ.สุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สิ่งแวดล้อมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2530). ชุดฝึกอบรม: การสร้างเสริมคุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และ คนอื่น ๆ. (2531). ชุดฝึกอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยม และจริยธรรมของข้าราชการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; อรพินทร์ ชูชม; และ สุภาพร ลอยด์. (2529). การควบคุมอิทธิพล สื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดารณี จามจุรี. (2545). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านสุขภาพในผู้ป่วย กลุ่มโรคเรื้อรัง. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดาราพรรณ ต๊ะปิ่นตา. (2535). การลดความวิตกกังวลของพยาบาลประจำการที่ดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนความคิดร่วมกับการฝึกสติ. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2547). การพัฒนารูปแบบการวัดประเมินตามสภาพจริงจากการเรียน อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้วิธีการเรียนตามสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้เรียนในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทศไนยวรรณ จินตสุธานนท์. (2546). ผลการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลชัยภูมิ อ.เมือง จ.ชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ทิตนา แหมมณี. (2522). กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บุรพาศิลป์การพิมพ์.
- (2544). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนพฤษช์ ชามะรัตน์. (2554). เครือข่ายทางสังคม (Social Network). สืบค้นเมื่อ 27 มีนาคม 2556, จาก <http://www.kroobannok.com/blog/4252>
- นงนุช โรจนเลิศ. (2533). การศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตนเองของนักเรียนวัยรุ่น. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- นวล จงเปรมกิจไพศาล. (2546). *ประสบการณ์เสริมสร้างพลังอำนาจของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย*. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การบริหารการพยาบาล). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- นัทธ์หทัย อุบล. (2552). *แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการคิดวิเคราะห์กับการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นุชรรัตน์ ขวัญคำ. (2550). *รูปแบบการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ถ่ายเอกสาร.
- นภินทร ศิริไทย. (2547). *ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพภูมิคุ้มกันสุขภาพที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนในการพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อสุขภาพ สู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบการศึกษาของไทย*. หน้า 55-64. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- นิตยา วิมลศักดิ์. (2548). *การศึกษาความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิตยาภรณ์ ดั่งเรือง. (2540). *การเปรียบเทียบผลของการใช้การควบคุมตนเองกับการใช้สัญญาเงื่อนไข เพื่อลดพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพิบูลสังฆารักษ์ประชาอุทิศ อ.พิบูล จ.นครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นรินทร์ จุลทรัพย์. (2544). *กลุ่มสัมพันธ์สำหรับการฝึกอบรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. สงขลา: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- น้ำอ้อย หอมจริง. (2546). *ผลของโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาตามแนวริ้วสายของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 แผนกพาณิชยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาเพชรบุรี จ.เพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นฤมล นุดาคม. (2543, พฤษภาคม-สิงหาคม). *การเรียนรู้โดยการทำโครงการ*. ศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 15(2): 35-46.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2537). *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: B & B Publishing.

- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2555). มุมมองของนักศึกษานิเทศศาสตร์ต่อการรู้เท่าทันสื่อโซเชียลมีเดีย. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2557, จาก <http://proceedings.bu.ac.th/>
- ปกรณ ประจัญบาน; และ อนุชา กอนพวง. (2558). การวิจัยและพัฒนาแบบวัดทักษะในศตวรรษที่ 21 ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- ปกรณ ไพธองกูร. (2547). การสร้างแบบประเมินและการพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณของนักเรียนนายร้อยตำรวจ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (จิตวิทยาการให้คำปรึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประทีป จินนี. (2540). การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม. (เอกสารประกอบคำสอน). สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประพล มิลินทจินดา. (2542). ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ประยูร บุญใช้. (2544). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านสื่อกลางเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ปราณี จ้อยรอด. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการรับสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนในทันตสถานวัยหนุ่มกลาง. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีดา เบญจการ. (2548). การส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนในกระบวนการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครู. วิทยานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พนิดา สินสุวรรณ. (2546). การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้โครงงานของนักศึกษาบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (มัธยมศึกษา). เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

- พรณี ดาโรจน์. (2542). การใช้เทคนิคการควบคุมตนเองเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- พรทิพย์ เย็นจะบก. (2547). การพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อ: แนวคิด หลักการ และกรณีศึกษาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ.
- พรณี ข. เจนจิต. (2545). จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิชิต วิจิตรบุญรักษ์. (2554, ตุลาคม-ธันวาคม). สื่อสังคมออนไลน์: สื่อแห่งอนาคต = Social media: Future media. วารสารนักบริหาร (Executive Journal). 31(4): 99-103.
- เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. (2537). การพัฒนารูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาครู. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ไพรัตน์ ไหล่ไผ่ทอง. (2538). การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบโครงการโดยใช้เทคนิคคิวซี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ผกา บุญเรือง. (2525). กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. ชลบุรี: ภาควิชาการศึกษาและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผจงจิต อินทสุวรรณ. (2545). การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- ผจงจิต อินทสุวรรณ; และคนอื่น ๆ. (2548). การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาของเยาวชน. ใน รายงานการวิจัยฉบับที่ 99. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาณุวัฒน์ กองราช. (2554). การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นในประเทศไทย: กรณีศึกษา Facebook. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การบริหารเทคโนโลยี). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ภิเชก ชัยนิรันดร์. (2553). Social Media Marketing. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2557, จาก <http://www.slideshare.net/pisek/social-media-marketing-4371075>
- มลิวัดย์ สมศักดิ์. (2540). รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มีเดีย มอนิเตอร์. (2552). โครงการศึกษาเฝ้าระวังสื่อและการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม. กรุงเทพฯ: สสส.

- มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาชาติไทย. (2555). *การรู้เท่าทันสื่อ ICT*. กรุงเทพฯ: เอเชียแปซิฟิกออฟซิด. ยงยุทธ์ วงศ์กริมย์ตานดี. (2547). *ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพในสังคมไทย*
ในการพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพ สู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบ
การศึกษาของไทย. หน้า 5-8. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ.
- ยุพดี ไตรติลลันท์. (2542). *ผลของการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1*
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา).
ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ฤทัยรัตน์ ธรเสนา. (2535). *การพัฒนาอัตมโนทัศน์หลายมิติของนักศึกษาพยาบาลที่มีทัศนคติต่อ*
วิชาชีพแตกต่างกันโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์. ปรินุญานินท์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รักจิต มั่นพลศรี. (2547, พฤษภาคม). *Media Literacy: ศาสตร์แห่งการเปิดรับสื่อด้วยปัญญา*.
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. (2): 67-83.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2543). *ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิต*
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปรินุญานินท์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รับขวัญ ภูเขาแก้ว. (2544). *ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริง*
ต่อการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *บทวิทยุรายการรู้รักภาษาไทย*. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2556,
จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=4357>
- รุ่งศิริรินทร์ จันทรหอม. (2545, เมษายน). *การสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานทางคหกรรมศาสตร์*
ด้วยรูปรีด (Rubric Assessment). วารสารศึกษาศาสตร์. 14(1): 23-29.
- วรางคณา โตโพธิ์ไทย. (2556). *แบบสรุปรายงานผลการดำเนินโครงการบริการวิชาการแก่สังคม*
มสธ.: โครงการการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ชุดฝึกอบรม เรื่อง "การรู้เท่าทันสื่อออนไลน์".
สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2557, จาก <http://www.stou.ac.th/eknowledge/detail.aspx?plD=1331>.
- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. (2545). *การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บด้วยการเรียนรู้*
แบบโครงงานเพื่อการเรียนรู้เป็นทีมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
วิทยานิพนธ์ ค.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วราภรณ์ ยิ้มแย้ม. (2543). *การศึกษาการพัฒนาความคิดวิจารณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา*
ปีที่ 5 โรงเรียนหนองแค "สกริทธิพิทยา" จังหวัดสระบุรี โดยใช้ชุดการสอน. ปรินุญานินท์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วราลักษณ์ ไชยทัพ. (2544). *การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม*. เชียงใหม่:
เชียงใหม่ บี.เอส.การพิมพ์.

- วัชร ทรัพย์มี. (2549). *ทฤษฎีให้บริการปรึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลภา สบายยิ่ง. (2542). *ปัจจัยด้านการตั้งเป้าหมายการรับรู้ความสามารถของตนเองและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้จำหน่ายตรง*. ปรินูญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2547). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิลาส ฉ่ำเลิศวัฒน์; และคนอื่น ๆ. (2554). *iMarketing 10.0*. กรุงเทพฯ: โปรวิชั่น.
- วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี. (2542). *ผลของรางวัลภายนอกและการรับรู้ความสามารถของคนที่มิต่อแรงจูงใจภายในของนักเรียน*. ใน รายงานการวิจัยฉบับที่ 81. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2543, เมษายน). *การรับรู้ความสามารถของตน*. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์*. 19: 29-37.
- วิสาลักษณ์ สิทธิขุนทด. (2551). *การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ปรินูญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2534). *ความซื่อสัตย์สุจริต จริยธรรมที่พึงประสงค์ของเยาวชนไทย: วิธีการปลูกฝังและการเสริมสร้างในการวิจัยเพื่อการพัฒนา*. หน้า 27-33. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- ตันสนีย์ ฉัตรคุปต์; และ อุษา ชูชาติ. (2545). *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ศุภวดี บุญวงศ์. (2527). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. สงขลา: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (2553). *เครือข่ายสังคม (Social Network) กรณีศึกษา: ยูทูบ (YouTube) วิดีโอออนไลน์เพื่อสร้างสรรค์หรือเพื่อทำลายล้าง*. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2556, จาก http://www.thaiail.com/pdf/our_teacher_24_youtube.pdf
- สมชาย บุญศิริเกสัช. (2545). *การศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 8*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ. (2544). *การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง*. กรุงเทพฯ: Knowledge of center.

- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2543). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับปรุงพฤติกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามารถ สุขาวงษ์. (2537). *การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและความคงทนในการเรียนรู้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบโครงการที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือ*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุขใจ ประเทืองสุขเลิศ. (2549). *การรับรู้ของคนไทยเกี่ยวกับความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อในยุคโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (วารสารสนเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุขุม เบลยทรัพย์. (2555). *เทคโนโลยีสารสนเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สุจินดา มุลผล. (2548). *การศึกษาปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธและพฤติกรรมกตัญญูกตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา*. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรเกียรติ ธาดาวัฒนวิทย์. (2555). *การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6: การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนระหว่างสังกัด*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุรพงษ์ ชูเดช. (2542). *ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. ปรินูญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุกัญญา วุฒิรัตน์. (2547). *การศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้โครงงานคณิตศาสตร์*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันทรเฒ. (2544). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชาดา กิระนันท์. (2542). *ทฤษฎีและวิธีการสำรวจตัวอย่าง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพล ชัดเชื้อ. (2535). *การเปรียบเทียบผลของการควบคุมตนเองและการปรับเปลี่ยนใหม่ที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเสมียนนารี กรุงเทพมหานคร*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- สมณทา พรหมบุญ; และคนอื่นๆ. (2541). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. ใน *โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน: การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี*. หน้า 33-43. กรุงเทพฯ:
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สุภาณี แก้วมณี. (2547). *การศึกษาการรู้เท่าทันสื่อหนังสือพิมพ์: กรณีศึกษานักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ว.ม. (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2554). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ. (2545). *20 วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุวิมล ติรภานนท์. (2553). *การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ หุ่นสวัสดิ์. (2540). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ สำหรับนักศึกษาระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (เทคโนโลยีการศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สิริอร วิชชาวุธ. (2554). *จิตวิทยาการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสงดาว วัฒนาสกุลเกียรติ. (2547). *การศึกษาเจตคติและการเปลี่ยนเจตคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียนวัยรุ่นโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- แสง ทวีคุณ. (2538). *การฝึกเพื่อเสริมสร้างจิตลักษณะในการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาท ในนักเรียนอาชีวศึกษา*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โสภิตา ลิ้มวัฒนาพันธ์. (2538). *การเปรียบเทียบผลของการปรับพฤติกรรมโดยใช้การควบคุมตนเอง กับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรที่มีต่อการเพิ่มและการคงอยู่ของพฤติกรรม ความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษาวិทยาลัยเทคนิคบุรีรัมย์ ชั้นปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัย พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2556). *Smart Social Media รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติพยากรณ์.
- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2552). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2557, จาก http://www.mhtech.dmh.moph.go.th/techno/techno_other/learning/concept.html
- อรอุมา เจริญสุข. (2552). การพัฒนาโมเดลตัวแปรกำกับที่มีการส่งผ่านสมรรถนะการตัดสินใจทางจริยธรรมและจิตลักษณะตามสถานการณ์ของพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียน: การประยุกต์ใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (วิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อ้อมเดือน สดมณี; พรเทพ เสถียรนพเก้า; และ สุขุมล เกษมสุข. (2548). ประสิทธิผลในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. (2543). การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชน. วิทยานิพนธ์ ว.ม. (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อดิพร ทองหล่อ. (2546). รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจอาจารย์พยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อนุรักษ์ ชาติไชยแดง. (2547). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการจัดการทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบโครงการที่ใช้เทคนิคคิวชีและวิธีสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้เทคนิคศึกษากรณีตัวอย่าง หน่วยการเรียนรู้ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อรพรรณ ลือบุญวัชชัย. (2541, มกราคม-ธันวาคม). การเสริมสร้างพลังอำนาจกับการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต. 12: 14-24.
- อรรวรรณ วงศ์แก้วโพธิ์ทอง. (2553). Social Media เครื่องมือเพิ่มศักยภาพทางธุรกิจ. วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. 30(4): 63-69.
- อ้อยทิพย์ ทองดี. (2537). ผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉราพร ศรีภูษณาพรรณ; และ ณัฐวรรณ สุวรรณ. (2546). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักศึกษาพยาบาลในกระบวนการฝึกปฏิบัติการพยาบาลพื้นฐาน. เชียงใหม่: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

- อารี พันธุ์มณี. (2546). จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนรู้การสอน. กรุงเทพฯ: ไยไหม.
- อารีรัตน์ ขวัญทะเล. (2546). การศึกษาผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องจำนวนและตัวเลขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนด้วยการทำโครงการทางคณิตศาสตร์. ปรินญาณพนธ์ กศ.ด. (คณิตศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุตมศักดิ์ ฐนะกิจรุ่งเรือง; และคนอื่น ๆ. (2543, มิถุนายน). โครงการงาน. วารสารวิชาการ. 3(6): 17-24.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2538). แนวทางในการจัดหลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาในประเทศไทย. รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องทิศทางการจัดการสื่อมวลชนศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2544). รายงานการวิจัย รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทักษะการคิดระดับสูง. กรุงเทพฯ: ศูนย์แห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล; และ ปรารภนา ยุกตะนันท์. (2546). การออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินตามสภาพจริง. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.
- เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2537). ผลของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาต่อความรับผิดชอบในหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครู สถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เอมิกา เหมมินทร์. (2556). พฤติกรรมการใช้และความคิดเห็นเกี่ยวกับผลที่ได้จากเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สถิติประยุกต์). กรุงเทพฯ: คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. (2540). การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- American Academy of Pediatrics, Committee on Public Education. (2001). Sexuality, Contraception and the Media. *Pediatrics* 2001. 107: 191-194.
- Arnold, R. (1991). *Educating for a Change*. Toronto: Between the Lines Company; & Marshall Institute for Education and Action. Retrieved March 12, 2013 from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336628.pdf>
- Bandura, Albert. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- (1982). Self Efficacy Mechanism in Woman Agency. *American Journal Psychologist*. 37(2): 122-127.
- (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

- Bandura, Albert. (1986). *Social Learning through Imitation*, In M.R. Jones (Ed).
Nebraska Symposium on Motivation. Lincoln: University of Nebraska Press.
- , (1989). Social Cognitive Theory. *Annual of Child Development*. 6: 1-60.
- , (1997). Self Efficacy: The Exercise of Control. USA: W.H. Freeman.
Mechanism in Woman Agency. *American Journal Psychologist*. 37(2): 122-127.
- Baran, Stanley. J. (2004). *Introduction to Mass Communication*. 3rd ed. Boston:
McGraw Hill.
- Beach, Dale. S. (1980). *Personnel: Management of People at Work*. 3rd ed. New York:
Macmillan.
- Bergsma, Lynda. J. (2004, October). Empowerment Education: The Link Between Media
Literacy and Health Promotion. *American Behavioral Scientist*. 48(2): 152-164.
- Biggs, John B; & Moore, Phillip J. (1993). *The Process of Learning*. 3rd ed. New York:
Prentice Hall.
- Bishop, A.J.; Marteau; & et al. (2005, July). Increasing Woman 's Intentions to Stop
Smoking Following an Abnormal Cervical Smear Test Result. *Prev. Med*.
41(1): 179-185.
- Bloom, B. S.; et al. (1971). *Handbook of Formative and Summative Evaluation of Student
Learning*. New York: McGraw-Hill.
- Bollen, Kenneth A. (1989). *Structural Equations with Latent Variables*. New York:
John Wiley; & Sons.
- Brown, James A. (1998, Winter). Media Literacy Perspective. *Journal of Communication*.
48 (1): 44-57.
- Buckingham, David. (2003). *Media Education :Literacy, Learning and Contemporary Culture*.
Blackwell. U.K.
- , (2005, September). *Media Literacy*. Retrieved March 12, 2013,
from [www.medienpaed.com/05-1/ Buckingham 05-1.pdf](http://www.medienpaed.com/05-1/Buckingham_05-1.pdf).
- Byrne Babara M. (1998). *Structural equation modeling with LISREL, PRELIS, and SIMPLIS:
basic concepts, applications, and programming*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Campbell, D.T.; & Stanley, J.C. (1966). *Experimental and Quasi-Experimental Designs
for Research*. Chicago: Rand McNally College Publishing Company.
- Cartwright, D.; & Alvin, Zander. (1968). *Group Dynamics: Research and Theory*. New York:
Happer and Raw.
- Chally, P.S. (1992, March). Empowerment through Teaching. *Journal of Nursing Education*.
31: 117-120.

- Chandler, G.E. (1992). The Source and Process of Empowerment. *Nursing Administration Quarterly*. 16: 65-71.
- Christ, William. G.; & Potter, W. James. (1998,winter). Media Literacy., Media Education and the Academy. *Journal of Communication*. 48(1): 5-15.
- Considine, M. D. (1995, July-August). Are We There? An Update on the Media Literacy Movement. *Educational Technology*. 32-41.
- Davis, Francis. (1992). *Media Literacy: From Activism to Exploration .Background Paper for the National Leadership Conference of Media Literacy*. Retrieved March 12, 2013, www.medialit.org/reading_room/pdf/357_AspenBkgnd_Davis.pdf
- Diamantopoulos, Adamantions; & Siguaw, Judy A. (2000). *Introducing LISREL*. London: SAGE.
- Eden, D.; & Aviram. A. (1993). Self Efficacy Training of Speed Reemployment: Helping People to Help Themselves. *Journal of Applied Psychology*. 3: 352-360.
- Elizabeth F. Churchill. (2012). *Social Media Meaning: Proceeding of the 2012 international*. Retrieved September 18, 2013, from <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2390876>
- Emerson, John. D.; Boes, Lisa; & Mosteller, Frederick. (2002). Critical Thinking in College Students. *Educational Media and Technology Yearbook*. (27): 52-71.
- Ennis, R.H. (1985, October). A logical Basic for Measuring Critical Thinking Skill. *Educational Leadership*. 45-48.
- Fealk, Elizabeth. R. (1998). *Evaluation of Aducation: Are One –Shot Media Literacy Inventions Effective?*. Dissertation Abstracts International. Retrieved May 12, 2013, from <http://info.arc.dusit.ac.th/dao/detail.nsp>.
- Feuerstein, Mira. (1999). Media Literacy in Support of Critical Thinking. *Journal of Educational Media*. 24(1): 43-54.
- Gathercoal, Paul. Henry. (1991). *Media Literacy and Children's Comprehension of Television Advertisements and Persuasive Written Text*. Dissertation Abstracts International. Retrieved March 18, 2014, from <http://info.arc.rmutk.ac.th/dao/detail.nsp>.
- Gerbring David W.; & Anderson James C. (1993). *Monte Carlo Evaluations of Goodness of Fit Indices for Structural Equation Models*. Testing structural equation models. California: Sage.
- Gibson, C.H. (1991). A Concept Analysis of Empowerment. *Journal of Advanced Nursing*. 16: 354-361.

- Gist, M.E.; Schwoere, C.; & Rosen, B. (1989). Effects of Alternative Training Methods on Self Efficacy and Performance in Computer Software Training. *Journal of Applied Psychology*. 74: 884-891.
- Good, C.V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw Hill.
- Hadewijch Vanwynsberghe, Elke Boudry,; & Pieter Verdegem. (2011). *Mapping Social Media Literacy*. Retrieved October 10, 2013, from <http://www.emsoc.be>.
- Halliday, Adele; & Blackburn, Doug. (2003). *Media Literacy for Global Citizenship*. Retrieved September 18, 2013, from <http://ourworldclass.tigweb.org/upload/medialiteracy.pdf>.
- Hair, J.F.; Anderson, R.E.; Tatham, R.L.; & Black, W.C. (1998). *Multivariate Data Analysis*. 5th ed. New Jersey: Prentice Hall.
- Hair, J.F.; Black, W.C.; Babin, B.J.; & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. New Jersey: Prentice Hall.
- Hilgard, E.R. (1962). *Introduction to Psychology*. New York: Harcourt Brace; & World.
- Hindin, Toby Jane. (2001). *Development and Evaluation of a Nutrition Education Intervention on Head Start Parents' Ability to Mediate the Impact of Television Food Advertising to Their Children*. Retrieved May 18, 2014, from <http://proquest.umi.com/pqdweb?>
- Hobbs, Renee. (1998). Research Instructional Practices in Media Literacy and Their Impact on Students' Learning. *Journal of Communication*. Retrieved March 20, 2014, from <http://internet.uoregon.edu/Medialit/FA/mlhobbs/instpractice.html>.
- Hofstetter C. Richard; Zuniga, Stephen; & Dozier David M. (2001). Media Self Efficacy: Validation of a New Concept. *Mass Communication; & Society*. 4(1): 61-76.
- Hokanson, H. (1992, May). Empowerment in Nursing Education: A Concept Analysis and Application to Philosophy, Learning and Instruction. *Journal of Advance Nursing*. 17: 609-618.
- Hoyle, R.H.; & Panther, A.T. (1995). *Writing about structural equation models*. In R.H. Hoyle (Ed.). *Structural equation modeling: Concepts, issue, and applications*. California: Sage.
- Janis B. Kupersmidt, Tracy M. Scull; & Erica Weintraub Austin. *Media Literacy Education for Elementary School Substance Use Prevention: Study of Media Detective*. Retrieved September 18, 2013, from <http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2010/08/23/peds.2010-0068.full.pdf>
- Jones, Jami, L. (2013). *Media Literacy*. Retrieved September 18, 2013, from <http://www.askdrjami.org>.

- Jöreskog, Karl G.; & Sörbom, Dag. (1996). *LISREL8 User's Reference Guide*. United States: Scientific Software International.
- Kellner, Douglas. (n.d.). *Media Literacy and Critical Pedagogy in a Multicultural Society*. Retrieved September 18, 2013, from <http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/medialiteraciescriticalpedagogy.pdf>.
- Kelloway, E. Kevin. (1998). *Using LISREL for Structural Equation Modeling: A Researcher's Guide*. Thousand Oaks: Sage.
- Kirk, Roger E. (1995). *Experimental design : Procedures for the behavioral sciences*. 3rd ed. Pacific Grove: Brooks / Cole.
- Krogh, Suzanne Lowell. (1994). *Educating Young Children Infancy to Grade three*. New York: McGraw-Hill.
- Livingstone, Sonia; Couvering, Elizabeth Van; & Thumim, Nancy. (n.d.). *Adult Media Literacy: A Review of the Research Literature on Behalf of Ofcom*. London: Department of Media and Communications London School of Economics and Political Science. Retrieved September 18, 2013, from <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/aml.pdf>
- Locke, E. A.; et al. (1984). Effect to Self Efficacy, Goals and Task Strategies on Task Performance. *Journal of Applied Psychology*. 69: 241-251.
- Mischel, Walter; & Mischel, Harriet. N. (1976). A Cognitive Social Learning Approach to Morality and Self Regulation, in Thomas Lickona (Ed). *Moral Development and Behavior: Theory Research and Social Issues* New York: Holt, Rinehart; & Winston: 84-107.
- Office of National Drug Control Policy. (2001, June). *Helping Youth Navigate the Media Age : A New Approach to Drug Prevention. Findings of The National Youth Anti-Drug Media Campaign Media Literacy Summit White House Conference Center*. Retrieved September 18, 2013, from www.mediacampaign.org/kidsteens/media_age.pdf.
- Ottaway, A.K.C. (1966). *Learning Through Group Experiences*. London: Routhledge; & Kegan Paul.
- Pack, Thomas. (2002). *Media Literacy Link-Up*. 19(3). Retrieved March 18, 2014, from <http://connection.ebscohost.com/c/articles/6648236/media-literacy>.
- Pareek, Udai; & Roa T. Venkatesware. (1980). *Training of Education Managers: A Draft Handbook for Trainers in Planning and Management of Education*. Unesco, Bangkok Thailand.

- Pearson, J.C.; & Nelson, P.E. (2000). *An Introduction to Human Communication: Understanding and Sharing*. 8th ed. New York: McGraw Hill .
- Piaget, Jean. (1972). Intellectual evolution for adolescence to adulthood. *Human Development*. 19: 1-12.
- Piaget, Jean; & Cook, Margaret. (1952). *The Origins of Intelligence in the children*. New York: International Universities Press.
- Piaget, Jean; & Inhelder, Barbel. (1969). *The Psychology of the child*. 7th ed. New York: Basic Books.
- Potter, W. James. (1998). *Media Literacy*. California: Sage.
- , (2005). *Media Literacy*. 3rd ed. California: Sage.
- Quin, R.; et.al. (1990). *Becoming a Master Manager*. New York: John Wiley; & Sons, Inc.
- Rathus, Spencer. A.; & Nevid, Jeffreys. (1995). *Adjustment and Growth: the Challenges of Life*. 6 th ed. Fort Worth: Harcourt Brace College.
- Schunk, D. H. (2000). *Learning Theories: An Educational Perspective*. 3 rd ed. New Jersey: Prentice-Hall.
- Shell, D. F.; Murphy, C.C.; & Bruning, R.H. (1989). Self-Efficacy and Outcome Expectancy Mechanisms in Reading and Writing Achievement. *Journal of Education Psychology*. 81(1).
- Schumacker, R. E.; & Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Silverblatt, Art. (1995). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Message*. Westport, CT: Praeger.
- Stevens, J. (2002). *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences*. 4 th ed. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Strasburger, V.C. (1993). Children, Adolescents and the Media: Five Crucial Issues. *Adolescent Med*. 4: 479-493.
- Textoris, Dana. *Media Literacy Workshop*. Retrieved September 18, 2013, from www.acluohio.org/get-involved/cllc/mlw.pdf
- Thoman, Elizabeth. (2003). *Skill & Strategies for Media Education*. Center for Media Literacy. Retrieved March 18, 2014, from <http://www.medialit.org/reading-room/skills-strategies-media-education>.
- Thomson, N. (1995). *The Media and Modernity, Polity, Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Wadsworth, B. J. (1996). *Piaget's Theory of Cognitive and Affective Development: Foundation of Constructivism*. 5th ed. New York: Longman.
- Webster, M. (1998). *New Collegiate Dictionary*. Springfield Mass: GXC Morison.
- Worsnop, Christ. M. *Media Literacy Through Critical Thinking: Teacher Materials*. Retrieved September 18, 2013, from www.nwmedialiteracy.org.
- Yates, Bradford. Lee. (2000). *Media Literacy and Attitude Change: Assessing the Effectiveness of Media Literacy Training on Children's Responses to Persuasive Messages within the Framework of the Elaboration Likelihood Model of Persuasion*. Dissertation Abstracts International. Retrieved October 18, 2013, from <http://info.arc.rmutk.ac.th/dao/detail.nsp>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบวัด

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมทรง อัสกุล รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตันยะ อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
3. อาจารย์ ดร.อรอุมา เจริญสุข หัวหน้าภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์ ดร.มนตา ตูลย์เมฆาการ อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. อาจารย์ ดร.วรรณวดี สุขแจ่ม อาจารย์ประจำสาขาวิชาคณิตศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี,
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบรูปแบบการฝึกอบรม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.มนัส ประสงค์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา สำเร็จผล คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต สร้อยศรี ผู้จัดการศูนย์พัฒนาสื่อ นวัตกรรม
และเทคโนโลยีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วพร สุนทรวัฒน์ศิริ รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุญญาณี เดชทองพงษ์ หัวหน้าภาควิชาเทคโนโลยี
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ภาคผนวก ข
การวิเคราะห์คำถามรายข้อ

ตาราง 24 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

ข้อที่	ด้าน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปลผล
		1	2	3	4	5			
1	การคิดวิจารณ์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
6		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
7		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
8		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
9		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
10		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
11		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
12		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
13		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
14		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
15		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
16		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
17		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
18		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
19		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
20		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้

ตาราง 24 (ต่อ)

ข้อที่	ด้าน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปลผล
		1	2	3	4	5			
1	การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
6		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
7		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
8		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
9		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
10		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1	การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5		+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
6		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
7		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
8		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
9		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
10		+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้

ตาราง 25 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนในการใช้
สื่อสังคมออนไลน์

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
1	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้
2	+1	+1	0	0	+1	3	0.6	ใช้ได้
3	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้
4	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้
5	+1	+1	0	0	+1	3	0.6	ใช้ได้
6	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้
7	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
8	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
10	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
11	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้
12	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
13	+1	+1	+1	0	+1	4	0.8	ใช้ได้
14	+1	+1	0	+1	+1	4	0.8	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชน การตอบแบบสอบถามคำตอบจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อตัวนักศึกษา จึงขอความกรุณาให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด
2. แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด 5 ตอน ประกอบด้วย
 - ตอนที่ 1 ภูมิหลังของผู้ตอบ
 - ตอนที่ 2 การคิดวิจารณ์ญาณ 20 ข้อ
 - ตอนที่ 3 การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ 10 ข้อ
 - ตอนที่ 4 การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ 10 ข้อ
 - ตอนที่ 5 การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 14 ข้อ
4. ขอความกรุณาให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ
5. เมื่อนักศึกษาทำเสร็จแล้ว ก่อนส่งคืนขอความร่วมมือตรวจสอบแบบสอบถามว่าได้ตอบครบเรียบร้อยแล้ว ทุกข้อหรือไม่ก่อนนำส่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

นางนุชริน ทองพูล

นิสิตปริญญาเอกสาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศึกษา

ตอนที่ 1 ภูมิหลังของผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อความหรือกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับข้อมูลจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ.....ปี
3. สื่อสังคมออนไลน์ต่อไปนี้เป็นท่านใช้สื่อใดมากที่สุด ให้ใส่เลขเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย (1 = มากที่สุด)
☐ FACEBOOK ☐ LINE ☐ INSTAGRAM ☐ YOUTUBE

ตอนที่ 2 การคิดวิจารณ์

คำชี้แจง ข้อสอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก ในแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกเพียงคำตอบเดียว
 กรุณาทำเครื่องหมาย ☒ ลงในตัวเลือกที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด

ข้อ 1 “นักศึกษาได้รับมอบหมายงานจากครูให้สืบค้นความรู้ เรื่อง พระราชนิพนธ์กิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” นักศึกษาควรทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุด

1. สืบค้นจากหนังสือเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุด
2. สืบค้นจากแหล่งข้อมูลหลายประเภท เช่น หนังสือ สารคดี เว็บไซต์ YouTube ฯลฯ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบความถูกต้องให้มากที่สุด
3. สืบค้นจาก Facebook เพราะนักศึกษามีความถนัดในการใช้ Facebook มากกว่าวิธีอื่นๆ ซึ่งจะทำได้ ข้อมูลเชิงลึกมากที่สุด
4. สืบค้นจากเว็บไซต์ต่างๆทางอินเทอร์เน็ต เพราะจะทำให้นักศึกษาได้ข้อมูลที่หลากหลาย และน่าเชื่อถือ และข้อสำคัญคือ นักศึกษาไม่จำเป็นต้องพิมพ์ข้อความ เพราะนักศึกษาสามารถ copy ข้อความจากเว็บไซต์ได้เลย ทำให้สะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง

ข้อ 2 ถ้านักศึกษาต้องการส่งต่อภาพและข้อความจาก Facebook ของนักศึกษาให้ไปปรากฏบน Facebook ของเพื่อนนักศึกษาคงจะอย่างไร

1. แชร์
2. แท็ก
3. โปสต์
4. ไลค์

ข้อ 3 ในการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ครูได้มอบหมายงานให้นักศึกษาทำรายงานกลุ่ม เรื่อง การสังเคราะห์แสงของพืช นักศึกษาจึงวางแผนการทำงานโดยแบ่งหน้าที่กันสืบค้นข้อมูลจากสื่อหลายชนิด ดังนี้

- a. สมชายให้สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ b. สมปองสืบค้นข้อมูลจาก Facebook
c. สุธลสืบค้นข้อมูลจากหนังสือเรียนวิทยาศาสตร์ d. สมสมรสืบค้นจากเอกสารประกอบการเรียนของสื่อนักพิมพ์ต่างๆ

นักศึกษาคิดว่า ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นของใครมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด เพราะเหตุใด

1. สุธล เพราะ หนังสือเรียนวิทยาศาสตร์เป็นแหล่งข้อมูลที่มีการตรวจสอบจากนักวิชาการก่อนการนำออกมาใช้ จึงมีความถูกต้อง แม่นยำที่สุด
2. สมปอง เพราะ ข้อมูลจาก Facebook เป็นข้อมูลที่นักวิชาการนิยมนำมาเผยแพร่ จึงมีความน่าเชื่อถือ
3. สมชาย เพราะ ข้อมูลจากเว็บไซต์เป็นข้อมูลที่เป็นสากล มีการเผยแพร่อย่างแพร่หลาย จึงเชื่อถือได้ และเข้าถึงได้ง่ายที่สุด
4. สมสมร เพราะ ข้อมูลจากเอกสารประกอบการเรียนที่สื่อนักพิมพ์ต่างๆ จัดพิมพ์จำหน่ายมีการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักพิมพ์อย่างดีแล้ว จึงมีความน่าเชื่อถือที่สุด

ข้อ 4 ภาพจากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เมื่อนักศึกษาเห็นภาพและอ่านข้อความแล้ว นักศึกษาได้รับข้อเท็จจริงอะไรบ้างจากสื่อนี้ เพราะเหตุใด

**ประชาธิปัตย์ไม่ส่ง ส.ส.
ไปนิยามเส้น ชุมนัดอี๋ ยึดคอกันในสภา
เทหมด!!!**

1. พรรคประชาธิปัตย์ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครเลือกตั้ง เพราะไม่อยากให้สมาชิกแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมในสภาผู้แทนราษฎร
2. พรรคประชาธิปัตย์ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครเลือกตั้ง เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนในสภามีพฤติกรรมไม่เหมาะสม
3. พรรคประชาธิปัตย์ไม่เคารพการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะพรรคประชาธิปัตย์สนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. พรรคประชาธิปัตย์ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครเลือกตั้งแต่ยังไม่สามารถสรุปสาเหตุ จากข่าว นักศึกษาจำเป็นต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมว่า เพราะเหตุใดพรรคการเมืองนี้ไม่เห็นด้วยกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ที่มา www.anblogilaw.blogspot.com

ข้อ 5 “นักศึกษาได้รับ SMS ที่ส่งเข้ามาทางโทรศัพท์ของนักศึกษาจากเบอร์โทรศัพท์ของบุคคลที่ไม่รู้จัก โดยแจ้งกับนักศึกษาว่า นักศึกษาเป็นผู้โชคดีที่บริษัทใจดี (นามสมมุติ) ได้ลุ่มเบอร์โทรศัพท์ของนักศึกษาให้เป็นผู้ได้รับค่าโทรศัพท์ฟรี เป็นมูลค่า 1,000 บาท เพียงนักศึกษาตอบรับการรับรางวัลโดยส่งข้อมูลส่วนตัวทาง SMS. ตอบกลับไปที่เบอร์โทรศัพท์ดังกล่าว นักศึกษาเกิดความลังเลใจ แต่ตัดสินใจไม่ตอบกลับด้วยเหตุผลบางประการ”

อยากทราบสาเหตุใดเป็นเหตุผลที่ดีที่สุดที่ทำให้นักศึกษาไม่ควรส่งข้อมูลส่วนตัวของนักศึกษาทาง SMS กลับไป

1. เพราะกลัวเสียเงินค่าส่ง SMS จำนวน 3 บาท
2. เพราะไม่เชื่อว่าตนจะได้รับรางวัลในลักษณะนี้และกลัวถูกหลอกกลางจากผู้ไม่ประสงค์ดี
3. เพราะไม่เชื่อว่าตนจะได้รับรางวัลในลักษณะนี้และเชื่อว่าเป็นการล้อเล่นของเพื่อน
4. เพราะไม่มีเงินค่าส่ง SMS

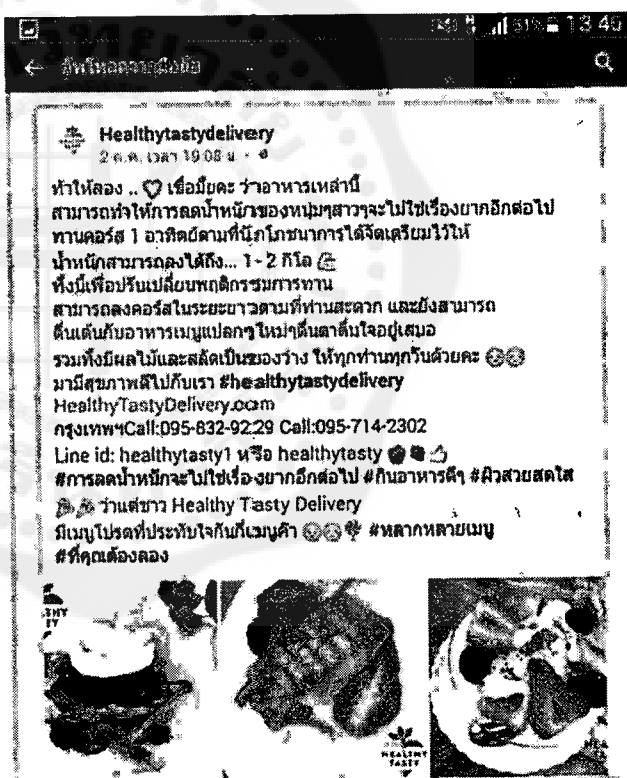
ข้อ 6 อ่านข้อความจากโพสต์ใน facebook แล้วตอบคำถาม

“จากโพสต์ใน facebook ที่มีคนแชร์มาถึงนักศึกษา และเชิญชวนให้ลดน้ำหนักด้วยอาหารสูตรพิเศษที่จัดเป็นคอร์สโดยนักโภชนาการ ซึ่งจะสามารถลดน้ำหนักได้ 1-2 กิโลกรัม ภายในเวลา 1 สัปดาห์ นักศึกษาอ่านข้อความแล้ว”

นักศึกษาได้รับข้อเท็จจริงอะไรจาก

เนื้อหาในโพสต์นี้บ้าง

1. การลดน้ำหนัก 1-2 กิโลกรัมไม่ใช่เรื่องยากสำหรับทุกคน
2. การรับประทานอาหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการควบคุมน้ำหนัก
3. อาหารเมนูแปลกๆมีส่วนช่วยให้การลดน้ำหนักมีประสิทธิภาพสูงขึ้น
4. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการรับประทานอาหารสามารถเกิดขึ้นได้จากนักโภชนาการ

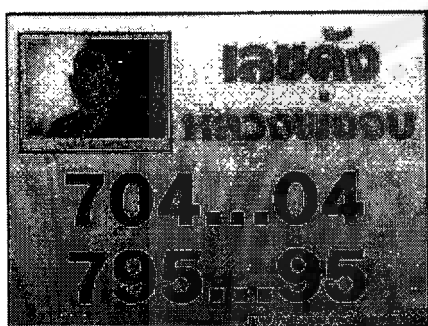

ข้อ 7 เมื่อนักศึกษาได้รับข้อความดังกล่าว นักศึกษาจะปฏิบัติอย่างไร

1. รับส่งต่อข้อความให้เพื่อนให้ครบ 7 คน เพื่อให้ชีวิตของนักศึกษาดีขึ้น
2. รับส่งต่อข้อความให้เพื่อนให้ครบ 7 คน และกดรับให้เพื่อนซื้อสลากกินแบ่ง ตามหมายเลข เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้เพื่อนมีฐานะดีขึ้นจากการถูกรางวัล
3. รับเก็บไว้เป็นความลับและรับซื้อสลากกินแบ่งตามหมายเลขให้มากที่สุด เพื่อจะได้ถูกรางวัลเพียงคนเดียว
4. ไม่สนใจ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องเหลวไหล ไม่มีประโยชน์

ส่งให้หน่อยนะ วันเกิดหลวง
พ่อจบ. งวดที่แล้ว 825
ส่งครบ 7 คน ห้ามเก็บ ชีวิตจะ
ดีขึ้น
ยังมีเงินทอง คนวงในสั่งมา

ข้อ 8 จากภาพดังกล่าวที่เพื่อนส่งต่อมายัง Facebook ของนักศึกษา นักศึกษาควรทำอย่างไร เพราะเหตุใด

1. ปลอมไว้ตามเดิมแบบนั้น ไม่รู้สื่ออย่างไร เพราะเห็นว่าไม่มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงอะไร เป็นแค่ความหวังดีของเพื่อน
2. ปลอมไว้ตามเดิมแบบนั้น เพราะเห็นว่าอาจมีประโยชน์ต่อคนอื่นที่ผ่านมามเห็น
3. รับส่งต่อให้เพื่อนสนิททันที เพราะเห็นเป็นโอกาสดีที่จะทำให้เพื่อนโชคดี
4. ลบ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องมอมเมาให้คนหลงเชื่อ ไม่มีสาระที่เป็นความจริงและไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้ใด

ข้อ 9 จากการสัมภาษณ์นักแสดงท่านหนึ่งและแพร่ภาพออกสื่อ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "อ้อมชอบทำอาหารมานานแล้ว แต่ไม่ได้ทำบ่อย ถ้ามีเพื่อนมาบ้าน มีปาร์ตี้ ก็จะทำตลอด เพียงแต่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นอ้อมในมุมนี้ เวลาทำอาหาร อ้อมจะอัปเดตวิดีโอหรือรูปภาพโพสต์ในอินสตาแกรม ทำให้มีแฟนฯ ติดตามค่อนข้างเยอะ เข้ามาถามสูตร ขอเคล็ดลับการเลี้ยงลูก คิดว่าน่าจะทำเป็นหนังสือ จึงเกิด Nava's Menu By AomPhiyada ขึ้น เป็นหนังสือสอนทำอาหารสำหรับเด็ก 30 เมนู"

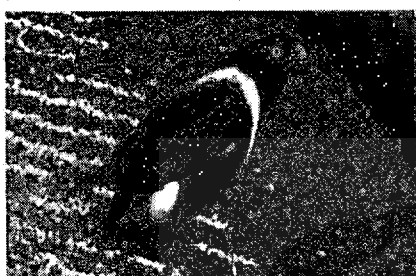
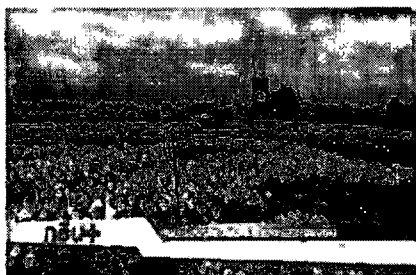
จากคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว นักศึกษาคิดว่า ดาราผู้ให้สัมภาษณ์มีจุดมุ่งหมายอย่างไร

1. อยากทำอาหารเพื่อลูก
2. อยากโฆษณาหนังสือที่ตนเขียน
3. อยากเผยแพร่ความรู้ให้กับแฟนฯ ผู้ติดตามผลงานได้นำไปใช้ประโยชน์
4. เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเอง และนักศึกษาไม่เชื่อว่าดาราจะทำอาหารเป็น

ที่มา <http://www.praew.com/People>

ข้อ 10 พิจารณาภาพและข้อความที่น่าเสนอแล้วตอบคำถาม

เป็นเรื่องใกล้ตัวผ่านแง่มุมที่หลากหลาย เช่น อนุรักษ์, การบอกเล่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อม, ตัวอย่างของผู้ทำประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม, ชีวิตประจำวันที่กลมกลืนกับธรรมชาติ สว่างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม

รายการ GREEN PLUS ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ThaiPBS เป็นการรายงานข่าวสารสิ่งแวดล้อม พร้อมตัวอย่างดี ๆ ในการใช้ชีวิตให้เป็นมิตรกับโลกเพื่อจุดประกายความคิดกระตุ้นเตือนให้ผู้ชมสนใจประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องใกล้ตัวผ่านแง่มุมที่หลากหลาย เช่น การอนุรักษ์, การบอกเล่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่, ตัวอย่างของผู้ทำประโยชน์

รายการ GREEN PLUS ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ThaiPBS เป็นการรายงานข่าวสารสิ่งแวดล้อม พร้อมตัวอย่างดี ๆ ในการใช้ชีวิตให้เป็นมิตรกับโลกเพื่อจุดประกายความคิดกระตุ้นเตือนให้ผู้ชมสนใจประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์, การ
สิ่งแวดล้อมจากพื้นที่,
ต้นแบบของการใช้
ตลอดจนการ

ที่มา www.thaipbs.or.th/GreenPlus เวลาออกอากาศ : ทุกวันอาทิตย์ เวลา 17.05 - 17.17 น.

ติดต่อรายการ : GreenPlus@thaipbs.or.th เว็บไซต์รายการ : www.thaipbs.or.th/GreenPlus

ติดตามได้ที่ : www.facebook.com/GreenPlusThaiPBS

รายการนี้มีประโยชน์และคุณค่าอย่างไร

1. เป็นรายการที่น่าเสนอเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความรู้สึกอยากท่องเที่ยวในลักษณะนี้มากขึ้น
2. เป็นรายการที่มีการนำเสนอภาพธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกโปร่ง โล่ง สดชื่น สบายใจและคลายความเครียดเมื่อได้รับชมรายการ
3. เป็นรายการที่กระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติใกล้ตัวได้อย่างกลมกลืน
4. เป็นรายการที่ใช้กระแสสังคมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวช่วยนำเสนอให้รายการมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

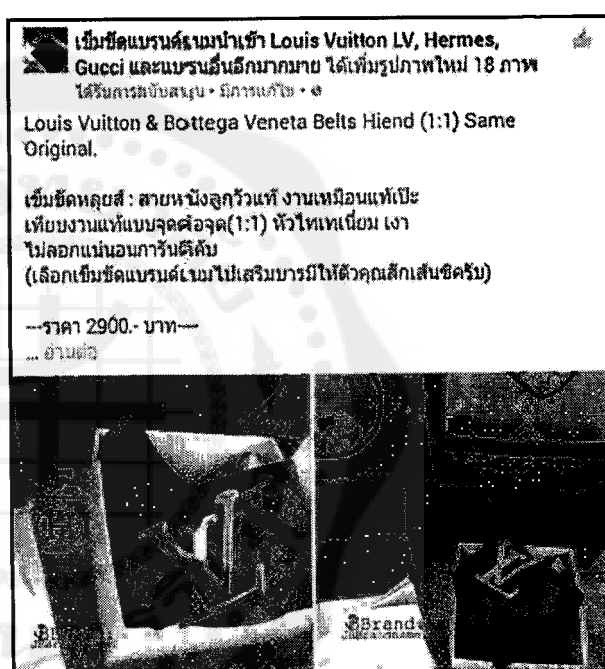
ข้อ 11 “นักศึกษาอ่านเจอโพสต์เรื่องที่มีสาระน่าสนใจและมีประโยชน์เรื่องหนึ่งจาก Facebook ของผู้อื่น นักศึกษาอยากเผยแพร่เนื้อหาเหล่านี้ให้เพื่อนๆ และคนทั่วไปที่ติดตาม Facebook ของนักศึกษาได้อ่านเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป” นักศึกษาควรทำอย่างไร

1. แยกให้เพื่อน
2. ขออนุญาตเจ้าของโพสต์ แล้วแชร์ต่อใน Facebook ของนักศึกษา
3. Copy ภาพและข้อความ เพื่อนำมาโพสต์ใหม่ใน Facebook ของนักศึกษา
4. ปลอ่ยไว้ตามเดิม เพราะทุกคนก็จะได้เห็นเหมือนกัน

ข้อ 12 “เพื่อนของนักศึกษาคคนหนึ่ง ชื่อ แม็ก (นามสมมุติ) เปิดใช้งาน Facebook โดยใช้ชื่อและนามสกุลปลอม รูปภาพปลอม และข้อมูลส่วนตัวปลอม และใช้ Facebook นี้ติดต่อกับคนอื่น ๆ เพื่อหลอกลวงขายสินค้าปลอมละเมิดลิขสิทธิ์ให้แก่อื่นๆ ที่หลงเชื่อ วันหนึ่งแม็กได้ส่งต่อโพสต์ขายสินค้าเหล่านี้มายัง Facebook ของนักศึกษาเพื่อให้ นักศึกษาช่วยเผยแพร่สินค้าให้อีกทางหนึ่ง”

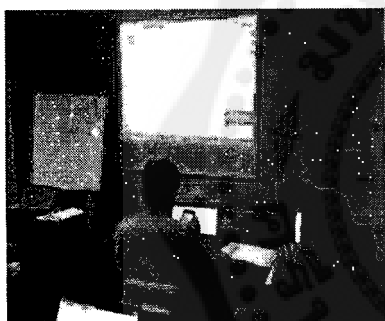
นักศึกษารับการกระทำและจุดมุ่งหมายของแม็ก นักศึกษาควรทำอย่างไร

1. ส่งต่อให้เพื่อนๆ ต่อไป เพื่อช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าให้กับแม็ก
2. ไม่ทำอะไร ปลอ่ยเอาไว้ตามเดิมแบบนั้น เพราะกลัวแม็กจะไม่พอใจ
3. ปลอ่ยเอาไว้ตามเดิมแบบนั้นและขอเข้าร่วมหุ้นกับแม็ก เพราะเห็นว่าเป็นธุรกิจที่มีรายได้ดีมาก
4. รีบลบโพสต์นั้นทิ้ง และหาโอกาสกล่าวตักเตือนแม็กเกี่ยวกับการกระทำเหล่านั้น เพราะเป็นเรื่องผิดกฎหมายและผิดจริยธรรม

ข้อ 13 พิจารณาภาพที่นำเสนอแล้วตอบคำถาม

“ในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนในทุกระดับเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ ใช้ความสามารถในการเป็นผู้ผลิตสื่อ โดยได้รับการฝึกให้มีการวางแผนการผลิต การเขียนบท การค้นคว้าหาข้อมูล/เนื้อหาเพื่อนำมาประกอบการผลิต การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการผลิตสื่อ เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของตน อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีเยาวชนอีกไม่น้อยที่ไม่สนใจเกี่ยวกับการผลิต แต่สนใจเพียงต้องการเป็นผู้บริโภคสื่อเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว”

จากคำกล่าวข้างต้น นักศึกษาคิดว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนในการร่วมสร้างสรรค์ผลิตสื่อในขั้นตอนต่างๆ เช่น ร่วมวางแผน ร่วมผลิต ร่วมใช้ และร่วมประเมินผล ฯลฯ การจัดการเรียนรู้แบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร

1. เป็นการมุ่งพัฒนาอาชีพให้นักศึกษาไปประกอบอาชีพสื่อสารมวลชนในอนาคต
2. เป็นการลดต้นทุนการผลิตสื่อต่างๆ เพื่อให้ นักศึกษาสามารถผลิตสื่อใช้เองโดยไม่ต้องซื้อหาต่างประเทศ หรือผู้ผลิตอื่นๆ
3. เป็นการฝึกให้นักศึกษารู้และเข้าใจที่มา จุดมุ่งหมาย วิธีการผลิต วิธีการใช้ และประเมินผลการใช้สื่อของนักศึกษา เพื่อทำให้นักศึกษาเลือกบริโภคสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ
4. ไม่มีความจำเป็น นอกจากจะเสียเวลามากขึ้น เพราะในปัจจุบันมีสื่อต่างๆ ที่มีคุณภาพให้เราได้ใช้และติดตามมากมายอยู่แล้ว นักศึกษาจึงไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการผลิตสร้างสรรค์สื่ออีก

ข้อ 14 “ในการเรียนวิชาหนึ่ง ครูสั่งงานให้นักศึกษาศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในเรื่องหนึ่ง และมอบหมายให้นักศึกษาต้องนำความรู้มาเสนอหน้าชั้น โดยการนำเสนอจะต้องดำเนินการนำเสนอปากเปล่าประกอบสื่อ Multimedia เพื่อให้เพื่อนนักศึกษาได้เรียนรู้ความรู้ดังกล่าวร่วมกับ นักศึกษาได้ทำการสืบค้นความรู้จากแหล่งต่างๆ มากมาย เช่น จากอินเทอร์เน็ต หนังสือ ตำรา วารสารต่างๆ เพื่อนำความรู้มารวบรวมเขียนรายงานเป็นเอกสารและสร้างเป็นสื่อ Multimedia เพื่อนำเสนอครูและเพื่อนๆหน้าชั้นเรียน แต่เนื่องจากข้อมูลเนื้อหาที่นำมาเขียนรายงานเป็นเนื้อหาความรู้ที่รวบรวมมาจากแหล่งต่างๆ ซึ่งนักศึกษาไม่ได้เป็นผู้คิดเอง”

นักศึกษาควรทำอะไรเพื่อให้งานของนักศึกษามีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

1. นักศึกษาคัดลอกเนื้อหาทั้งหมดโดยไม่มีการดัดแปลงข้อความใดๆ เพื่อความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด
2. นักศึกษาอ่านเนื้อหาทั้งหมด แล้วสังเคราะห์เนื้อหาความรู้ที่ได้รับ และเขียนสรุปเรียบเรียงใหม่ด้วยสำนวนของตนเอง
3. นักศึกษาคัดลอกเนื้อหาทั้งหมดโดยไม่มีการดัดแปลงข้อความใดๆ เพื่อความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด แต่มีการอ้างอิง แหล่งที่มาของความรู้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา
4. นักศึกษาอ่านเนื้อหาทั้งหมด แล้วสังเคราะห์เนื้อหาความรู้ที่ได้รับ และเขียนสรุปเรียบเรียงใหม่ด้วยสำนวนของตนเอง แต่มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา

ข้อ 15 “ในการเรียนวิชาภาษาไทย ครูมอบหมายงานให้นักศึกษาทำสื่อนำเสนอผลงานการศึกษาค้นคว้า เรื่อง คำนาม ซึ่งครูได้มอบหมายให้นักศึกษาและเพื่อนสืบค้นข้อมูลมานำเสนอด้วยสื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง”

เมื่อนักศึกษาทราบภารกิจที่ครูมอบหมายแล้ว นักศึกษาจะตัดสินใจทำอะไร

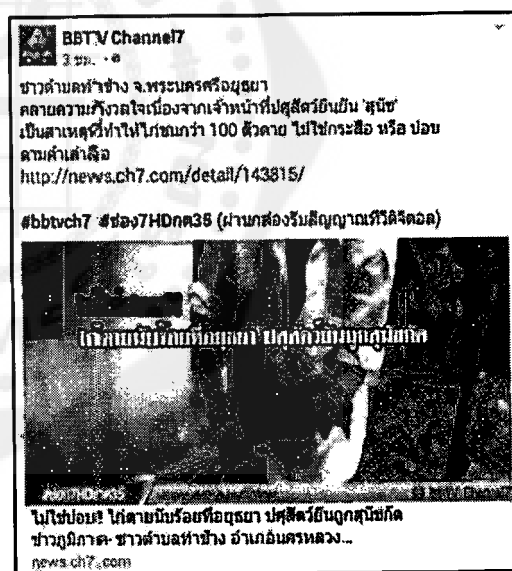
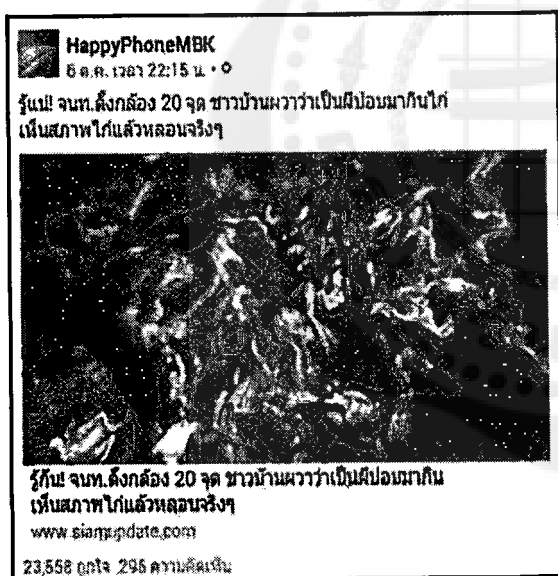
1. ดำเนินการสืบค้นเพื่อหาสื่อที่มีผู้อื่นทำไว้แล้ว และได้นำมาเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต เมื่อสืบค้นได้แล้ว นักศึกษาก็นำมาแก้ไขรายละเอียดและเปลี่ยนชื่อเป็นของนักศึกษาเอง
2. ดำเนินการสืบค้นเพื่อหาสื่อที่มีผู้อื่นทำไว้แล้ว และได้นำมาเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต เมื่อสืบค้นได้แล้ว นักศึกษาก็นำมาแก้ไขรายละเอียดและอ้างอิงแหล่งที่มาของสื่ออย่างชัดเจน
3. ออกแบบสื่อด้วยตนเอง โดยเลือกประเภทสื่อ จัดทำโครงร่างของสื่อ สืบค้นเนื้อหาเพื่อนำมาบรรจุลงในสื่อ ลงมือสร้าง สื่อ เขียนบท ปรับปรุงแก้ไข และทดลองใช้สื่อ
4. ออกแบบสื่อด้วยตนเอง โดยกำหนดจุดมุ่งหมายของการนำเสนอ วางแผนการสืบค้นเนื้อหา เลือกประเภทสื่อที่มีเทคโนโลยีเหมาะสมกับเนื้อหา เขียนบท ลงมือสร้างสื่อ ทดลองใช้สื่อ และปรับปรุงแก้ไข

ข้อ 16 “เพื่อนของนักศึกษาขออนุญาตส่งต่อผลงานของเพื่อน เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่มีประโยชน์จากผลงานให้แก่คนอื่น ๆ แต่นักศึกษาเห็นข้อบกพร่องบางประการจากผลงานชิ้นนี้ นักศึกษาควรทำอย่างไร

1. ไม่อนุญาตให้ส่งต่อผลงานมาเผยแพร่ เพราะเห็นว่ามีข้อบกพร่อง เกรงว่าจะทำให้นักศึกษาเสียชื่อเสียงไปด้วย แต่ก็ไม่ได้แจ้งให้เพื่อนได้ทราบเพราะกลัวเพื่อนจะไม่พอใจ
2. อนุญาตให้ส่งต่อมาได้ แต่นักศึกษาจะลบออกในภายหลัง เพราะเห็นว่ามีข้อบกพร่อง ไม่ควรเผยแพร่ในเวลายาวนาน และไม่แจ้งให้เพื่อนได้ทราบ เพราะเห็นว่าไม่ใช่ความรับผิดชอบของนักศึกษา
3. แจ้งให้เพื่อนได้ทราบข้อบกพร่องเสียก่อน เพื่อให้เพื่อนปรับปรุงแก้ไข
4. แจ้งให้เพื่อนได้ทราบข้อบกพร่องโดยวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และอธิบายถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับเมื่อนำมาเผยแพร่ เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่เพื่อนในการปรับปรุง แก้ไขงานต่อไป

ข้อ 17 วันหนึ่ง : มีการเผยแพร่ภาพและข้อความนี้ผ่าน Facebook ไปยังบุคคลทั่วไป ดังภาพ

ต่อมา : มีการเผยแพร่ภาพและข้อความนี้ผ่าน Facebook ตามมูวีก ดังภาพ

นักศึกษามีความเห็นอย่างไร

1. คนไทยในชนบทเป็นคนที่ถูกหลอกได้ง่าย เพราะมีการศึกษาต่ำ
2. ผีปอบมีอยู่จริง เพียงแต่ไม่ใช่ต้นเหตุของการตายของไก่ในครั้งนี้
3. คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ ร่มยา ขอบขาวลือ และไม่มีเหตุผล
4. เราไม่ควรเชื่อข่าวลือที่ไร้เหตุผล ควรมีสติ คิดไตร่ตรองหาสาเหตุ และไม่ควรแตกตื่นแต่ควรมีการระวังป้องกันที่ดีเพิ่มขึ้น

ข้อ 18 “เพื่อนของนักศึกษาคนหนึ่งชื่อ ดวงใจ รู้จักกับเพื่อนผ่าน Social Media ประเภท Facebook ชื่อ มาร์ค โดยไม่รู้จักรับตัวจริงของเพื่อนคนนี้ วันหนึ่งมาร์คชวนดวงใจให้ไปเที่ยวงานปาร์ตี้วันเกิดของมาร์คที่หอพักแห่งหนึ่งในเวลาประมาณ 22:00 น. ดวงใจไม่กล้าบอกใครๆ และดวงใจตัดสินใจจะไปร่วมงานปาร์ตี้ครั้งนี้ แต่ชวนนักศึกษาให้ไปเป็นเพื่อนด้วยกัน นักศึกษาไม่เห็นด้วยแต่ก็ไม่อยากให้ดวงใจไปงานปาร์ตี้เพียงลำพัง”

นักศึกษาจะตัดสินใจและให้เหตุผลกับดวงใจอย่างไร

1. ตัดสินใจไม่ไปงานปาร์ตี้ และพูดขอใจดวงใจที่ให้ความไว้วางใจในการชวนนักศึกษาไปงานปาร์ตี้ของมาร์ค แต่พยายามอธิบายให้ดวงใจเข้าใจว่า การไปร่วมงานปาร์ตี้กับคนที่ยังไม่รู้จักตัวตนจริงๆ อาจเป็นการหลอกลวงจากผู้ไม่ประสงค์ดี ดวงใจควรทำความรู้จักกับตัวตนจริงๆ ของมาร์คให้ดีเสียก่อน เช่น ชวนมาร์คมาเที่ยวที่บ้านของดวงใจ ซึ่งมีพ่อแม่อยู่ด้วย
2. ตัดสินใจไม่ไปงานปาร์ตี้ และพูดตำหนิดวงใจด้วยคำพูดที่รุนแรง เพื่อทำให้ดวงใจสำนึกได้ว่า ดวงใจกำลังถูกหลอกลวงจากผู้ไม่หวังดี และถ้าหากดวงใจไม่เชื่อก็ตัดความสัมพันธ์การเป็นเพื่อนต่อกัน
3. ตัดสินใจไม่ไปงานปาร์ตี้ และเลิกยุ่งเกี่ยวกับดวงใจอีก เพราะคิดว่าดวงใจกับเพื่อนกำลังวางแผนหลอกลวงนักศึกษาไปทำร้ายหรือลงละเมิด และพูดตำหนิการกระทำของดวงใจอย่างรุนแรง
4. ตัดสินใจไปงานปาร์ตี้เพราะกลัวดวงใจเสียใจ แต่ชวนเพื่อนไปด้วยอีก 1 คน โดยพยายามพูดโน้มน้าวให้เพื่อนที่ชวนไปด้วยเชื่อว่ามาร์คจะจัดงานปาร์ตี้วันเกิดจริงๆ ไม่ใช่เรื่องโกหกหลอกลวง

ข้อ 19 “ในการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ นักศึกษาและเพื่อน 4 คน ได้รับมอบหมายให้ทำงานกลุ่ม โดยสืบค้นความรู้เรื่อง พลังงานแสงอาทิตย์ และนำความรู้มาจัดทำเป็นสื่อเพื่อนำเสนอหน้าชั้น นักศึกษาจึงวางแผนการทำงานโดยมอบหมายให้เพื่อน 4 คนทำหน้าที่สืบค้นเนื้อหา และนักศึกษาทำหน้าที่จัดทำสื่อ Power point เมื่อนักศึกษาจัดทำสื่อ Power point เสร็จแล้ว”

นักศึกษาควรทำอย่างไร

1. ปิดเป็นความลับ เพื่อให้เพื่อนเกิดความตื่นตัวเมื่อได้ชมการนำเสนอ
2. เปิดให้เพื่อนได้ชมบางส่วน เพื่อให้เพื่อนสบายใจว่างานที่นักศึกษาได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนดเวลาแล้ว
3. เปิดให้เพื่อนได้ชมทั้งหมด เพื่อเปิดโอกาสให้เพื่อนมีส่วนร่วมในการวิพากษ์ และแสดงความคิดเห็น
4. ส่งต่อ file ให้เพื่อนทุกคน เพื่อเปิดโอกาสให้เพื่อนวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงแก้ไข และใช้ประโยชน์จากสื่อในการทบทวนความรู้

ข้อ 20 “นักศึกษาจัดทำสื่อวีดิทัศน์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชนของนักศึกษาเพื่อส่งเป็นผลงานในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ครูเห็นว่าเป็นสื่อที่มีประโยชน์และน่าสนใจ ครูจึงบอกให้นักศึกษานำสื่อดังกล่าวไปเผยแพร่ให้กับเพื่อนๆบน Facebook ของนักศึกษา” ข้อใดคือสิ่งที่นักศึกษาไม่ควรปฏิบัติ

1. เผยแพร่โดยการส่งต่อให้กับเพื่อนทุกคนที่สนใจ
2. เปิดโอกาสให้เพื่อนนำสื่อไปใช้ประโยชน์โดยการนำสื่อไปเผยแพร่ต่อกับบุคคลที่สนใจต่อไป
3. เปิดโอกาสให้เพื่อนวิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของสื่ออย่างเปิดเผย
4. เลือกเผยแพร่เฉพาะเพื่อนที่แสดงความคิดเห็นในลักษณะชื่นชมต่อสื่อของนักศึกษาเท่านั้น ส่วนเพื่อนที่วิพากษ์วิจารณ์ข้อบกพร่องของสื่อ นักศึกษาจะหลีกเลี่ยง เพื่อให้สื่อได้รับการเผยแพร่อย่างแพร่หลายมากที่สุด

ตอนที่ 3 การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	ระดับความคิดเห็น				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1. ฉันคิดว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ติดต่อกันเป็นเวลานานเกินไปจะทำให้สายตาเสีย					
2. ฉันคิดว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ควรตั้งค่าความเป็นส่วนตัวบางส่วน เพื่อป้องกันอันตรายจากการนำข้อมูลไปใช้ในทางเลื่อมเสีย					
3. ฉันคิดว่าการใช้โซเชียลมีเดีย วิเคราะห์ สิ่งที่เราเห็นในสื่อสังคมออนไลน์จะถูกชักนำความคิดจากผู้ผลิตสื่อ					
4. ฉันคิดว่าสื่อสังคมออนไลน์มีโฆษณาแฝง ถ้าดูบ่อย ๆ อาจทำให้เกิดความต้องการซื้อสินค้านั้น ๆ โดยไม่จำเป็น					
5. ฉันคิดว่าการรับข่าวสารในสื่อสังคมออนไลน์เกี่ยวกับดาราศาสตร์และบุคคลที่มีชื่อเสียงในทางเลื่อมเสียบ่อย อาจทำให้เห็นเป็นเรื่องปกติและยากเลียนแบบ					
6. ฉันคิดว่าการรับชมภาพความรุนแรงผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำทำให้เยาวชนเกิดความชินชาจนรู้สึกว่าการรุนแรงเป็นเรื่องปกติ					
7. ฉันคิดว่าการรับชมหรือรับฟังข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำสามารถทำให้บุคคลเปลี่ยนความคิด ความเชื่อได้					
8. ฉันคิดว่าการใช้เวลาไปกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเวลานานไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียน					

การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	ระดับความคิดเห็น				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
9. ฉันคิดว่าการรับชมสื่อลามกผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำไม่มีผลกระทบต่อค่านิยมทางเพศของเด็กและเยาวชน					
10. ฉันคิดว่าการรับชมคลิปวิดีโอที่น่าเสนอภาพความรุนแรงเป็นประจำมีผลต่อการเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กและเยาวชน					

ตอนที่ 4 การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมของท่าน

การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	ระดับของพฤติกรรม				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
1. ในบางบทเรียนที่ฉันเรียนในห้องเรียนไม่เข้าใจ ฉันจะค้นหาข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ เช่น YOUTUBE มาศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น					
2. ฉันติดตามสื่อสังคมออนไลน์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเองและคนรอบข้าง					
3. ฉันอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์เฉพาะส่วนที่เป็นข่าวบันเทิงเท่านั้น โดยไม่สนใจเนื้อหาข้อมูลใหม่ ๆ ที่ให้สาระความรู้					
4. เมื่ออ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ฉันมักเชื่อข่าวนั้นอย่างไม่มีข้อสงสัยเพราะข่าวที่น่าเสนอส่วนผ่านการกลั่นกรองและตรวจสอบจากบรรณาธิการข่าวมาแล้ว					
5. เมื่อรับข้อมูลข่าวสารใดๆ จากสื่อสังคมออนไลน์ ฉันได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติตามสิ่งที่นำเสนอ					
6. ฉันเลือกรับชม/รับฟัง/อ่านข้อมูลข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์หลากหลายประเภทเพื่อขยายฐานความรู้ให้กว้างขึ้น					
7. เมื่อฉันอ่านคำทำนายดวงชะตาในสื่อสังคมออนไลน์ฉันมักเชื่อและปฏิบัติตามคำทำนายดวงชะตาที่อ่านนั้น					

การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์	ระดับของพฤติกรรม				
	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างไม่จริง	ไม่จริงเลย
8. ฉันใช้สื่อสังคมออนไลน์แสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้กว้างขึ้นกว่าสิ่งที่เรียนในชั้นเรียน					
9. ในการชมคลิปวิดีโอที่แชร์ในสื่อสังคมออนไลน์ แม้จะเห็นว่ามีการใช้ความรุนแรง แต่ฉันก็ไม่เคยเลือกใช้ความรุนแรงตามคลิปวิดีโอที่ชม					
10. ก่อนที่ฉันจะเลือกซื้อสินค้าและบริการ ฉันมักหาข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติมโดยไม่เชื่อคำกล่าวอ้างหรือโฆษณาจากสื่อสังคมออนไลน์เท่านั้น					

ตอนที่ 5 การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเลือกตอบโดยกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	ระดับความมั่นใจ					
	มั่นใจมากที่สุด	มั่นใจมาก	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจน้อย	มั่นใจน้อยมาก	ไม่สามารถทำได้
1. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ติดตามข่าวสารสถานการณ์ปัจจุบันได้						
2. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ค้นหาข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อนำมาทำรายงานได้						
3. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้มีความรู้รอบด้านมากขึ้นได้						
4. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ได้						
5. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์แสวงหาความรู้รอบตัวที่เป็นประโยชน์ได้						
6. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์แสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสุขภาพเพื่อนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเองได้						
7. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับช่องทางในการประกอบอาชีพเพื่อนำไปใช้ในการหารายได้ให้กับตนเองได้						
8. ฉันสามารถวิเคราะห์ได้ว่าข้อมูลเนื้อหาสาระที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์มีความจริงมากน้อยเพียงใด						
9. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์หาข้อมูลความรู้มาพัฒนาการเรียนได้						
10. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างความบันเทิงให้กับตนเองได้						

การรับรู้ความสามารถของตนในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	ระดับความมั่นใจ					
	มั่นใจมากที่สุด	มั่นใจมาก	มั่นใจปานกลาง	มั่นใจน้อย	มั่นใจน้อยมาก	ไม่สามารถทำได้
11. ฉันมีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพียงพอที่จะจัดการและแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้						
12. เมื่อเผชิญปัญหาที่เกิดจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ฉันเชื่อว่าฉันสามารถหาคิดหาวิธีที่หลากหลายในการแก้ปัญหาได้						
13. ฉันสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามาช่วยจัดการงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างง่ายดาย						
14. ฉันรู้วิธีตรวจสอบว่าสิ่งที่นำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์เชื่อถือได้หรือไม่						

“ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย”

ภาคผนวก ง
คู่มือการใช้รูปแบบ AREA

**คู่มือการใช้รูปแบบการฝึกอบรม
AREA
เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคม
ออนไลน์**

นุชริน ทองพูล
 นิสิตปริญญาเอกสาขาการวิจัยและพัฒนา
 ศักยภาพมนุษย์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

คู่มือการใช้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา”

กรอบการดำเนินงานฝึกอบรมนักศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ การฝึกอบรมนี้จะกระทำโดยใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา ให้ออกมาสะท้อนคิด มีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันและเกิดการสรุปความรู้สู่การนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน คู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม AREA มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบฝึกอบรม กระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรม สารและแนวทางปฏิบัติการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ให้กับผู้นำกิจกรรม หรือวิทยากร อีกทั้งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รูปแบบฝึกอบรม AREA นี้ สามารถใช้เป็น แนวทางในการฝึกอบรม ให้กับหน่วยงานทางการศึกษา ผู้บริหาร หรือผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องได้ศึกษา ประยุกต์ใช้ หรือปรับปรุงและใช้ในการพัฒนาเยาวชนต่อไป

นชริน ทองพูล

ตอนที่ 1

รูปแบบการฝึกอบรม AREA

ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ

ในปัจจุบันมีเยาวชนใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นและมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ช่วยตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น ให้ความเพลิดเพลินและความสนุกสนานจากการเล่นเกม รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน การได้สื่อสารกับกลุ่มคนรู้จักและไม่รู้จัก การแสดงออกได้อย่างเสรีไร้ขีดจำกัด การแสดงฐานะตัวตนที่แท้จริง และยังช่วยส่งเสริมเพิ่มความรู้ทางการศึกษาด้วย (นุชรรัตน์ ขวัญคำ, 2550: 4) แต่อย่างไรก็ตามสื่อสังคมออนไลน์เปรียบเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งผลดีและผลเสียต่อผู้ใช้บริการ ด้วยเหตุที่ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบนสื่อสังคมออนไลน์ได้ การมีผู้ใช้บริการมากจนเกินไปทำให้เกิดความเสี่ยงต่อผู้ใช้บริการ หรืออิทธิพลทางสังคมที่ทำให้ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมออนไลน์ อาจถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวจากการแสดงออกซึ่งตัวตน รวมถึงข้อมูลในเรื่องส่วนตัว การโจรกรรมข้อมูลหรือรูปภาพ รวมทั้งการเปิดเผยข้อมูลที่ปราศจากการกลั่นกรองซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆหรือบุคคลที่อ้างถึงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้รับความเสียหาย ดังนั้นในฐานะผู้บริหารจึงต้องแยกแยะเรื่องราวที่เป็นจริงหรือเท็จออกจากกันให้ได้ ผู้ใช้บริการจะต้องตระหนักให้ดีกว่าการเข้าไปใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้นจะมีผลกระทบอย่างไร ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการใช้บริการมีมากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข้อมูลส่วนตัว การแสดงออก การนำเสนอสินค้า ข้อมูลด้านการบริการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถเลือกทำได้โดยอาจจะได้ทั้งข้อมูลที่เป็นความจริงและข้อมูลที่บิดเบือน ดังนั้นสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพลต่อคนจำนวนมาก การจะบริโภคข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศที่รับเข้ามาผ่านสื่อออนไลน์นั้นต้องมีทั้งข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์และข้อมูลข่าวสารที่ไร้ค่า บุคคลจึงต้องมีการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) คือมีความสามารถในการเลือกสรร คัดกรอง และเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริง และสามารถเลือกนำข้อมูลสาระมาสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง (วรรางคณา โตโพธิ์ไทย, 2556: ออนไลน์) การรู้เท่าทันสื่อมีความสำคัญและเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับบุคคล โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากเห็นเมื่อต้องอยู่ท่ามกลางสื่อดิจิทัลที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย การฝึกอบรมหรือการสอนการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้กับวัยรุ่นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

ในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ บทบาทของครู/ผู้สอน/ผู้ฝึกอบรมจะทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้และยังเป็นผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งหน้าที่หนึ่งของผู้กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ คือ ไม่ควรยึดเยียดความคิดของตนเองไปสู่ผู้อื่น ควรให้สมาชิกในกลุ่มได้สร้างการเรียนรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนด้วยตนเอง บทบาทของผู้สอนควรเป็นการสร้างบรรยากาศ/สภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเลือกสื่อหรือหัวข้อต่าง ๆ ที่สมาชิกในกลุ่มสนใจ

และมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์มาอย่างดี โดยบรรยากาศในการฝึกอบรมหรือในชั้นเรียนควรมีสีสัน มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น รูปแบบของการฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อจะอยู่ในรูปของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ อภิปรายร่วมกันโดยทำการศึกษาเป็นกลุ่ม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้สร้างความรู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในขณะที่วิทยากรหรือผู้สอนจะเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

แนวทางในการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย เพื่อพัฒนารูปการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ โดยยึดแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักวิชาการไทยเนื่องจากการพัฒนาที่ครบวงจร กล่าวคือมีทั้ง การพัฒนาด้านการคิด โดยการให้ความรู้ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนาทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ การพัฒนาด้านจิตใจโดยการให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และมีเจตคติที่ดีต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งรู้จักใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

ในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานจาก ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ จากการศึกษาทำให้พบว่า รูปแบบการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้นักศึกษารู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์นั้น ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเพียเจต์เชื่อว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการหลอมรวมระหว่างประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่ กับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ที่ได้รับทำให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ของโครงสร้างทางสติปัญญาเกิดเป็นความรู้และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (Wadsworth, 1996: 14-17) ในขณะเดียวกันบรูเนอร์เชื่อว่า มีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดและการกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง โดยบุคคลควรได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะช่วยให้การสะสมข้อมูลและประมวลข้อมูลข่าวสารจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ได้ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2554: 212-214, 298-299) นอกจากนี้ แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน ผลของการเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลด้านจิตสำนึก ทักษะ ทักษะ ความตระหนัก ความรู้และทักษะ (วรลักษณ์ ไชยทัพ, 2544: 24) และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ได้มุ่งเน้นให้บุคคลสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีความรู้และประสบการณ์เดิมของบุคคลเป็นฐาน และเมื่อบุคคลได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลอื่นจะช่วยขยายความรู้ เมื่อบุคคลเกิดความรู้ใหม่จะสามารถนำความรู้ไปใช้หรือเสนอแนวทางการใช้ความรู้ใหม่ได้ต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ, 2545: 131)

การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้รูปแบบการฝึกอบรม AREA ซึ่งมีองค์ประกอบที่นำสู่กระบวนการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา 4 ขั้นตอน ได้แก่ “ขั้นตระหนัก” (Awareness) ใช้ตัวอักษรย่อ A “ขั้นสะท้อนคิด” (Reflection) ใช้ตัวอักษรย่อ R “ขั้นแลกเปลี่ยนและเรียนรู้” (Edification) ใช้ตัวอักษรย่อ E “ขั้นประยุกต์ใช้” (Apply) ใช้ตัวอักษรย่อ A ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่ารูปแบบการฝึกอบรม AREA ที่พัฒนาขึ้นจะช่วยเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ให้นักศึกษา ทำให้นักศึกษาใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น มีความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อตนเองและสังคม รวมทั้งรู้จักใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

จุดมุ่งหมายของรูปแบบ

รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ด้านการคิดวิจารณ์ญาณ

เพื่อพัฒนาการคิดวิจารณ์ญาณในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ 4 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ การประเมินเนื้อหาที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในสื่อสังคมออนไลน์

2. ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์

เพื่อพัฒนาเจตคติ ความรู้สึกนึกคิด ตระหนักว่าสื่อสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคม เข้าใจว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำให้ผู้รับสื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งความคิดจิตใจ และพฤติกรรมได้ รู้ถึงผลกระทบของการใช้สื่อในปริมาณมากเกินไป และการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป รู้ผลของการเชื่อสิ่งที่สื่อนำเสนอโดยไม่ตรวจสอบ รู้ผลของการโพสต์ข้อความส่วนตัวโดยไม่ตระหนักถึงความเป็นพื้นที่สาธารณะของสื่อสังคมออนไลน์ รู้จักกลไกของสื่อสังคมออนไลน์ ประโยชน์และโทษของสื่อลักษณะการแพร่กระจาย ความรวดเร็ว ความเที่ยงตรง

3. ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาความสามารถของนักศึกษาในการนำเนื้อหาสาระหรือข้อคิดที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต และมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีสติโดยไม่คล้อยตามความเชื่อ ค่านิยม และไม่เลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายใต้กฎหมายและกรอบศีลธรรมอันดีงาม

แนวคิดที่นำมาสร้างรูปแบบ

รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ได้มาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นโมเดลการวัดองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ทำการตรวจสอบว่าโมเดลการวัดองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ โดยใช้แบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ไปเก็บข้อมูลกับนักศึกษาจำนวน 1,000 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อจำนวน 2 คน พิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้บูรณาการมาจากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

1.1 ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

1.2 องค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

- 1.3 แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
- 1.4 การวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
- 1.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
2. แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดวิจารณ์ญาณ
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักและการสร้างความตระหนัก
 - 2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ
 - 2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์
 - 2.5 แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกอบรม
 - 3.1 รูปแบบการฝึกอบรม
 - 3.2 รูปแบบการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม
 - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการฝึกอบรม

หลักการที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบ

รูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษา มีหลักการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษามีการคิดวิจารณ์ญาณในการบริโภคสื่อสังคมออนไลน์ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อบุคคลและสังคม และการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยยึดหลักการดังนี้

- 1) ผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
- 2) ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 3) การทำกิจกรรมมุ่งเน้นให้พัฒนาการคิด และเจตคติ
- 4) ส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- 5) วิทยากรมีหน้าที่สนับสนุนทรัพยากร อาทิเช่น ความรู้ ข้อมูล รวมถึงการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่

จำเป็น

- 6) ประเมินผลโดยดูจากการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรม และแบบประเมิน

รูปแบบการฝึกอบรม AREA

รูปแบบการฝึกอบรม AREA คือ กระบวนการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ของนักศึกษาในด้านการคิดวิจารณ์ญาณ ด้านการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ การกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรมอยู่บนพื้นฐานการยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้ ใช้กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในการ

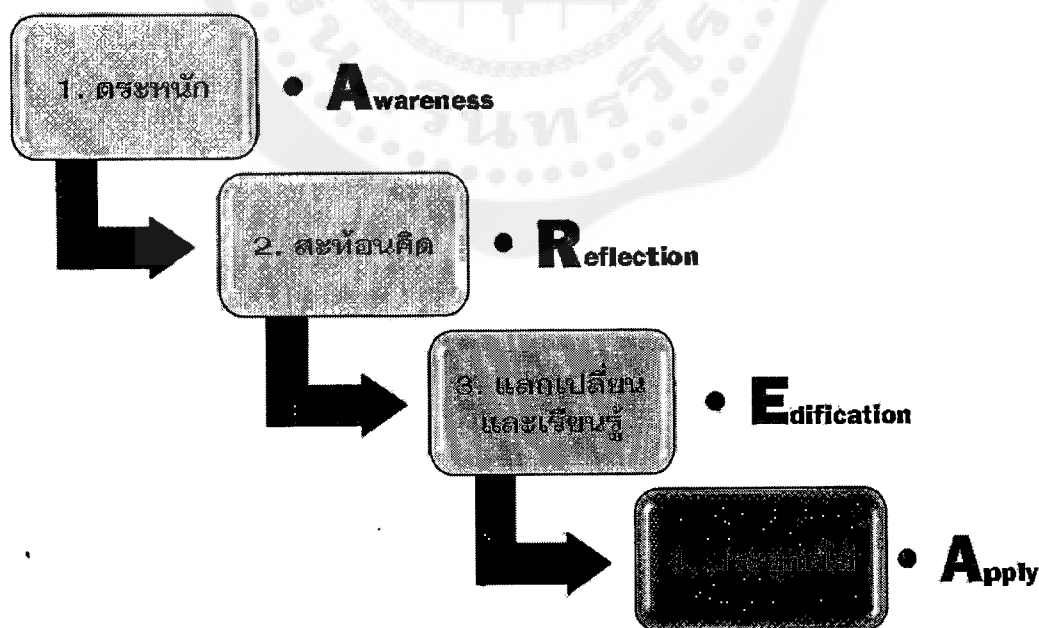
ฝึกอบรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ครั้งนี้จะมีการพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมของนักศึกษาให้รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งในด้านการคิด จิตใจ และพฤติกรรม โดยมีขั้นตอนการฝึกอบรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 “การตระหนักรู้” (Awareness) ใช้ตัวอักษรย่อ A เป็นขั้นที่วิทยากรให้สิ่งเร้าซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ กรณีตัวอย่าง รูปภาพ เกม เพลง คลิปวิดีโอ แล้วใช้คำถามเพื่อจุดประกายให้ผู้เข้าอบรมตระหนักถึงผลกระทบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ขั้นตอนที่ 2 “การสะท้อนคิด” (Reflection) ใช้ตัวอักษรย่อ R เป็นขั้นที่วิทยากรให้สิ่งเร้า ได้แก่ การทำกิจกรรม การทำใบงาน การใช้สถานการณ์กรณีที่เป็นปัญหา ใช้การตั้งถามเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกสังเกต วิเคราะห์ วิจัย หาเหตุผล หาข้อดี ข้อด้อย ประเมินความถูกต้อง เหมาะสม ของสารสนเทศที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์

ขั้นตอนที่ 3 “การแลกเปลี่ยนและเรียนรู้” (Edification) ใช้ตัวอักษรย่อ E เป็นขั้นที่วิทยากรจัดให้มีการอภิปรายกลุ่มเพื่อให้ผู้เข้าอบรมแสดงออกถึงความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยมุมมองที่หลากหลายผ่านวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การเขียน การตอบคำถาม การซักถาม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แบ่งปันความรู้ ความเข้าใจของตนเองกับผู้อื่น และรับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอย่างสร้างสรรค์ การมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์ และเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จะส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ การตรวจสอบความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่บุคคลแต่ละคนมี

ขั้นตอนที่ 4 “การประยุกต์ใช้” (Apply) ใช้ตัวอักษรย่อ A เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสตรวจสอบและประมวลความรู้ ลงสรุปโดยมีหลักฐานข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล หาแนวทางการนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

ตาราง 1 แผนการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาจำแนกตามเวลาที่ใช้

แผน ที่	เนื้อหาที่ฝึกอบรม	จุดประสงค์การเรียนรู้	ระยะเวลา (นาท)
1	ตระหนักถึงผลกระทบของ สื่อสังคมออนไลน์	ผู้เข้าอบรมสามารถ 1. บอกประโยชน์และโทษของสื่อสังคมออนไลน์ได้ 2. บอกความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อสังคม ออนไลน์ได้ 3. ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์	150
2	การคิดวิจารณ์ญาณในการ ใช้สื่อสังคมออนไลน์	ผู้เข้าอบรมสามารถ 1. วิเคราะห์สารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ได้ 2. ประเมินสารที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ 3. บอกแนวทางในการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อ ตนเองและบุคคลใกล้ชิดได้	150
3	การใช้สื่อสังคมออนไลน์ อย่างสร้างสรรค์	ผู้เข้าอบรมสามารถ 1. บอกวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ได้ 2. บอกข้อควรระวังในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้	150

		3. บอกวิธีการนำความรู้เรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ได้	
4	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์	ผู้เข้าอบรมสามารถ 1. รู้ข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้ 2. บอกผลจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้ 3. บอกวิธีนำความรู้เรื่องพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	150

ตอนที่ 2

คำชี้แจงการฝึกอบรม AREA

ความมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าอบรม คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1

บทบาทของผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากร

การนำรูปแบบฝึกอบรม AREA เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาด้านการคิดวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ และด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดตามเป้าหมายนั้น ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรควรมีบทบาท ดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจคู่มือการใช้รูปแบบฝึกอบรม ขอบเขตเนื้อหา กิจกรรม ลำดับการจัดกิจกรรม กระบวนการหรือขั้นตอนฝึกอบรม เพื่อวางแผนสำหรับการดำเนินการฝึกอบรมอย่างถูกต้องเหมาะสม

2. จัดเตรียมความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ เอกสาร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรม เพื่อให้การดำเนินการฝึกอบรมเป็นไปด้วยความราบรื่น ผู้เข้าอบรมเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

3. การดำเนินกิจกรรม

3.1 สร้างความคุ้นเคย / สัมพันธภาพที่ดีกับผู้เข้าอบรม

3.2 ชี้แจงหรือสร้างข้อตกลงร่วมกันก่อนการดำเนินกิจกรรม

3.3 ดำเนินกิจกรรมตามลำดับกิจกรรมและขั้นตอนที่กำหนดให้ครบทุกกระบวนการสำหรับเวลาในการดำเนินการแต่ละขั้น สามารถปรับเปลี่ยนเวลาได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ขณะดำเนินกิจกรรมปฏิบัติดังนี้

3.3.1 ในการฝึกอบรม ผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากร ควรกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมให้มากที่สุด โดยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร ดังนี้

1) ใช้คำถามเมื่อต้องการกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมคิด

2) ให้ผู้เข้าอบรมมีอิสระในการเรียนรู้ การคิด การแสดงความคิดเห็น การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับผู้อื่น

3) เคารพในความรู้สึกรู้สึกและการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม

4) ให้การสนับสนุนผู้เข้าอบรมในสถานการณ์ต่างๆ ตามความเหมาะสม

5) ร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็นกับผู้เข้าอบรม ตอบข้อซักถาม ให้ข้อสังเกตหรือชี้แนะการทำกิจกรรม และสรุปประเด็นการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย

3.3.2 ในการฝึกอบรมผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรสามารถสอดแทรกกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าอบรมหรือกิจกรรมเพื่อความผ่อนคลายได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์

3.3.3 ในการนำเสนอผลงานของผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่ม ควรเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มทุกกลุ่มได้นำเสนอผลงาน กรณีมีผู้เข้าอบรมจำนวนมากผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรสามารถใช้วิธีการสุ่มให้ผู้แทนกลุ่มบางกลุ่มนำเสนอผลงานได้ แต่ทั้งนี้ในการนำเสนอผลงานนั้น สารที่ต้องการให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ควรคงอยู่อย่างครบถ้วน

4. การวัดและประเมินผล

4.1 ก่อนและหลังการฝึกอบรม ดำเนินการวัดและประเมินผลผู้เข้าอบรมด้วยแบบวัดที่กำหนด

4.2 ระหว่างการฝึกอบรม ดำเนินการวัดและประเมินผลโดยการสังเกตการณ์ตอบคำถาม การซักถามข้อสงสัยหรือปัญหา การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรมขณะปฏิบัติกิจกรรม การนำเสนอผลงาน

บทบาทของผู้เข้าอบรม

1. เข้าร่วมการอบรมตรงตามเวลาที่กำหนด

2. ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมแบบรายบุคคลและรายกลุ่มอย่างตั้งใจ
 3. ร่วมคิด สนทนา อภิปราย หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับข้อคำถาม
- สถานการณ์ การสรุปความรู้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม

การนำรูปแบบฝึกอบรม AREA ไปใช้ในการฝึกอบรมนักศึกษา มีลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม 3 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกอบรม ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรจัดเตรียมความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ เอกสาร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรม
2. การฝึกอบรม ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 กิจกรรมก่อนการฝึกอบรม ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรดำเนินการวัดและประเมินผลผู้เข้าอบรมด้วยแบบวัด
 - 2.2 กิจกรรมการฝึกอบรม ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรดำเนินการฝึกอบรมกับผู้เข้าอบรมตามลำดับกิจกรรมที่กำหนดไว้
 - 2.3 กิจกรรมหลังการฝึกอบรม เมื่อกิจกรรมการฝึกอบรมในห้องฝึกอบรม เป็นเวลา 2 วัน สิ้นสุดลง ผู้นำกิจกรรมหรือวิทยากรดำเนินการวัดและประเมินผลผู้เข้าอบรมอีกครั้งหนึ่ง ด้วยแบบวัดที่กำหนดซึ่งเป็นชุดเดียวกันกับที่ใช้ในกิจกรรมก่อนการฝึกอบรม
3. การประเมินผลการฝึกอบรม ประเมินผลดังนี้
 - 3.1 ประเมินผลจากแบบวัดความรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์
 - 3.2 ประเมินผลระหว่างการฝึกอบรม โดยสังเกตการตอบคำถาม การซักถามข้อสงสัยหรือปัญหา การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรมขณะปฏิบัติกิจกรรมที่มอบหมาย

สื่อและอุปกรณ์

1. VCD
2. Power Point
3. แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม
4. ใบกิจกรรม
5. กระดาษ flipchart
6. กระดาษ A4
7. กระดาษสีต่าง ๆ
8. เครื่องเขียน กาว กรรไกร
9. เครื่องฉายภาพดิจิทัล (LCD/Digital projector)

10. เครื่องเสียง
11. คอมพิวเตอร์

การจัดห้องฝึกอบรม

ห้องประชุมที่ใช้สำหรับการฝึกอบรม ควรเป็นห้องประชุมที่ผู้เข้าอบรมสามารถเข้ากลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ได้อย่างสะดวก โต๊ะและเก้าอี้ที่ใช้สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก

บทที่ 1

ทำไมต้องรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

1.1 ผลกระทบจากสื่อ

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อไม่ว่าจะเป็นสื่อใหม่ สื่อออนไลน์ รวมถึงทุกประเภทมีอิทธิพลอย่างรุนแรงต่อกระบวนการเรียนรู้ ความคิดเห็น ทักษะคิด การพัฒนาทางบุคลิกภาพและค่านิยมทางวัฒนธรรมของเด็ก ๆ มีทั้งด้านที่เป็นคุณและโทษ เพราะการนำเสนอของสื่อแทบทุกสาขาจะมีลักษณะเสรีและเปิดกว้างอย่างไร้ขอบเขตจำกัด ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ใหญ่ยุคนี้ต้องเพิ่มความตระหนักและหาทางป้องกันอย่างรอบคอบ ฟังสำนึกในความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสอนให้เด็กรู้จักเลือกรับสื่อที่ดีด้วยตัวเอง

ผลกระทบของสื่อที่ส่งผลกระทบต่อผู้รับโดยเฉพาะเยาวชนของไทยในยุคปัจจุบัน ที่ปัญหาเรื้อรังด้านและสำคัญของประเทศ ได้แก่

1.1.1 การถูกล่อลวง-ล่อลวงจาก Social Media

ในเวทีสัมมนาหัวข้อ “การป้องกันเด็กจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม” ณ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น พ.ต.อ.นิเวศน์ อาภาวศิน กองบังคับการสนับสนุนทางเทคโนโลยี สำนักงานตำรวจแห่งชาติเผยว่า เยาวชนไทยเผชิญภัยร้ายจากอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ทั้งเรื่องเพศ เกมออนไลน์ และการฉ้อโกง ระบุว่าเยาวชนไทยตกเป็นเหยื่อประมาณ 50 รายต่อเดือน เยาวชนผู้หญิงตกเป็นเหยื่อมากกว่าเยาวชนผู้ชาย เหตุรู้ไม่เท่าทัน

“เทคโนโลยีก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาเรื่องภัยร้ายสำหรับเด็กมากขึ้น ทั้งเรื่องเพศ เกมออนไลน์ รวมถึงการฉ้อโกง ล่อลวงทางออนไลน์ด้วย โดยภัยที่อันตรายที่สุด คือเยาวชนที่สามารถออกไปนอกบ้านเองได้ ทำให้เสี่ยงต่อการถูกล่อลวง เพราะคนร้ายเริ่มเห็นช่องโหว่ว่าเยาวชนที่ใช้อินเทอร์เน็ตแต่ไม่มีความรู้เท่าทันสื่อมากพอ จึงล่อล่อให้เยาวชนตกเป็นเหยื่อ”

ข้อจำกัดของการจัดการปัญหาคือเรื่องบุคลากร เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีไม่เพียงพอทำให้ต้องใช้เวลาในการเก็บพยานหลักฐานรวมทั้งปัญหาการรักษาบุคลากรให้อยู่กับองค์กรด้วย เนื่องจากตำรวจที่จับคอมพิวเตอร์เมื่อมาปฏิบัติด้านนี้ มักได้เงินเดือนน้อยและไม่มีเงินประจำตำแหน่งนอกจากนี้ยังมีปัญหาการขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัย เนื่องจากต้องรอจัดซื้อตามรอบปีงบประมาณ ซึ่งบางครั้งไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

อีกข้อจำกัดสำคัญคือ การที่กฎหมายตามเทคโนโลยีไม่ทันการ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศ โดยในประเทศนั้นมักเป็นปัญหาเรื่องการขอข้อมูลจากผู้ให้บริการ ซึ่งได้รับล่าช้าในการป้องกันและปราบปรามการล่อลวงเด็กทางออนไลน์นั้น การเข้าถึงข้อมูลทางออนไลน์มีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้เป็นหลักฐานเพื่อดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว

นางศรีดา ตันทะอธิพานิช มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย กล่าวถึงบทบาทของมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทยว่า มูลนิธิเป็นหนึ่งในสมาชิกของสมาคมอินเทอร์เน็ตฮอตไลน์สากล ซึ่งที่ผ่านมา

ได้ไปอบรมเรื่องการวิเคราะห์ภาพลามกเด็ก ซึ่งในต่างประเทศมีโปรแกรมและผู้เชี่ยวชาญที่วิเคราะห์รูปร่างหรือสรีระว่าคนที่อยู่ในภาพเป็นเยาวชนหรือไม่ นอกจากนี้มูลนิธิฯ ยังทำงานสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้เทคโนโลยีให้กับเยาวชน ซึ่งในปัจจุบันมีศูนย์รับเรื่องร้องเรียนด้านนี้โดยตรง ปัญหาของการดำเนินงานในปัจจุบันคือ หาคณทำงานยาก เนื่องจากงานด้านนี้มีความเครียดสูงเพราะเจ้าหน้าที่อาจต้องอยู่กับรูปลามกเด็กเป็นเวลานาน ทั้งยังประสบปัญหาเรื่องงบประมาณ และเรื่องการขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากมูลนิธิฯ ไม่ได้มีอำนาจทางกฎหมาย เมื่อมีเรื่องขึ้นจึงต้องประสานความร่วมมือไปยังตำรวจ ซึ่งบ่อยครั้งคดีก็ไม่มีความคืบหน้า ดังนั้นประเทศไทยควรต้องมีศูนย์กลางในการรับเรื่องร้องเรียนการล่วงละเมิดทางออนไลน์

มูลนิธิกระจกเงาเผย เยาวชนหญิงไทยมีโอกาสดูสื่อลามกจากการสนทนาทางออนไลน์ ด้วยวิธีหลอกให้ตกหลุมรักแล้วล่อลวงให้ไปพบหวังทำอนาจารและชิงทรัพย์ ซึ่งส่วนใหญ่หลงเชื่อและเต็มใจไปกับผู้ที่พบปะในสังคมออนไลน์เพราะคิดว่าเป็นไร ด้านพ่อแม่ขอให้มีการควบคุมการใช้อินเทอร์เน็ตที่เข้มงวด ตรวจสอบและปิดกั้นเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมกับเยาวชนอย่างจริงจัง โดยขอให้องค์กรร่วมอบรมและสร้างความเข้าใจถึงอันตรายจากสังคมออนไลน์ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรา ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานศึกษานักเรียน นักศึกษา ที่จะต้องใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการท่องโลกในอินเทอร์เน็ต หากความรู้ใหม่ ๆ หรือความบันเทิงตามประสาของผู้ที่มีความอยากรู้ ถือเป็นการศึกษาต่อยอดความรู้เดิมที่ตนมีอยู่ หรือจะเพื่อความบันเทิง ฟังเพลง ฯลฯ นับวันผู้คนในสังคมที่มีความรู้ความสามารถใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อเล่นอินเทอร์เน็ตดังกล่าว จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะสังเกตได้จากจำนวนร้านให้บริการอินเทอร์เน็ตที่เปิดให้บริการกันอย่างมากมาย ศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ มูลนิธิกระจกเงา เปิดเผยว่า เด็กหญิงไทยอายุตั้งแต่ 10- 18 ปี มีโอกาสดูสื่อลามกจากการสนทนาทางออนไลน์ผ่านโปรแกรมต่าง ๆ ซึ่งการให้ข้อมูลส่วนตัวเป็นต้นเหตุของการถูกล่อลวง โดยปัจจุบันสแกมหรืออย่างที่รู้จักกันว่าสแกมเมอร์นั้นเป็นวิธีการล่อลวง ที่กำลังแพร่หลายทางอินเทอร์เน็ต เช่น หลอกให้ร่วมทำธุรกิจด้วยหรือบางรายใช้ความรักในการหลอกล่อ วิธีการหลอกของมิจฉาชีพคือจะส่งอีเมลจำนวนมากไปหาเหยื่อ ซึ่งจะมีเนื้อหาเชิญชวนโน้มน้าว บางรายทำให้เหยื่อหลงเชื่อคิดว่าเป็นคนที่มีฐานะร่ำรวยโดยใช้เวลาพูดคุยให้เหยื่อตกหลุมรักและโน้มน้าวจนเหยื่อเชื่อใจและยอมโอนเงินให้ ซึ่งบางครั้งก็มีเหตุการณ์ล่อลวงให้ไปพบ โดยส่วนใหญ่เต็มใจไปกับผู้ที่พบปะในสังคมออนไลน์ โดยจากการศึกษาพบว่า เด็กผู้หญิงทั้งในเมืองและนอกเมืองมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกัน ทำให้มีโอกาสที่จะได้พูดคุยกับคนแปลกหน้าทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) และโปรแกรมการพูดคุยผ่านอินเทอร์เน็ตต่าง ๆ แตกต่างกันไป ขณะที่เด็กผู้ชายจะติดเกมทางอินเทอร์เน็ตมากกว่าและจากการสำรวจการคุยผ่านโปรแกรมทางอินเทอร์เน็ต พบทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายมีการแลกเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์กันเพราะคิดว่าเป็นไรและคงไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้น

1.1.2 การเลียนแบบ

ข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่มีเด็กอายุแปดขวบผูกคอตาย แหล่งข่าวบอกว่าเด็กได้ดูรายการโทรทัศน์ที่มีภาพการแขวนคอตายหลายรายการซึ่งเลียนแบบเล่นแขวนคอเหมือนตัวละครพฤติกรรมเลียนแบบรายการโทรทัศน์ดังกล่าวทำให้เกิดข่าวน่าสลดใจ และทำให้หลายคนหันมาพูดคุยและทบทวนผลกระทบของสื่อบันเทิงที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ในเรื่องของความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมหรือการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนมีการแยกแยะระหว่างชีวิตจริงกับละคร ทางด้าน ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์ขอเรียกร้องให้สื่อโทรทัศน์และสื่อไอทีเอาจริงกับการจัดเรตติ้ง และจำกัดการออกอากาศรายการที่มี

ความรุนแรง และผู้ปกครองควรตรวจสอบรายการที่ถูกดู ให้คำแนะนำเด็กขณะดูเพราะเด็กจะมีพฤติกรรมเลียนแบบ ขาดความยับยั้งชั่งใจได้ง่าย มีแนวโน้มลงมือกระทำตามได้ พฤติกรรมของคนเกิดจากการเลียนแบบบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ดังนั้นการสื่อสารการตลาดโดยให้ดารามีชื่อเสียงใช้สินค้า จะส่งผลกับกลุ่มลูกค้าบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมการเรียนรู้และทำตามโดยการดูพฤติกรรมของคนอื่น ๆ ซึ่งแท้จริงแล้วพฤติกรรมที่เลียนแบบไม่ได้เกิดจากคนที่มีความมีชื่อเสียงเท่านั้น บุตรหลานถูกเลี้ยงดูมาอย่างไรในครอบครัวก็จะมีพฤติกรรมเหมือนคนในครอบครัว เด็กบางคนที่ทำเดิน วิธีการพูดจาเหมือนพ่อแม่ โดยไม่มีการสอนสั่ง รวมไปถึงอุปนิสัยใจคอและการวางตัวในสังคมด้วย

ดังนั้น กรณีของเด็กแปดขวบในข่าวที่แขวนคอตายนั้น คำถามคือ ทำไมเด็กถึงไม่เลือกที่จะเลียนแบบ มุนินทร์ตัวละครที่เปรี้ยว เก่ง ไม่ยอมคน แต่กลับไปเลียนแบบ มุตตา ตัวละครที่ขาดความรักจากพ่อแม่ในครอบครัว เพราะโดนเปรียบเทียบกับพี่สาวที่ฉลาดกว่า เก่งกว่าในทุกด้าน ทำให้มีบุคลิกเรียบร้อย ยอมคนอื่น แท้จริงแล้วคนที่มีความบุคลิกภาพที่ยอมคนอื่นอยู่ต่ำไป ไม่มีปากมีเสียง นั้นไม่ใช่เพราะเป็นคนโง่ที่ไม่มีความคิดเห็น แต่คนเหล่านี้เป็นคนขาดความรัก หิวรัก สาเหตุที่ยอมทุกอย่างเพราะไม่กล้าพูด เพราะกลัวคนอื่นจะไม่รัก ไม่ชอบ พฤติกรรมของคนที่อยู่ในหมู่เพื่อน ๆ แล้วเป็นคนยอมคนอื่น อาจเป็นเพราะไม่ได้รับความรักจากคนในครอบครัวมากเพียงพอจนเกิดบุคลิกภาพที่ยอมทำตามคนอื่นและสังคม ที่สำคัญคือ เลียนแบบผู้อื่นได้ง่าย พฤติกรรมที่เลียนแบบนั้น จะเกิดก็เพราะการสื่อความนั้นได้ไปโดนกระทบตรงจุดทางด้านจิตใจของคน ๆ นั้น คนที่มีบุคลิกรูปแบบอื่น ๆ เช่น ก้าวร้าว ไม่ยอมคนอื่น หรือ บุคลิกภาพที่ชอบแยกตัว ไม่ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม โอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมที่เลียนแบบสังคม สังเกตการณ์แล้วทำตามเลยนั้น เป็นไปได้ยากดังนั้น เด็กที่เลียนแบบตัวละครมุตตา ในละครแรงเงา ก็น่าที่จะมีบุคลิกภาพ หรือแรงจูงใจที่มีส่วนคล้ายคลึงกับตัวเอง จึงทำให้เกิดพฤติกรรมที่เลียนแบบได้ง่าย หรือในอีกกรณีหนึ่ง คนที่เลียนแบบมักจะทำตามไอดอล หรือคนที่ตัวเองอยากจะเป็นในกรณีของพฤติกรรมที่เลียนแบบดารา หรือ บุคคลที่มีชื่อเสียง มักจะเกิดกับเด็ก วัยรุ่น ที่ยังไม่มีการบ่มเพาะความคิดที่เป็นเหตุและผล การทำตามโดยแค่สังเกตรูปร่างก็บริโภคหรือทำตามได้เลย ตัวอย่างเช่น การสร้างกระแสการเต้นกัมนัสสไตล์ หรือ กระแสนวดชายโอดิมแมกนัม ทำได้ง่ายขึ้นในกรณีที่ถูกค่าเป็นกลุ่มเด็ก วัยรุ่น หรือกลุ่มที่เน้นประโยชน์ของสินค้าทางด้านอารมณ์เป็นหลัก และใช้ได้ดี กับสินค้าที่ไม่ต้องหาข้อมูลมากหรือมีผลกระทบต่อชีวิตน้อย

ปัญหาเรื่องเด็กเลียนแบบสื่อเป็นปัญหามายาวนาน บรรดาผู้ผลิตละคร สื่อที่นำเสนอ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะออกมาพูดในเวลาที่เกิดปัญหาเมื่อสังคมออกมาบอกว่า ในท่วงท่าบางอย่างที่เป็นเรื่องที่ครอบครัวควรให้ความใส่ใจไม่ใช่โทษละครหรือคนทำสื่อ ทำไมไม่เลียนแบบพฤติกรรมดี ๆ หรือที่ผลิตละครก็เพราะต้องการสะท้อนความเป็นจริงในสังคม ฯลฯ

ปัจจุบันสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาทำให้เด็กสามารถเข้าถึงสื่อได้ทุกแขนง มีหน้าจายังเป็นสื่อเคลื่อนไหวและสามารถดูซ้ำ ๆ ได้หลาย ๆ ครั้ง เราต้องยอมรับว่า สื่อเองก็มีปัญหาอย่างมากในยุคปัจจุบัน ทั้งขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดอะไรขึ้นก็โทษว่าเพราะครอบครัวไม่รู้จักรักดูแล แต่รายการละครทั้งหลายก็เน้นหนักไปทางละครชิงรักหักสวาทและเน้นไปที่การตบตี และฉากความรุนแรงสะใจทั้งจากและท่าทาง บางช่องต้องมีการโปรโมทก่อนจะถึงฉากวันตบจริง พอวันตบจริงก็ออกซ้ำอีก ยังไม่พอใจเล่าข่าวช่วงเช้าในช่องเดิมก็นำเอาฉากนั้นมาขยายผลต่ออีกประหนึ่งฉากเมื่อวานใครไม่ได้ดูก็ดูซะแล้วจะบอกว่าสื่อไม่ใช่ปัญหาได้อย่างไร ที่แย่ไปกว่านั้น เมื่อนำ เสนอข่าวว่าเกิดอะไรขึ้นแล้ว กลับไม่พยายามนำเสนอข่าวอย่างรอบด้านในการให้ข้อมูลความรู้ว่าพ่อแม่ผู้ปกครองควรจะต้องดูแลบุตรหลานอย่างไร

หรือสัมภาษณ์นักวิชาการเพื่อให้ข้อคิดในการเลี้ยงดูลูกอย่างเหมาะสม ตรงกันข้าม รายการทีวีกลับขยายฉากประเภทบตบตีให้ยืดขยายจนน่าเกลียด ประเภทนางร้ายตบมา นางเอกก็ตบกลับ แล้วต้องมีท่าจิกตัวทั้งหัว ใช้เท้าถีบหรือผลักตก เรียกว่าเป็นฉากไฮไลต์และยืดเอาไว้นานเป็นตอน ๆ ให้เห็นท่าตบตีอย่างละเอียดหรือฉากที่ผู้ชายปล้ำผู้หญิงก็ต้องจ่อกล้องให้เห็นท่าปล้ำกันทุกท่วงท่า หรือแม้แต่ฉากฆ่าตัวตายก็ต้องเอื้อมท่าทำให้เห็นวิธีการของการผูกคอตายทุกขั้นตอน

1.1.3 เสียการเรียน

ปัจจุบัน สมาร์ทโฟนนั้นนับเป็นศูนย์กลางของชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ช่วยทำให้พวกเขาสามารถติดต่อสื่อสารกับเพื่อนๆ ครอบครัว และอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลา ซึ่งมีถือของนักเรียนนั้นมักจะอยู่ใกล้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ในห้องเรียน ห้องสมุด ห้องสนทนา การรับประทานอาหารหรือในห้องพักก็ตาม เมื่อการใช้งานโทรศัพท์มือถือนั้นเพิ่มสูงขึ้น จึงเป็นเรื่องคุ้มค่าที่จะคำนึงว่าการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของนักศึกษาที่สามารถวัดได้ อย่างเช่นความสามารถทางการศึกษา ความกังวล และความสุขเหล่านักวิจัยจาก Kent State University ในแผนกการบริการด้านการศึกษาด้านสุขภาพ และมนุษย์นั้นได้ทำการสำรวจนักศึกษามหาวิทยาลัยกว่า 500 คน ซึ่งข้อมูลการใช้มือถือในแต่ละวันนั้นได้ถูกบันทึกไว้พร้อมกับการตรวจวัดความกังวลและความพึงพอใจต่อชีวิตของตนเอง หายที่สุดแล้วนั้น ผู้เข้าร่วมการทดลองทุกคนได้ยินยอมให้นักวิจัยเข้าถึงบันทึกผลการเรียนเพื่อที่จะได้รู้ค่าของคะแนนเกรดเฉลี่ยสะสมหรือ GPA โดยนักเรียนทั้งหมดที่เข้ารับการสำรวจนั้นเป็นนักศึกษาปริญญาตรีทั้งหมด จำนวนเท่าๆกันตามชั้นปี ซึ่งทั้งหมดประกอบไปด้วย 82 สาขาวิชา ผลของการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าการใช้โทรศัพท์มือถือนั้นมีผลกระทบในทางลบต่อเกรดเฉลี่ยสะสมและมีผลกระทบในทางบวกต่อความเครียดและความกังวล และ GPA ให้ผลกระทบในทางบวกต่อความสุข ส่วนความกังวลนั้นมีผลกระทบในทางลบต่อความสุข ดังนั้น สำหรับกลุ่มประชากรที่เข้ารับการสำรวจนั้นพบว่า การใช้โทรศัพท์มือถือบ่อยครั้งนั้นมีแนวโน้มที่จะทำให้ GPA ลดต่ำลง ความเครียดสูงขึ้น และความสุขน้อยลงเมื่อเทียบกับนักศึกษาด้วยกันที่ใช้มือถือบ่อยครั้งกว่า อีกทั้งโมเดลทั้งสถิติที่แสดงถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ชัดเจนอีกด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ทำการสำรวจเด็ก ๆ ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดจำนวน 3,058 คนเมื่อเดือนมกราคม 2558 พบว่าชีวิตของเด็กและวัยรุ่นยุคใหม่ผูกพันกับโทรศัพท์มือถือมากยิ่งขึ้นร้อยละ 51.1 ของเด็กในการสำรวจหิบบโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งแรกหลังตื่นนอน ร้อยละ 35 ของเด็ก ๆ ใช้โทรศัพท์มือถือเป็นกิจกรรมสุดท้ายก่อนเข้านอน และร้อยละ 75.7 ของเด็ก ๆ ใช้โซเชียลเน็ตเวิร์กบ่อย หรือเป็นประจำ

ดร.อมรวิษฐ์ นาคทรพรพ ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ แสดงความกังวลต่อการติดโทรศัพท์มือถือว่า พฤติกรรมดังกล่าวจะไปดึงเวลาการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวให้น้อยลง

นอกจากนี้การสำรวจโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังพบว่ามีเด็กร้อยละ 20.3 แอบใช้โทรศัพท์มือถือระหว่างคาบเรียนบ่อย ถึงประจำ นอกจากนี้ยังมีเด็กร้อยละ 42.5 รู้สึกทอนไม่ได้ ถ้าต้องอยู่คนเดียวโดยไม่มีโทรศัพท์ ที่น่าตกใจคือมีเด็กร้อยละ 28.7 ถูกคุกคามทางเพศผ่านสังคมออนไลน์ หรือโซเชียลเน็ตเวิร์กโดยในปีพบว่าเป็นเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือที่ดีสามารถสร้างได้ ควรพูดคุยกับบุตรหลานถึงเรื่องการใช้โทรศัพท์มือถือและคอยสังเกตพฤติกรรมอยู่ห่าง ๆ ได้แก่

1) สอนบุตรหลานให้รู้จักมีวินัยในตัวเอง บางครั้งการใช้โทรศัพท์นั้นไม่ต่างอะไรกับการเล่นเกมซึ่งมีทั้งประโยชน์ และโทษ บุตรหลานต้องรู้จักใช้โทรศัพท์ให้ถูกที่ ถูกเวลา และถูกกาลเทศะเช่น เวลาเรียนไม่ควรนำโทรศัพท์ออกมาใช้ เป็นต้น

2) อย่าลืมนสอนบุตรหลานให้รู้ว่ช่วงเวลาครอบครัว เช่น ระหว่างมื้ออาหาร ไม่ควรนำโทรศัพท์ออกมาเล่นหรือใช้โดยไม่จำเป็น ควรสอนให้บุตรหลานรู้จักมารยาท กาลเทศะ และควรให้ความสนใจกับคนที่อยู่ตรงหน้า

3) พาบุตรหลานไปทำกิจกรรมนอกบ้านกับครอบครัวบ้าง เพื่อให้ได้ละมือจากโทรศัพท์มือถือ หรือแนะนำให้รู้จักงานอดิเรกต่าง ๆ เพื่อไม่ให้หมกมุ่นกับโทรศัพท์มือถือเพียงอย่างเดียว

4) สอนบุตรหลานให้รู้ว่ไม่ควรรับคนไม่รู้จัก หรือไม่ได้มีเพื่อร่วมกันมาเป็นเพื่อนในโซเชียลเน็ตเวิร์กเพื่อป้องกันการถูกคุกคาม (ไม่ว่าจะทางเพศหรือไม่) จากคนแปลกหน้าในสังคมออนไลน์

5) อย่าลืมนสอนให้บุตรหลานรู้จักความปลอดภัย อย่าใช้โทรศัพท์ขณะเดินข้ามถนน หรือตอนอยู่คนเดียว (ไม่ว่าจะอยู่ในที่เปลี่ยวหรือไม่ก็ตาม) บางครั้งมีฉาวชิพก็เล็งเหยื่อที่มัวแต่เล่นโทรศัพท์โดยไม่ได้สังเกตระวังภัยรอบตัว

กิจกรรมที่ 1 มารู้เท่าทัน Social Media กันเถอะ

แนวคิด

เยาวชนในปัจจุบันต่างใช้ชีวิตแวดล้อมไปด้วยสื่อสังคมออนไลน์ การเสพสื่ออาจทำให้เราคล้อยตาม เชื่อ มือคติ เกิดกิเลส ฯลฯ เราในฐานะผู้รับสาร ต้องรู้เท่าทันและสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง เรียกว่า “การรู้เท่าทันสื่อ”

คนที่รู้เท่าทันสื่อต้องเป็นคนที่มีฐานคิดแบบไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ แต่ชอบใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ญาณ ต้องตั้งคำถามต่อที่มาของข่าวสาร สิ่งที่ได้พบ ได้ยิน ได้สัมผัส ว่าจริงแท้เพียงใด น่าเชื่อถือหรือมีคุณค่าต่อการนำไปใช้หรือไม่ รวมถึงเฝ้ารู้ รู้จักแสวงหาข่าวสารจากหลายแหล่งเพื่อถ่วงดุล และรู้จักประเมินว่าแหล่งข่าวที่ได้มามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

กิจกรรมนี้จะช่วยฝึกทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ตั้งแต่การเข้าถึง การวิเคราะห์ การใช้วิจารณ์ญาณ การวิพากษ์ การประเมินคุณค่าของสื่อ การสร้างสรรค์ในการสื่อสาร

จุดประสงค์

- 1 เพื่อให้ผู้เล่นเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ .
- 2 เพื่อสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ .

ระยะเวลา 9 นาที 0

วิธีดำเนินการ

1 ผู้นำกิจกรรมให้นักศึกษาจับคู่ แล้วแจกตัวอย่างข่าว ภาพ โฆษณา เนื้อหา ที่ได้มาจากสื่อสังคมออนไลน์ ให้ผู้เล่น

2ถามผู้เล่นด้วยคำถาม ต่อไปนี้ .

2.ท่านได้รับข่าวสารหรือเนื้อหาใด 1

2.2 เมื่ออ่านข่าวสารหรือเนื้อหาแล้วท่านได้อะไร ท่านรู้สึกอย่างไร (A R E)

2.ท่านมีข้อสงสัย หรือต้องการตั้งคำถามอะไรกับเนื้อหาดังกล่าวหรือ ชื่อ (A R E)

3ผู้นำกิจกรรมและผู้เข้าอบรมสรุปร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่สื่อพยายามเสนอ บทเรียนที่ได้รับ และ ประเด็นที่ต้องคิดวิเคราะห์เมื่อได้รับสื่อ และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต(A R E A)

สำหรับผู้นำกิจกรรม

1 ผู้นำกิจกรรมต้องสรุปให้เห็นว่า .ตัวเราล้อมรอบไปด้วยสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์นำเสนอเนื้อหาข้อมูลที่มีผลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของเรา สังเกตจากเมื่อเราได้รับสื่อแล้วเราอยากซื้อสินค้า อยากวิจารณ์ หรือมีอารมณ์ร่วมกับสื่อหรือผู้นำเสนอสื่อ นั้น เนื่องจากมีผู้ออกแบบ มีผู้ผลิตสื่อเพื่อโน้มน้าว ชักจูงให้เราเชื่อ ให้เราคิดคล้อยตามอย่างที่เขาต้องการ ดังนั้นเราจึงต้องรู้ทันโฆษณา รู้เท่าทันเนื้อหาต่าง ๆ ที่นำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รู้เท่าทันต่อเทคนิคที่ใช้ในการสร้างและปรุงแต่งสื่อ เท่าทันต่อเจตนาของเจ้าของผู้ผลิตสื่อ ไม่หลงเชื่อง่าย ๆ แต่ต้องตั้งคำถามว่าใครผลิต ผลิตให้ใคร เพื่ออะไร ใครได้ประโยชน์ มีคุณค่าต่อตัวเราแค่ไหน ต้องรู้จักตรวจสอบข้อมูล ประเมินคุณค่าเนื้อหาที่ได้รับ เพื่อประโยชน์จากสื่อมากกว่าตกเป็นเหยื่อ

ใบเฉลยกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อ

รูปที่	สื่อ	เทคนิค ประเด็นนำเสนอ ประเด็นชวนคิด
1	การรีทัช (Retouch)	การรีทัชเป็นการใช้เทคนิคการแต่งภาพเพื่อให้ภาพออกมาดูดีโดยไม่มีที่ติ ซึ่งอาจทำให้คนดูเชื่อว่าเป็นภาพจริงของคนนั้น ๆ
2	สื่อที่ไม่เหมาะสม	สื่อซึ่งมีเนื้อหาเรื่องเพศ ภาพที่ไม่เหมาะสม แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในสื่อหลายประเภท ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ การวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมของนางแบบและสื่อที่รวมเผยแพร่
3	การพาดหัวข่าวแรง ๆ	การใช้คำพูดหรือภาษาให้ดูแรง ๆ เพื่อดึงความสนใจของผู้อ่าน
4	ภาพหลุด	ภาพพฤติกรรมไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนที่นำไป

		โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และภาพหลุดออกไปโดยไม่ตั้งใจ เผยแพร่อย่างรวดเร็วและกลายเป็นข่าวดังในแง่ลบของ สังคม
5	การใช้สื่อเพื่อตำหนิ	การสร้างสื่อได้เองในสื่อสังคมออนไลน์อาจทำให้เกิดการ ใช้งานที่ไม่เหมาะสม เช่น การนำภาพผู้อื่นมาโพสต์และ เขียนข้อความในลักษณะหมิ่นประมาท อาจทำให้ผู้อ่าน คล้อยตามและเขียนวิจารณ์ร่วมด้วย หรืออาจมีคนเขียน ในทางตรงข้าม

รูปที่	สื่อ	เทคนิค ประเด็นนำเสนอ ประเด็นชวนคิด
6	การใช้สื่อเพื่อตำหนิ	การสร้างสื่อได้เองในสื่อสังคมออนไลน์ อาจทำให้เกิดการ ใช้งานที่ไม่เหมาะสม เช่น การสร้างกลุ่มคนที่มีความ คิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน และรวมกลุ่ม กันเพื่อเขียนตำหนิหรือวิจารณ์ในทางไม่ดี
7	การนำเสนอในลักษณะความเชื่อ ปาฏิหาริย์	การโพสต์ในลักษณะของความเชื่อทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความงมงาย เยาวชนอาจเชื่อและคิดว่าเป็น ค่านิยมในสังคมไทย นำไปสู่การปฏิบัติตาม
8	การเขียนข้อมูลที่ไม่เหมาะสม	การนำเสนอข้อมูลความคิดเห็นของผู้ใช้งานในสื่อสังคม ออนไลน์ในลักษณะที่ไม่เหมาะสม ไม่สร้างสรรค์ เพราะ คิดว่าเขียนอะไรก็ได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น
9	ภาพความรุนแรงของเด็กและ เยาวชน	การนำเสนอภาพความรุนแรงของเด็กและเยาวชนหรือ แม้แต่คลิปตบตีกันของวัยรุ่นก็ตาม ล้วนเป็นการสร้าง ค่านิยมที่ไม่ถูกต้องและเป็นสื่อที่ไม่เหมาะสม เป็น การตำหนิ ประจานผู้อื่น ส่งเสริมพฤติกรรมเลียนแบบ
10	การนำเสนอข่าวสารการเมือง	หากสื่อขาดความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวสาร จะ นำไปสู่การคล้อยตามและเอนเอียงสร้างความแตกแยก จึงอยู่ที่ผู้บริโภคว่าจะเลือกรับสื่อผ่านช่องทางใด รับสื่อ หลายทางหรือไม่ เปิดใจรับ คิดวิเคราะห์ได้หรือไม่

สื่อและอุปกรณ์

1 ชิ้น 20 ตัวอย่างข่าว ภาพ โฆษณา เนื้อหา ที่ได้มาจากสื่อสังคมออนไลน์ รวม .

2 ใบเฉลยกิจกรรม .

กิจกรรมที่ 2 การจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์

ระยะเวลา 20-30 นาที

จุดประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เล่นได้เรียนรู้เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์
2. เพื่อให้ผู้เล่นรู้จักวิเคราะห์เนื้อหาของเว็บไซต์ และเลือกใช้เว็บไซต์ที่เหมาะสม

แนวคิด

เนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษ เนื่องจากผู้ใช้งานแต่ละคนสามารถนำเข้าสู่ข้อมูลได้เองตลอดเวลา ไม่มีหน่วยงานคอยตรวจสอบเซ็นเซอร์ เนื้อหาจึงมีทั้งที่ดี (ขาว) ไม่ดี (ดำ) และ ก้ำกึ่ง (เทา) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตซึ่งมีทุกเพศทุกวัยจึงอาจเข้าถึงเนื้อหาทั้งด้านดี และเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม เว็บไซต์ลามก การพนัน เกมรุนแรง ฯลฯ ได้ทุกเมื่อ

สำหรับประเทศไทยและในอีกหลายๆ ประเทศมีความพยายามในการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์และเกมออนไลน์ โดยการติดป้ายแยกประเภทไว้บนเว็บไซต์ว่าเป็นเว็บไซต์ทางเพศ เปลือย ความรุนแรง หรือใช้ภาษาอย่างไร มีความพยายามในการปิดบล็อก (Block) เว็บไซต์เพื่อไม่ให้เข้าดูเนื้อหาได้ แต่ระบบดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากเว็บไซต์มีจำนวนมากมายหลายล้านเว็บไซต์ มาตรฐานของการจัดประเภทเว็บไซต์ยังไม่เป็นที่ยอมรับ การดูแลแนะนำจากพ่อแม่ผู้ปกครองในการเลือกชมเว็บไซต์ และการรู้จักวิเคราะห์ ประเมินคุณค่า เลือกเนื้อหาข้อมูลและเว็บไซต์ สร้างการรู้เท่าทันสื่อในตัวของเด็กและเยาวชนเอง จึงเป็นแนวทางที่น่าจะมีประสิทธิภาพและควรส่งเสริมมากกว่า

สื่อ-อุปกรณ์

1. แผ่นภาพตัวอย่างเว็บไซต์ จำนวน 20 แผ่น
2. แผ่นป้ายวงกลม แบ่งตามสี ได้แก่ สีขาว สีเทา สีดำ จำนวน 20 แผ่น
3. ใบความรู้เรื่อง “การจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์”
4. ใบเฉลยกิจกรรมการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์

วิธีดำเนินการ

1. แจกแผ่นป้ายให้กับผู้เล่น คนละ 3 แผ่นป้าย 3 สี ได้แก่ สีขาว สีเทา สีดำ
2. ผู้นำกิจกรรมชูแผ่นภาพเว็บไซต์ขึ้นมาทีละแผ่น ให้ผู้เล่นวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในเว็บไซต์ ตัวอย่างว่าควรจัดอยู่ในเนื้อหาประเภทใด ขาว เทา หรือ ดำ ผู้เล่นชูแผ่นป้ายขึ้นตามสีที่ตนวิเคราะห์ (ในกรณีที่มีจำนวนผู้เล่นมาก อาจนำภาพตัวอย่างเว็บไซต์ฉายขึ้นจอโปรเจคเตอร์)

3. ผู้นำกิจกรรมถามผู้เล่นว่า ทำไมจึงคิดว่าเป็นเว็บไซต์สีขาว/ดำ/เทา? สังเกตจากอะไร? ผู้เล่นบางรายอาจมีคำตอบและเหตุผลแตกต่างจากเพื่อนๆ ให้อภิปรายร่วมกัน แล้วสรุปประเด็นร่วมกันว่า เราควรใช้หลักเกณฑ์ใดในการแยกประเภทเนื้อหาเว็บไซต์
4. ผู้นำกิจกรรมนำสรุปร่วมกันเรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์ โดยแจกใบความรู้เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์ให้กับผู้เล่น เพื่ออธิบายวิธีการดู สังเกต และวิเคราะห์เนื้อหาของเว็บไซต์ พร้อมทั้งแนะนำวิธีการเลือกใช้เว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ

สำหรับผู้นำกิจกรรม

1. ผู้นำกิจกรรมสามารถหาเว็บไซต์ตัวอย่างมาเพิ่มเติมอีกหลายๆ เพื่อฝึกทักษะการวิเคราะห์เนื้อหาเว็บไซต์ให้กับผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อสร้างการรู้เท่าทันเนื้อหา ทั้งในแง่ของคุณค่าสาระ การใช้เทคนิค และวิธีการประกอบสร้างเนื้อหาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ฯลฯ
2. ผู้นำกิจกรรมอาจให้ผู้ร่วมกิจกรรม ไปค้นหาเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาไม่คงที่ หรือเว็บไซต์ที่ตัดสินยากกว่าเป็นเว็บไซต์ขาว เทา หรือดำ มานำเสนอในห้อง เพื่อให้เห็นความเป็นพลวัต (dynamic) ของเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นกับวิจารณ์ญาณของผู้ใช้ในการประเมินและเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์ ขึ้นกับกฎหมายและวัฒนธรรมสังคมซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคก็ได้

ใบความรู้เรื่อง “การจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์”

การจัดประเภทเนื้อหาของเว็บไซต์ (อย่างง่าย)

เว็บไซต์ที่มีเนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน ได้แก่ ข่าวสาร ความรู้ ทักษะ : สีขาว
ชีวิต ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ความรักความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น

เว็บไซต์ที่ตั้งใจทำขึ้นเพื่อนำเสนอสิ่งผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม เช่น เว็บไซต์ลามก การพนัน : สีดำ
ขายสินค้าผิดกฎหมาย การละเมิดลิขสิทธิ์ เนื้อหาที่ขัดต่อมาตรฐาน วัฒนธรรม หรือศีลธรรมอันดีงามของ
สังคม เป็นต้น

(ไม่เอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งชัดเจน) เว็บไซต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสีดากับสีขาว : สีเทา
บางครั้งเป็นเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาหมิ่นเวียนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งเนื้อหาดีและไม่ดี เนื่องจากเป็น
เว็บไซต์ที่เปิดให้ผู้ใช้เป็นผู้ใช้ข้อมูลโดยปราศจากผู้ดูแลเว็บไซต์คอยตรวจสอบคัดกรองเนื้อหา

แนวทางการเลือกใช้เว็บไซต์

1. ดูชื่อหน่วยงานผู้เขียนข้อมูลว่าน่าเชื่อถือเพียงใด มีความชำนาญในเนื้อหานั้น/เจ้าของเว็บไซต์/อย่างไร
2. ดูว่ามีอาการแหว่งข้อมูลสม่ำเสมอ ข้อมูลไม่เก่า ไม่ล้าสมัย ไม่นิมน้าวชักจูงแต่นำเสนออย่างเป็นกลาง
3. เว็บไซต์มีที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้
4. เว็บไซต์มีผู้ดูแลคอยตรวจตราเนื้อหา ลบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเป็นประจำ มีปุ่มแจ้งลบเนื้อหาสำหรับผู้ใช้อ้างอิงคลิกแจ้งได้
5. link หรือ banner บนเว็บไซต์ ไม่ได้เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์หรือโฆษณาที่ไม่เหมาะสม
6. ในกรณีที่ผู้ใช้ต้องกรอกข้อมูลส่วนตัวลงบนเว็บไซต์ เว็บไซต์ต้องมีนโยบายรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (privacy policy) ด้วย
7. ควรเลือกใช้เว็บไซต์ที่นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เป็นเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ คือเป็นของหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ เว็บไซต์ที่ได้รับความนิยม มีคุณภาพมาตรฐานในการให้บริการที่ดี และไม่มีประวัติเสีย เช่น หลอกขายสินค้า ให้ข้อมูลที่สร้างความแตกตื่นให้กับสังคม เคยถูกปิดหรือ block โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือทางตำรวจ มาก่อน

ใบเฉลยกิจกรรมการจัดระดับความเหมาะสมของเว็บไซต์

ลำดับที่	เนื้อหาเว็บไซต์ (สี)	เหตุผล
1	สีขาว	เป็นเว็บไซต์ที่ดี มีประโยชน์ นำเสนอข่าวสาร และกิจกรรมการใช้ อินเทอร์เน็ต อย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ มีมุมมองอันปลอดภัยการเรียนรู้ มากมาย
2	สีดำ	เป็นเว็บไซต์การพนันออนไลน์ ซึ่งการพนันเป็นสิ่งผิดกฎหมาย
3	สีเทา	เป็นส่วนหนึ่งในเว็บไซต์ที่นำเสนอข่าวสาร แต่มีการเขียนคำหยาบคาย ต่ำ ท้อผู้อื่น แต่ไม่ระบุชื่อจริงของผู้เขียน

4	สีดำ	นำเสนอรูปภาพลามก อนาจาร ขยายยา และพนันออนไลน์ ซึ่งผิดกฎหมาย
5	สีเทา	มีส่วนของรูปภาพไม่เหมาะสม นุ่งน้อยห่มน้อย และโฆษณาขายยาทางเพศ ชวนเชื่อต่างๆ แต่อีกส่วนหนึ่งก็นำเสนอรูปภาพสัตว์น่ารักๆ แพนชั่น ข้าวสาร และบ้านทุ่งต่างๆ
6	สีขาว	เป็นเว็บไซต์ที่ดี มีประโยชน์ นำเสนอความรู้และกิจกรรมที่ดีของเหล่าวัยทีน ทั้งหลาย และเคล็ดลับในการเรียนให้ได้เกรดดี
7	สีเทา	นำเสนอภาพไม่เหมาะสม แต่มีส่วนนำเสนอสาระประโยชน์ เช่น ข้าวสาร ท่องเที่ยว กีฬา สารานุกรมต่างๆ เป็นต้น
8	สีดำ	ขยายยาผิดกฎหมาย
9	สีขาว	เว็บไซต์จิตอาสา บอกต่อเรื่องราวที่ดี รวบรวมงานจิตอาสาไว้มากมาย
10	สีดำ	ดาวนโหลดหนัง เพลง และโปรแกรมต่างๆ ถ้ามีการละเมิดลิขสิทธิ์ก็ผิด กฎหมาย
11	สีขาว	เป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมกิจกรรมที่ดี สร้างสรรค์ ให้ผู้ที่สนใจได้สมัครเข้าร่วม กิจกรรม เพื่อการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในช่วงปิดเทอม
12	สีเทา	ตัวอย่างการใช้ social network อย่างไม่เหมาะสม มีการใช้คำพูดหยาบ คาย ไม่สุภาพ
13	สีขาว	เว็บประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย แนะนำสถานที่ กิจกรรมและข้อมูลต่างๆ ใน 76 จังหวัดของประเทศไทย
14	สีดำ	คลิปไม่เหมาะสม ขยายยาผิดกฎหมาย พนัน ชวนเชื่อ ขยายของเล่นทางเพศ
15	สีเทา	ตัวอย่างการใช้ social network อย่างไม่เหมาะสม มีการใช้คำพูดหยาบ คาย ไม่สุภาพ และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเอนเอียง ทั้งๆ ที่ สามารถใช้ social network ในทางสร้างสรรค์ได้

กิจกรรมที่ 3 ข้อมูลส่วนบุคคล

ระยะเวลา 20-30 นาที

จุดประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เล่นได้รู้ความหมายและเข้าใจความสำคัญของข้อมูลส่วนบุคคล
2. เพื่อให้ผู้เล่นได้เรียนรู้วิธีการรักษาความปลอดภัยข้อมูลส่วนบุคคล

แนวคิด

มีหลายวิธีที่มีจาชีพออนไลน์ใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลส่วนตัวของบุคคลอื่น ได้แก่ การเข้ามาพูดคุย
ติสนิทเพื่อหลอกเอาข้อมูลสำคัญ เช่น ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ รูปถ่าย อีเมล รหัสผ่าน หมายเลขบัตร
ประจำตัวประชาชน การทำเว็บไซต์ปลอมเพื่อลวงเอาข้อมูลทางการเงิน เช่น หมายเลขบัญชีธนาคาร

หมายเลขบัตรเครดิต รหัสลับต่างๆ ข้อมูลเหล่านี้ เมื่อมีฉ้อฉลได้ไปแล้วก็จะนำไปใช้ในทางมิชอบ เช่น ใช้ในการติดต่อเพื่อข่มขู่ คุกคาม ล่อลวง นัดพบเพื่อชิงทรัพย์หรือล่องละเมิดทางเพศ ปลอมแปลงตัวตนเพื่อทำธุรกรรมการเงินแทนเรา ฯลฯ กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้เล่นได้รู้ความหมายของข้อมูลส่วนบุคคล ตื่นตัวและให้ความสำคัญในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลมากยิ่งขึ้น

สื่อ-อุปกรณ์

1. ตัวอย่างข่าวจำนวน 5-10 ข่าว
2. ใบงานกิจกรรม “ ข้อมูลส่วนบุคคล ”
3. ใบความรู้เรื่อง “ ข้อมูลส่วนบุคคล ”

วิธีดำเนินการ

1. ให้ผู้เล่นจับกลุ่มๆ ละ 2-3 คน
2. ผู้นำกิจกรรมแจกตัวอย่างข่าวให้กับผู้เล่น กลุ่มละ 1-2 ข่าว ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันอ่านและวิเคราะห์ข่าว เพื่อนำไปตอบใบงานกิจกรรม “ ข้อมูลส่วนบุคคล ” หากตอบคำถามเสร็จแล้ว ให้ช่วยกันสรุปข่าวโดยย่อ เตรียมนำเสนอหน้าห้อง
3. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน ผู้นำกิจกรรมนำอภิปรายคำตอบของแต่ละกลุ่ม
4. ผู้นำกิจกรรมนำสรุปร่วมกันเรื่อง ข้อมูลส่วนตัว โดยแจกใบความรู้เรื่อง “ ข้อมูลส่วนบุคคล ” เพื่อให้ความรู้ว่าข้อมูลใดบ้างที่สำคัญ และไม่ควรบอกคนแปลกหน้า รวมถึงการระวังรักษาความปลอดภัยข้อมูลส่วนบุคคลด้วย

ใบงานกิจกรรม “ ข้อมูลส่วนบุคคล ”

วิเคราะห์ข่าว

1. ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องตามข่าว ได้แก่ข้อมูลใดบ้าง?

.....

.....

.....

.....

2. มีฉ้อฉลได้ข้อมูลนั้นไปจากเหยื่อโดยวิธีใด?

.....

.....

.....

.....

3. จะป้องกันหรือหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหายดังกล่าว ได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ใบความรู้เรื่อง “ข้อมูลส่วนบุคคล”

- ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ อายุ เบอร์โทรศัพท์ ชื่อโรงเรียน เลขบัตรประชาชน เลขบัตรประกันสังคม ชื่อและเลขที่บัญชีธนาคาร หมายเลขบัตรเครดิต บัญชีธนาคาร รหัสเอทีเอ็ม อีเมล รหัสผ่าน ภาพถ่าย คลิปวิดีโอ หรือข้อมูลอื่นใดที่อาจทำให้เราได้รับการติดต่อ การเข้าถึงตัว หรือถูกขโมยตัวตนเพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในนามของเรา
- ข้อมูลส่วนบุคคลถูกเปิดเผยได้หลายทาง ทั้งที่เจ้าตัวตั้งใจและไม่ตั้งใจ ได้แก่ การกรอกแบบฟอร์ม การลงทะเบียนเข้าใช้เว็บไซต์หรือบริการต่างๆ การกรอกแบบสอบถาม การที่เจ้าตัวให้ข้อมูลเอง เช่น การแชท การใส่ไว้ในอีเมล ในเว็บบอร์ด เว็บบล็อก เฟซบุ๊ก ไฮไฟว์ ฯลฯ การถูกโปรแกรมดักจับหรือขโมยข้อมูล การถูกเจาะระบบ ถูกขโมยข้อมูล ถูกหลอกเอาข้อมูล เป็นต้น
- การระวังรักษาความปลอดภัยข้อมูลส่วนบุคคล ทำได้หลายวิธี เช่น
 1. ตั้งรหัสผ่านที่ยากแก่การเดา
 2. ไม่เก็บชื่อ/เลขที่บัญชีและรหัสผ่านเอาไว้ด้วยกัน
 3. ไม่บอกข้อมูลส่วนตัวกับเพื่อนออนไลน์
 4. ไม่เก็บข้อมูลส่วนตัว/ข้อมูลสำคัญในเครื่องคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต
 5. ไม่ถ่ายภาพหรือคลิปส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม เก็บไว้ และไม่ส่งต่อไปทางอินเทอร์เน็ต
 6. เข้าใช้บริการแต่เว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือเท่านั้น
 7. เข้าใช้บริการเว็บไซต์ที่มีนโยบายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy Policy)

8. อย่าเห็นแก่ของฟรีที่แจกทางอินเทอร์เน็ต เพราะอาจได้ของแถมเป็นไวรัสหรือโปรแกรม
 นักสืบที่จะเข้ามาขโมยข้อมูลส่วนตัวในเครื่องของเรา

กิจกรรมที่ 4 การใช้ ICT สร้างสรรค์

แนวคิด

ชีวิตทุกวันนี้เต็มไปด้วยอุปกรณ์เสริมบนานาชนิด ได้มาง่าย ใช้ง่าย ไม่คุ้มค่า อุปกรณ์ ICT ก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ เครื่องเล่นเกม อินเทอร์เน็ต แท็บเล็ตพีซี กล้องถ่ายรูป ฯลฯ เด็กจำนวนมากใช้งานผิดประเภท ผิดวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดภัยอันตรายที่คาดไม่ถึง กิจกรรมนี้จะทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ ICT ในทางที่ปลอดภัย เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อเพื่อนๆ และสังคมรอบข้าง ทั้งจะรู้จักคิดทบทวนให้รอบคอบก่อนที่จะใช้ ICT ว่าทุกครั้งที่เขาใช้งานจะไม่มีเหยื่อ ไม่มีผู้เสียหาย หรือได้รับผลกระทบด้านลบจากการใช้งานของเขา รวมทั้งตัวของเขาเองด้วย

จุดประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เล่นได้เรียนรู้เรื่องการใช้ ICT ในทางที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์
2. เพื่อให้ผู้เล่นได้คิดทบทวนและรู้จักระมัดระวังในการใช้ ICT ว่าจะไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อตนเอง และผู้อื่น

ระยะเวลา 50 นาที

สื่อ-อุปกรณ์

1. กระดาษชาร์ตแผ่นใหญ่ 3 แผ่น
2. ปากกาเคมี
3. ใบงาน “สถานการณ์ ICT”

วิธีดำเนินการ

1. ผู้นำกิจกรรมถามผู้เล่นว่า หากมีอุปกรณ์ ICT 3 อย่าง ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต กล้องถ่ายรูป ท่านคิดว่าจะใช้อุปกรณ์แต่ละชิ้นทำอะไรบ้าง อุปกรณ์แต่ละอย่างมีจุดเด่น/ข้อดี จุดด้อย/ข้อเสีย/ข้อจำกัด ข้อพึงระวังอย่างไรบ้าง
2. เขียนความเห็นลงบนกระดานชาร์ตแต่ละแผ่น
3. ผู้นำกิจกรรมนำสรุปการใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ ICT เช่น ติดต่อสื่อสาร บันทึกภาพเหตุการณ์ กระจายข่าวสารข้อมูล สืบค้น ขอข้อมูลและความช่วยเหลือต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะเลือกใช้อุปกรณ์ตัวใดก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ซึ่งมีข้อดี ข้อด้อย และข้อจำกัดต่างกัน ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม
4. แบ่งผู้เล่นเป็น 3 กลุ่ม แจกใบงาน “สถานการณ์ ICT” ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดวิเคราะห์ว่าหากตนอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวจะทำอย่างไร บันทึกผลลงในใบงาน
5. สุ่มกลุ่มนำเสนอผลงาน และ ผู้นำกิจกรรมนำสรุปการรับมือกับสถานการณ์ ICT และการใช้งานอย่างสร้างสรรค์ มีประเด็นใดที่ควรคำนึงถึงบ้าง

สำหรับผู้นำกิจกรรม

1. ผู้นำกิจกรรมอาจยกตัวอย่างอุปกรณ์ ICT อื่นๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ ดาวเทียม เครื่องเล่น MP3 เครื่องแพ็กซ์ ให้ผู้เล่นช่วยกันคิดว่าจะสามารถใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์เหล่านั้นได้อย่างไรบ้าง อุปกรณ์แต่ละอย่างมีจุดเด่น/ข้อดี จุดด้อย/ข้อเสีย/ข้อจำกัด ข้อพึงระวังอย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้เล่นสามารถเลือกใช้งานได้อย่างเหมาะสม
2. ผู้นำกิจกรรมต้องสรุปให้ได้ว่า อุปกรณ์ต่างๆ ดังกล่าว เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงเนื้อหาข้อมูล สร้างหรือตกแต่ง รวมถึงแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล ผู้ใช้งานจึงต้องรู้เท่าทันทั้งในแง่ของการใช้เครื่องมือเพื่อสร้างสื่อ เข้าถึงสื่อ และแพร่กระจายสื่อ จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับงาน โดยดึงข้อดีหรือจุดแข็งของอุปกรณ์หรือสื่อ ICT นั้นออกมาใช้ในทางที่สร้างสรรค์เกิดประโยชน์ และระมัดระวังไม่ให้เกิดผลเสียหรือผลกระทบด้านลบต่อตนเองและผู้อื่น ควรคำนึงถึงกฎกติกา มารยาทในการใช้ ICT

ใบงาน “สถานการณ์ ICT”

สถานการณ์ ICT	ท่านจะอย่างไร/เหตุผล
ได้รับ forward mail “คลิปหลุดดารา”	
ได้รับ forward mail “ตามหาน้องแม็ก ช่วยส่งต่อด้วย”	
ได้รับ forward mail “ยินดีด้วย คุณเป็นผู้โชคดีได้รับรางวัล”	
เพื่อนนำภาพแอบถ่ายได้กระโปรงเพื่อนผู้หญิงมาให้ดู	
บังเอิญถ่ายติดภาพคนร้ายลักพาตัวเด็ก	

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นุชริน ทองพูล
วันเดือนปีเกิด	2 มิถุนายน 2515
สถานที่เกิด	จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	153/244 ถนนบางบอน 1 แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10150
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ เลขที่ 2 ถนนนางลิ้นจี่ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2537	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) การวัดผลการศึกษา (เกียรตินิยมอันดับ 1) จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
พ.ศ. 2544	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2560	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ